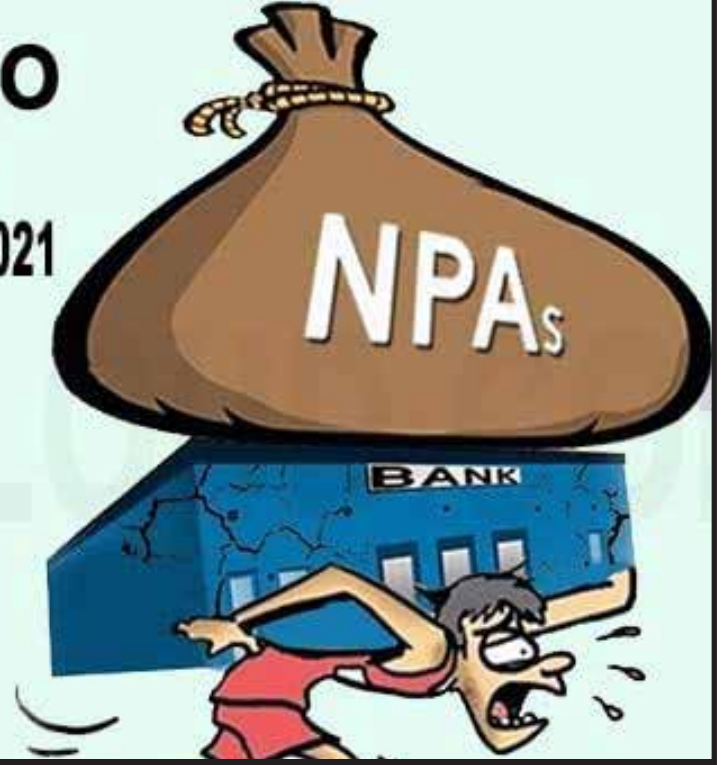

FINANCIAL STABILITY

RISE TO
12.5%
BY MARCH 2021

RBI નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલ

સી વિજિલ - 2021

રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન તકનીક અને નવાચાર નીતિ- 2020

CLICK TO JOIN WHATSAPP
joinicerajkot.com

FOLLOW US ON INSTAGRAM
icerajkot

FOLLOW US ON YOUTUBE
icerajkot

JOIN TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

સંપાદકની કલમે

વર્તમાન પ્રવાહો એ કોઈપણ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા માટે મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. વર્તમાન પ્રવાહો પરીક્ષા માટે અગત્યતા ધરાવે છે પરંતુ તેનું ક્ષેત્ર એટલું વિશાળ છે કે પ્રશ્નો કોઈપણ ઘટના આધારીત પૂછવામાં આવતા હોય છે. વર્તમાન પ્રવાહોની આ અનિશ્ચિતતા દૂર કરી, વિદ્યાર્થીઓને એક જ સ્ત્રોતમાંથી તૈયારી કરવાની મહેનત થાય અને સમયમાં પણ બચાવ થાય તે આધારે જ 'ICE Miracle' નામનું આ મેગેઝિન તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. જે દર 15 દિવસે પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.

વર્ષ 2017થી લેવામાં આવતી GPSCની બધી જ પરીક્ષાઓના વર્તમાન પ્રવાહોના પ્રશ્નોનું વિશ્લેષણ કર્યા બાદ GPSC દ્વારા આવરી લેવામાં આવતા તમામ પાસાઓને આ મેગેઝિન અંતર્ગત આવરી લેવામાં આવેલ છે. GPSC દ્વારા લેવામાં આવતી પરીક્ષા માટે રાષ્ટ્રીય તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાઓનું વિશ્લેષણ કરવાની જરૂરીયાત રહેતી હોય છે અને વિશ્લેષણનું કૌશલ્ય ત્યારે જ કેળવી શકાય જ્યારે આ ઘટનાઓને વિવિધ દૃષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે અને ખાસ કરીને આવી માહિતી ગુજરાતીમાં ઉપલબ્ધ હોય તો વિદ્યાર્થીઓને તૈયારી કરવામાં સરળતા રહેતી હોય છે. આથી આવો બહુ—દૃષ્ટિકોણ કેળવવાનો પ્રયાસ આ મેગેઝિન દ્વારા ICEના માધ્યમથી કરવામાં આવેલો છે. અમને ચોક્કસ એવી આશા છે કે આ મેગેઝિન તમારી મહેનતને સરળ અને સચોટ બનાવશે અને આવો જ પ્રયાસ કરવા ICE કટિબદ્ધ છે.

1. બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા...1

- ન્યાયિક સમીક્ષા.....01
- આસામ ઇઝ ઓફ ડુબ્બલ બિઝનેસ (સુધારો) બિલ, 2020.....03
- લક્ષણની જમીન, સંસ્કૃતિ અને ભાષાના બચાવ માટે સમિતિની રચના.....03
- ઉભી(vertical) અને સમસ્તરીય(horizontal) અનામત.....03
- આસામમાં સ્વાયત્તતાની માંગ.....04
- પ્રતિબંધિત ધારાસભ્યોની અરજી પર સુપ્રીમ કોર્ટની નોટિસ.....05
- સુપ્રીમ કોર્ટે કૃષિ કાયદાના અમલીકરણને સ્થગિત કર્યું છે.....06
- તિરસ્કારનો આધાર.....06

2. અર્થતંત્ર.....08

- વિશ્વ ખાદ્ય ભાવાંક સૂચકાંક: FAO.....08
- ડિજિટલ ચુકવણી સૂચકાંક.....08
- આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય સેવા કેન્દ્ર ઓથોરિટી.....09
- ચુકવણી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ ફંડ (PIDF).. 09
- ભારતીય ડિજિટલ ટેક્સ વિભેદક:USTR...10
- વૈશ્વિક આર્થિક સંભાવના (Prospects) અહેવાલ.....11
- ભારત ગૃહ રક્ષા નીતિ.....11
- સુપરવાઇઝરી કોલેજ માટે RBIએ શૈક્ષણિક સલાહકાર પરિષદની રચના કરી.....12

- કાનૂની એન્ટિટી ઓળખકર્તા સિસ્ટમ.....12
- નવી વિદેશી વેપાર નીતિ.....13
- ડિજિટલ ધિરાણ પર RBI કાર્યકારી જૂથ.....13
- RBI નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલ.....14
- છૂટક કુગાવા અને ફેક્ટરીના ઉત્પાદનમાં આંકડા.....15

3. આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાઓ.....16

- ઇરાન દ્વારા યુરેનિયમ સંવર્ધન.....16
- ગલ્ફ દેશો વચ્ચે 'એકતા અને સ્થિરતા' કરાર.....16
- શ્રીલંકાને ભારત દ્વારા મદદ.....17
- ઓસ્ટ્રેલિયા તેના રાષ્ટ્રગીતમાં ફેરફાર કરશે....18
- આર્જેન્ટિના ગર્ભપાત કાયદો.....18
- બૅંગલુરુમાં વીજ પુરવઠો વધારવા ADB દ્વારા 100 મિલિયન ડોલરની લોન પર હસ્તાક્ષર....19
- વિયેતનામમાં ભારતના ચોખાની નિકાસ..19
- આલ્ફાબેટ કામદાર સંઘ.....19
- ભારતની આર્કટિક નીતિનો મુસદ્દો.....20
- પશ્ચિમ બંગાળમાં જળમાર્ગને સુધારવા માટે વિશ્વ બેંકની 105 મિલિયન ડોલરની લોન.....20
- આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ આધારિત આફ્રિકન હાથીઓનો સર્વે.....21
- સ્પષ્ટીકૃત કુશળ કામદારમાં ભારત-જાપાનની ભાગીદારી.....21
- ભારત-ફ્રાંસ વાર્ષિક વ્યૂહાત્મક સંવાદ.....22
- કઝાકિસ્તાનમાં મૃત્યુ દંડનો અંત.....22
- 'ઘ લાઈન' શહેર.....23
- ભારત અને મંગોલિયા સંબંધો.....23
- જાપાન દ્વારા ભારતને સત્તાવાર વિકાસ સહાય.... 24

- વિશ્વ વેપાર સંગઠન ખાતે ભારતની સાતમી વેપાર નીતિ સમીક્ષા.....25
- વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સહકાર માટે ભારત-UAE MOU.....25
- દક્ષિણ એશિયામાં ચીનનો વધતો પ્રભાવ.....26
- UNSC ખાતે ભારત: ભૂતકાળનું યોગદાન અને વર્તમાન પડકારો.....27
- ક્યુબા : આતંકવાદ પ્રાયોજક રાજ્ય તરીકે નિયુક્ત.....28
- અનાજની નિકાસ અને ભારત.....29

4. વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી...30

- સંરક્ષણ નિકાસમાં વધારો.....30
- રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન તકનીક અને નવાચાર નીતિ - 2020.....31
- બર્ડ ફ્લૂનું જોખમ.....31
- સલ્ફર ડાયોક્સાઇડ ઉત્સર્જન ધોરણ.....32
- સ્પેક્ટ્રમ હરાજી.....32
- LYNX U2 GFCS.....33
- અવકાશી ભંગાર માટે જાપાન સોલ્યુશન.....34
- ઇસરોની ચાલુ ધાયકાની યોજનાઓ.....34
- મેટ્રો રેલમાં DRDO બાયોડાયરેક્ટર MK-II તકનીક.....34
- 'ASMI' મશીન પિસ્તોલ.....35
- collabCAD સોફ્ટવેર.....35
- ક્વોન્ટમ ટેકનોલોજી.....35
- UAV માટે DRDO લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમ.....36
- અત્યાર સુધીમાં બનાવેલા સૌથી શક્તિશાળી રોકેટનું પરીક્ષણ.....36
- એરફોર્સ માટે તેજસનું અધિગ્રહણ.....37

5. યોજના/પોર્ટલ/રિપોર્ટ.....38

- કોચિ-મંગલુરુ કુદરતી ગેસ પાઇપલાઇન પરિયોજના.....38
- રેલ્વે માલભાડા(Freight) વ્યવસાય વિકાસ પોર્ટલ.....38
- મધ્યપ્રદેશમાં ફ્લોટિંગ સોલર પાવર પરિયોજના.....38
- નવી ઔદ્યોગિક માળખાગત પરિયોજનાઓ...38
- સત્યમેવ જયતે: ડિજિટલ મીડિયા સાક્ષરતા...39
- સ્કૂલ બેગ નીતિ 2020.....40
- હવાનું પ્રદૂષણ અને ગર્ભાવસ્થાને નુકસાન: લેન્સેટ રિપોર્ટ.....41
- ભારતનો રેખાંશ વૃદ્ધ અભ્યાસ અહેવાલ...42
- જમ્મુ અને કાશ્મીરના ઔદ્યોગિક વિકાસ માટેની યોજના.....43
- પ્રધાનમંત્રી ઉજ્જવલા યોજના.....44
- RoDTEP યોજના.....44
- ઉજ્જવલા અને SLNP યોજનાના છ વર્ષ પૂર્ણ...45
- જમ્મુ અને કાશ્મીરના ઔદ્યોગિક વિકાસ માટેની કેન્દ્ર સરકારની યોજના.....45
- 'આપણા બંધારણને જાણીએ' અભિયાન.....46
- પ્રાકૃતિક મૂડી ખાતું અને ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓની મૂલ્યાંકન પરિયોજના.....46
- રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને વન્યપ્રાણી અભયારણ્યોનો મેનેજમેન્ટ રિપોર્ટ.....47
- પ્રધાનમંત્રી કૌશલ કૌશલ વિકાસ યોજના 3.0.....47
- કોલસો ક્ષેત્ર માટે સિંગલ વિન્ડો કિલરન્સ પોર્ટલ.....48
- પ્રધાનમંત્રી પાક વીમા યોજનાના પાંચ વર્ષ...48

6. પર્યાવરણ અને ભૌગોલિક ઘટનાઓ.....50

- ઉમરેડ પૌની કરહંડલા વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય..50
- વર્ષ 2020 માં ભારતની આબોહવા.....50
- એશિયન જળપક્ષી ગણના-2020.....50
- નાઇલ નદી પર વિવાદ.....51
- પોન્ગ ડેમ અભયારણ્યમાં પક્ષીઓનાં મોત.....52
- સુલતાનપુર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન.....53
- વેનેડિયમ.....53
- વન પ્લેનેટ સમિટ.....54
- જુકુ ખીણ.....54

7. ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ.....55

- ભીમા-કોરેગાંવ યુદ્ધની 203મી વર્ષગાંઠ.....55
- સાવિત્રીબાઈ કુલે.....55
- ચક્ષુગાન.....55
- ભસવેશ્વરમાં 'અનુભવ મંડપ'.....56
- જગન્નાથ મંદિર.....57
- માઘી મેળો.....57
- ભારતમાં લણણી ઉત્સવ.....58

8. અન્ય સંક્ષિપ્ત વર્તમાન પ્રવાહો.....59

- મેરાં ગાંવ, મેરાં ગૌરવ કાર્યક્રમ : ICAR.....59
- આભાસી એગ્રી ઇન્ડિયા હેકાથોન 2020.....59

- મોરિંગા પાવડર.....59
- રાજકોટમાં AIIMS.....60
- DRDO સ્થાપના દિવસ.....60
- નેન્દ્રન કેળા.....60
- રાષ્ટ્રીય માપન પ્રણાલી સંમેલન.....61
- મન્નથુ પદ્મનાભન.....61
- ભારતીય પેંગોલિન.....61
- એન્ટાર્કટિકામાં ભારતનું 40મું વૈજ્ઞાનિક અભિયાન.....62
- તમિલ અકાદમી.....62
- ટોચ હેકાથોન 2021.....62
- ટ્રાઇફૂડ પાર્ક.....63
- રાષ્ટ્રીય કામઘેનુ આયોગ.....63
- વૈશ્વિક આવાસીય ટેકનોલોજી ચેલેન્જ.....63
- ગ્રામીણ શાળાઓ માટે સ્માર્ટ વર્ગો.....64
- ટ્રાંસ ફેટી એસિડ્સ.....64
- કોવિશિલ્ડ અને કોવેક્સિનના મર્યાદિત ઉપયોગની મંજૂરી.....65
- રાષ્ટ્રીય મેટ્રોલોજી કોનકલેવ 2021.....66
- સાગરમાલા સીપ્લેન સેવા.....66
- પંજાબ રાજ્ય ડેટા નીતિ.....67
- રિલાયન્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝને ઇન્ડ.....67
- વિશ્વ બ્રેઇલ દિવસ.....68
- મલાલા યુસુફઝાદા સ્કોલરશીપ અધિનિયમ...68
- ખેલો ઇન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ તરીકે આસામ

ન્યાયિક સમીક્ષા

- તાજેતરમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે સેન્ટ્રલ વિસ્તા પ્રોજેક્ટને એક વિશિષ્ટ પ્રોજેક્ટ તરીકે ધ્યાનમાં લેવાનો ઈનકાર કર્યો હતો જેમાં વૃહદ અથવા વ્યાપક ન્યાયિક સમીક્ષાની જરૂર છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે કોર્ટની ભૂમિકા સરકારી કાર્યો સહિતના કાયદાની માન્યતા અને બંધારણની ચકાસણી સુધી મર્યાદિત છે. વિકાસનો અધિકાર એ મૂળભૂત માનવ અધિકાર છે અને જ્યાં સુધી સરકાર કાયદા પ્રમાણે કાર્ય કરશે ત્યાં સુધી રાજ્યના કોઈ પણ ભાગમાં વિકાસની પ્રક્રિયામાં અવરોધ ઊભી થવાની અપેક્ષા નથી.
- નવી દિલ્હીના સેન્ટ્રલ વિસ્તા પ્રોજેક્ટમાં રાષ્ટ્રપતિ ભવન, સંસદ ભવન, ઉત્તર અને દક્ષિણ બ્લોક્સ, ઈન્ડિયા ગેટ, રાષ્ટ્રીય અભિલેખાગારનો સમાવેશ થાય છે.
- ભારતીય બંધારણમાં ન્યાયિક સમીક્ષા અમેરિકી બંધારણની તર્જ પર અપનાવવામાં આવી છે.

Back to Basics : ન્યાયિક સમીક્ષા

- ન્યાયિક સમીક્ષા એ કાયદાકીય કાયદાઓ અને કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો એ લાગુ પાડેલા કારોબારી આદેશોની બંધારણીયતાની તપાસ કરવાની ન્યાયતંત્રની શક્તિ છે.
- કાયદાની વિભાવના:**
- કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા:**
- આનો અર્થ એ છે કે વિધાનસભા અથવા સંબંધિત સંસ્થા દ્વારા ઘડવામાં આવેલ કાયદો ફક્ત ત્યારે જ માન્ય છે જ્યારે સાચી પ્રક્રિયાનું પાલન કરવામાં આવ્યું હોય.
- કાયદાની ઉચિત પ્રક્રિયા:**
- આ સિદ્ધાંત કેસના આધારે માત્ર એ જ પરીક્ષણ કરે છે કે કાયદો વ્યક્તિને જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્યથી વંચિત કરતું નથી, પરંતુ તે સુનિશ્ચિત કરે છે કે કાયદો ન્યાયી અને ઉચિત છે.
- ભારતમાં કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસરવામાં આવે છે.
- ન્યાયિક સમીક્ષાના બે મહત્વપૂર્ણ કાર્યો છે, જેમ કે સરકારી કાર્યવાહીને કાયદેસર બનાવવી અને સરકાર દ્વારા કોઈપણ અન્યાયિક કાયદા સામે બંધારણનું રક્ષણ કરવું.
- ન્યાયિક સમીક્ષાને બંધારણની મૂળ રચના માનવામાં આવે છે (ઈન્દિરા ગાંધી વિ. રાજ નારાયણ કેસ 1975).
- ન્યાયિક સમીક્ષાને ભારતીય ન્યાયતંત્રના દુભાષિયા અને નિરીક્ષક તરીકે જોવામાં આવે છે.
- ન્યાયતંત્રને આત્મવિશ્વાસના કેસ અને જાહેર હિતની અરજી (PIL) સહિતના અનેક જાહેર પ્રશ્નોમાં દખલ કરવાની છૂટ આપવામાં આવી છે, જ્યારે પીડિત પક્ષ દ્વારા કોઈપણ ફરિયાદ કરવામાં આવી ન હોય ત્યારે પણ કરવામાં આવે છે.

ન્યાયિક સમીક્ષાના પ્રકાર

- કાયદાકીય કાર્યોની સમીક્ષા:**
- આ સમીક્ષા, વિધાનસભા દ્વારા પસાર કરાયેલા કાયદાની શરતોમાં બંધારણની જોગવાઈઓનું પાલન થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુથી છે.
- વહીવટી પ્રક્રિયા સમીક્ષા:**
- વહીવટી એજન્સીઓ પર તેમની સત્તાનું નિર્વહન કરતી વખતે બંધારણીય શિસ્ત લાદવાનું એક સાધન છે.
- ન્યાયિક નિર્ણયોની સમીક્ષા:**
- આ સમીક્ષાનો ઉપયોગ ન્યાયતંત્ર દ્વારા અગાઉના નિર્ણયોમાં કોઈ ફેરફાર કરવા અથવા તેમને સુધારવા માટે કરવામાં આવે છે.

ન્યાયિક સમીક્ષાનું મહત્વ

- બંધારણની સર્વોચ્ચતા જાળવવા આ જરૂરી છે.
- વિધાનસભા અને કારોબારી દ્વારા સત્તાના સંભવિત દુરુપયોગની તપાસ કરવી જરૂરી છે.
- તે લોકોના હકોનું રક્ષણ કરે છે.
- તે સંઘવાદનું સંતુલન જાળવે છે.
- ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા સુરક્ષિત કરવા માટે આ જરૂરી છે.
- તે અધિકારીઓના અત્યાચાર અટકાવે છે.

ન્યાયિક સમીક્ષા સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓ

- તે સરકારની કામગીરીને મર્યાદિત કરે છે.
- જ્યારે તે હાલના કાયદાને અધિભાવી / રદ કરે છે, ત્યારે તે બંધારણ દ્વારા સ્થાપિત સત્તાઓની મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન છે.
- ભારતમાં સત્તાને બદલે કાર્યોને અલગ પાડવામાં આવે છે.
- સત્તાના વિભાજનની કલ્પનાનું કડક પાલન કરવામાં આવતું નથી. જો કે, ચકાસણી અને સંતુલનની ગોઠવણ એવી રીતે કરવામાં આવે છે કે ન્યાયપાલિકાને વિધાનસભા દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈપણ ગેરબંધારણીય કાયદાને રદ કરવાની સત્તા હોય છે.
- કોઈ કેસમાં ન્યાયાધીશ દ્વારા લેવાયેલ નિર્ણય અન્ય કેસો માટે માનક બને છે, જો કે અન્ય કેસોમાં સંજોગો જુદા હોઈ શકે છે.
- ન્યાયિક સમીક્ષા સામાન્ય લોકોને મોટા પાયે નુકસાન પહોંચાડે છે, કારણ કે કાયદા વિરુદ્ધ નિર્ણય વ્યક્તિગત હેતુઓ દ્વારા પ્રભાવિત થઈ શકે છે.
- કોર્ટના વારંવાર દખલથી સરકારની પ્રામાણિકતા, ગુણવત્તા અને કાર્યક્ષમતા પર લોકોનો વિશ્વાસ ઓછો થઈ શકે છે.

ન્યાયિક સમીક્ષા સાથે સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓ

- બંધારણમાં કોઈપણ કાયદાને અમાન્ય જાહેર કરવા માટે સશક્તિકરણની કોઈ સીધી કે વિશિષ્ટ જોગવાઈ નથી, પરંતુ બંધારણ હેઠળ સરકારના દરેક ભાગ પર કેટલીક મર્યાદાઓ લગાવી દેવામાં આવી છે, જેનું ઉલ્લંઘન કાયદાને અમાન્ય બનાવે છે.

- > બંધારણ હેઠળ નિર્ધારિત મર્યાદાઓનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે કે નહીં તેનો નિર્ણય કોર્ટને સોંપવામાં આવ્યો છે.
- > ન્યાયિક સમીક્ષાની પ્રક્રિયાને ટેકો આપવા માટે કેટલીક વિશિષ્ટ જોગવાઈઓ
- > કલમ 372 (1):
- > આ કલમ ભારતીય બંધારણના અમલીકરણ પહેલા બનેલા કોઈપણ કાયદાની ન્યાયિક સમીક્ષાની જોગવાઈ કરે છે.
- કલમ 13:
- > આ કલમ ઘોષણા કરે છે કે કોઈપણ કાયદો કે જે મૂળભૂત અધિકારોને લગતી કોઈપણ જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન કરે છે તે માન્ય રહેશે નહીં.
- > કલમ 32 અને કલમ 226 સુપ્રીમ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટમાં મૂળભૂત અધિકારોના સંરક્ષક અને બાંધકારની ભૂમિકા પૂરી પાડે છે.
- > કલમ 251 અને કલમ 254 જણાવે છે કે સંઘ અને રાજ્યના કાયદા વચ્ચે વિસંગતતાના કિસ્સામાં રાજ્યનો કાયદો રદ કરવામાં આવશે.
- > કલમ 246 (3) રાજ્યસૂચિથી સંબંધિત બાબતો પર રાજ્ય વિધાનસભાની વિશિષ્ટ સત્તાની ખાતરી આપે છે.
- > કલમ 245 સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓ દ્વારા બનાવેલા કાયદાઓની પ્રાદેશિક મર્યાદાની સ્થાપના સાથે સંબંધિત છે.
- > કલમ 131-136 સુપ્રીમ કોર્ટને વ્યક્તિઓ અને રાજ્યો વચ્ચેના રાજ્યો અને સંઘ વચ્ચેના વિવાદોમાં નિર્ણય લેવાની સત્તા આપે છે.
- > કલમ 137 સુપ્રીમ કોર્ટને તેના દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલા કોઈપણ નિર્ણય અથવા આદેશની સમીક્ષા કરવાની વિશેષ શક્તિ આપે છે.

આગળનો રસ્તો

- > અદાલતો ન્યાયિક સમીક્ષા શક્તિની સાથે મૂળભૂત અધિકારોના સંરક્ષક તરીકે કાર્ય કરે છે.
- > વર્તમાન યુગમાં, રાજ્યના વધતા કાર્યોની સાથે વહીવટી નિર્ણયો લેવા અને અમલ કરવાની પ્રક્રિયામાં પણ ન્યાયિક દખલ વધી રહી છે.
- > ન્યાયપાલિકા ન્યાયિક સક્રિયતાના નામે બંધારણ દ્વારા નિર્ધારિત સત્તાઓની અવગણના કરે છે ત્યારે એવું કહી શકાય કે ન્યાયતંત્ર બંધારણમાં નિર્ધારિત સત્તાઓને અલગ કરવાની વિભાવનાનું ઉલ્લંઘન કરી રહ્યું છે.
- > કાયદો વિધાનસભાનું કાર્ય છે, જ્યારે કાયદાને યોગ્ય રીતે અમલ કરાવવો એ કારોબારીની જવાબદારી છે. આ રીતે, ન્યાયતંત્રમાં ફક્ત બંધારણીય / કાનૂની અર્થઘટનનું કાર્ય છે. સરકારના આ અંગો વચ્ચે સ્પષ્ટ સંતુલન ફક્ત બંધારણીય મૂલ્યોના જતન માટે મદદ કરી શકે છે.

આસામ ઇઝ ઓફ ડુઈંગ બિઝનેસ (સુધારો) બિલ, 2020

- > આસામ વિધાનસભાએ તાજેતરમાં આસામ ઈઝ ઓફ ડુઈંગ બિઝનેસ (સુધારો) બિલ, 2020 પસાર કર્યું હતું. બિલ આસામમાં વ્યાપાર અધિનિયમ, 2016માં સુધારો કરશે. આ સુધારા મુજબ કેન્દ્ર પાસેથી 0.25% વધારાનું ઋણ લેશે.

Back to Basics : આસામ ઇઝ ઓફ ડુઈંગ બિઝનેસ (સુધારો) બિલ, 2020 ની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > નવું બિલ કાર્યવાહીને સરળ બનાવશે અને સિસ્ટમમાં પારદર્શિતા અને કાર્યક્ષમતા લાવશે.
- > નવા સુધારા બિલ હેઠળ સરકારે આસામ રાજ્યમાં રોકાણકારોને અનુકૂળ વાતાવરણ બનાવવા માટે પ્રતિબદ્ધતા આપી છે.
- > આસામ સરકાર તમામ પ્રકારના નવીકરણ પ્રમાણપત્ર, મંજૂરીઓ અને લાઈસન્સને આસામ હેઠળના વ્યવસાય સુધારણા બિલને પૂર્ણ કરવાના છે. કારણ કે, અસમના વિવિધ સ્તરે મોટી સંખ્યામાં નવીનીકરણીય અરજીઓ બાકી છે. આ ગેરવાજબી વિલંબનું કારણ બને છે.
- > કોમ્યુટરાઈઝ્ડ કેન્દ્રીય યાદચ્છીક નિરીક્ષણ પ્રણાલી લાગુ કરવાની છે. પ્રણાલી હેઠળ નિરીક્ષકોની ફાળવણી કેન્દ્રિય રીતે યાદચ્છીક કરવામાં આવશે. ફાળવણી સક્ષમ અધિકારીઓ દ્વારા થવાની છે. સુધારો એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે પછીના વર્ષે સમાન નિરીક્ષણ તે જ એકમ માટે સોંપેલ નથી.
- > આ અધિનિયમનો અમલ 2016 માં કરવામાં આવ્યો હતો. આ કાયદાના નિયમનકારી માળખાઓ અને પ્રક્રિયાઓને સુવ્યવસ્થિત કરવા અને આસામ રાજ્યમાં એન્ટરપ્રાઇઝ અને ઉદ્યોગોની સ્થાપનામાં નવીકરણ લાઈસન્સ, પ્રમાણપત્ર, મંજૂરીઓ સંબંધિત પ્રક્રિયાઓને સરળ બનાવવાનો છે.
- > આસામ બ્યુરો રોકાણ પ્રોત્સાહન સ્થાપના અધિનિયમ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. તે એપ્લિકેશનની ઝડપી પ્રક્રિયાના એકંદર દેખરેખ અને વહીવટની દેખરેખ રાખે છે.
- > એપ્લિકેશન પ્રાપ્ત થયા પછી, પ્રણાલી તેને આપમેળે સક્ષમ અધિકારીને ફોરવર્ડ કરશે. ત્યારબાદ પ્રણાલી સક્ષમ સત્તાના સંબંધિત અધિકારીને અરજીઓની પ્રમાણિત નકલો સુપરત કરશે. અધિકારી નિયત સમયમર્યાદામાં મંજૂરી મેળવવા માટે જવાબદાર છે. ઉપરાંત, પ્રણાલી પ્રાપ્ત અરજીઓની સ્થિતિ, બાકી, નિકાલ અને માસિક ધોરણે બાકી રહેવાના કારણો વિશે બ્યુરોને એક અહેવાલ પ્રદાન કરશે.
- > તેથી, રાજ્યમાં વ્યવસાયમાં સરળતા લાવવા માટે આ અધિનિયમ દ્વારા એક નિયંત્રણતંત્ર અને ટ્રેકિંગ તંત્ર બનાવવામાં આવ્યું છે.

લદાખની જમીન, સંસ્કૃતિ અને ભાષાના બચાવ માટે સમિતિની રચના

- લદાખની ભાષા, જમીન, સંસ્કૃતિને સુરક્ષિત રાખવા અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના વિકાસમાં નાગરિકોની ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરવા ભારત સરકારે તાજેતરમાં એક સમિતિની રચના કરી હતી. આ સમિતિની અધ્યક્ષતા ગૃહ રાજ્યમંત્રી જી કિશન રેડ્ડી કરશે. તેમાં લદાખ, કેન્દ્ર સરકાર અને લદાખ ઓટોનોમસ હિલ ડેવલપમેન્ટ કાઉન્સિલના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ શામેલ હશે.

Back to Basics : કિશન રેડ્ડી સમિતિ

- લદાખના દસ સભ્યોના પ્રતિનિધિ મંડળએ ગૃહ પ્રધાન અમિત શાહને મળ્યાં અને વિકાસની પ્રક્રિયામાં આ ક્ષેત્રની અનોખી સંસ્કૃતિ, ભાષા અને વસ્તી વિષયક સંભાવના માટેના જોખમો અંગે તેમની ચિંતા વ્યક્ત કરી. છટ્ટી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ કરવાના અધિકારો અને માંગ અંગે પણ ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવી છે. અગાઉ રાષ્ટ્રીય અનુસૂચિત જનજાતિ આયોગે છટ્ટી અનુસૂચિ હેઠળ લદાખને સમાવિષ્ટ કરવાની ભલામણ કરી હતી.

છટ્ટી અનુસૂચિની મુખ્ય જોગવાઈઓ

- છટ્ટી અનુસૂચિમાં મેઘાલય, આસામ, ત્રિપુરા, મિઝોરમ રાજ્યોમાં આદિવાસી વિસ્તારોના વહીવટ માટેની જોગવાઈ છે.
- છટ્ટી અનુસૂચિમાં આદિજાતિના હિતોના રક્ષણ માટે કાયદા ઘડવા સ્વાયત્ત જિલ્લાઓ અને પરિષદોની રચનાની જોગવાઈ છે.
- છટ્ટી અનુસૂચિ કલમ 244 હેઠળ બનાવવામાં આવી હતી.
- તેમાં હાલમાં મેઘાલય, આસામ, ત્રિપુરા અને મિઝોરમમાં આદિવાસી વિસ્તારોના વહીવટ માટેની જોગવાઈઓ છે. તે 1949 માં બંધારણ સભા દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યું હતું. તે સ્વાયત્ત જિલ્લા પરિષદોની સુરક્ષા કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

લદાખને છટ્ટી અનુસૂચિમાં શામેલ કરવાના કારણો

- લદાખની 90% થી વધુ વસ્તી આદિવાસી છે. લદાખની પ્રાથમિક અનુસૂચિત જનજાતિઓ બોટ, બાલ્ટી બેડા, બ્રોકપા, ચાંગપા, સોમ, ગરા અને પુરીગપા છે. છટ્ટી અનુસૂચિમાં લદાખને શામેલ કરવાથી પ્રદેશના ઝડપી વિકાસ માટે ભંડોળના સ્થાનાંતરણને વધારવામાં મદદ મળશે.

અનુસૂચિત જનજાતિ માટે રાષ્ટ્રીય આયોગ

- આ આયોગની સ્થાપના 89 માં સુધારા અધિનિયમ, 2003 હેઠળ કરવામાં આવી હતી. તે બંધારણ હેઠળ અનુસૂચિત જનજાતિઓ માટે પૂરી પાડવામાં આવતી સલામતીને લગતી બાબતો પર નજર રાખે છે. તે અનુસૂચિત જનજાતિના સામાજિક-આર્થિક વિકાસની યોજના પ્રક્રિયાને સલાહ આપે છે. તે સંઘ અને રાજ્યના વિકાસનું પણ મૂલ્યાંકન કરે છે.

ઉભી(vertical) અને સમસ્તરીય(horizontal) અનામત

- તાજેતરમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે ઉભી અને સમસ્તરીય અનામતની કાનૂની સ્થિતિને સ્પષ્ટ કરી છે.

ઉભી અનામત

- ઉભી અનામત એ અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પછાત વર્ગોના આરક્ષણનો સંદર્ભ આપે છે.
- આ કાયદા હેઠળ નિર્દિષ્ટ દરેક જૂથોને અલગથી લાગુ પડે છે.
- ઉદાહરણ:
- કલમ 16(4) ઉભી અનામતની કલ્પના કરે છે.

સમસ્તરીય અનામત

- સમસ્તરીય અનામત અંતર્ગત, મહિલાઓ, વૃદ્ધો, ટ્રાંસજેન્ડર સમુદાય અને અપંગ વ્યક્તિઓ વગેરેને ઊભા અનામત વર્ગોમાંથી દૂર કરીને આરક્ષણ આપવામાં આવે છે.
- ઉદાહરણ:
- કલમ 15(3) સમસ્તરીય અનામતની કલ્પના કરે છે.

આરક્ષણના ઉપયોગો

- સમસ્તરીય ક્વોટા ઊભી શ્રેણીથી અલગ રીતે લાગુ કરવામાં આવે છે.
- ઉદાહરણ તરીકે, જો મહિલાઓનો સમસ્તરીય ક્વોટા 50% હોય, તો પસંદ કરેલા ઉમેદવારોમાંથી અડધા ઊભા વર્ગના અનુસૂચિત જાતિ, અનાક્ષિત વર્ગ વગેરેની મહિલા હોવી જોઈએ.

Back to Basics : સંબંધિત બાબતો

- વર્ષ 2020 માં, ઉત્તર પ્રદેશના સૌરવ યાદવ વિરુદ્ધ રાજ્યમાં કોન્સ્ટેબલની જગ્યાઓ માટેની પસંદગી પ્રક્રિયામાં અનામતના અમલીકરણથી ઉદ્ભવતા મુદ્દો ઉકેલાયો હતો.
- ઉત્તરપ્રદેશ સરકારે અનામત કેટેગરીના ઉમેદવારોને ઉચ્ચ ગ્રેડ પ્રાપ્ત કર્યા પછી પણ તેમની કેટેગરીમાં મર્યાદિત કરવાની નીતિનું પાલન કર્યું હતું.

સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો

- કોર્ટે ઉત્તરપ્રદેશ સરકાર વિરુદ્ધ ચુકાદો સંભળાવતા કહ્યું કે, જો કોઈ ઊભી અને સમસ્તરીય બંને અનામત વર્ગોમાં આવે છે, તો તે ઊભી અનામત વિના યોગ્યતા માટે પૂરતા ગુણ મેળવે છે, તો તે વ્યક્તિ ઊભી અનામત વિના લાયકાત મેળવે છે. અને સામાન્ય કેટેગરીમાં સમસ્તરીય ક્વોટાથી બાકાત રહેશે નહીં.
- કોર્ટે કહ્યું કે ઉત્તર પ્રદેશ સરકારના તર્કનો અર્થ એ છે કે સામાન્ય વર્ગ ફક્ત ઉચ્ચ જાતિ માટે 'અનામત' છે.

મહત્વ

- કોર્ટના આ નિર્ણયથી અનામત અંગે સ્પષ્ટતા મળશે અને સરકારોને અનામતનો અમલ સરળ બનાવશે.

- જો ઉચ્ચ સ્કોરિંગ ઉમેદવારોને સામાન્ય કેટેગરી હેઠળ પ્રવેશ આપવામાં આવશે તો SC, ST અને અન્ય પછાત વર્ગના વધુ જરૂરિયાતમંદ ઉમેદવારોને લાભ મળશે.

આરક્ષણ

- આરક્ષણ એ સકારાત્મક ભેદભાવનું એક સ્વરૂપ છે, જેને હાંસિયામાં રાખેલ વર્ગોમાં સમાનતાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે રચાયેલ છે, જેથી તેમને સામાજિક અને ઐતિહાસિક અન્યાયથી બચાવી શકાય.
- સામાન્ય રીતે, તે રોજગાર અને શિક્ષણમાં સમાજના હાંસિયા પરના વર્ગોને પ્રાધાન્ય આપવાનો ઉલ્લેખ કરે છે.
- આ ખ્યાલનો મૂળ ઉદ્દેશ વર્ષોથી ભેદભાવનો સામનો કરી રહેલા વંચિત જૂથોના વિકાસને પ્રોત્સાહન અને સુનિશ્ચિત કરવાનો છે.
- તે નોંધવું જરૂરી છે કે ભારતમાં એક વિશિષ્ટ વર્ગ ઐતિહાસિક રીતે જાતિના આધારે ભેદભાવનો સામનો કરી રહ્યો છે.

ભારતમાં આરક્ષણ સંબંધિત જોગવાઈઓ

- બંધારણની કલમ 15 (3) મહિલાઓની તરફેણમાં રક્ષણાત્મક ભેદભાવની મંજૂરી આપે છે.
- બંધારણની કલમ 15(4) અને કલમ 16(4) રાજ્ય અને કેન્દ્ર સરકારોને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો માટે સરકારી સેવાઓ માટે બેઠકો અનામત રાખવામાં સક્ષમ કરે છે.
- વર્ષ 1995 માં, બંધારણમાં 77મો બંધારણીય સુધારો કરવામાં આવ્યો અને કલમ 16માં નવી કલમ (4A) નો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો, જે સરકારને બઢતીમાં અનામત આપવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.
- તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટે આરક્ષણ સંબંધિત કેસમાં કલમ-32 હેઠળ દાખલ કરેલી અરજીને ફગાવી દીધી હતી કે આરક્ષણ એ મૂળભૂત અધિકાર નથી.
- કલમ 16ની કલમ (4A)માં વર્ષ 2001માં 85મા બંધારણીય સુધારા દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો માટે 'પરિણામલક્ષી વરિષ્ઠતા' માટેની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી.
- વર્ષ 2000માં, 81મો બંધારણમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો, જે રાજ્ય સરકારોને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે આરક્ષિત અગાઉના વર્ષોની બાકીની ખાલી જગ્યાઓ પછીના વર્ષે સ્થાનાંતરિત કરી શકશે, જેથી તે વર્ષ માટેની કુલ ખાલી જગ્યાઓ પર 50 ટકા અનામતનો નિયમ શૂન્ય બને છે.
- બંધારણની કલમ 330 અને કલમ 332 અનુક્રમે સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં SC અને ST સમુદાયો માટે બેઠકોના અનામત દ્વારા વિશેષ પ્રતિનિધિત્વની ખાતરી કરે છે.
- કલમ 243D દરેક પંચાયતમાં SC અને ST માટેની બેઠકોના અનામતની જોગવાઈ કરે છે.
- આ ઉપરાંત, મહિલાઓ માટે ઉપલબ્ધ કુલ બેઠકોના ત્રીજા ભાગની અનામતની પણ જોગવાઈ છે.
- કલમ 233T દરેક પાલિકાઓમાં SC અને ST માટેની બેઠકોના અનામતની જોગવાઈ કરે છે.

- કલમ 335 મુજબ વહીવટની કાર્યક્ષમતા જાળવવા અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોના દાવાની કાળજી લેવી જોઈએ.

આસામમાં સ્વાયત્તાની માંગ

- તાજેતરમાં જ આસામની અંદર સ્વાયત્ત રાજ્યની રચના માટે કલમ 244A લાગુ કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- કેન્દ્ર સરકારને કારબી આંગલોંગ ક્ષેત્ર માટે સ્વાયત્ત રાજ્ય બનાવવાની અપીલ કરવામાં આવી છે.
- વર્ષ 1986થી આ વિસ્તાર માટે અલગ રાજ્યની માંગ કરવામાં આવી રહી છે.
- હાલમાં આ ક્ષેત્રમાં બે સ્વાયત્ત પરિષદ (કારબી આંગલોંગ અને ઉત્તર કછાર પહાડી) શાસન કરે છે.

અનુસૂચિત અને આદિજાતિ વિસ્તારો

- આદિવાસીઓ દ્વારા વસેલા સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાત વિસ્તારોને અનુસૂચિત ક્ષેત્ર કહેવામાં આવે છે.
- ભારતીય બંધારણની બે અનુસૂચિ (પાંચમી અને છઠ્ઠી) અનુસૂચિત અને આદિજાતિ વિસ્તારોના નિયંત્રણ અને સંચાલનની વિગતવાર માહિતી પ્રદાન કરે છે.
- ભારતીય બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ:
  - આ અનુસૂચિમાં, ચાર રાજ્યો (આસામ, મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મિઝોરમ) સિવાય, અન્ય તમામ રાજ્યોના અનુસૂચિત અને આદિજાતિ વિસ્તારોમાં વહીવટ અને નિયંત્રણની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.
  - હાલમાં, 10 રાજ્યો (આંધ્ર પ્રદેશ, છત્તીસગઢ, ગુજરાત, હિમાચલ પ્રદેશ, ઝારખંડ, મધ્યપ્રદેશ, મહારાષ્ટ્ર, ઓડિશા, રાજસ્થાન અને તેલંગાણા) ના પ્રદેશો પાંચમી અનુસૂચિ હેઠળ આવે છે.
- ભારતીય બંધારણની છઠ્ઠી સૂચિ:
  - અનુસૂચિમાં ચાર રાજ્યો એટલે કે આસામ, મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મિઝોરમના અનુસૂચિત અને આદિજાતિ વિસ્તારોના વહીવટ અને નિયંત્રણની જોગવાઈઓ છે.
- કલમ 244:
  - આ કલમમાં અનુસૂચિત અને આદિજાતિ વિસ્તારોના વહીવટ અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
  - આ ક્ષેત્રો રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે જેનો ઉલ્લેખ બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિમાં કરવામાં આવ્યો છે.
- કલમ 244A:
  - આસામના કેટલાક આદિવાસી વિસ્તારોને આવરી લેતા એક સ્વાયત્ત રાજ્યની રચના અને તેના માટે સ્થાનિક વિધાનસભા અથવા મંત્રીઓની પરિષદ અથવા બંનેની રચના.

પ્રતિબંધિત ધારાસભ્યોની અરજી પર સુપ્રીમ કોર્ટની નોટિસ

- > સુપ્રીમ કોર્ટે ગૃહની બાકીની મુદત દરમિયાન પેટા ચૂંટણી લડવાની દસમી અનુસૂચિ હેઠળ ગેરલાયક ઠેરવાયેલા ધારાસભ્યોને અયોગ્ય ઠેરવેલી અરજીનો જવાબ આપવા કેન્દ્ર અને ભારતીય ચૂંટણી પંચને કહ્યું છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > મણિપુર, મધ્યપ્રદેશ, કર્ણાટક જેવા કેટલાંક રાજ્યોમાં તાજેતરના રાજકીય કાર્યક્રમોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, એવું જાણવા મળ્યું છે કે વિધાનસભાના સભ્યો તેમના સભ્યપદથી રાજીનામું આપવાનું વલણ ધરાવે છે, જેના કારણે સરકાર લઘુમતી સ્થિતિમાં આવે છે અને ભાંગી પડે છે. આ પછી, આ ધારાસભ્યો ફરીથી હરીફ રાજકીય પક્ષ દ્વારા બનાવવામાં આવેલી નવી સરકારમાં મંત્રી બન્યા છે.

અરજદારે આપેલી દલીલો

- > અરજીમાં જણાવાયું છે કે એકવાર ગૃહના સભ્યને 10મી અનુસૂચિ હેઠળ ગેરલાયક ઠરાવવામાં આવ્યા પછી, તે વ્યક્તિને ફરીથી ચૂંટણી લડવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી (બંધારણની કલમ 172 મુજબ).
- > જો તેને સંસદ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ બનાવેલા કોઈપણ કાયદા હેઠળ ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવે છે, તો ગૃહ સંવિધાનની કલમ 191 (1) (E) હેઠળ અયોગ્ય જાહેર કરેલા સભ્યને ગેરલાયક જાહેર કરશે અને તે સભ્ય (જે ચૂંટાઈ આવ્યો હતો) ને ચૂંટણીથી વંચિત રાખવામાં આવશે.

સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓ

- 10મી અનુસૂચિ પેટાભાગ-2:
  - > આ સૂચિ છે કે ધારાસભ્યોને 'ગૃહના સભ્ય હોવા માટે અયોગ્ય ઠેરવવામાં આવ્યા છે.'
- કલમ 172:
  - > તે 5 વર્ષની મુદત સાથે ગૃહના સભ્યપદ માટેની જોગવાઈ કરે છે.
- કલમ 191 (1) (E):
  - > જો 10મી અનુસૂચિ હેઠળ અયોગ્ય જાહેર કરવામાં આવે તો, વ્યક્તિને રાજ્યની વિધાનસભા અથવા વિધાનપરિષદની સદસ્યતા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવશે.
- 10મી અનુસૂચિ:
  - > બંધારણની 10મી અનુસૂચિને વર્ષ 1985માં 52માં સુધારો અધિનિયમ દ્વારા ઉમેરવામાં આવી હતી.
  - > આ તે પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરે છે જેના હેઠળ ધારાસભ્યોને ધારાસભ્યના પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર દ્વારા બદનક્ષીના આધારે ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવશે.
  - > આ કાયદો સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓ બંનેને લાગુ પડે છે.

અયોગ્યતા:

- > પક્ષ-પલટા વિરોધી કાયદા હેઠળ, જાહેર પ્રતિનિધિને નીચેની પરિસ્થિતિઓમાં ગેરલાયક ઠેરવી શકાય છે
- > જો કોઈ ચૂંટાયેલા સભ્ય સ્વેચ્છાએ રાજકીય પક્ષના સભ્યપદનો ત્યાગ કરે છે.
- > જો ચૂંટાયેલ અપક્ષ સભ્ય કોઈ રાજકીય પક્ષમાં જોડાય છે.
- > જો સભ્ય ગૃહમાં પક્ષની વિરોધમાં મત આપે તો.
- > જો કોઈ સભ્ય પોતાને મતદાનથી બાકાત રાખે છે.
- > છ મહિનાના અંત પછી, જો નામાંકિત સભ્ય કોઈપણ રાજકીય પક્ષમાં જોડાય છે.
- પક્ષ-પલટા વિરોધી કાયદામાં અપવાદો:
  - > જો કોઈ વ્યક્તિ અધ્યક્ષ અથવા સ્પીકર તરીકે ચૂંટાય છે, તો તે પોતાની પાર્ટીમાંથી રાજીનામું આપી શકે છે અને જ્યારે તેઓ પદ છોડે છે ત્યારે પાર્ટીમાં ફરીથી જોડાઈ શકે છે. આવા કેસમાં તેને ગેરલાયક ઠરાવવામાં આવશે નહીં.
  - > જો કોઈ પક્ષના બે તૃતીયાંશ ધારાસભ્યોએ જોડાણની તરફેણમાં મત આપ્યો છે, તો તે પક્ષનું અન્ય પક્ષ સાથે જોડાણ કરી શકાય છે.
  - > પ્રિસાઈડિંગ અધિકારીનો નિર્ણય ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન છે.
  - > વર્ષ 1993 માં ક્રિડોટો હોલોહાન વિ. ઝાયિલડૂ કેસ, સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે વિધાનસભા / લોકસભાના અધ્યક્ષનો નિર્ણય અંતિમ રહેશે નહીં. વિધાનસભા / લોકસભાના અધ્યક્ષના ચુકાદાઓની ન્યાયિક સમીક્ષા કરી શકાય છે.
  - > કોર્ટે કહ્યું હતું કે 10મી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં ચૂંટાયેલા સભ્યોના લોકશાહી અધિકારનો ભંગ કરતી નથી. ઉપરાંત, તેઓ બંધારણની કલમ 105 અને 194 હેઠળ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનું ઉલ્લંઘન કરતા નથી.
- પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર દ્વારા નિર્ણય લેવાની અંતિમ તારીખ:
  - > કાયદા અનુસાર, કોઈ સમય મર્યાદા નથી કે જેની અંતર્ગત પ્રિસાઈડિંગ અધિકારીઓએ અયોગ્યતાને લગતી અરજી અંગે નિર્ણય લેવો ફરજિયાત છે.
  - > અધિકારી આ નિર્ણય લે પછી જ કોર્ટ આ મામલે પણ દખલ કરી શકે છે, તેથી અરજદાર સમક્ષ એકમાત્ર વિકલ્પ નિર્ણય લેવામાં આવે ત્યાં સુધી રાહ જોવી પડશે.
  - > એવા અનેક કિસ્સા બન્યા છે કે આવી અરજીઓમાં બિનજરૂરી વિલંબ અંગે અદાલતોએ ચિંતા વ્યક્ત કરી હતી.
  - > સુપ્રીમ કોર્ટે તાજેતરમાં નિર્ણય કર્યો છે કે જ્યાં સુધી અમુક પ્રકારના 'અસાધારણ સંજોગો' અસ્તિત્વમાં ન આવે ત્યાં સુધી લોકસભાના અધ્યક્ષે ત્રણ મહિનાની અંદર દસમી અનુસૂચિ હેઠળ ગેરલાયકાતની અરજીઓ અંગે નિર્ણય લેવો જોઈએ.

સુપ્રીમ કોર્ટે કૃષિ કાયદાના અમલીકરણને સ્થગિત કર્યું છે

- સુપ્રીમ કોર્ટે ખેડૂત અને ભારત સરકાર વચ્ચેના મતભેદને સમાપ્ત કરવા માટે તાજેતરમાં કૃષિ કાયદાના અમલને સ્થગિત કરી દીધા છે.

Back to Basics : સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો

- સુપ્રીમ કોર્ટે આ મુદ્દાનું નિરાકરણ લાવવા કમિટી બનાવવાનો નિર્દેશ આપ્યો છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો સંકેત પણ આપ્યો હતો કે ખેડૂત સંઘ અને કેન્દ્ર સરકાર વચ્ચેની વાટાઘાટ પ્રક્રિયાથી તે ખૂબ નિરાશ છે. કેન્દ્ર સરકાર અને ખેડૂત સંગઠનો આઠ રાઉન્ડની વાતચીત પછી પણ કોઈ નિષ્કર્ષ પર આવી શક્યા નથી.

કૃષિ કાયદા

- કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા તાજેતરમાં લાગુ કરાયેલા ત્રણ કૃષિ કાયદા નીચે મુજબ છે.
- ખેડુતો (સશક્તિકરણ અને સુરક્ષા) ભાવ ખાતરી અને કૃષિ સેવાઓ અધિનિયમ, 2020 પર કરાર. આ અધિનિયમ ખેડૂત અને ખરીદદાર વચ્ચે કરારની ખેતી માટે રાષ્ટ્રીય માળખું બનાવે છે.
- ખેડુતો વેપાર અને વાણિજ્ય (પ્રમોશન અને સુવિધા) અધિનિયમ, 2020. આ કૃષિ પેદાશ બજાર સમિતિ (APMC) ની જગ્યા બહાર ખેડુતોના આંતર-રાજ્ય અને આંતર રાજ્ય વેપારને મંજૂરી આપે છે. આ અધિનિયમ દ્વારા બજાર ફી નાબૂદ કરવામાં આવી હતી. તે ઈલેક્ટ્રોનિક વેપારની મંજૂરી આપે છે. ઉપરાંત, તે કૃષિ પેદાશોના અવરોધ મુક્ત આંતર-રાજ્ય અને આંતર રાજ્ય વેપારને પ્રોત્સાહન આપવા વૈકલ્પિક ટ્રેડિંગ ચેનલો દ્વારા ખેડુતો માટે નફાકારક ભાવોની સુવિધા આપે છે.
- આવશ્યક કોમોડિટીઝ (સુધારા) અધિનિયમ, 2020.

ખેડૂત કૃષિ કાયદાઓનો વિરોધ કેમ કરી રહ્યા છે?

- કાયદા કોર્પોરેટરોને સીધા જ ઉત્પાદન વેચવા માટેનો માળખું મૂકે છે. ખેડુતોને કોર્પોરેટરો પર વિશ્વાસ નથી. ખેડુતોના મતે આનાથી દેશમાં લઘુત્તમ ટેકાના ભાવની સિસ્ટમનો અંત આવી શકે છે.

પંજાબ અને હરિયાણામાં વિરોધ કેમ વધારે છે?

- પંજાબ અને હરિયાણામાં કૃષિ વધારે છે કારણ કે આ રાજ્યોમાં સૌ પ્રથમ હરિયાણી ક્રાંતિ લાવવામાં આવી હતી. આ રાજ્યોમાં MSP પ્રાપ્ત છે. પંજાબમાં લગભગ 89% યોખા અને હરિયાણામાં ઉત્પાદિત 85% યોખા સરકાર દ્વારા ખરીદવામાં આવે છે.

તિરસ્કારનો આધાર

- કર્ણાટક હાઈકોર્ટે જાહેર હિતની અરજી (PIL) પર કેન્દ્ર સરકારને નોટિસ પાઠવી છે, જે કોર્ટના આધીન કાયદા, 1971ની જોગવાઈની બંધારણીય માન્યતાને પડકારે છે, જે અંતર્ગત કોર્ટની નિંદા કરે છે. નિંદાના પ્રયાસોને કોર્ટનો તિરસ્કાર માનવામાં આવે છે.
- જાહેર હિતની અરજી એ કોઈ જાહેર જનહિત (લોકોના હિત માટે) સુરક્ષિત રાખવા માટે કરેલી કાનૂની કાર્યવાહીથી સંબંધિત છે.

Back to Basic : તિરસ્કારનો આધાર

- કોર્ટ કન્ટેમ્પ્ટ ઓફ કોર્ટ એક્ટ, 1971 અનુસાર કોર્ટના તિરસ્કારનો અર્થ અદાલતની ગૌરવ અને અધિકારો પ્રત્યેનો અનાદર બતાવવાનો છે.
- 'કોર્ટનો તિરસ્કાર' શબ્દ સંવિધાન દ્વારા વ્યાખ્યાયિત નથી.
- જો કે ભારતીય બંધારણની કલમ 129 એ સુપ્રીમ કોર્ટને તેની પોતાની તિરસ્કારની સ્થિતિમાં સજા કરવાની સત્તા આપી છે. કલમ 215 એ ઉચ્ચ અદાલતોને સમાન સત્તા આપી છે.
- કન્ટેમ્પ્ટ ઓફ કોર્ટ એક્ટ, 1971 એ નાગરિક અને ગુનાહિત તિરસ્કાર બંનેની વ્યાખ્યા આપે છે.
- નાગરિક તિરસ્કાર:
  - કોઈપણ નિર્ણય, હુકમનામું, સૂચના, હુકમ, રિટ અથવા કોર્ટની કોઈપણ અન્ય પ્રક્રિયાની અવગણના અથવા કોર્ટ દ્વારા અપાયેલા કોઈપણ આદેશના ઉલ્લંઘનને નાગરિક અવમાન કહેવામાં આવે છે.
- ગુનાહિત તિરસ્કાર:
  - જ્યુડિશિયલ કન્ટેમ્પ્ટ એક્ટ, 1971 ની કલમ 2 (C) હેઠળ ગુનાહિત તિરસ્કાર, કોર્ટ સાથે જોડાયેલી કોઈપણ વસ્તુના પ્રકાશનનો સંદર્ભ આપે છે જે લેખિત, મૌખિક, ચિહ્નિત, દોરવામાં આવે છે અથવા કોઈપણ રીતે અદાલતનો તિરસ્કાર છે.
  - અધિનિયમની કલમ 5માં જણાવાયું છે કે કેસના અંતિમ નિર્ણયની યોગ્યતા અંગે કોઈ પણ 'નિષ્પક્ષ ટીકા' અથવા 'નિષ્પક્ષ ટિપ્પણી' કરવામાં આવશે નહીં. પરંતુ 'ન્યાયી' શું છે તેનો નિર્ણય ન્યાયાધીશોના અર્થઘટન પર આધારિત છે.

અરજદારોની દલીલો

- અધિનિયમની કલમ 2(C)(I) કલમ 19(1)(A) હેઠળ મુક્ત ભાષણ અને અભિવ્યક્તિની બાંધધરી આપવાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે, જે કલમ 19 (2) દ્વારા યોગ્ય રીતે લાદવામાં આવ્યું નથી.
- અરજદારો દ્વારા અધિનિયમની કલમ 2(C)(ii) અને કલમ 2(c)(iii) ની બંધારણીય માન્યતાને પડકારવામાં આવી નથી, દલીલ કરે છે કે અદાલતોએ કુદરતી ન્યાય અને ન્યાયીપણાના સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને ગુનાહિત રાખવા જોઈએ. તિરસ્કારની કાર્યવાહી માટે નિયમો અને માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરવી જોઈએ.

- અરજદારોનું કહેવું છે કે ન્યાયાધીશોના પોતાના કેસોમાં તિરસ્કાર ઘણીવાર જોવા મળે છે, કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને લોકોના વિશ્વાસને વિપરીત અસર કરે છે.

અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનું ઉલ્લંઘન

- લોકશાહી પ્રજાસત્તાકમાં એક મજબૂત ન્યાયતંત્ર તે દેશના લોકોની શક્તિ છે. બંધારણમાં નિર્ધારિત લક્ષ્યો – લોકો માટે સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય ન્યાય અને તેમના મૂળભૂત અધિકારને સમર્થન આપવા માટે તે કામ કરવું જોઈએ.
- આ ઉદ્દેશોને ધ્યાનમાં રાખીને, જો ન્યાયતંત્ર કાર્યરત નથી, તો વ્યક્તિને નિર્દેશ કરવાની સ્વતંત્રતા હોવી જોઈએ અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા એ મૂળભૂત અધિકાર હોવાને કારણે તેને ગુનાહિત તિરસ્કાર કહી શકાય નહીં.
- ભારતમાં અદાલતના તિરસ્કારને લગતા કાયદા બ્રિટિશ કાયદાઓ પરથી ઉતરી આવ્યા છે, પરંતુ યુનાઈટેડ કિંગડમ ખુદ 2013 માં 'ન્યાયતંત્રની નિંદા' ન માનતા અદાલતનો તિરસ્કાર નહીં માનવાનો નિર્ણય કર્યો હતો અને કહ્યું હતું કે તે અભિવ્યક્તિ મુક્ત રહેશે. સામે, જ્યારે કોર્ટની કાર્યવાહીમાં વિક્ષેપ અથવા દબલ જેવા 'કોર્ટના અપમાન'ના અન્ય સ્વરૂપો યથાવત્ રાખવામાં આવ્યા હતા.
- બ્રિટનના ન્યાયતંત્રની નિંદાને અદાલતના તિરસ્કારના આધારે રદ કરવા માટેનું મુખ્ય કારણ 'રચનાત્મક ટીકા' નો પ્રચાર છે.

- તે કુદરતી ન્યાયના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોમાંથી એકનું અવલોકન કરે છે – 'કોઈ પણ માણસ પોતાના કિસ્સામાં ન્યાયાધીશ બની શકે નહીં'.
- આમ અદાલત પોતાને જજ, ન્યાયની બેંચ અને તિરસ્કારની કાર્યવાહી દ્વારા કાનૂની ત્રણેયની સત્તા આપે છે, જે વારંવાર વિકૃત પરિણામો તરફ દોરી જાય છે.

આગળનો માર્ગ

- અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા એ તમામ મૂળભૂત અધિકારોમાં સૌથી મૂળભૂત છે, જેના પર ઓછામાં ઓછા નિયંત્રણો લાદવા જોઈએ. ન્યાયિક સંસ્થાઓની કાયદેસરતા જાળવવા માટે કોર્ટની તિરસ્કારનો કાયદો ફક્ત આવા નિયંત્રણો લાદી શકે છે. કાયદામાં ન્યાયાધીશોને સુરક્ષા આપવાની જગ્યાએ ન્યાયતંત્રની સુરક્ષાની જરૂર છે.
- યોગ્ય તપાસ કર્યા વિના અપમાનિત નોટિસ જાહેર જીવન સાથે સંકળાયેલા લોકો માટે મુશ્કેલી ઊભી કરી શકે છે. સ્વતંત્રતાનો અધિનિયમ હોવો જોઈએ કે જેના પર પ્રતિબંધને અપવાદ રૂપે સમાવવો જોઈએ.
- હાલમાં, તે વધુ મહત્વનું છે કે અદાલતો તેમના ઉપર લાગેલા આરોપો અંગે તેમની ચિંતા વ્યક્ત કરે, તેના પર આરોપ લગાવતી વ્યક્તિને તિરસ્કારનો ભય હોવાનો ભય આપવાની જગ્યાએ, તિરસ્કારની કાર્યવાહીને પણ વધુ પારદર્શક બનાવવાની હવે જરૂર છે.

GPSC 1/2, STI, PI, Dy.SO, Dy.MAMLATDAR, RFO, A.O., GMDC Asst., G.E.S., લેક્ચરર, ઓફિસ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ, બિનસચિવાલય, તલાટી, PSI, ASI, CONSTABLE તથા વર્ગ - 3 સહિતની તમામ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી

CRACK

GPSC

CURRENT AFFAIRS

ગુજરાત, ભારત અને વિશ્વની મહત્વની ઘટનાઓનો સમાવેશ

CURRENT AFFAIRSના
માર્ક્સ મેગવવાનું 'Sure-Shot Magazine'

છેલ્લા 7 મહિનાના **Most IMP**
કરંટ અફેર્સનો **Fact + Concept**
સાથેનો એકમાત્ર **Special Issue**

યોજનાઓ, સંમેલન, વિજ્ઞાન-ટેકનોલોજી, અર્થવ્યવસ્થા, વિદેશનીતિ, સાંસ્કૃતિક-કળા-મહોત્સવ, એવોર્ડ્સ, રાજકીય પરિવર્તન, નિમણૂક, નિધન મહત્વના સૂચકાંકો અને અહેવાલોની સુધિ વગેરે... મુદ્દાઓનો સંગ્રહ

ICE
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

Available at
amazon

NOW AVAILABLE

SPECIAL ISSUE

GPSC 1/2, STI, PI, Dy.SO, Dy.MAMLATDAR, RFO, A.O., G.E.S., લેક્ચરર, ઓફિસ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ, બિનસચિવાલય, તલાટી, PSI, ASI, CONSTABLE તથા વર્ગ - 3 સહિતની તમામ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી

CRACK

GPSC

CURRENT AFFAIRS

ગુજરાત, ભારત અને વિશ્વની મહત્વની ઘટનાઓનો સમાવેશ

CURRENT AFFAIRSના
માર્ક્સ મેગવવાનું 'Sure-Shot Magazine'

છેલ્લા 7 મહિનાના **Most IMP**
કરંટ અફેર્સનો **Fact + Concept**
સાથેનો એકમાત્ર **Special Issue**

યોજનાઓ, સંમેલન, વિજ્ઞાન-ટેકનોલોજી, અર્થવ્યવસ્થા, વિદેશનીતિ, સાંસ્કૃતિક-કળા-મહોત્સવ, એવોર્ડ્સ, રાજકીય પરિવર્તન, નિમણૂક, નિધન મહત્વના સૂચકાંકો અને અહેવાલોની સુધિ વગેરે... મુદ્દાઓનો સંગ્રહ

ICE
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

NOW AVAILABLE

વિશ્વ ખાદ્ય ભાવાંક સૂચકાંક: FAO

- ફૂડ એન્ડ એગ્રિકલ્ચર ઓર્ગેનાઇઝેશન (FAO) દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ વિશ્વ ખાદ્ય ભાવાંક સૂચકાંક નવેમ્બર 2020 માં 2.3 પોઇન્ટની તુલનામાં ડિસેમ્બર 2020 માં સરેરાશ 107.5 પોઇન્ટ મેળવ્યા હતા.
- આ સતત સાતમા મહિનામાં વધારો દર્શાવે છે.

Back to Basics : સૂચકાંક

- વૈશ્વિક કૃષિ ચીજવસ્તુઓના બજારના વિકાસ પર નજર રાખવા માટે વર્ષ 1996 માં જાહેરમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- FAO ખાદ્ય ભાવાંક સૂચકાંક (FFPI)એ ખાદ્ય બાસ્કેટના આંતરરાષ્ટ્રીય ભાવોમાં માસિક વિવિધતાનું એક માપ છે.
- તે અનાજ, તેલીબિયાં, ડેરી ઉત્પાદનો, માંસ અને ખાંડના બાસ્કેટની કિંમતોના ફેરફારને માપે છે.
- તેનું આધાર વર્ષ 2014-16 છે.

ફૂડ એન્ડ એગ્રિકલ્ચર ઓર્ગેનાઇઝેશન (FAO) વિશે

- સંયુક્ત રાષ્ટ્રની વિશેષ એજન્સી સંયુક્ત રાષ્ટ્રના નેજા હેઠળ વર્ષ 1945 માં ફૂડ એન્ડ એગ્રિકલ્ચર ઓર્ગેનાઇઝેશનની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- વિશ્વમાં દર વર્ષે 16 ઓક્ટોબરના રોજ વિશ્વ ખાદ્ય દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે. આ દિવસ FAOના સ્થાપનાની વર્ષગાંઠની ઉજવણી માટે ઉજવવામાં આવે છે.
- FAO (16 ઓક્ટોબર 2020) ની 75 મી વર્ષગાંઠ નિમિત્તે ભારતે 75 રૂપિયાનો સ્મારક સિક્કો બહાર પાડ્યો હતો.
- તે રોમ (ઇટાલી) માં સ્થિત સંયુક્ત રાષ્ટ્રની ખાદ્ય સહાય સંસ્થાઓમાંની એક છે. વિશ્વ ખાદ્ય પ્રોગ્રામ અને કૃષિ વિકાસ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય ભંડોળ (IFAD) પણ શામેલ છે.

મુખ્ય પ્રકાશનો

- વૈશ્વિક મત્સ્યપાલન અને એકવા કલચરની સ્થિતિ (SOFIA).
- વિશ્વના જંગલોની સ્થિતિ (SOFO).
- વૈશ્વિક ખાદ્ય સુરક્ષા અને પોષણની સ્થિતિ (SOFI).
- ખાદ્ય અને કૃષિની સ્થિતિ (SOFA).
- કૃષિ કોમોડિટી માર્કેટની સ્થિતિ (SOCO).

ડિજિટલ ચુકવણી સૂચકાંક

- દેશમાં ડિજિટલ / કેશલેસ ચુકવણીઓની સ્થિતિનો અભ્યાસ કરવા માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંક(RBI) દ્વારા એક વ્યાપક ડિજિટલ ચુકવણી સૂચકાંક (ડિજિટલ પેમેન્ટ્સ ઇન્ડેક્સ-DPI) બહાર પાડવામાં આવ્યો છે.

સૂચકાંક વિશે

- RBI દ્વારા DPIના માપનમાં 5 વ્યાપક પરિમાણો શામેલ છે જે દેશમાં વિવિધ સમયગાળા દરમિયાન કરવામાં આવતા ડિજિટલ પેમેન્ટ્સના ઊંડાણપૂર્વક અભ્યાસ કરવા સક્ષમ છે.
- 5 વ્યાપક પરિમાણો:
  - ચુકવણી સક્ષમ (ભારણ 25%)
  - ચુકવણીનું માળખું – માંગ બાજુનું પરિભળ (ભારણ 10%)
  - ચુકવણી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર – પુરવઠા બાજુના પરિભળો (ભારણ 15%)
  - ચુકવણી પ્રદર્શન (ભારણ 45%)
  - ગ્રાહક કેન્દ્રિત (ભારણ 5%).
- માર્ચ, 2018 માં તેનું નિર્માણ આધાર સમયગાળા તરીકે કરવામાં આવ્યું છે, એટલે કે માર્ચ 2018 માટે DPIનો સ્કોર 100 રાખવામાં આવ્યો છે.
- તે માર્ચ, 2021 થી 4 મહિનાના અંતર સાથે અર્ધવાર્ષિક ધોરણે ભારણ વેબસાઇટ પર પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.

વર્ષ 2019 અને 2020નું સૂચકાંક મૂલ્ય

- માર્ચ, 2019 અને માર્ચ, 2020 માટેનો DPI અનુક્રમે 153.47 અને 207.84 હતો, જે પ્રશંસનીય વૃદ્ધિ દર્શાવે છે.
- માહિતી વિશ્લેષણ:
  - વર્લ્ડ વાઇડ ઇન્ડિયા ડિજિટલ પેમેન્ટ્સ રિપોર્ટ અનુસાર, 2020-21 ના બીજા ક્વાર્ટર (Q2) દરમિયાન, યુનિફાઇડ પેમેન્ટ્સ ઇન્ટરફેસ (UPI) એ ચુકવણીની માત્રામાં 82% નો વધારો અને કુલ મૂલ્યમાં 99% નો વધારો નોંધાવ્યો છે. જે પાછલા વર્ષના અનુરૂપ ત્રિમાસિક કરતા વધારે છે.
  - બીજા ક્વાર્ટરમાં, 19 બેંકો UPI સિસ્ટમમાં જોડાઈ, જે સપ્ટેમ્બર 2020 સુધીમાં UPI સેવા પૂરી પાડતી બેંકોની સંખ્યા 174 પર લાવી, જ્યારે BHIM એપ્લિકેશન દ્વારા 146 બેંકો દ્વારા ગ્રાહકોને સેવા આપી રહી છે.
  - નાણાકીય વર્ષ 2020-21ના બીજા ત્રિમાસિક ગાળામાં વેપારી હસ્તગત કરતી બેંકો દ્વારા પોઈન્ટ ઓફ સેલ (POS) ટર્મિનલ્સની સંખ્યા 51.8 લાખથી વધુ હતી, જે પાછલા વર્ષના સમાન ત્રિમાસિક ગાળામાં 13 ટકા વધારે છે.
  - વેપારી હસ્તગત બેંકો એ તે બેંકો છે જે કોઈ વેપારી વતી ચુકવણીની પ્રક્રિયા કરે છે.
  - વર્ષ 2018 માં, આંતરરાષ્ટ્રીય સેટલમેન્ટ બેન્ક (BIS) દ્વારા ભારતને 24 દેશોમાં સાતમો ક્રમ મળ્યો હતો જ્યાં સંસ્થા દ્વારા ડિજિટલ પેમેન્ટને ટ્રેક કરવામાં આવે છે.

તાજેતરની પહેલ

- નેશનલ પેમેન્ટ્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા (NPCI) એ તાજેતરમાં મહત્તમ 20 મિલિયન નોંધાયેલા વપરાશકર્તાઓને અનુક્રમિક રીતે ઓનલાઇન ચુકવણી સેવા પ્રદાન કરવા માટે WhatsApp ને મંજૂરી આપી છે.
- ઉપરાંત, NPCIએ 'થર્ડ પાર્ટી એપ પ્રોવાઇડર્સ' (TPA) દ્વારા પ્રક્રિયા કરવામાં આવેલી યુનિફાઇડ પેમેન્ટ ઇન્ટરફેસ (UPI) ની કુલ રકમ પર 30 ટકા કેપ લગાવી દીધી છે, જેને જાન્યુઆરી 2021 થી લાગુ કરવામાં આવી છે.

રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા પ્રકાશિત**અન્ય સર્વેક્ષણો / અહેવાલો**

- ગ્રાહક વિશ્વાસ સર્વેક્ષણ (CCC-ત્રિમાસિક)
- ઘરેલું કુગાવો અપેક્ષા સર્વેક્ષણ (IES-ત્રિમાસિક)
- નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલ (અર્ધ-વાર્ષિક)
- નાણાકીય નીતિ અહેવાલ (અર્ધવાર્ષિક)
- વિદેશી વિનિમય અનામતનો મેનેજમેન્ટ રિપોર્ટ (અર્ધ-વાર્ષિક)

આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય સેવા કેન્દ્ર ઓથોરિટી

- તાજેતરમાં આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય સેવા કેન્દ્ર ઓથોરિટી (IFSCA) એ આંતરરાષ્ટ્રીય સિક્યોરિટીઝ કમિશન ઓર્ગનાઇઝેશન (IOSCO)નું સહયોગી સભ્ય બન્યું છે.
- સિક્યોરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઇન્ડિયા (SEBI) IOSCOનો એક સામાન્ય સભ્ય છે.

Back to Basics : આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય સેવા કેન્દ્ર ઓથોરિટી (IFSCA)

- IFSCAની સ્થાપના આંતરરાષ્ટ્રીય ફાઇનાન્શિયલ સર્વિસીસ સેન્ટર ઓથોરિટી બિલ, 2019 હેઠળ એપ્રિલ 2020 માં કરવામાં આવી હતી.
- IFSCA ઘરેલું અર્થતંત્રના અધિકારક્ષેત્રની બહારના ગ્રાહકોને આવશ્યક સેવાઓ પ્રદાન કરે છે.
- તેનું મુખ્ય મથક ગાંધીનગર (ગુજરાત) ના GIFT શહેરમાં આવેલું છે.
- તે ભારતના આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય સેવા કેન્દ્ર (IFSCA) માં નાણાકીય ઉત્પાદનો, નાણાકીય સેવાઓ અને નાણાકીય સંસ્થાઓના વિકાસ અને નિયમન માટે એક સંકલિત ઓથોરિટી છે.
- IFSCAમાં 'ઇઝ ઓફ ડૂઈંગ બિઝનેસ' ને પ્રોત્સાહન આપવા અને વૈશ્વિક કક્ષાના નિયમનકારી વાતાવરણ પ્રદાન કરવા માટે તેની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
- **લક્ષ્ય:**
  - એક મજબૂત વૈશ્વિક જોડાણની ખાતરી કરવા અને ભારતીય અર્થવ્યવસ્થાની જરૂરિયાતો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતી વખતે, સમગ્ર ક્ષેત્ર અને વૈશ્વિક અર્થતંત્ર માટે આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય પ્લેટફોર્મ તરીકે સેવા આપવી.
  - આંતરરાષ્ટ્રીય સિક્યોરિટીઝ કમિશન ઓર્ગનાઇઝેશન (IOSCO)
- **સ્થાપના:**
  - એપ્રિલ 1983
- **મુખ્ય મથક:**
  - મેડ્રિડ, સ્પેન
  - IOSCOનું એશિયા પેસિફિક હબ મલેશિયાના કુઆલાલંપુરમાં સ્થિત છે.
  - આ આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા વિશ્વના સિક્યોરિટીઝ નિયમનકારોને સાથે લાવે છે. IOSCOએ વિશ્વના 95% કરતા વધારે સિક્યોરિટીઝ બજારોને આવરી લીધા છે અને સિક્યોરિટીઝ ક્ષેત્ર માટે વૈશ્વિક બેંચમાર્ક તરીકે કાર્ય કરે છે.

- તે સિક્યોરિટીઝ બજારોના મજબૂતીકરણ માટેનાં ધોરણો સ્થાપિત કરવા માટે, G20 ગ્રુપ અને નાણાકીય સ્થિરતા બોર્ડ (FSB) સાથે મળીને કામ કરે છે.
- નાણાકીય સ્થિરતા બોર્ડ (FSB) એક આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા છે, જે વૈશ્વિક નાણાકીય પ્રણાલીના સંદર્ભમાં તેની ભલામણો રજૂ કરે છે.
- IOSCOના સિક્યોરિટીઝ રેગ્યુલેશનના સિદ્ધાંતો અને લક્ષ્યોને FSB દ્વારા તર્કસંગત નાણાકીય પ્રણાલીઓના મુખ્ય બેંચમાર્ક તરીકે સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે.

યુકવણી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ ફંડ (PIDF)

- તાજેતરમાં જ ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા પેમેન્ટ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ ફંડ યોજનાના સંચાલનની જાહેરાત કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : ઉદ્દેશ

- દેશના ઉત્તર-પૂર્વી રાજ્યો પર વિશેષ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને શ્રેણી-3 થી શ્રેણી-6 શહેરો (કેન્દ્રો) માં યુકવણી સ્વીકૃતિનું માળખું વિકસાવવું.

સમયરેખા

- આ ભંડોળ 1 જાન્યુઆરી, 2021 થી ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે ચલાવવામાં આવશે અને વધુ બે વર્ષ માટે લંબાવી શકાય છે.

વ્યવસ્થાપન

- PIDFના સંચાલન માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંકના ડેપ્યુટી ગવર્નર બી.પી. કાનુન્ગોની અધ્યક્ષતામાં એક સલાહકાર પરિષદની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

નાણાં ફાળવણી

- હાલમાં PIDFનું કુલ ભંડોળ 345 કરોડ રૂપિયા છે, જેમાં RBIનું યોગદાન 250 કરોડ રૂપિયા છે અને દેશના મોટા અધિકૃત કાર્ડ નેટવર્કનું યોગદાન 95 કરોડ રૂપિયા છે. અધિકૃત કાર્ડ નેટવર્ક દ્વારા કુલ 100 કરોડનું યોગદાન આપવામાં આવશે.
- આ ભંડોળ ઉપરાંત, PIDFને કાર્ડ નેટવર્ક્સ અને કાર્ડ આપતી બેંકો દ્વારા વાર્ષિક ફાળો પણ મળશે.
- ઉદાહરણ તરીકે, કાર્ડ નેટવર્કમાં રૂપિયાના ટ્રાન્સફર માટે 0.01 પૈસા ફાળો આપવો પડશે.
- કાર્ડ નેટવર્કની ભૂમિકા વેપારીઓ અને કાર્ડ જારી કરનારાઓ જેમ કે માસ્ટરકાર્ડ, વિઝા, વગેરે વચ્ચેના વ્યવહારને સરળ બનાવવાની છે.

અમલીકરણ

- ઉદ્દેશ્ય એવા વેપારીઓને લક્ષ્ય બનાવવાનો છે કે જેઓ હજી તેના સુધી પહોંચ્યા નથી (વેપારીઓ કે જેની પાસે યુકવણી સ્વીકૃતિ માટે કોઈ ઉપકરણ ઉપલબ્ધ નથી).

- > પરિવહન અને આતિથ્ય, સરકારી યુકવણીઓ, બળતણ પંપ, જાહેર વિતરણ પ્રણાલીની દુકાનો, આરોગ્યસંભાળ અને કરિયાણાની દુકાન જેવી સેવાઓમાં રોકાયેલા વેપારીઓ ખાસ કરીને લક્ષિત ભૌગોલિક ક્ષેત્રોમાં શામેલ થઈ શકે છે.
- > નાણાંનો ઉપયોગ બેંકો અને બિન-બેંકોને યુકવણીના માળખાને ગોઠવવા માટે સબસિડી આપવા માટે કરવામાં આવશે, જે ચોક્કસ લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા માટે સંબંધિત હશે.
- > સલાહકાર પરિષદ જુદા જુદા પ્રદેશો અને સ્થળોએ બેંકો અને નોન-બેંકોના સંપાદનના લક્ષ્યાંકના આધારે ફાળવણી માટે પારદર્શક પદ્ધતિ તૈયાર કરશે.
- > રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા એસોસિએશન (IBA) અને પેમેન્ટ્સ કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સહાયથી RBI દ્વારા લક્ષ્યના અમલીકરણ પર નજર રાખવામાં આવશે.
- > હસ્તગત કરનારી બેંકો (હસ્તગત કરનાર અથવા વેપારી બેંકો પણ) નાણાકીય સંસ્થાઓ છે જે કોઈ વેપારી અથવા વ્યવસાય વતી ડેબિટ અને ક્રેડિટ કાર્ડ દ્વારા લેવડદેવડ કરે છે.
- > બહુવિધ યુકવણી સ્વીકૃતિ ઉપકરણો અને ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સહાયક કાર્ડ યુકવણી જેમ કે પોઈન્ટ ઓફ સેલ, મોબાઈલ પોઈન્ટ ઓફ સેલ, જનરલ પેકેટ રેડિયો સર્વિસ (GPRS), પબ્લિક સ્વિચ્ડ ટેલિફોન નેટવર્ક (PSTN) અને QR કોડ આધારિત યુકવણી યોજના હેઠળ ભંડોળ આપવામાં આવશે.

સબસિડીનો ભંગ

- > ભૌતિક રીતે ઈન્સ્ટોલ કરેલા POS મશીનની કિંમતના 30% -50% અને ડિજિટલ POS માટે 50% -75% સુધી સબસિડી.
- > સબસિડી અર્ધવાર્ષિક ધોરણે આપવામાં આવશે.
- > સબસિડી મેળવનાર લક્ષ્યોની પ્રાપ્તિ પર ત્રિમાસિક અહેવાલ RBIને સુપરત કરશે.

અન્ય સંબંધિત પગલાં

- > PIDFની સ્થાપના 'ભારતમાં યુકવણી અને સમાધાન સિસ્ટમ: વિઝન 2019-2021' દસ્તાવેજ દ્વારા સૂચિત પગલાઓની અનુરૂપ છે.
- > રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા એ દેશમાં ડિજિટલ / કેશલેસ પેમેન્ટની સ્થિતિનો અભ્યાસ કરવા માટે ડિજિટલ પેમેન્ટ્સ ઈન્ડેક્સની રચના કરી છે.

ભારતીય ડિજિટલ ટેક્સ વિભેદક: USTR

- > તાજેતરમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના વેપાર પ્રતિનિધિ (USTR) એ કહ્યું છે કે ભારત, ઈટાલી અને તુર્કી દ્વારા અપનાવવામાં આવતી ડિજિટલ સેવાઓ કર-DST અમેરિકી કંપનીઓ સાથે ભેદભાવ રાખે છે અને આંતરરાષ્ટ્રીય કરના સિદ્ધાંતો સાથે અસંગત છે.

Back to Basics : યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ વેપાર પ્રતિનિધિ (USTR)

- > તે અમેરિકામાં આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારના વિકાસ અને સંકલન માટે જવાબદાર એક સંસ્થા છે.

- > US વ્યાપાર અધિનિયમની કલમ 301, USTRને બાહ્ય દેશ દ્વારા કરવામાં આવેલ અન્યાયી અથવા ભેદભાવપૂર્ણ પગલાઓની તપાસ કરવા અને તેના પર પ્રતિક્રિયા આપવાની બ્રોડ ઓથોરિટી આપે છે જે યુ.એસ. વાણિજ્યને નકારાત્મક અસર કરી શકે છે.
- > આ પ્રવાહ 1974 ના વ્યાપાર અધિનિયમ દ્વારા અપનાવવામાં આવ્યો હતો, યુએસ રાષ્ટ્રપતિને વિદેશી દેશો પર ટેરિફ અથવા અન્ય પ્રતિબંધો લાદવાની મંજૂરી આપે છે.
- > જો કે, કાયદો વેપાર ભાગીદાર દેશો સાથે ફરજિયાત પરામર્શનો વિકલ્પ પણ પ્રદાન કરે છે.

ડિજિટલ સેવા કર (DSTs)

- > આ ટેક્સ ડિજિટલ સેવાઓ પ્રદાન કરવાના બદલામાં કંપનીઓને મળતી આવક પર વસૂલવામાં આવે છે. આ ટેક્સ મુખ્યત્વે ગૂગલ, એમેઝોન અને એપલ જેવા ડિજિટલ મલ્ટિનેશનલ પર લાગુ પડે છે.
- > આર્થિક સહકાર અને વિકાસ સંગઠન (OECD) હાલમાં આંતરરાષ્ટ્રીય કર પ્રણાલીને ઓપ્ટિમાઈઝ કરવાના ઉદ્દેશ્યથી 130 થી વધુ દેશો સાથે વાતચીત કરી રહ્યાં છે. આ ક્રિયાનો એક ધ્યેય અર્થતંત્રના ડિજિટલાઈઝેશનથી સંબંધિત ટેક્સ પડકારોના સમાધાનો રજૂ કરવાનો છે.
- > કેટલાક નિષ્ણાતો દલીલ કરે છે કે કોઈ વિશિષ્ટ ક્ષેત્ર અથવા પ્રવૃત્તિને લક્ષ્યાંકિત કરવા માટે રચાયેલ કર નીતિ અયોગ્ય હોઈ શકે છે અને જટિલ પરિણામો લાવે તેવી સંભાવના છે.
- > વળી, ડિજિટલ અર્થવ્યવસ્થા બાકીના (બિન-ડિજિટલ) વૈશ્વિક અર્થતંત્રથી સરળતાથી અલગ કરી શકાતી નથી.

ડિજિટલ કંપનીઓ પર ભારતનો કર

- > સરકારે બિન-નિવાસી ઈ-કોમર્સ ઓપરેટરો દ્વારા કરવામાં આવેલા વેપાર અને સેવાઓ પર 2 ટકાથી વધુના ટર્નઓવર સાથે 2 ટકા ડિજિટલ સર્વિસ ટેક્સ (DST) લાદવા માટે ફાઈનાન્સ બિલ 2020-21 માં એક સુધારો કર્યો હતો.
- > આનાથી સમકક્ષ વસૂલાતનો અવકાશ અસરકારક રીતે વિસ્તરિત થયો, જે અગાઉના વર્ષ સુધી ફક્ત ડિજિટલ જાહેરાત સેવાઓ માટે લાગુ હતું.
- > સમકક્ષ વસૂલાત (6%) સરકારે વર્ષ 2016 માં રજૂ કરી હતી અને તેને બિઝનેસ-ટુ-બિઝનેસ ડિજિટલ જાહેરાતો અને નિવાસી સેવા પ્રદાતાઓ સાથે સંકળાયેલ સેવાઓના પરિણામે થતી આવક પર લાદવામાં આવી હતી.
- > નવા કરવેરાનો અમલ 1 એપ્રિલ, 2020 થી કરવામાં આવ્યો હતો, જેના કારણે દરેક ક્વાર્ટરના અંતે ઈ-કોમર્સ ઓપરેટરોને ટેક્સ ભરવો ફરજિયાત બન્યો હતો.

USTR પરીક્ષણ અહેવાલ

- > DST ભારતમાં ભેદભાવકારક છે કારણ કે તે ભારતીય કંપનીઓને મક્કિત આપે છે અને બિન-ભારતીય કંપનીઓને લક્ષ્ય બનાવે છે.
- > આ તકનીકી ઉદ્યોગ પર પ્રભુત્વ ધરાવતી અમેરિકન કંપનીઓને અસર કરે છે.

- > ડિજિટલ સર્વિસ ટેક્સ હેઠળ 119 કંપનીઓની ઓળખ કરવામાં આવી હતી, જેમાંથી 86 (72 ટકા) અમેરિકન હતી.
- > USTRનો અંદાજ છે કે યુએસ કંપનીઓ માટેનું કરવેરાનું બિલ દર વર્ષે 30 મિલિયન ડોલરથી વધી શકે છે.
- > USTRએ નિર્ધાર કર્યો છે કે ભારતની DST અયોગ્ય અથવા ભેદભાવપૂર્ણ છે અને યુ.એસ. વાણિજ્ય પર પ્રતિબંધ છે. આમ તે 301, યુ.એસ. વેપાર ધારા હેઠળ કાર્યવાહી કરી શકાય છે.

ભારતીય પક્ષ

- > ભારતે સમકક્ષ વસૂલાતને એક વાજબી અને ભેદભાવ વિના કર તરીકે વર્ણવ્યું છે, જે ભારતના સ્થાનિક બજારમાં કાર્યરત તમામ ટેક કંપનીઓને સમાનરૂપે લાગુ પડે છે. ભારતે આ કર દ્વારા યુએસ કંપનીઓને નિશાન બનાવવાનો આરોપ સ્પષ્ટ રીતે નકારી કાઢ્યો છે.
- > તેનો ઉદ્દેશ એ છે કે ભારતની કંપનીઓ તેમજ ભારતની બહારથી કાર્યરત કંપનીઓ માટે ઈ-કોમર્સ પ્રવૃત્તિઓ સંબંધમાં સમાન તકની ખાતરી કરવી.
- > ભારત સરકાર આ સંદર્ભે યુ.એસ. દ્વારા જાહેર કરાયેલા નિર્ણયની તપાસ કરશે અને રાષ્ટ્રના સર્વાંગી હિતને ધ્યાનમાં રાખીને યોગ્ય કાર્યવાહી કરશે.
- > સમકક્ષ વસૂલાત, જે ફક્ત ભારતીય પ્રદેશોમાંથી મેળવેલ આવકમાં લાગુ પડે છે, તેમાં કોઈપણ પૂર્વવર્તી તત્વો અથવા બહારના પ્રાદેશિક ઉપયોગોનો સમાવેશ થતો નથી.
- > આ કર આ સિદ્ધાંત પર આધારિત છે કે ડિજિટલ વિશ્વમાં વિકેતા કોઈ ભૌતિક હાજરી વિના વ્યવસાયિક વ્યવહારમાં શામેલ થઈ શકે છે અને સરકારોને આવા વ્યવહારો પર કર લાદવાનો કાયદેસર અધિકાર છે.

આગળનો રસ્તો

- > તે જાણીતું છે કે ભારત ઝડપથી એક વિશાળ ડિજિટલ અર્થવ્યવસ્થા બનવાની દિશામાં આગળ વધી રહ્યું છે, તેથી આ ભારતને ખાતરી કરવા માટે ભારત 2 ટકા ડિજિટલ સર્વિસ ટેક્સ (DST) વિશે શક્ય તેટલી વાર્તા કરે તે જરૂરી છે કે જેથી ડિજિટલ અર્થવ્યવસ્થા બનવામાં કોઈ અવરોધ ઉભો ન થાય.
- > આ ઉપરાંત ડિજિટલ અર્થવ્યવસ્થા પર ટેક્સ લગાવવા સંબંધિત મુદ્દાઓ પર આંતરરાષ્ટ્રીય સહમતિ બનાવવાની જરૂર છે.

વૈશ્વિક આર્થિક સંભાવના (Prospects) અહેવાલ

- > વિશ્વ બેંકે તાજેતરમાં વૈશ્વિક આર્થિક સંભાવનાઓનો અહેવાલ બહાર પાડ્યો છે.

Back to Basics : વૈશ્વિક આર્થિક સંભાવના અહેવાલના મુખ્ય તારણો

- > અહેવાલમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે 2020-21માં ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા 9.6% સુધી ઘટાડવાની છે. ભારતીય અર્થતંત્ર

- 2021-22માં 5.4 ટકા પુનઃપ્રાપ્ત કરવાનું છે. ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં સંકુચિતતા મુખ્યત્વે ઘરેલું ખર્ચ અને ખાનગી રોકાણોમાં તીવ્ર ઘટાડાને કારણે થશે. દેશમાં રોજગારના પાંચમા ભાગનું અનોપચારિક ક્ષેત્ર ખરાબ અસર પામ્યું છે.
- > બીજી બાજુ, વિશ્વ અર્થવ્યવસ્થા 2021 માં 4% વધવાની છે.
- > સેવાઓ અને ઉત્પાદન ક્ષેત્રે ગતિ મળી રહી છે.
- > વર્લ્ડ બેંકના જણાવ્યા મુજબ ભારત તેના પ્રથમ તકનીકી મંદીના તબક્કે આવી રહ્યું છે.

તકનીકી મંદીનો તબક્કો

- > જ્યારે GDP વૃદ્ધિ સતત બે ક્વાર્ટર અથવા સમયગાળા કરતા વધુ સમય માટે નકારાત્મક હોય છે ત્યારે તેને તકનીકી મંદીનો તબક્કો કહેવામાં આવે છે. ભારતમાં એપ્રિલથી જૂન ક્વાર્ટરની વચ્ચે GDPમાં 23.9 ટકાનો ઘટાડો થયો છે. જુલાઈ અને સપ્ટેમ્બર ત્રિમાસિક ગાળા દરમિયાન GDP વૃદ્ધિ દર 7.5% સુધી ઘટાડામાં હતો. આ સ્પષ્ટપણે બતાવે છે કે ભારતની GDP વૃદ્ધિ સતત બે ક્વાર્ટર સુધી નકારાત્મક રહી છે. આમ, ભારત તકનીકી મંદીના તબક્કામાં છે.

ભારતમાં બેરોજગારીની સ્થિતિ

- > ભારતીય અર્થતંત્રની દેખરેખ માટેના કેન્દ્ર અનુસાર, કોવિડ-19 રોગચાળા દરમિયાન 50 લાખથી વધુ પગારદાર વ્યક્તિઓએ તેમની નોકરી ગુમાવી દીધી હતી.

અન્ય વૈશ્વિક રેટિંગ એજન્સીઓ દ્વારા આગાહીઓ

- > અનેક વૈશ્વિક રેટિંગ એજન્સીઓએ ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા માટે તેમની આગાહી કરી છે. સપ્ટેમ્બર 2020 માં સ્વીચ એજન્સીએ ભારતની વૃદ્ધિની આગાહીને ઝડપથી ઘટાડી દીધી. તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે નાણાકીય વર્ષ 2020-21 માટે દેશના કુલ ઘરેલું ઉત્પાદનમાં 10.5 ટકાનો ઘટાડો થવાની ધારણા છે. અગાઉ તેણે 5% ના સંકોચનની આગાહી કરી હતી. એશિયન વિકાસ બેંકે આગાહી કરી હતી કે 2020-21માં ભારતની વૃદ્ધિ 9% સુધી ઘટશે.

ભારત ગૃહ રક્ષા નીતિ

- > IRDAI આગ અને તેનાથી સંકળાયેલ જોખમોના જોખમને આવરી લેતા પ્રમાણભૂત ઉત્પાદનો રજૂ કરશે. જે નીતિ રજૂ કરવામાં આવી છે તે પ્રમાણભૂત આગ અને વિશેષ જોખમોની નીતિને બદલવાની છે. તેમાં ભારત ગૃહ રક્ષા, ભારત લઘુ ઉદ્યમ સુરક્ષા અને ભારત સૂક્ષ્મ ઉદ્યમ સુરક્ષા નામના ત્રણ મુખ્ય ઘટકો છે.

Back to Basics : ભારત ગૃહ રક્ષા વિશે

- > ભારત ગૃહ રક્ષા નીતિ અંતર્ગત, IRDAI (વીમા નિયમનકારી વિકાસ ઓથોરિટી) ભારત એક માનક ગૃહ વીમા પોલિસી રજૂ કરશે, જેમાં આગ અને અન્ય સંબંધિત જોખમોનું જોખમ આવરી લેવામાં આવશે.

ભારત ગૃહ રક્ષા નીતિની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- આ નીતિમાં ચક્રવાત, તોફાન, સુનામી, વાવાઝોડા, પૂર, ભૂકંપ, ભૂસ્ખલન, આગ, બુશફાયર્સ, કોઈપણ પ્રકારના પ્રભાવિત નુકસાન, હડતાલ, હુલ્લસ, આતંકવાદના કૃત્યો, દૂષિત નુકસાન જેવા વિશાળ જોખમોને આવરી લેવામાં આવશે. પાણીની ટાંકીમાં ઓવરફ્લો થવું, આપોઆપ છંટકાવના કાર્યોમાં પાઈપ લિકેજ, પાણીની ટાંકી ફૂટી જવી અને બનાવ બન્યાના 7 દિવસની અંદર પરીક્ષણ.
- પોલિસી ઘરના મકાન માટેના વીમા કવચ સિવાય 'જનરલ હોમ કન્ટેન્ટ વીમો' પણ આપશે.
- પોલિસી ઈમારત માટે 20% વીમા રકમ આપશે, જેમાં મહત્તમ 10 લાખ રૂપિયા છે.
- પોલિસી દ્વારા આપવામાં આવેલા બે વૈકલ્પિક કવર છે. તેઓ નીતિ હેઠળ વીમા કરાયેલા અને વીમાદાતા જોખમને લીધે વીમાદાતા અને જીવનસાથીના વ્યક્તિગત અકસ્માત માટે ઝવેરાત અને વીમા જેવી મૂલ્યવાન સામગ્રીનો વીમો છે.
- પોલિસી અંતર્ગત વીમાની સંપૂર્ણ માફી પૂરી પાડે છે. જો વીમાકૃત સામાન્ય ઘરની સામગ્રીની રકમ જાહેર કરેલા કરતા ઓછી હોય, તો પોલિસી હજી પણ આખી રકમ ચૂકવશે. દાખલા તરીકે, ધારો કે, પોલિસીધારકે 50000 રૂપિયામાં ઘરની સામગ્રીનો વીમો લીધો છે. બીજી બાજુ, ઘરની સામગ્રીની વાસ્તવિક કિંમત 1 લાખ રૂપિયા છે. આનો અર્થ એ કે વીમાકૃત મૂલ્ય વાસ્તવિક મૂલ્ય કરતા ઓછું છે. આવા કિસ્સાઓમાં પોલિસી વીમાની કિંમત ઓછી હોવાના હોવા છતાં પ્રમાણમાં નહીં પણ સમગ્ર વીમાની રકમ ચૂકવશે.

ભારત સુમ ઉદ્યમ સુરક્ષા

- તે એન્ટરપ્રાઇઝ માટેનું પ્રમાણભૂત ઉત્પાદન છે, જેના માટે કુલ રૂ. 5 કરોડ સુધીનું જોખમ મૂલ્ય. તે મશીનરી, ઈમારતો, પ્લાન્ટ, શેરો અને અન્ય સંપત્તિઓને કવરેજ આપશે.

ભરત લઘુ ઉદ્યમ સુરક્ષા

- તે એવા સાહસોને આવરી લેશે જેના માટે સ્થાનના વીમાપાત્ર સંપત્તિ વર્ગોમાં જોખમનું કુલ મૂલ્ય રૂ. 5 કરોડથી વધુ છે.

સુપરવાઈઝરી કોલેજ માટે RBIએ શૈક્ષણિક સલાહકાર પરિષદની રચના કરી

- ભારતીય રિઝર્વ બેંકે સુપરવાઈઝરી કોલેજો અંગે કેન્દ્રીય બેંકના ડિરેક્ટરને સલાહ આપવા માટે પૂર્વ ડેપ્યુટી ગવર્નર એન એસ વિશ્વનાથનની અપ્રયક્ષતા હેઠળ તાજેતરમાં એક સલાહકાર પરિષદની રચના કરી હતી.

Back to Basics : પરિષદની ભૂમિકા

- પરિષદ સુપરવાઈઝરી કોલેજોમાં ઉચ્ચ કુશળતા અને નિર્માણ જરૂરી હોય તેવા વિસ્તારોની ઓળખ કરશે.
- ઉપરાંત, પરિષદ તમામ પ્રોગ્રામના અભ્યાસક્રમની યોજના અને વિકાસ કરશે અને આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો અને શ્રેષ્ઠ પ્રયાસો સાથેના કાર્યક્રમોને બેંચમાર્ક કરશે.

- પરિષદ યોગ્ય શિક્ષણ પદ્ધતિઓ વિકસાવશે. પરિષદ આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો સાથેના કાર્યક્રમોને બેંચમાર્ક બનાવશે અને શિક્ષણ પદ્ધતિઓમાં સુધારો કરશે.

RBI સુપરવાઈઝરી કોલેજ

- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા સુપરવાઈઝરી કોલેજોએ તેની નિયમનકારી સંસ્થાઓ વચ્ચે સુપરવાઈઝરી કુશળતાને મજબૂત કરવા રજૂઆત કરી હતી. નિરીક્ષણ કર્મચારીઓને એકીકૃત અને કેન્દ્રિત તાલીમ ઈનપુટ્સની સુવિધા માટે આ કરવામાં આવ્યું હતું.
- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ વિદેશોમાં ભારતીય બેંકો પર નજર રાખવા માટે સુપરવાઈઝરી કોલેજોની સ્થાપના કરી હતી.
- સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, ICICI બેંક, બેંક ઓફ બરોડા, એક્સિસ બેંક, બેંક ઓફ ઈન્ડિયા અને પંજાબ નેશનલ બેંક નામની છ બેંકો માટે સુપરવાઈઝરી કોલેજોની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. આ બેંકોની આંતરરાષ્ટ્રીય હાજરી નોંધપાત્ર છે.
- સુપરવાઈઝરી કોલેજોના મુખ્ય ઉદ્દેશો એ છે કે બેન્કિંગ જૂથની જોખમ પ્રોફાઇલની સમજ સુધારવી, સુપરવાઈઝરોમાં માહિતી આપવે અને સહકાર વધારવો અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે સક્રિય બેંકોની અસરકારક દેખરેખને સરળ બનાવવી.
- આંતરરાષ્ટ્રીય બેંકો આર્થિક શિક્ષક દરમિયાન વધુ સુરક્ષા પૂરી પાડે છે.
- તેઓ કરની જવાબદારી ઘટાડે છે.
- તેઓ રોકાણની તકોમાં વ્યાપક પ્રવેશ પૂરો પાડે છે.
- તેઓ સ્પર્ધાત્મક ચલણ વિનિમય દરનો આનંદ માણે છે.
- તેઓ ખાતાઓની પહોંચને સરળ બનાવે છે.
- બેંકિંગ સિસ્ટમની સલામતી સુનિશ્ચિત કરવા માટે બેન્કિંગ સુપરવિઝન જરૂરી છે. તે બેન્કોને તેમનું જોખમ ઓછું કરવામાં મદદ કરશે.
- PMC બેંક કૌભાંડ બાદ ભારતે સુપરવાઈઝરી કોલેજો શરૂ કરી હતી. ભવિષ્યમાં PMC બેંકના કૌભાંડના દૃશ્યો અટકાવવા સુપરવાઈઝરી કોલેજો શરૂ કરવામાં આવી હતી.

કાનૂની એન્ટિટી ઓળખકર્તા સિસ્ટમ

- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ તાજેતરમાં જ કાનૂની એન્ટિટી ઓળખકર્તા સિસ્ટમ શરૂ કરવાની જાહેરાત કરી હતી.

Back to Basics : કાનૂની એન્ટિટી ઓળખકર્તા સિસ્ટમ

- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ NEFT (નેશનલ ઇલેક્ટ્રોનિક ફંડ્સ ટ્રાન્સફર) અને RTGS (રીઅલ ટાઈમ ગ્રોસ સેટલમેન્ટ) દ્વારા પચાસ કરોડથી વધુના તમામ ચુકવણી વ્યવહારો માટે કાનૂની એન્ટિટી આઈડેન્ટિફાયર સિસ્ટમ રજૂ કરી હતી.
- આર્થિક વ્યવહાર સાથે સંકળાયેલી કાનૂની સંસ્થાઓને ઓળખવા માટે આ સિસ્ટમની રજૂઆત કરવામાં આવી રહી છે. નાણાકીય ડેટા સિસ્ટમ્સની ગુણવત્તા અને ચોકસાઈ સુધારવા માટે કેન્દ્રીય બેંકે સિસ્ટમ અપનાવી છે.

- > સિસ્ટમ હેઠળ, બેંકોએ મોકલનાર અને લાભકર્તાની માહિતી શામેલ કરવાની રહેશે.
- > ભારતમાં ચુકવણી અને સમાધાન સિસ્ટમ્સ અધિનિયમ, 2007 કાયદા હેઠળ કાનૂની એન્ટિટી આઈડેન્ટીફાયર સિસ્ટમ દાખલ કરવામાં આવી છે.

કાનૂની એન્ટિટી ઓળખકર્તા

- > તે વીસ-અંકની અનન્ય સંખ્યા છે. તે નાણાકીય વ્યવહારમાં ભાગ લેતી સંસ્થાઓ માટે વૈશ્વિક ઓળખકર્તા છે. તે આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા દ્વારા માનકરણ દ્વારા વિકસાવવામાં આવી છે.
- > કાનૂની એન્ટિટી ઓળખકર્તાની માન્યતા નોંધણીના સમયગાળાથી એક વર્ષની છે.
- > 2008 ના નાણાકીય સંકટ દરમિયાન, આંતરરાષ્ટ્રીય નિયમનકારોએ સમજાયું કે દરેક નાણાકીય સંસ્થામાં એક પણ કોડ નથી કે જેની સાથે તે તમામ દેશોમાં સાર્વત્રિક રૂપે ઓળખી શકાય. દરેક દેશની ઓળખ નંબરનો પોતાનો સમૂહ હતો. આને લીધે, જોખમના એક્સપોઝર, વિશ્લેષણ અને માર્કેટમાં જોખમોનું નિરાકરણ લાવવાનું મુશ્કેલ બન્યું.
- > પ્રથમ LEI 2012 બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો.
- > કાનૂની એન્ટિટી ઓળખકર્તા ISOનું પાલન કરે છે.
- > તે આર્ક્-ન્યુમેરિક શબ્દમાળા છે. પ્રથમ ચાર અક્ષરો સ્થાનિક ઓપરેટિંગ એકમને ઓળખે છે. પાંચથી અઠાર અક્ષરો સ્થાનિક આપરેટિંગ એકમ દ્વારા સોંપાયેલ છે. છેલ્લાં બે અક્ષરો ચેકસમ અંકો છે. ટ્રાંઝેક્શનની પ્રક્રિયા દરમિયાન થતી ભૂલોને ઓળખવા માટે ચેકસમ અંકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

નવી વિદેશી વેપાર નીતિ

- > કેન્દ્રીય વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલયે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે નવી વિદેશ વેપાર નીતિ. 2021-26 એપ્રિલ 1, 2021 થી અમલમાં આવશે.

Back to Basics : નવી વિદેશી વેપાર નીતિનું લક્ષ્ય

- > ભારતને 5 ટ્રિલિયન ડોલરનું અર્થતંત્ર બનાવવું.

નવી વિદેશી વેપાર નીતિની મુખ્ય વિશેષતાઓ

- > નવી વિદેશ વેપાર નીતિમાં જિલ્લા નિકાસ કેન્દ્રો મુખ્ય ભૂમિકા ભજવશે.
- > નીતિનું લક્ષ્ય નિકાસને વેગ આપવાનું છે.
- > તે ધંધા કરવામાં સરળતા વધારશે.
- > તે ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સપોર્ટ દ્વારા ઘરેલું ઉત્પાદન અને સેવાઓ ક્ષેત્રની કામગીરીમાં સુધારો લાવશે.
- > નીતિ નિયમનકારી અને આપરેશનલ ફેમવર્ક અને ઓછા ટ્રાંઝેક્શનલ ખર્ચમાં પરિવર્તન લાવશે.

ભારતના સૌથી મોટા વેપારી ભાગીદારો

- > બાંગ્લાદેશ, UK, USA, ભૂટાન, UAE, સ્વિટ્ઝર્લન્ડ, સાઉદી અરેબિયા, સ્વિટ્ઝર્લન્ડ, ઈઝરાઈલ, નેપાળ, સિંગાપોર, હોંગકોંગ, જર્મની, ઈરાક.
- > ભારતનું સૌથી મોટું નિકાસ ફાર્માસ્યુટિકલ્સ
- 5 ટ્રિલિયન ડોલરનું લક્ષ્ય ભારતે કયા વર્ષ સુધીમાં હાંસલ કરવાનું છે?
- > 2024
- 5 ટ્રિલિયન ડોલરની અર્થવ્યવસ્થા બનવા માટે ભારતે કયા પડકારોનો સામનો કરવો પડશે?
- > રોજગાર
- > કૃષિમાં મંદી
- > ભંડોળના પ્રશ્નો
- > માળખાગત વિકાસની ધીમી ગતિ
- > નિકાસ મુદ્દાઓ

અગાઉની વિદેશી વેપાર નીતિ

- > અગાઉની વિદેશી વેપાર નીતિને 2015 અને 2020 ની વચ્ચે અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી. આ નીતિનો હેતુ 'મેક ઈન ઈન્ડિયા' ની પહેલને વેગ આપવાનો હતો. નીતિમાં 'મર્ચેન્ડાઈઝ એક્સપોર્ટ ફોમ ઈન્ડિયા સ્કીમ' (MEIS) હેઠળ પાંચ જુદી જુદી યોજનાઓ મર્જ કરવામાં આવી છે. પાંચ જુદી જુદી યોજનાઓ હતી માર્કેટ લિંક્ડ ફોક્સ પ્રોડક્ટ સ્કીમ, ફોક્સ પ્રોડક્ટ સ્કીમ, ફોક્સ માર્કેટ સ્કીમ, VKGUY અને ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોત્સાહન સ્કીપ્ટ. ઉપરાંત, સર્વડ ફોમ ઈન્ડિયા યોજનાને ભારત યોજનામાંથી સેવા નિકાસ સાથે બદલવામાં આવી હતી.

ડિજિટલ ધિરાણ પર RBI કાર્યકારી જૂથ

- > રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ તાજેતરમાં ડિજિટલ ધિરાણ પર કાર્યકારી જૂથની રચના કરી હતી. નિયમનકારી નાણાકીય ક્ષેત્રમાં ડિજિટલ ધીરવાની પ્રવૃત્તિઓના તમામ પાસાઓનો અભ્યાસ કરવા માટે કાર્યકારી જૂથની રચના કરવામાં આવી હતી. કાર્યકારી જૂથ સુનિશ્ચિત કરશે કે ડિજિટલ ધિરાણ પ્લેટફોર્મમાં યોગ્ય નિયમનકારી અભિગમ મૂકવામાં આવે.

Back to Basics : કાર્યકારી જૂથના કાર્યો

- > કાર્યકારી જૂથ દેશમાં ડિજિટલ ધિરાણ પ્રવૃત્તિઓનું મૂલ્યાંકન કરશે.
- > તે રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા નિયમન કરાયેલી સંસ્થાઓની આઉટસોર્સિંગ ડિજિટલ ધિરાણ પ્રવૃત્તિઓનાં ધોરણોનું આકલન કરશે
- > તે ડિજિટલ ધિરાણની વ્યવસ્થિત વૃદ્ધિને પ્રોત્સાહન આપવા નિયમનકારી ફેરફારો સૂચવશે.

- > કાર્યકારી જૂથ અનિયંત્રિત ડિજિટલ ધિરાણ દ્વારા સામનો કરવો પડે તેવા જોખમોને ઓળખવા માટે છે. તે મુખ્યત્વે અનિયંત્રિત ડિજિટલ ધિરાણના સંપર્કમાં આવતા ગ્રાહકો અને નિયમનકારી સંસ્થાઓ દ્વારા થતા જોખમો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે.
- > તે ડિજિટલ ધિરાણમાં કાનૂની પરિમિતિના વિસ્તરણના પગલાંની ભલામણ કરશે. ઉપરાંત, તે ડિજિટલ ધિરાણમાં વિવિધ નિયમનકારી અને સરકારી એજન્સીઓની ભૂમિકા સૂચવશે.
- > કાર્યકારી જૂથ ડિજિટલ ધિરાણ આપનારા લોકો માટે એક મજબૂત વાજબી વ્યવહાર કોડની ભલામણ કરશે.

ડિજિટલ ધિરાણના ફાયદા

- > ડિજિટલ ધિરાણ નાણાકીય ઉત્પાદનો અને સેવાઓને વધુ કાર્યક્ષમ, સમાવેશ અને ન્યાયી બનાવે છે.
- > અગાઉ ડિજિટલ ધિરાણ એ પેરિફેરલ સહાયક ભૂમિકા ભજવી હતી. જો કે હાલમાં તે નાણાકીય સેવાઓ અને ઉત્પાદનોની ડિઝાઇન, ડિલિવરી અને ભાવોના મૂળમાં છે.

ડિજિટલ ધિરાણ પર બેંકોને RBIના છ આદેશો

- > એજન્ટો તરીકે કામ કરતા ડિજિટલ ધિરાણ પ્લેટફોર્મના નામ બેંકો અને અન્ય નોન બેંકિંગ ફાઇનાન્સિયલ કોર્પોરેશનની વેબસાઇટ પર જાહેર કરવાના છે.
- > ડિજિટલ ધિરાણ પ્લેટફોર્મ કે જે એજન્ટો તરીકે કામ કરી રહ્યા છે, તેમને બેંક, ગ્રાહકો કે જેના વતી વાતચીત કરી રહ્યા છે તેના નામની વિગતો જાહેર કરવા નિર્દેશિત કરવામાં આવશે.
- > બેંકના લેટર હેડ પર રૂણ લેનારાને મંજૂરી પત્ર આપવો જોઈએ. આ લોન કરારની મંજૂરી પછી તરત જ થવું જોઈએ પરંતુ તેના અમલ પહેલાં.
- > લોન કરારની એક નકલ બધા રૂણ લેનારાઓને લોનના વિતરણ સમયે આપવી જોઈએ.
- > અસરકારક દેખરેખ સુનિશ્ચિત કરવી જોઈએ.
- > ફરિયાદ નિવારણ મિકેનિઝમના સફળ અમલીકરણ માટે પૂરતા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

RBI નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલ

- > રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ તાજેતરમાં ડિસેમ્બર 2020ના નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલમાં પ્રકાશિત કર્યો હતો. આ સર્વોચ્ચ બેંકના નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલનો 22 મો મુદ્દો છે. તે વર્ષમાં બે વાર રજૂ થાય છે.

Back to Basics : RBIના નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલની

મુખ્ય તારણો

- > સુનિશ્ચિત વેપારી બેન્કોનો ગ્રોસ નોન-પરફોર્મિંગ એસેટ્સ રેશિયો સપ્ટેમ્બર 2021 સુધીમાં વધીને 13.5% થવાનો છે.
- > ચોખ્ખી NPA અને GNPA ગુણોત્તર ઘટતા રહે છે. સપ્ટેમ્બર 2020 માં GNPA રેશિયો 7.5% રહ્યો હતો. બીજી તરફ, NNPA ગુણોત્તર સપ્ટેમ્બર 2020 માં 2.1% અને માર્ચ 2020 માં 3% હતો.
- > નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલમાં જણાવ્યા અનુસાર બેઝલાઈન દૃશ્ય હેઠળ GNPA સપ્ટેમ્બર 2021 માં વધીને 13.5% થઈ શકે છે. ગંભીર તનાવની સ્થિતિ હેઠળ, GNPA રેશિયો સપ્ટેમ્બર 2021 સુધીમાં વધીને 14.8% થઈ શકે છે.
- > જુલાઈ 2020 ના નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલની આગાહી મુજબ GNPA માર્ચ 2020 માં 8.5% થી વધીને માર્ચ 2021 સુધીમાં 12.5% થવાની હતી. આ ઉપરાંત, જુલાઈ 2020 નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલમાં આગાહી કરવામાં આવી હતી કે GNPA રેશિયો ગંભીર તાણ પરીક્ષણ હેઠળ વધીને 14.7% થશે.
- > માર્ચ 2020 ના ક્વાર્ટરમાં કોર્પોરેટને આપવામાં આવેલી લોન 5.65% ની મલ્ટિ ક્વાર્ટર હાઈ પર પહોંચી ગઈ છે.
- > નાણાકીય સ્થિરતાના અહેવાલમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોના લાંબા સમયથી ચાલતા વલણને વિરુદ્ધ બનાવવામાં આવ્યું છે. રિપોર્ટ અનુસાર, ખાનગી બેંકની ક્રેડિટ ઝડપથી વધી છે અને જાહેર ક્ષેત્રની બેંકની ધિરાણ ઘટી છે.
- > GNPA-કુલ નોન-પરફોર્મિંગ એસેટ્સ.
- > NNPA-ચોખ્ખી નોન પરફોર્મિંગ એસેટ્સ.

GNPA અને NNPA વચ્ચે તફાવત

- > GNPA એ બધી લોન સંપત્તિઓનો સરવાળો છે જે RBI માર્ગદર્શિકા હેઠળ નોન પરફોર્મિંગ એસેટ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. NNPA બેંકો દ્વારા કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓને કુલ NPAથી બાદબાકી કરે છે. તેથી, માત્ર NNPA બિન-પરફોર્મિંગ સંપત્તિનું સચોટ મૂલ્ય આપે છે.
- > નાણાકીય સ્થિરતા અને વિકાસ પરિષદ દ્વારા RBIનો નાણાકીય સ્થિરતા અહેવાલ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. રઘુરામ રાજન સમિતિએ વર્ષ 2008 માં પરિષદનો વિચાર રજૂ કર્યો હતો. કેન્દ્રીય નાણામંત્રી નાણાકીય સ્થિરતા અને વિકાસ પરિષદના અપ્રયક્ષ છે. અન્ય સભ્યોમાં RBIના

ગવર્નર અને RBIના અન્ય વરિષ્ઠ અધિકારીઓ શામેલ છે.

છૂટક કુગાવા અને ફેક્ટરીના ઉત્પાદનમાં આંકડા

- તાજેતરમાં, કેન્દ્રીય આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલયે છૂટક કુગાવા અને ફેક્ટરી ઉત્પાદન અંગેના અલગ આંકડા જાહેર કર્યા છે.

Back to Basic : છૂટક કુગાવો

- તે ગ્રાહક કિંમત સૂચકાંક (CPI) દ્વારા માપવામાં આવે છે. અને ડિસેમ્બર 2020 માં તેમાં 4.59% નો ઘટાડો નોંધવામાં આવ્યો છે.
- નવેમ્બરમાં છૂટક કુગાવો 6.93% હતો.
- ડિસેમ્બર માટે CPI ડેટા ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા નિર્ધારિત કુગાવાના ઉપલા મર્યાદા (6%) માં આવી ગયો છે.
- કુગાવાના લક્ષ્યાંક મુજબ, કેન્દ્ર સરકારે છૂટક કુગાવો 2% અને 4% ની રેન્જમાં રાખવો ફરજિયાત બનાવ્યો છે.
- CPI કુગાવો 11 મહિનાથી વધુ સમય માટે RBIના નિયત કુગાવાના લક્ષ્યાંક 4 +/- 2% કરતા વધારે છે.
- RBI દ્વારા તેની દ્વિ-માસિક નાણાકીય નીતિ બનાવતી વખતે, છૂટક કુગાવાના ડેટાને મુખ્ય પરિબળ તરીકે સમાવવામાં આવેલ છે.
- ડિસેમ્બર 2020 માં દ્વિ-માસિક નાણાકીય નીતિની બેઠકમાં, RBIએ તેના મુખ્ય વ્યાજ દર (રેપો અને રિવર્સ રેપો રેટ) યથાવત રાખ્યા અને જરૂરી (ઓછામાં ઓછા વર્તમાન નાણાકીય વર્ષમાં) એડજસ્ટમેન્ટ વલણ જાળવવાનું નક્કી કર્યું હતું.

છૂટક કુગાવો ઘટાડવાનું કારણ

- ખાદ્ય ભાવોમાં ઘટાડો— ડિસેમ્બરમાં ફૂડ બાસ્કેટના કિસ્સામાં કુગાવો ઘટીને 3.41% થયો હતો, જે નવેમ્બરમાં 9.50% હતો.

ફેક્ટરી ઉત્પાદન

- ઔદ્યોગિક ઉત્પાદન સૂચકાંક (IIP) ની દ્રષ્ટિએ માપવામાં આવતા ભારતમાં ફેક્ટરી ઉત્પાદનમાં નવેમ્બર 2020 દરમિયાન -1.9% નો ઘટાડો થયો છે.
- નાણાકીય વર્ષ 2020-21 (એપ્રિલ-નવેમ્બર) માં ઔદ્યોગિક વૃદ્ધિ અત્યાર સુધીમાં -15.5% રહી છે, જ્યારે 2019 ના

સમાન ગાળામાં તેમાં 0.3% નો વૃદ્ધિ જોવા મળી હતી.

ફેક્ટરી ઉત્પાદનમાં સંકોચનું કારણ

- ખાણકામ ક્ષેત્રમાં નવેમ્બરમાં -7.3% નો ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો, જ્યારે ઉત્પાદન ક્ષેત્રમાં -1.7% નો ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો.
- જોકે, વીજ ક્ષેત્રે 3.5% નો વૃદ્ધિ નોંધાવી છે.
- નવેમ્બર, 2019 માં ઉત્પાદન ક્ષેત્રમાં 3.0% નો વૃદ્ધિ જોવા મળી. આ જ સમયગાળા દરમિયાન ખાણકામ ક્ષેત્રમાં 1.9% નો વિકાસ થયો હતો, જ્યારે વીજ ક્ષેત્રમાં -5.0% નો ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો.

ગ્રાહક ભાવો સૂચકાંક (CPI)

- તે છૂટક ખરીદદારના પરિપ્રેક્ષ્યથી ભાવ ફેરફારોને માપે છે અને રાષ્ટ્રીય આંકડા ઓફિસ (NSO) દ્વારા જારી કરવામાં આવે છે.
- તે પસંદ કરેલા માલ અને સેવાઓના છૂટક ભાવના સ્તરમાં સમય જતાં પરિવર્તનને માપે છે જેના પર માલ અને સેવાઓ ગ્રાહકોના નિર્ધારિત જૂથ તેમની આવક ખર્ચ કરે છે.
- CPIના ચાર પ્રકાર છે:
  - ઔદ્યોગિક કામદારો—IW માટે CPI
  - કૃષિ કામદારો—AL માટે CPI
  - ગ્રામીણ કામદારો—RL માટે CPI
  - CPI (ગ્રામીણ / શહેરી / સંયુક્ત)
- આમાંના પ્રથમ ત્રણના આંકડા શ્રમ અને રોજગાર મંત્રાલયમાં લેબર બ્યુરો દ્વારા સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે, જ્યારે ચોથા પ્રકારનું CPI કેન્દ્રીય આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલયને સોંપેલ છે
- CPIનું આધાર વર્ષ 2012 છે.

ઔદ્યોગિક ઉત્પાદન સૂચકાંક(IIP)

- આ સૂચકાંક અર્થતંત્રમાં વિવિધ ક્ષેત્રોના વિકાસની વિગતો પૂરી પાડે છે, જેમ કે ખનિજ ખાણકામ, વીજળી, ઉત્પાદન, વગેરે.
- તેના ડેટાને કેન્દ્રીય આંકડા સંગઠન, આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય દ્વારા માસિક સંકલિત અને પ્રકાશિત કરવામાં આવે છે.
- IIP એક સંયુક્ત સૂચક છે જે કોર સેક્ટર અને વપરાશ-આધારિત ક્ષેત્રના આધારે ડેટા પ્રદાન કરે છે.
- નીચે આપેલા આઠ મુખ્ય ક્ષેત્રો શામેલ છે:
  - રિક્ષાઈનરી ઉત્પાદનો > વીજળી > વીજળી (સ્ટીલ) > કોલસો (કોલસો) > ફૂડ તેલ > કુદરતી ગેસ > સિમેન્ટ > ખાતરો.
  - એપ્રિલ 2017 માં, ઔદ્યોગિક ઉત્પાદન સૂચકાંકનો આધાર 2004-05 થી 2011-12 સુધીમાં સુધારવામાં આવ્યો છે.

ઇરાન દ્વારા યુરેનિયમ સંવર્ધન

- ઈરાને તાજેતરમાં જ 2015 ના પરમાણુ કરારનું ઉલ્લંઘન કરીને ભૂગર્ભ એકમમાં 20 ટકા સુધીનું યુરેનિયમ સંવર્ધન બનાવવાનું શરૂ કર્યું છે, સાથે સાથે મહત્વપૂર્ણ હોરમુઝની સામુદ્રધુની નજીક દક્ષિણ કોરિયન ધ્વજવાળા ટેન્કરને કબજે કર્યું છે.
- આ દરમિયાન, યુ.એસ.એ ઈરાન તરફથી વધતા સુરક્ષા જોખમોને ધ્યાનમાં રાખીને, અખાતી ક્ષેત્રમાં તેના પરમાણુ સંચાલિત વિમાનવાહક નિમિત્ત તૈનાત કરવાનો નિર્ણય લીધો છે.

Back to Basics : યુરેનિયમ સંવર્ધન

- કુદરતી યુરેનિયમમાં બે અલગ અલગ આઈસોટોપ્સ હાજર છે જેમાં લગભગ 99%, U-238 અને 0.7%, U-235 જોવા મળે છે.
- U-235 એ એક અસ્પષ્ટ સામગ્રી છે જે પરમાણુ રિએક્ટરમાં સાંકળ પ્રતિક્રિયા કરવામાં મદદ કરે છે.
- યુરેનિયમ સંવર્ધનમાં, આઈસોટોપ અલગ પ્રક્રિયા દ્વારા યુરેનિયમ U-235 ની માત્રામાં વધારો થયો છે (U-238 U-235 થી અલગ છે).
- પરમાણુ શસ્ત્રોના ઉત્પાદન માટે 90% અથવા વધુ યુરેનિયમ સંવર્ધન જરૂરી છે, જેને ઉચ્ચ સમૃદ્ધ યુરેનિયમ / શસ્ત્રો-ગ્રેડ યુરેનિયમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- પરમાણુ રિએક્ટરમાં 3-4% યુરેનિયમ સંવર્ધન જરૂરી છે, જેને ઓછા સમૃદ્ધ યુરેનિયમ / રિએક્ટર-ગ્રેડ યુરેનિયમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

હોરમુઝની સામુદ્રધુની

- તે ઈરાન અને ઓમાનને અલગ પાડતો એક જળમાર્ગ છે, જે પર્સિયન ગલ્ફને ઓમાનના અખાત અને અરબી સમુદ્ર સાથે જોડે છે.
- તે ઉત્તર તરફ ઈરાન દ્વારા અને દક્ષિણમાં સંયુક્ત આરબ અમીરાત અને મુસંદમ (ઓમાનનો એક એન્કલેવ) દ્વારા બંધાયેલ છે.
- હોરમુઝની સામુદ્રધુની એ વિશ્વનો સૌથી વ્યૂહાત્મક મહત્વપૂર્ણ મુદ્દો છે.
- આશરે બે તૃતીયાંશ ભારતની આયાત અને 50 ટકા જેટલો લિક્વિફાઈડ નેચરલ ગેસ (LNG) ઈરાન અને ઓમાન વચ્ચેના દરિયાકાંઠામાંથી પસાર થાય છે.

ગલ્ફ દેશો વચ્ચે 'એકતા અને સ્થિરતા' કરાર

- ગલ્ફ દેશોએ તાજેતરમાં સાઉદી અરેબિયાના અલ-ઉલામાં આયોજિત 41મી ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ (GCC) સમિટમાં 'એકતા અને સ્થિરતા' કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.
- જૂન 2017 માં, સાઉદી અરેબિયા અને તેના સાથી દેશો (સંયુક્ત આરબ અમીરાત, બહેરિન અને ઈજિપ્ત) એ તેની

સામે કુલ (જળચર, હવા અને જમીન સંબંધિત) નાકાબંધી લાદીને કતાર સાથેનો સંબંધ સમાપ્ત કર્યો.

- કતાર પર ઈરાન સાથેના સંબંધોને મજબૂત બનાવવા અને કટ્ટરપંથી ઈસ્લામિક જૂથોને ટેકો આપવાનો આરોપ હતો.
- કતાર પર ઈરાન અને મુસ્લિમ બ્રધરહુડ (સાઉદી અરેબિયા અને સંયુક્ત આરબ અમીરાત દ્વારા પ્રતિબંધિત સુન્ની ઈસ્લામિક રાજકીય જૂથ) ના ટેકાથી આતંક ફેલાવવા અને નાણાં આપવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો.

Back to Basics : 'એકતા અને સ્થિરતા' કરાર

- ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ (GCC) ના સભ્યોએ અલ ઉલા (સાઉદી અરેબિયા) માં કતાર પર લાગુ તમામ પ્રતિબંધોને દૂર કરવા અને કતાર તરફ તેમની જમીન, દરિયાઈ અને હવાઈ માર્ગો ફરીથી ખોલવા માટે કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.
- બહરીન, કુવૈત, ઓમાન, કતાર, સાઉદી અરેબિયા અને સંયુક્ત આરબ અમીરાત ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલના સભ્ય દેશો છે.
- આ કરારનો હેતુ ગલ્ફ ક્ષેત્રને પ્રોત્સાહિત કરવા અને ખાડી દેશો દ્વારા પડકારો, ખાસ કરીને ઈરાનના પરમાણુ અને બેલિસ્ટિક મિસાઈલ પ્રોગ્રામ અને તેનાથી અન્ય વિનાશક યોજનાઓ દ્વારા ઉભા થયેલા પડકારોનો સામનો કરવાના પ્રયત્નોમાં એક થવું છે.

ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ (GCC)

- ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ એક રાજકીય, આર્થિક, સામાજિક અને પ્રાદેશિક સંગઠન છે, જેની સ્થાપના 1981 માં બહરીન, કુવૈત, ઓમાન, કતાર, સાઉદી અરેબિયા અને સંયુક્ત આરબ અમીરાત વચ્ચે થયેલા કરાર દ્વારા થઈ હતી. એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે ભૌગોલિક નિકટતા, ઈસ્લામ આધારિત સામાન્ય રાજકીય પ્રણાલી અને સામાન્ય હેતુને લીધે, આ બધા દેશો વચ્ચે એક અલગ સંબંધ અસ્તિત્વમાં છે.
- ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલની રચનામાં સુપ્રીમ કાઉન્સિલ, મંત્રી મંડળ અને સચિવાલય જનરલ, વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- સચિવાલય સાઉદી અરેબિયાના રિયાધમાં સ્થિત છે.

ગલ્ફ ક્ષેત્ર સાથે ભારતના સંબંધો

- ભારત અને ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ:
- ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ સાથે ભારતના આર્થિક અને રાજકીય સંબંધોમાં તાજેતરના વર્ષોમાં નોંધપાત્ર સુધારો થયો છે.
- બંને વચ્ચેના મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધની પુષ્ટિ એ હકીકત દ્વારા થઈ શકે છે કે ભારત અને ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલના સભ્ય દેશો વચ્ચે 121 અબજ ડોલર દ્વિપક્ષીય વેપાર છે, તેમજ અખાતી દેશોમાં રહેતા લગભગ 9 મિલિયન સ્થળાંતર કામદારો દ્વારા 49 અબજ ડોલર છે.
- ભારતની કૂડ આયાતમાં GCC સપ્લાયર્સનો હિસ્સો લગભગ 34 ટકા છે.

■ ભારત અને ઈરાન:

- ભારતે હંમેશાં ઈરાન સાથે મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો વહેંચ્યા છે, જોકે ભારત-ઈરાન સંબંધો યુ.એસ.ના દબાણને કારણે હાલમાં તેમના સૌથી જટિલ તબક્કામાંથી પસાર થઈ રહ્યા છે.
- મે 2018 માં યુ.એસ.એ ઈરાન પરમાણુ કરાર (સંયુક્ત વ્યાપક અમલીકરણ યોજના) ની ટીકા કરી હતી અને તેમાં થી પીછેહઠ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો અને ઈરાન સામેના આર્થિક પ્રતિબંધોને વધુ કડક બનાવવામાં આવ્યા હતા.

■ ભારત અને કતાર:

- તાજેતરમાં ભારતના વિદેશ પ્રધાન કતારના ટોચના નેતાઓને મળ્યા હતા અને બંને દેશો વચ્ચે આર્થિક અને સુરક્ષા સહયોગને મજબૂત બનાવવા અંગે ચર્ચા કરી હતી.
- ભારત કતાર સાથે મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો વહેંચે છે અને કતાર પરના પ્રતિબંધો દરમિયાન પણ ભારતે આ તેલ-સમૃદ્ધ દેશ સાથે સૌમ્ય સંબંધો જાળવી રાખ્યા હતા.

■ આ ક્ષેત્રમાં ભારતની એકંદર ભૂમિકા

- ભારતે હંમેશાં આ ક્ષેત્રમાં સ્થાનિક અથવા પ્રાદેશિક વિવાદોમાં ભાગ લેવાનું છોડી દીધું છે, કેમ કે ભારતીય હિતોને શાંતિ અને પ્રાદેશિક સ્થિરતાની જરૂર છે, સત્તાની નહીં.
- ગલ્ફ દેશો ભારતના ટોચના વેપારી ભાગીદાર દેશોમાં શામેલ છે, ભારતમાં ઊર્જા આયાતનું વધતું જથ્થો અને ગલ્ફ દેશો વચ્ચે ઊર્જા ક્ષેત્રમાં વધતા જતા પરસ્પર નિર્ભરતાને ચિહ્નિત કરે છે. ઉપરાંત, ખાડી દેશોમાંથી ભારતના હાઈડ્રોકાર્બન ક્ષેત્રે મોટા પાયે રોકાણ થવાની સંભાવના છે.
- રાજકીય સહયોગની સાથે, સુરક્ષા ક્ષેત્રમાં, ખાસ કરીને આતંકવાદ વિરોધી કામગીરીમાં ભારત અને અખાત દેશો વચ્ચેના સહયોગમાં નોંધપાત્ર વધારો થયો છે.
- ભારત અને અખાત દેશો પણ સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં સહયોગ માટે પગલા લઈ રહ્યા છે.

■ ઉદાહરણ:

- સાઉદી અરેબિયા, ઓમાન, કુવૈત અને અન્ય ગલ્ફ દેશોએ બહુરાષ્ટ્રીય મેગા ક્વાયટ 'મિલાન' માં ભાગ લીધો હતો.

■ આગળનો રસ્તો

- અખાત ક્ષેત્રમાં ભારત માટે ઐતિહાસિક, રાજકીય, આર્થિક, વ્યૂહાત્મક અને સાંસ્કૃતિક મહત્વ છે. ભારત અને ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ વચ્ચેનો મફત વેપાર કરાર (FTA) બંનેના દ્વિપક્ષીય સંબંધોને વધુ મજબૂત બનાવી શકે છે.
- વિશ્લેષકોએ આગાહી કરી છે કે વર્તમાન આંતરરાષ્ટ્રીય દૃશ્યમાં સાઉદી અરેબિયા લુપ્ત થવાની શક્તિ છે, જ્યારે સંયુક્ત આરબ અમીરાત, કતાર અને ઈરાન નવી પ્રાદેશિક શક્તિ તરીકે ઉભરી રહ્યા છે. ઓમાન અને ઈરાકને તેમની સાર્વભૌમ ઓળખ જાળવવા લડવું પડશે.
- આમ, આ ક્ષેત્રમાં સુરક્ષા સહકાર દ્વારા સ્થિરતા સુનિશ્ચિત કરવી ભારતીય હિતો માટે શ્રેષ્ઠ રહેશે, કારણ કે જો સ્પર્ધાત્મક સુરક્ષાનો વિકલ્પ અપનાવવામાં આવે તો આ ક્ષેત્રમાં સ્થિરતા લાવવી તે ખૂબ જ પડકારજનક છે.

શ્રીલંકાને ભારત દ્વારા મદદ

- શ્રીલંકામાં કોવિડ-19 સામે ભારત દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવેલ એક નિ:શુલ્ક એમ્બ્યુલન્સ સેવા મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી રહી છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- સુવા સેરીયા (સારા સ્વાસ્થ્ય માટે વાહન અથવા મુસાફરી) સેવા માટે ભારતે 7.56 મિલિયન અમેરિકન ડોલરની ગ્રાન્ટ આપી છે. સુવા સેરીયાને વર્ષ 2016 માં એક પાયલોટ ધોરણે લોન્ચ કરવામાં આવી હતી અને પછીથી ભારત તરફથી વધારાના અનુદાન સાથે તે સમગ્ર દેશમાં વિસ્તૃત થઈ હતી.
- શ્રીલંકાના ક્ષમતા નિર્માણમાં પણ ભારતે મદદ કરી છે.
- ક્ષમતા વધારવાના ભાગ રૂપે, શ્રીલંકાના ઈમરજન્સી મેડિકલ ટેકનિશિયન માટે તાલીમ અને રિફ્રેશર પ્રોગ્રામો ગોઠવવામાં આવ્યા હતા, જેના પરિણામે સ્થાનિક વસ્તી માટે રોજગાર ઊભો થયો હતો.
- આશરે 400 મિલિયન યુ.એસ. ની ગ્રાન્ટ સાથે 60000 થી વધુ ઘરોના રહેણાંક પ્રોજેક્ટ પછી તે શ્રીલંકા માટે ભારતનો બીજો સૌથી મોટો અનુદાન પ્રોજેક્ટ છે.

■ ભારત-શ્રીલંકા સંબંધ

- શ્રીલંકાનું ભૌગોલિક રાજકીય મહત્વ:
  - હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં શ્રીલંકાની સ્થિતિ ઘણી મોટી શક્તિઓ માટે વ્યૂહાત્મક ભૌતિક રાજકીય સુસંગતતા રહી છે.
  - ચીન હિંદ મહાસાગર સાથે અને તેના દક્ષિણમાં ગ્વાદર (પાકિસ્તાન), ચિતાગોંગ (બાંગ્લાદેશ), ક્યુક ફાલુ (મ્યાનમાર) અને હમ્બન્ટોટા (શ્રીલંકા) માં આધુનિક બંદરો બનાવી રહ્યાં છે. આમ, શ્રીલંકા માટે ચીનના સ્ટ્રિંગ ઓફ પર્લ્સની વ્યૂહરચના મહત્વપૂર્ણ છે.
  - ચીનની સ્ટ્રિંગ ઓફ પર્લ્સ વ્યૂહરચનાનો ઉદ્દેશ હિંદ મહાસાગરમાં વર્ચસ્વ સ્થાપિત કરી ભારતને ઘેરી લેવાનું છે.
  - વ્યૂહાત્મક રીતે શ્રીલંકામાં ઘણા વ્યૂહાત્મક બંદરો છે.
- રાજકીય સંબંધો:
  - રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (RBI) એ કોવિડ -19 રોગચાળાથી ખરાબ રીતે પ્રભાવિત શ્રીલંકામાં વિદેશી વિનિમયભંડાર વધારવા 400 મિલિયનના વિદેશી ચલણભંડાર પૂરા પાડવાની અને દેશની આર્થિક સ્થિરતા સુનિશ્ચિત કરવાના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.
  - નિયમિત સમયાંતરે બંને દેશોના નેતાઓની મુલાકાતને કારણે બંને દેશો વચ્ચે રાજકીય સંબંધો મજબૂત બન્યા છે.
  - ભારત અને શ્રીલંકા સાર્ક અને બિમસ્ટેકના સભ્યો છે અને ભારત સાર્ક દેશોમાં શ્રીલંકા સાથે સૌથી વધુ વેપાર કરે છે.
  - બંને દેશોના સૈન્ય વચ્ચે સંયુક્ત લશ્કરી ક્વાયટ 'મિત્ર શક્તિ' અને સંયુક્ત નૌકાદળ ક્વાયટ 'SLINEX' હાથ ધરવામાં આવે છે.
- વાણિજ્યિક સંબંધો:
  - શ્રીલંકા, સાર્ક (SAARC) દેશોમાં ભારતનો સૌથી મોટો વેપારી ભાગીદાર છે. ઉપરાંત, ભારત વૈશ્વિક સ્તરે શ્રીલંકાનો સૌથી મોટો વેપારી ભાગીદાર છે.

- 2015-17ની વચ્ચે શ્રીલંકામાં ભારતની નિકાસ આશરે 5.3 અબજ ડોલરની હતી જ્યારે શ્રીલંકાથી ભારતની આયાત લગભગ 3 મિલિયન ડોલરની હતી.
- માર્ચ 2000 માં ભારત-શ્રીલંકા મુક્ત વેપાર કરાર લાગુ થયા પછી, બંને દેશો વચ્ચેના વેપારમાં ઝડપથી વધારો જોવા મળ્યો છે.

સાંસ્કૃતિક અને શૈક્ષણિક સંબંધો

- કોલંબોમાં સ્થિત ભારતીય સાંસ્કૃતિક કેન્દ્ર ભારતીય સંગીત, નૃત્ય, હિન્દી અને યોગના વર્ગો દ્વારા સક્રિયપણે ભારતીય સાંસ્કૃતિ વિશે જાગૃતિ લાવે છે. દર વર્ષે બંને દેશોના સાંસ્કૃતિક જૂથો એક બીજાના દેશમાં પ્રવાસ કરે છે.
- આ સિવાય, ભારત-શ્રીલંકા ફાઉન્ડેશનની સ્થાપના ડિસેમ્બર 1998 માં બંને દેશોના નાગરિકો વચ્ચે વૈજ્ઞાનિક, તકનીકી, શૈક્ષણિક અને સાંસ્કૃતિક સહકાર અને બંને દેશોની યુવા પેઢી વચ્ચેનો સંપર્ક વધારવાના હેતુસર આંતર-સરકારી પહેલ તરીકે કરવામાં આવી હતી.
- સિંધી, બોરાહ, ગુજરાતી, મેમન, પારસી, મલયાલી અને તેલુગુ ભાષી લોકો સહિતના ભારતીય મૂળના ઘણા લોકો, મોટે ભાગે ભાગલા પછી શ્રીલંકા સ્થાયી થયા છે અને ત્યાંના વિવિધ વ્યવસાયિક ક્ષેત્રોમાં નોકરી કરે છે.
- એપ્રિલ 2019 માં, ભારત અને શ્રીલંકા વચ્ચે ડ્રૂગ અને માનવ તસ્કરી સામે લડવા માટેના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.

ઓસ્ટ્રેલિયા તેના રાષ્ટ્રગીતમાં ફેરફાર કરશે

- ઓસ્ટ્રેલિયન સરકારે તાજેતરમાં તેના રાષ્ટ્રગીત “એડવાન્સ ઓસ્ટ્રેલિયા ફેર” માં કેટલાક ફેરફારોની જાહેરાત કરી.

Back to Basics : ફેરફાર

- રાષ્ટ્રગીતની બીજી લાઇનને ‘અમે યુવા અને મુક્ત છીએ’ થી બદલીને ‘કેમ કે આપણે એક અને મુક્ત છીએ.’
- 1878 માં ઓસ્ટ્રેલિયન રાષ્ટ્રગીત, ‘એડવાન્સ ઓસ્ટ્રેલિયા ફેર’ લખવામાં આવ્યું હતું. તે 1984માં ઓસ્ટ્રેલિયાનું સત્તાવાર રાષ્ટ્રગીત બન્યું હતું. વિવેચકોના મતે ‘આપણે યુવાન અને મુક્ત છીએ’ તેવા શબ્દો ઓસ્ટ્રેલિયાના 50000 વર્ષના ઇતિહાસનો નાશ કરે છે. યુવાન શબ્દ સૂચવે છે કે ઓસ્ટ્રેલિયન ઇતિહાસની શરૂઆત ફક્ત વસાહતીકરણથી થઈ હતી. તદનુસાર, એવું માનવામાં આવે છે કે રાષ્ટ્રગીત બ્રિટીશ વસાહતીકરણની ઉજવણી કરે છે. આ ટાપુ રાષ્ટ્રના સ્વદેશી સમુદાયો દ્વારા અસ્વીકાર્ય છે જે આજ સુધી ઓસ્ટ્રેલિયા દિવસને આક્રમણ દિવસ તરીકે ઉજવે છે.
- ઓસ્ટ્રેલિયન રાષ્ટ્રગીતમાં છેલ્લો ફેરફાર વર્ષ 1984માં કરવામાં આવ્યો હતો
- ઓસ્ટ્રેલિયાનું રાષ્ટ્રગીત પીટર ડોડ્સ મેકકોર્મિક દ્વારા રચિત કરવામાં આવ્યું હતું.
- સ્વદેશી લોકો ઓસ્ટ્રેલિયન વસ્તીના માત્ર 2.4% જેટલા છે. ઓસ્ટ્રેલિયાની સ્વદેશી વસ્તી એબોરિજિનલ અને ટોરેસ સામુદ્રધુની આઈલેન્ડર લોકોથી બનેલી છે.
- રાષ્ટ્રગીતની ચોથી લાઇન માટે ટીકા પણ કરવામાં આવે છે. ચોથી લાઇન, ‘અમારું ઘર સમુદ્ર દ્વારા ઘેરાયેલ(girt)

છે’. આ વાક્ય ‘ઘેરાયેલ(girt)’ શબ્દ વાપરવા માટે ટીકા કરવામાં આવે છે. વિવેચકો મુજબ આ શબ્દ પ્રાચીન અને સમજવા માટે અશક્ય છે.

ઓસ્ટ્રેલિયા દિવસ

- 26 જાન્યુઆરીએ ઓસ્ટ્રેલિયા દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે. તે તારીખ છે કે જ્યારે 1788 માં ‘પ્રથમ કાફલો’ સિડની ગયો હતો. આ કાફલો બ્રિટનથી સૈન્ય લઈ ગયો હતો.

ઓસ્ટ્રેલિયાનું અગાઉનું રાષ્ટ્રગીત

- “એડવાન્સ ઓસ્ટ્રેલિયા ફેર” પૂર્વે, “ગોડ સેવ ક્વીન” ઓસ્ટ્રેલિયાનું રાષ્ટ્રગીત હતું. કોમનવેલ્થ ક્ષેત્ર અને બ્રિટીશ કાઉન અવલંબનની સંખ્યામાં તે રાષ્ટ્રગીત હતું. કોમનવેલ્થ ક્ષેત્ર એ સાર્વભૌમ રાજ્યો હતા કે જેમાં એલિઝાબેથ દ્વિતીય રાજ્યના વડા તરીકે હતા.

આજન્ટિના ગર્ભપાત કાયદો

- ગર્ભપાતને કાયદેસર બનાવવા માટે આજન્ટિના તાજેતરમાં સૌથી મોટું લેટિન અમેરિકન દેશ બન્યું છે.

Back to Basics : નવા આજન્ટિના ગર્ભપાત કાયદાની

મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- નવા કાયદા હેઠળ આજન્ટિનાએ ગર્ભાવસ્થાના 14 માં અઠવાડિયા સુધી ગર્ભપાતને કાયદેસર ઠેરવ્યો છે. ભારતમાં, ગર્ભાવસ્થાના તબીબી સમાપ્તિ (સુધારો) અધિનિયમ, 2020 મુજબ ગર્ભાવસ્થાના 24માં અઠવાડિયા સુધી ગર્ભપાત કાયદેસર છે. અગાઉ તે 20 અઠવાડિયા હતું.
- આજન્ટિનાના નવા ગર્ભપાત કાયદાને ઐતિહાસિક માનવામાં આવે છે કારણ કે બિલ પસાર થવા પહેલાં ફક્ત બળાત્કારના કેસમાં જ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. આજન્ટિનાના સક્રિય કાર્યકરો 1921 થી આ નિયમને ઉથલાવવા માટે નવા કાયદા માટે અભિયાન ચલાવી રહ્યા હતા.
- નવા કાયદા પહેલા મહિલાઓ અને છોકરીઓને અસુરક્ષિત અને ગેરકાયદેસર કાર્યવાહી તરફ વળવાની ફરજ પડતી હતી. ગર્ભપાતની સલામત તબીબી પ્રક્રિયાઓની પહોંચનો અવકાશ વંચિત બેકગ્રાઉન્ડમાંની સ્ત્રીઓ માટે પણ ઓછો હતો. માનવાધિકાર દેખરેખ અનુસાર, આજન્ટિનામાં માતૃત્વ મૃત્યુનું મુખ્ય કારણ ગર્ભપાત હતું. દેશમાં અસુરક્ષિત ગેરકાયદેસર ગર્ભપાતની આવી ખરાબ અસરો હતી.
- આ કાયદો પસાર થતાં લેટિન અમેરિકન અન્ય દેશોમાં ભારે અસર પડશે. ઈ એલ સાલ્વાડોર, નિકારાગુઆ અને ડોમિનિક રિપબ્લિકમાં હાલમાં ગર્ભપાત ગેરકાયદેસર છે. ક્યુબા, ઉરુગ્વે, ગુઆના જેવા કેટલાક દેશોમાં, મહિલાઓ ફક્ત વિશિષ્ટ કિસ્સાઓમાં જ ગર્ભપાત માટે વિનંતી કરી શકે છે. આમાંના કેટલાક દેશોમાં ગેરકાયદેસર ગર્ભપાતમાં સજા તરીકે કેદની સજા પણ છે.
- આજન્ટિનામાં કેથોલિક ચર્ચ અને ઈવાન્જેલિકલ સમુદાય દેશમાં પ્રચંડ શક્તિ અને પ્રભાવ ધરાવે છે. આ સમુદાયોએ ગર્ભપાતની વિભાવના અને ગર્ભપાતને કાયદેસર બનાવવા માટે લેવામાં આવેલા પગલાઓનો સખત વિરોધ કર્યો હતો.

બેંગલુરુમાં વીજ પુરવઠો વધારવા ADB દ્વારા 100 મિલિયન ડોલરની લોન પર હસ્તાક્ષર

- એશિયન ડેવલપમેન્ટ બેંકે તાજેતરમાં બેંગલુરુ શહેરમાં વીજ વિતરણને આધુનિક બનાવવા અને અપગ્રેડ કરવા માટે 100 મિલિયન ડોલરના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- 100 મિલિયન ડોલરની લોનનો ઉપયોગ બેંગલુરુ સ્માર્ટ એનર્જી એફિશિયન્ટ પાવર ડિસ્ટ્રિબ્યુશન પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત બેંગલુરુ શહેરમાં વીજ પુરવઠાની ગુણવત્તા અને વિશ્વસનીયતા વધારવા માટે થવાનો છે. ઉપરાંત, લોનનો ઉપયોગ 2,800 કિલોમીટર ફાઇબર ઓપ્ટિકલ કેબલ્સ સ્થાપિત કરવા માટે થશે. આ ફાઇબર ઓપ્ટિકલ કેબલ્સ ભૂગર્ભ વિતરણ કેબલ્સની સમાંતર મૂકવામાં આવવાના છે. વિદ્યુત અને સંદેશાવ્યવહારની આ સમાંતર તકનીકી અને વ્યાપારી નુકસાનને 30% ઘટાડવામાં મદદ કરશે.
- ફાઇબર ઓપ્ટિકલ કેબલ્સનો ઉપયોગ સ્માર્ટ મીટરિંગ પ્રણાલી અને વિતરણ ગ્રીડમાં વિતરણ ઓટોમેશન પ્રણાલી માટે થવાનો છે. ઉપરાંત, પ્રોજેક્ટ વિતરણ લાઇન સ્વીચ ગિયર્સને નિયંત્રિત કરવા માટે 1,700 સ્વચાલિત રિંગ મુખ્ય એકમો સ્થાપિત કરશે.

બેંગલુરુ સ્માર્ટ ઉર્બ કાર્યક્રમ પાવર વિતરણ પ્રોજેક્ટ

- પ્રોજેક્ટનો હેતુ ઓવરહેડ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન લાઇનને ભૂગર્ભ કેબલ્સમાં રૂપાંતરિત કરવાનો છે.
- તે ભૂગર્ભ કેબલ્સની સમાંતર ઓપ્ટિકલ ફાઇબર કેબલ્સ પણ સ્થાપિત કરશે.
- બેંગલુરુ શહેરના છ વિભાગમાં સ્વચાલિત રિંગ એકમો સ્થાપિત કરાશે
- BESCOM (બેંગલોર વીજળી સપ્લાય કંપની)ની સંસ્થાકીય ઓપરેશનલ ક્ષમતામાં વધારો કરશે

ADB લોન મંજૂરીઓ

- 1 ડિસેમ્બર, 2020 ના રોજ, ADBએ મેદાલય પાવર ડિસ્ટ્રિબ્યુશન ક્ષેત્રને મજબૂત બનાવવા માટે 132.8 મિલિયન ડોલરની લોન પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.
- 8 ડિસેમ્બર, 2020 ના રોજ, એશિયન વિકાસ બેંકે બે લોનને મંજૂરી આપી હતી. બેંગલુરુમાં નવી મેટ્રો લાઇનો બાંધવા માટે 500 મિલિયન ડોલરની લોન અને શહેરી વિસ્તારોમાં પ્રાથમિક આરોગ્ય સંભાળને મજબૂત બનાવવા માટે 300 મિલિયન ડોલરની લોન.
- 18 ડિસેમ્બર, 2020 ના રોજ, એશિયન વિકાસ બેંકે ઉત્તર પ્રદેશના ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં વિશ્વસનીય વીજ પુરવઠો પૂરો પાડવા માટે ગ્રામીણ વીજ વિતરણને સુધારવા માટે 300 મિલિયન ડોલરની લોન પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.
- જાન્યુઆરી 2021 માં, ભારત અને ADBએ આસામમાં વીજ ઉત્પાદન વધારવા માટે 231 મિલિયન ડોલરની લોન પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.

- એશિયન ડેવલપમેન્ટ બેંક મુખ્યત્વે ભારતના પરિવહન અને પાવર પ્રોજેક્ટ્સમાં દેશના આધુનિકરણમાં મદદ કરવામાં ભારતને મદદ કરી રહી છે.

વિયેતનામમાં ભારતના યોજાની નિકાસ

- વિયેતનામે તાજેતરમાં જ તેના આકર્ષક ભાવોને કારણે ભારતમાંથી અનાજ, ખાસ કરીને ચોખા ખરીદવાનું શરૂ કર્યું છે. વિયેતનામે ભારતમાંથી ચોખાની આયાત કરવાનું શરૂ કરી દીધું હોવા છતાં દેશ (વિયેતનામ) વિશ્વનો ત્રીજો સૌથી મોટો ચોખાનો નિકાસ કરનાર દેશ છે.

Back to Basics : વિયેતનામ દ્વારા ભારતમાંથી ચોખાની

આયાત

- વિયેતનામે ભારતમાંથી ચોખાની આયાત કરવાનું શરૂ કરી દીધું છે કારણ કે મર્યાદિત સ્થાનિક પુરવઠાને કારણે દેશમાં સ્થાનિક ભાવો નવ વર્ષમાં સૌથી ઊંચા ગયા છે. આ મુખ્યત્વે એટલા માટે છે કારણ કે વિયેતનામે ભવિષ્ય માટે ચોખાના વિશાળ જથ્થાને સંગ્રહિત કરવાનું શરૂ કર્યું છે.
- ચોખાના ભારતીય ભાવો ખૂબ આકર્ષક છે. કિંમતના વિશાળ તફાવતો વિયેતનામ સરકારને ભારતમાંથી ચોખાની આયાત કરવા પ્રેરિત કરી રહ્યા છે.
- ભારતીય વેપારીઓ વિયેતનામમાં આશરે 310 યુએસ ડોલરમાં 70,000 ટન ચોખાની નિકાસ કરશે. 2021ના જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી દરમિયાન ભારત વિયેતનામમાં ચોખાની નિકાસ કરશે.
- વૈશ્વિક રોગચાળાએ વિયેતનામ અને અન્ય દેશોને ચોખાના ભંડાર માટે પૂછ્યું છે. આ કારણ છે કે અનાજની ઘટતી સપ્લાય ખાદ્ય અસલામતી અંગે ચિંતાઓ વધી રહી છે.
- વિયેતનામ વિશ્વભરમાં કોવિડ-19 સપ્લાય ચેઇન વિક્ષેપો વચ્ચે ખાદ્ય પ્રાપ્યતાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે 270,000 ડોલર ચોખાનો સંગ્રહ કરવાની યોજના ધરાવે છે. આમ, તે અછતનો સામનો કરી રહ્યું છે અને આયાત પર આધાર રાખે છે.
- 2019 ની તુલનામાં 2020 માં વિયેતનામનું કુલ ઉત્પાદન 1.85% ઘટી ગયું છે. વર્ષ 2020 માં વિયેતનામની ચોખાની નિકાસમાં 2019 ની તુલનામાં 3.5% નો ઘટાડો થયો છે.

ભારતીય ચોખાનું આંતરરાષ્ટ્રીય બજાર મૂલ્ય વધવાનું કારણ

- ભારત 381 ડોલરથી 387 ડોલર પ્રતિ ટન ચોખા આપે છે. બીજી તરફ, વિયેતનામ ચોખા 500 ડોલરથી 505 ડોલર પ્રતિ ટન આપી રહ્યું છે. ભારતીય ચોખાના આ આકર્ષક ભાવથી એશિયન અને આફ્રિકન દેશોની માંગમાં વધારો થયો છે. એવી અપેક્ષા છે કે થાઈલેન્ડ જેવા અન્ય એશિયન દેશો ચોખાની આયાત માટે ભારત તરફ વળશે.

આલ્ફાબેટ કામદાર સંઘ

- કંપનીમાં વર્ષોથી વધતી સક્રિયતાના આકારમાં બે હજારથી વધુ ઈજનેરો અને કામદારોએ આલ્ફાબેટ કામદાર સંઘની રચના કરી છે.

Back to Basics : આલ્ફાબેટ કામદાર સંઘનો મુખ્ય હેતુ

- આલ્ફાબેટ કામદાર સંઘ આલ્ફાબેટમાં વધતા જતા મજૂર આંદોલનને મજબૂત બનાવશે અને કામદારો માટે તેમની ચિંતા સંભળાવવા માટે વાહક તરીકે સેવા આપશે
- આલ્ફાબેટની રચના ગૂગલના પુનર્ગઠન દ્વારા કરવામાં આવી હતી. આલ્ફાબેટ હવે ગૂગલ અને વાયમો (સેલ્ફ ડ્રાઈવિંગ કાર કંપની) ની ઉપ-સહાયક કંપની બની ગઈ છે.

આલ્ફાબેટ પર રાષ્ટ્રીય મજૂર સંબંધ બોર્ડનું વલણ

- યુ.એસ.ના રાષ્ટ્રીય મજૂર સંબંધ બોર્ડના જણાવ્યા અનુસાર, આલ્ફાબેટ કામદારોની ગેરકાયદેસર દેખરેખ અને પૂછપરછ કરી રહી છે. કર્મચારીઓને સંઘીકરણના પ્રયત્નો માટે કાઠી મૂકવામાં આવે છે જે બોર્ડ મુજબ ગેરકાનૂની છે.

આલ્ફાબેટ કર્મચારીઓનું સંઘ બનાવવાના કારણ

- આલ્ફાબેટ કર્મચારી કંપનીની અનેક કાર્યવાહીનો વિરોધ કરી રહ્યા છે. કર્મચારીઓએ કંપની સામે મોટા પાયે વિરોધ કર્યો હતો તે કેટલાક મુખ્ય મુદ્દાઓ નીચે મુજબ છે.

- **જાતીય શોષણનો કેસ:**
- 2018 માં, ગૂગલને મહિલાઓના જાતીય શોષણના કેસમાં કર્મચારીઓની આકરી નિંદાનો સામનો કરવો પડ્યો. તે સમયે, કંપનીના 20 હજારથી વધુ કર્મચારીઓ કામ છોડી રસ્તા પર ઉતર્યા હતા.

- **આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ વિવાદ:**
- ગૂગલના કર્મચારીઓએ યુએસ સંરક્ષણ મંત્રાલય સાથે 2018 માં યોજનાર માવેન પ્રોજેક્ટનો વિરોધ કર્યો હતો. આ પ્રોજેક્ટમાં, સરકાર સેના માટે આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ તકનીકનો ઉપયોગ કરવા માંગતી હતી. ત્યારબાદ 3100 થી વધુ કર્મચારીઓએ કંપનીને પત્ર લખ્યો હતો કે ગૂગલે યુદ્ધના વ્યવસાયમાં પ્રવેશ કરવો જોઈએ નહીં.

- **પારદર્શિતાના પ્રશ્નો:**
- એવા વિવાદો છે કે ગૂગલ ચીન માટે ગુપ્ત રીતે સર્ચ એન્જિન પર કામ કરી રહ્યાં છે. જ્યારે કંપનીએ ખુલ્લેઆમ તેનું નામ ડ્રેગન ફ્લાય રાખ્યું અને બહાર આવ્યું કે વિવાદો સાચા છે, ત્યારે કર્મચારીઓ ગુસ્સે થઈ ગયા. તેઓ ગુસ્સે થયા કે તેઓ ચીનના સર્ચ એન્જિન પ્રોજેક્ટ્સ પર કામ કરી રહ્યા છે. ત્યારબાદ કર્મચારીઓએ કંપનીને તેમના કામમાં પારદર્શિતા લાવવા જણાવ્યું હતું. ડ્રેગન ફ્લાય ચાઈનાની રાજ્ય સેન્સરશીપ જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત થવા માટે ડિઝાઈન કરવામાં આવ્યું હતું.

ભારતની આર્કટિક નીતિનો મુસદ્દો

- ભારત સરકારે તાજેતરમાં આર્કટિક નીતિ જાહેર કરી હતી.

Back to Basics : નીતિનો મુખ્ય હેતુ

- નીતિ સુનિશ્ચિત કરે છે કે આર્કટિક સંસાધનોનું અન્વેષણ કરવામાં આવે છે અને તેનો ટકાઉ ઉપયોગ થાય. તેની નીતિ હેઠળ, ભારત સુનિશ્ચિત કરશે કે તે આર્કટિક કાઉન્સિલના નિયમો અને નિયમનનું પાલન કરશે. ભારત 2013 માં

આર્કટિક કાઉન્સિલનું નિરીક્ષક બન્યું હતું અને નિરીક્ષક તરીકે તેનું સભ્યપદ 2018 માં બીજા પાંચ વર્ષ માટે નવીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું.

આર્કટિક પોલિસીના પાંચ મુખ્ય આધારસ્તંભ

- આર્કટિક પોલિસીના મુખ્ય પાંચ આધારસ્તંભ નીચે મુજબ છે:
- વિજ્ઞાન અને સંશોધન
- આર્થિક અને માનવ વિકાસ
- પરિવહન અને કનેક્ટિવિટી
- રાષ્ટ્રીય ક્ષમતા નિર્માણ
- શાસન અને આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગ
- આર્કટિક નીતિ
- ધ્રુવીય અને મહાસાગર સંશોધન માટેનું રાષ્ટ્રીય કેન્દ્ર, જે પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રાલય હેઠળ કાર્યરત છે, તે આર્કટિક નીતિના અમલમાં નોડલ એજન્સી તરીકે કામ કરશે.
- નીતિમાં આર્કટિક રહેવાસીઓ, ખાસ કરીને સ્વદેશી સમુદાયોને હિમાલયના વિસ્તારોમાં રહેતા લોકો સાથે જોડવાની કલ્પના છે. નીતિનો હેતુ એવા આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્ય ઉદ્યોગોનો ભાગ બનવા અને પરંપરાગત સ્વદેશી જ્ઞાનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તકો ઉભી કરવાનું છે.
- આર્કટિક નીતિને SDG લક્ષ્યોના લક્ષ્યાંક 11 સાથે સુમેળ કરવામાં આવી છે. SDGનું લક્ષ્ય 11 એ 'ટકાઉ શહેરો અને સમુદાયો' છે.

ભારત અને આર્કટિક સંશોધન

- પેરિસમાં ભારતે સ્વાલબર્ડ સંધિ પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. સંધિ દ્વારા આર્કટિક ક્ષેત્રમાં સૈન્યકરણ નહીં કરવાની પ્રતિબદ્ધતા સાથે મુક્ત પ્રવેશની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- ભારતે 2007 માં આર્કટિક તરફ પોતાનું પ્રથમ વૈજ્ઞાનિક અભિયાન શરૂ કર્યું હતું.
- 2008 માં, ભારતે નોર્વેના સ્વાલબર્ડ, એલેક્સુન્ડ ખાતે હિમાદ્રી નામનો સંશોધન આધાર સ્થાપ્યો.
- 2014 માં, ભારતે IndArcની તેનાત કરી હતી. તે કોંગ્રેસફોર્ડનમાં મલ્ટિસેન્સરી વેદશાળા છે.
- 2016 માં, ભારતે સ્વાલબર્ડના એલેક્સુન્ડ ખાતે ગ્રુવબેડેટ વાતાવરણીય લેબોરેટરીની સ્થાપના કરી.

પશ્ચિમ બંગાળમાં જળમાર્ગને સુધારવા માટે વિશ્વ બેંકની 105 મિલિયન ડોલરની લોન

- વિશ્વ બેંક, ભારત સરકાર અને પશ્ચિમ બંગાળ સરકારે તાજેતરમાં 105 મિલિયન યુએસ ડોલરના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. આ ભંડોળ પશ્ચિમ બંગાળના આંતરિક જળ પરિવહન, લોજિસ્ટિક્સ અને વિશેષ વિકાસ પ્રોજેક્ટને ફાળવવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : કરારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- કરાર મુજબ, પશ્ચિમ બંગાળના કોલકાતામાં આંતરિક જળ પરિવહન માળખાને સુધારવા માટે 105 મિલિયન ડોલરના

- ભંડોળનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.
- ફાળવવામાં આવેલા ભંડોળની મદદથી પશ્ચિમ બંગાળ આંતરિક જળ પરિવહન, લોજિસ્ટિક્સ અને વિશેષ વિકાસ પ્રોજેક્ટ હુગલી નદીમાં ફિટ અને મુસાફરોના પરિવહનને સરળ બનાવશે.
- કોલકાતા મેટ્રોપોલિટન ક્ષેત્રમાં સુલભતા સુધારવા માટે આ પ્રોજેક્ટ એક ઉત્તમ આયોજન પણ કરશે.
- આ પ્રોજેક્ટ સસ્તા જળમાર્ગ અને કનેક્ટિવિટીમાં વધારો દ્વારા રહેવાસીઓના જીવનની ગુણવત્તામાં વધારો કરશે.
- તે પશ્ચિમ બંગાળના લોજિસ્ટિક્સ ક્ષેત્રના વિકાસમાં ફાળો આપશે.

પશ્ચિમ બંગાળ આંતરિક જળ પરિવહન લોજિસ્ટિક્સ અને વિશેષ વિકાસ પ્રોજેક્ટ

- પ્રથમ તબક્કા દરમિયાન આ પ્રોજેક્ટ આંતરિક જળ પરિવહન પ્રણાલીની ક્ષમતામાં વધારો કરશે. આમાં હાલની વહાણ ગોળીઓનું પુનર્વસન, ઈલેક્ટ્રોનિક દરવાજા સ્થાપિત કરવા અને નવી ફેરી ખરીદવાનો સમાવેશ થાય છે.
- પ્રોજેક્ટના બીજા તબક્કા દરમિયાન તે મુસાફરોના પરિવહન માટે લાંબા ગાળાના રોકાણોને ટેકો આપશે. ઉપરાંત, તે આંતરિક જળ પરિવહન જહાજોની રચનામાં સુધારણા કરશે અને સૌથી વધુ તસ્કરી અને જોખમી માર્ગો પર રાત્રી નેવિગેશનની ખાતરી કરશે. તે હુગલી નદીની આજુબાજુ ટ્રકોની સરળ ગતિવિધિ માટે ખાનગી ક્ષેત્રને રો-રો વાહનોમાં રોકાણ કરવા પ્રોત્સાહિત કરશે.

પ્રોજેક્ટના ફાયદા

- હુગલી નદી ગંગા નદીની સહાયક છે. તે કોલકાતા બંદરને તેના મોટા વપરાશ કેન્દ્રોથી અલગ કરે છે, એટલે કે નેપાળ અને ભૂટાન અને સંપૂર્ણ ઉત્તર પૂર્વ જેવા બે જમીનવાળા પડોશી દેશોનો વિશાળ અંતરિયાળ વિસ્તાર. તેથી, હુગલી નદી પર જળ માર્ગ પરિવહન વધારવું જરૂરી છે. હાલમાં 80% થી વધુ મુસાફરો અને ફિટ ટ્રાફિક નદી પર હોય છે.
- હાલમાં કોલકાતા શહેરએ બ્રીજ દ્વારા અને મર્યાદિત ક્લાકો સુધી બંદરો સુધી ટ્રકની અવરજવર પર પ્રતિબંધ મૂક્યો છે. આ બંદરની પહોંચ ઘટાડે છે અને લોજિસ્ટિક્સની કિંમતમાં વધારો કરે છે. પશ્ચિમ બંગાળના ઘાટ, ફિટ અને મુસાફરો બંનેને પરિવહન માટે કાર્યક્ષમ, લવચીક સ્થિતિ પ્રદાન કરે છે. તે માર્ગની મુસાફરીની તુલનામાં ઓપરેટિંગ ખર્ચ અને મુસાફરીનો સમય પણ બચાવે છે. જો કે, ફેરી સિસ્ટમ હાલમાં માત્ર 2% પેસેન્જર ટ્રાફિક અને ભાડાની અવરજવરનો ખૂબ જ નાનો ભાગ પૂરો કરે છે. આ પ્રોજેક્ટથી કામ કરતા ફેરીઓની સંખ્યામાં વધારો થશે અને જળમાર્ગની કનેક્ટિવિટીમાં પણ વધારો થશે.

આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ આધારિત આફ્રિકન હાથીઓનો સર્વે

- ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીના નેતૃત્વ હેઠળ સંશોધનકારોની આંતરરાષ્ટ્રીય ટીમે ઉપગ્રહ છબીઓ અને આર્ટિફિશિયલ

ઇન્ટેલિજન્સનો ઉપયોગ કરીને આફ્રિકન હાથીઓના સર્વેક્ષણ માટે એક નવી રીત વિકસાવી છે.

Back to Basics : નવો અભિગમ

- પદ્ધતિ અવકાશમાં ભ્રમણકક્ષાના ઉપગ્રહનો ઉપયોગ કરે છે જે પાંચ હજાર ચોરસ કિલોમીટરથી વધુ છબીઓ મેળવવા માટે સક્ષમ છે. મેળવેલ છબીઓ બાદ તેમાં ઊંડા અધ્યયન મોડેલ દ્વારા પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે જે હાથીઓને દૂર રાખતા અન્ય ઓબ્જેક્ટ્સને શોધી કાઢશે.
- આંતરરાષ્ટ્રીય ટીમે દક્ષિણ આફ્રિકાના હજારથી વધુ હાથીઓને આવરી લેવા માટે કસ્ટમાઈઝ્ડ ડેટાસેટનો ઉપયોગ કર્યો હતો.
- પદ્ધતિ ડબલ ગણતરીના જોખમને દૂર કરે છે. ઉપરાંત, ટૂંકા અંતરાલમાં પુનરાવર્તન સર્વેક્ષણ કરવાનું શક્ય બનાવે છે.
- પદ્ધતિ હાથીના બચ્ચાને અલગથી ઓળખવા માટે સક્ષમ છે.

હાથીઓની ગણતરી માટે હાલની પદ્ધતિઓ

- હવાઈ ગણતરી માટે મેન્યુઅલ ગણતરી અને માણસવાળું એરક્રાફ્ટ એ વર્તમાન પદ્ધતિઓ છે. આમાંથી, હવાઈ ગણતરીઓ માટે સંચાલિત હવાઈ મથકો ખૂબ ખર્ચાળ છે. ઉપરાંત, આવી પદ્ધતિઓ નબળી દૃશ્યતા દ્વારા અવરોધાય છે અને તે ખૂબ જ પડકારજનક છે. અન્ય મેન્યુઅલ ગણતરી પદ્ધતિઓ ભૂલભરેલી ગણતરી તરફ દોરી શકે છે. આના પરિણામે દુર્લભ સંરક્ષણ સંસાધનોની ખોટી ગણતરી અને વસ્તીના વલણમાં ગેરસમજ થઈ શકે છે.

હાથીઓનું સંરક્ષણ

- 1986 માં, એશિયન હાથીઓને IUCN રેડ સૂચિમાં 'જોખમમાં મૂકાયેલા' તરીકે યાદી આપવામાં આવી હતી. તેઓ CITES પરિશિષ્ટ I હેઠળ સૂચિબદ્ધ થયા છે. ભારતે વન્યપ્રાણી વ્યવસ્થાપન પ્રયત્નોને નાણાકીય અને તકનીકી સહાય આપવા 1992 માં પ્રોજેક્ટ હાથીની શરૂઆત કરી હતી. આ પ્રોજેક્ટનો હેતુ હાથીઓને તેમના નિવાસસ્થાન અને સ્થળાંતર કોરિડોરની સુરક્ષા દ્વારા તેમના કુદરતી નિવાસસ્થાનમાં જીવન વધારવાનો છે.

ભારતમાં હાથી કોરિડોર

- ભારતમાં હાથીઓની વસ્તી 27,312 છે. ભારતીય હાથી એશિયાઈ હાથીઓની ત્રણ પેટાજાતિ છે.
- ભારતમાં 138 હાથી કોરિડોર છે. આમાંથી 28 આંતરરાજ્ય છે અને 17 આંતરરાષ્ટ્રીય કોરિડોર છે. હાથી કોરિડોર એ જમીનની સાંકડી પટ્ટીઓ છે જે હાથીઓના બે મોટા નિવાસને જોડે છે. તે અકસ્માતોને લીધે પ્રાણીઓની મૃત્યુ ઘટાડવા માટે નિર્ણાયક છે.

સ્પષ્ટીકૃત કુશળ કામદારમાં ભારત-જાપાનની ભાગીદારી

- કેન્દ્રીય કેબિનેટે તાજેતરમાં ભારત અને જાપાન વચ્ચેના 'સ્પષ્ટીકૃત કુશળ કામદાર' અંગેના સમજૂતી પત્રને મંજૂરી આપી હતી.

Back to Basics : કરારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > કરાર અંતર્ગત ભારત કુશળ મજૂરોને જાપાનમાં મોકલશે.
- > કરાર, કુશળ કામદારોને સ્વીકારવા માટે ભારત અને જાપાન વચ્ચે સહકાર માટે સંસ્થાકીય માળખું નિર્ધારિત કરશે. એકમાત્ર શરત એ છે કે કામદારોએ જરૂરી કુશળતા પરીક્ષણ અને જાપાની ભાષાના પરીક્ષણમાં લાયક હોવું જરૂરી છે.
- > કરાર મુજબ, લાયક ભારતીય કામદારો જાપાનમાં ચૌદ નિર્દિષ્ટ ક્ષેત્રોમાં કામ કરી શકે છે. કરાર મુજબ ભારતીય કામદારોને “સ્પષ્ટીકૃત કુશળ કામદાર” ના રહેઠાણની નવી સ્થિતિ પૂરી પાડવાની છે.
- > સમજૂતી પત્રના અમલ માટે સંયુક્ત કાર્યકારી જૂથની રચના કરવામાં આવનાર છે.
- > કરારથી લોકોના સંપર્કમાં પણ વધારો થશે. ઉપરાંત, તે કામદારો અને કુશળ વ્યાવસાયિકોની ભારતથી જાપાન સુધીની ગતિશીલતાને પ્રોત્સાહન આપશે.

કરારમાં શામેલ 14 ક્ષેત્રો

- > ચૌદ ક્ષેત્રોમાં ઔદ્યોગિક મશીનરી, મકાનની સફાઈ, નર્સિંગ કેર, મટિરિયલ પ્રોસેસિંગ ઉદ્યોગ, ઇલેક્ટ્રિક અને ઇલેક્ટ્રોનિક માહિતી સંબંધિત ઉદ્યોગ, ઔદ્યોગિક મશીનરી ઉત્પાદન ઉદ્યોગ, શિપબિલ્ડિંગ અને શિપ સંબંધિત ઉદ્યોગ, ઉડ્ડયન, ઓટોમોબાઈલ મેન્ટેનન્સ, લોજીંગ, મત્સ્યઉદ્યોગ, કૃષિ, ખોરાક અને પીણા ઉત્પાદક ઉદ્યોગો, ખાદ્ય સેવા ઉદ્યોગ, બાંધકામ.

ભારત-જાપાન પરમાણુ સોદો

- > ભારત અને જાપાન વચ્ચેના પરમાણુ સોદા પર 2016 માં હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. આ સોદાથી ચિંતા ઊભી થઈ હતી કારણ કે ભારત એક અણુ-પ્રસાર સંધિ(NPT)નો સભ્ય હતો. ભારત માટે આ સોદાની ખૂબ જ જરૂર હતી કારણ કે તે જાપાનમાં હિસ્સો ધરાવતા અથવા જાપાની કંપનીઓની માલિકીની ફેન્ટ અને યુ.એસ. પરમાણુ કંપનીઓ સાથેના ભારતના સોદાની ચાવી હતી.

ભારત-જાપાનના મહત્વના પ્રોજેક્ટ

- > 2015 માં, ભારતે જાપાનની હાઈ સ્પીડ બુલેટ ટ્રેન શિકનસેન સિસ્ટમ રજૂ કરવાની સંમતિ આપી હતી.
- > ભારત અને જાપાને એક્ટ ઈસ્ટ ફોરમની રચના કરી હતી જેનો હેતુ ઉત્તર પૂર્વ અને જાપાનમાં ભારત વચ્ચેના સહયોગને વિસ્તૃત કરવાનો છે.

ભારત-ફ્રાંસ વાર્ષિક વ્યૂહાત્મક સંવાદ

- > ભારત અને ફ્રાંસ વચ્ચે વાર્ષિક વ્યૂહાત્મક સંવાદ નવી દિલ્હીમાં યોજાયો હતો.
- > દેશોએ મુખ્યત્વે કોવિડ -19 રસીઓ, પરમાણુ, ભારત-પ્રશાંત, અવકાશ, પર્યાવરણ, દરિયાઈ સલામતી, ડિજિટલ અર્થતંત્ર, પર્યાવરણ અને સંરક્ષણ ક્ષેત્રો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું છે.

ફ્રાંસનું મહત્વ

- > ફ્રાંસ હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં ઊંડી હાજરી ધરાવે છે. મેયોટી આઈલેન્ડ અને રિયુનિયન આઈલેન્ડના પ્રદેશો ફ્રાંસના નિયંત્રણ હેઠળ છે. આ વિદેશી વિસ્તારો UNCLOS સંધિ હેઠળ ફ્રાંસને હિંદ મહાસાગરના ક્ષેત્રમાં 28 લાખ ચોરસ કિલોમીટર વિસ્તાર પૂરો પાડે છે.
- > ચીને પાકિસ્તાન, બાંગ્લાદેશ, શ્રીલંકા, જીબુતી અને માલદીવમાં તેની હાજરી સાથે હિંદ મહાસાગરમાં પોતાની હાજરી વધારી દીધી છે. બીજી તરફ, ફ્રાંસ લોકોએ અબુધાબી અને જીબુતીમાં કાયમી નેવલ બેઝની સ્થાપના કરી છે.

ભારત અને ફ્રાંસ દ્વારા તાજેતરમાં સૈન્ય કરાર

- > ભારત અને ફ્રાંસે તાજેતરમાં લોજિસ્ટિક્સ આદાન-પ્રદાન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. આ દેશોને એકબીજાની સૈન્ય સુવિધાઓનો ઉપયોગ કરવામાં સક્ષમ બનાવે છે. હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં વધતા ચાઈનીઝ પ્રભાવની દ્રષ્ટિએ આ ખૂબ નોંધપાત્ર છે.

ભારત-ફ્રાંસ સંબંધો

- > ભારત-ફ્રાંસ વ્યૂહાત્મક સંવાદ વાર્ષિક રીતે યજમાનો તરીકે વૈકલ્પિક દેશો સાથે યોજવામાં આવે છે. ભારત-ફ્રાંસ વ્યૂહાત્મક સંવાદ, 2020 પેરિસમાં યોજાયો હતો.
- > ફ્રાંસ કંપનીઓ ભારતની ટોચની રોકાણકારોમાંની એક છે. ભારત-ફ્રાંસનો વેપાર 13 અબજ ડોલર છે. ભારત તરફથી ફ્રાંસ આયાત હેલિકોપ્ટર, ઉપગ્રહ, વિમાન, અવકાશયાનના લોંચ વાહનો છે.
- > દેશોમાં એકબીજા સાથે “વિશેષ સંબંધ” છે. ભારત અને ફ્રાંસે 2008 માં સીમાચિહ્ન પરમાણુ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. કરાર અનુસાર, ફ્રાંસે 1,650 મેગાવોટનાં પ્રત્યેક છ યુરોપિયન પ્રેશર રિએક્ટર્સ બનાવ્યા હતા.
- > ફ્રાંસ એ ભારત વિશિષ્ટ NSG માફીને પગલે ભારત સાથે પરમાણુ કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પ્રથમ દેશ હતો.

કઝાકિસ્તાનમાં મૃત્યુ દંડનો અંત

- > તાજેતરમાં કઝાકિસ્તાનના રાષ્ટ્રપતિએ આંતરરાષ્ટ્રીય કરાર પર નાગરિક અને રાજકીય હક (ICCPR) ના બીજા વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલને બહાલી આપવાની દરખાસ્ત પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે, જેમાં કઝાકિસ્તાનમાં ફાંસીની સજાને સંપૂર્ણ નાબૂદ કરવામાં આવશે.
- > નોંધનીય છે કે કઝાકિસ્તાનમાં ફાંસીની સજા પર વર્ષ 2003 માં પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો, પરંતુ આ હોવા છતાં, અદાલતો દ્વારા 'આતંકવાદી કૃત્યો' જેવા કેટલાક ચોક્કસ કેસોમાં દોષીઓને ફાંસીની સજા આપવામાં આવી રહી હતી, જે હવે સંપૂર્ણપણે નાબૂદ થઈ ગઈ છે.
- > કઝાકિસ્તાનમાં આજીવન કેદની વૈકલ્પિક સજા તરીકે 2004 માં રજૂ કરવામાં આવી હતી. નાગરિક અને રાજકીય અધિકાર પર આંતરરાષ્ટ્રીય નિયમ (ICCPR) વર્ષ 1966 માં અપનાવવામાં આવ્યો હતો અને 1976 ના વર્ષથી લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, આજની તારીખ સુધીમાં તેને કુલ 173 દેશો દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

Back to Basics : ઇન્ડો પેસિફિકની દ્રષ્ટિએ ભારત માટે

- > ફાંસીની સજા નાબૂદ સાથે સંબંધિત બીજો વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ 15 ડિસેમ્બર 1989 ના રોજ અપનાવવામાં આવ્યો હતો અને 1991 માં અમલમાં આવ્યો હતો. આ પ્રોટોકોલ હેઠળ, બધા દેશો ફાંસીની સજા આપશે નહીં અને તેમના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ તેને નાબૂદ કરવા માંગ કરશે. પ્રોટોકોલ હેઠળ, મૃત્યુ દંડને ફક્ત યુદ્ધના સમયગાળા દરમિયાન જ મંજૂરી આપવામાં આવશે.

'ધ લાઈન' શહેર

- > તાજેતરમાં જ સાઉદી અરેબિયાના કાઉન પ્રિન્સ, મોહમ્મદ બિન સલમાને ફ્યુચર સિટી 'ધ લાઈન'નું અનાવરણ કર્યું છે, જે સાઉદી અરેબિયાના 500 અબજ ડોલરના નિયોમ (NEOM) પ્રોજેક્ટનો ભાગ છે.
- > આ સંદર્ભમાં એક ઘોષણા કરતા સાઉદી અરેબિયાના કાઉન પ્રિન્સે જણાવ્યું હતું કે આ નવા શહેરમાં કોઈપણ પ્રકારનું કાર્બન ઉત્સર્જન નહીં થાય, સાથે જ આ શહેરમાં કોઈ રસ્તા અને કારો હશે નહીં.
- > આ શહેરના નિર્માણનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ એ બતાવવાનો છે કે મનુષ્ય કેવી રીતે તેમના ઘરની ઘરની સાથે સુમેળમાં જીવી શકે છે.
- > આશરે 170 કિલોમીટર લાંબા આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત વર્ષ 2030 સુધીમાં સાઉદી અરેબિયામાં 3,80,000 રોજગાર મેળવશે, જે દેશના અર્થતંત્ર પર પણ સકારાત્મક અસર કરશે.
- > આ શહેરના બાંધકામનું કામ આ વર્ષના પ્રથમ ત્રિમાસિક ગાળામાં શરૂ થશે અને અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે આ પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ થયા પછી તે સાઉદી અરેબિયાના અર્થતંત્રમાં 48 બિલિયનનો ફાળો આપશે.
- > સાઉદી અરેબિયાનું આ અદ્યતન 'ધ લાઈન' શહેરમાં કુલ એક મિલિયન લોકો રહી શકશે અને આ શહેરના માળખાકીય સુવિધા બનાવવા માટે કુલ 100-200 અબજ ડોલરનો ખર્ચ થશે.
- > આ શહેરમાં પરિવહન માટે 'અલ્ટ્રા-હાઈ સ્પીડ ટ્રાંઝિટ' સિસ્ટમનો વિકાસ કરવામાં આવશે અને આ અત્યાધુનિક શહેરમાં એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ જવા માટે 20 મિનિટથી વધુ સમય લાગશે નહીં.
- > નોંધનીય છે કે સાઉદી અરેબિયાની અર્થવ્યવસ્થા મુખ્યત્વે તેલ પર નિર્ભર છે અને સાઉદી અરેબિયા 'નીઓમ' પ્રોજેક્ટ દ્વારા તેની અર્થવ્યવસ્થામાં વિવિધતા લાવવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યું છે.

ભારત અને મંગોલિયા સંબંધો

- > તાજેતરમાં ભારત અને મંગોલિયાએ હાઈડ્રોકાર્બન અને સ્ટીલ ક્ષેત્રમાં દ્વિપક્ષીય સહકારની સમીક્ષા કરી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > ભારતે 'મંગોલિયન રિફાઈનરી પ્રોજેક્ટ' સમયસર પૂર્ણ કરવાની પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી હતી જેથી મંગોલિયાની પ્રથમ ઓઈલ રિફાઈનરી સ્થાપિત થઈ શકે.

- > મંગોલિયાની 'ગ્રીનફિલ્ડ મંગોલ રિફાઈનરી' ભારત સરકારની ક્રેડિટ લાઈન હેઠળ બનાવવામાં આવી રહી છે.
- > આ પ્રથમ રિફાઈનરી ઈંધણી આયાત પર મંગોલિયાની અવલંબન ઘટાડશે.
- > આ પ્રોજેક્ટ એવા સમયે શરૂ થયો હતો જ્યારે મંગોલિયા ચાઈનાના બેલ્ટ એન્ડ રોડ ઈનિશિએટિવ (BRI) માં સક્રિયપણે ભાગ લઈ રહ્યું છે, મંગોલિયામાં યુરેનિયમનો મોટો ભંડાર છે અને તેણે વર્ષ 2009 માં ભારત સાથે અસૈન્ય પરમાણુ ભાગીદારી કરાર પણ કરાવ્યો હતો.
- > ભારત હંમેશાં ચાઈનાના બેલ્ટ એન્ડ રોડ ઈનિશિએટિવનો વિરોધ કરે છે, જેનું લક્ષ્ય એશિયા, યુરોપ અને આફ્રિકા વગેરેમાં ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ્સ પર આશરે 8 ટ્રિલિયન ડોલરનું રોકાણ કરવાનું છે, કારણ કે ભારત માને છે કે ચીન આ પહેલમાં દેવાની જાળમાં ફસાયેલા દેશોને શામેલ કરે છે અને તેમની સાર્વભૌમત્વનો આદર નથી કરતું, સાથે સાથે આ પહેલમાં પર્યાવરણીય ચિંતાનું ધ્યાન દોરવામાં આવતું નથી.
- > ભારતીય સ્ટીલ ઉદ્યોગને કોર્કિંગ કોલસાની સપ્લાયમાં મંગોલિયન કંપનીઓની ઉત્સુકતાને ભારતે આવકારી છે. તાજેતરના અહેવાલ મુજબ, 2025 સુધીમાં ભારત કોર્કિંગ કોલસાના સૌથી મોટા આયાતકાર તરીકે ચીનને પાછળ છોડી દેશે.
- > આ ઉપરાંત, ખનીજ, કોલસો અને સ્ટીલના ક્ષેત્રમાં મંગોલિયન કંપનીઓ સાથે વધુ ભાગીદારી વધારવા ભારત વિચારે છે.
- > ભારતે મંગોલિયાની વિકાસલક્ષી પ્રાથમિકતાઓને અનુરૂપ ક્ષમતા નિર્માણ સહિતના તેલ અને ગેસ ક્ષેત્રે પોતાની કુશળતા આદાન પ્રદાન કરવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી છે.

ભારત-મંગોલિયા સંબંધો

- **ઐતિહાસિક જોડાણ:**
  - > ભારત અને મંગોલિયા તેમની વચ્ચે વહેંચાયેલ બૌદ્ધ વારસોને કારણે આધ્યાત્મિક રીતે જોડાયેલા છે.
- **રાજદ્વારી સંબંધો:**
  - > 1955 માં ભારતે મંગોલિયા સાથે રાજદ્વારી સંબંધો સ્થાપિત કર્યા હતા કારણ કે મંગોલિયાએ ભારતને 'આધ્યાત્મિક પડોશી' અને વ્યૂહાત્મક ભાગીદાર તરીકે જાહેર કર્યું હતું, આ રીતે ભારત મંગોલિયા સાથે રાજદ્વારી સંબંધો ધરાવતા સોવિયત જૂથની બહારના પ્રથમ દેશોમાંનો એક હતો.
  - > ભારતના વડા પ્રધાન ભારતની 'એક્ટ ઈસ્ટ' નીતિ હેઠળ વર્ષ 2015 માં પ્રથમ વખત મંગોલિયાની મુલાકાતે આવ્યા હતા.
- **આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગ:**
  - > મંગોલિયાએ ફરી એકવાર સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદ (UNSC) ની કાયમી બેઠક માટે ભારતના સહસ્યતા માટેના સમર્થનનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે.
  - > ચીનના આકરા વિરોધ છતાં ભારતે સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સહિતના આંતરરાષ્ટ્રીય મંચોમાં મંગોલિયાની સહસ્યતા મેળવવામાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવી છે. ભારતે પણ બિન-જોડાણ યજ્ઞવળમાં મંગોલિયાના સમાવેશને સમર્થન આપ્યું હતું.
  - > મંગોલિયાએ ભારત અને ભૂટાન સાથે મળીને બાંગ્લાદેશની માન્યતા માટે 1972 માં સંયુક્ત રાષ્ટ્રના ઠરાવને સહ-પ્રાયોજિત કર્યો હતો.

- અન્ય મંચો જેમાં બંને દેશો સભ્ય છે: એશિયા-યુરોપ મીટિંગ (ASEM) અને વિશ્વ વેપાર સંગઠન (WTO) વગેરે.
- ભારત શાંઘાઈ કોઓપરેશન ઓર્ગનાઈઝેશન (SCO) માં સભ્ય દેશ છે, જ્યારે મંગોલિયા એક નિરીક્ષક દેશ છે.
- નાણાકીય સંબંધો:
  - ભારત અને મંગોલિયા વચ્ચેનો દ્વિપક્ષીય વેપાર 2019 માં 38.3 મિલિયન હતો, જ્યારે 2018 માં તે 52.6 મિલિયન હતો.
- સંરક્ષણ સહયોગ:
  - બંને દેશો વચ્ચે 'નોમાડિક એલીફન્ટ' નામની સંયુક્ત કવાયત હાથ ધરવામાં આવે છે. આ કવાયતનો મુખ્ય ઉદ્દેશ આતંકવાદ પ્રવૃત્તિ અને આતંકવાદ વિરોધી કામગીરી માટે સૈનિકોને તાલીમ આપવાનો છે.
  - ભારત મંગોલિયા દ્વારા આયોજિત 'ખાન ક્વેસ્ટ' નામની વાર્ષિક સંયુક્ત તાલીમ કવાયતમાં પણ સક્રિયપણે ભાગ લે છે.
- પર્યાવરણીય મુદ્દાઓ પર સહયોગ:
  - બંને દેશો બિશકેક ઘોષણાના ભાગ છે.
- સાંસ્કૃતિક સંબંધો:
  - સંસ્કૃતિ મંત્રાલયે (ભારત) રાષ્ટ્રીય હસ્તપ્રતો મિશન (NMM) હેઠળ મંગોલિયન કંજુરની 108 આવૃત્તિઓ ફરીથી બનાવવાનો પ્રોજેક્ટ હાથ ધર્યો છે.
  - કેન્દ્રીય સંસ્કૃતિ મંત્રાલયે માર્ચ 2022 સુધીમાં 'રાષ્ટ્રીય હસ્તપ્રતો મિશન' (NMM) હેઠળ 'મંગોલિયન કંજુર' ની 108 આવૃત્તિઓની ફરીથી પ્રિન્ટિંગનો પ્રોજેક્ટ શરૂ કર્યો છે.
- સહકારના અન્ય ક્ષેત્ર:
  - આંતરરાષ્ટ્રીય સોલર એલાયન્સ અને અન્ય નવીનીકરણીય ઊર્જા પ્રોજેક્ટ્સ દ્વારા ભારત સૌર ઊર્જા ક્ષેત્રે એક અગ્રણી તરીકે ઉભરી આવ્યું છે, તે રીતે કે બંને દેશો સૌર ઊર્જા ક્ષેત્રે સહયોગ આપી શકે.
  - મંગોલિયાના ખાણકામ ક્ષેત્રમાં, ખાસ કરીને તાંબુ અને યુરેનિયમ વગેરે ક્ષેત્રે બંને દેશો વચ્ચે સહયોગની મોટી સંભાવના છે.
  - ભારત મંગોલિયાના અસંગઠિત અને વ્યાપકપણે છૂટાછવાયા ખેડૂતો અને દૂધ વિકેતાઓ માટે સહકારી ક્ષેત્રે પોતાની કુશળતા આદાન પ્રદાન કરી શકે છે.

આગળનો રસ્તો

- મધ્ય એશિયા, ઉત્તર પૂર્વ એશિયા, પૂર્વ યાઈના અને રશિયાના કોસ જંકશન પર મંગોલિયાનું વ્યૂહાત્મક સ્થાન, વિશ્વની મોટી શક્તિઓને તેની તરફ આકર્ષિત કરે છે.
- ભારત-મંગોલિયન સંસ્કૃતિના સામાન્ય વારસાને જાળવવા અને પ્રોત્સાહન આપવું જરૂરી છે. ભવિષ્યમાં બંને દેશોના હિતોને પ્રોત્સાહન આપવામાં આ મદદરૂપ થઈ શકે છે.

જાપાન દ્વારા ભારતને સત્તાવાર વિકાસ સહાય

- તાજેતરમાં ભારત અને જાપાન દ્વારા 50 અબજ યેન (આશરે 3,550 કરોડ રૂપિયા) ની લોન માટે સમજૂતી કરવામાં આવી છે. તેનો હેતુ ભારત સરકાર દ્વારા કોવીડ-19 થી અસરગ્રસ્ત

ગરીબ અને નિર્બળ લોકો માટે આર્થિક સહયોગ કાર્યક્રમોને ટેકો આપવાનો છે.

Back to Basics : લોન સુવિધાઓ

- તે જાપાનની સત્તાવાર વિકાસ સહાય (ODA) લોનનો એક ભાગ છે.
- વિકાસશીલ દેશોના આર્થિક વિકાસ અને કલ્યાણને પ્રોત્સાહન આપવા માટે રચાયેલ સરકારી સહાય તરીકે ODA વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે.
- લશ્કરી ઉદ્દેશો માટે આપવામાં આવેલી લોન અને ક્રેડિટ્સને ODAથી બાકાત રાખવામાં આવી છે.
- 0.65% નો વ્યાજ દર આ લોન પર લાગુ થશે અને ચુકવણીનો સમયગાળો 15 વર્ષનો રહેશે, જેમાં પાંચ વર્ષનો ગ્રેસ અથવા છૂટ અવધિ હશે.
- આર્થિક સહાયનો ઉદ્દેશ ભારત સરકાર દ્વારા સંચાલિત 'વડા પ્રધાન ગરીબ કલ્યાણ યોજના' (PMJKY) જેવા કાર્યક્રમોને સમર્થન આપવાનો છે, જેનો હેતુ સામાજિક-આર્થિક પ્રભાવોને ઘટાડવાનો અને સામાજિક-આર્થિક સંસ્થાઓને મજબૂત બનાવવાનો છે.
- તેમાં ગરીબ અને નબળા વર્ગમાં અનાજનું વિતરણ, બાંધકામ કામદારોને સહાયતા અને સહાયની જોગવાઈ અને કોવીડ-19 ના પ્રસારને રોકવામાં રોકાયેલા આરોગ્ય કર્મચારીઓ માટે વિશેષ વીમો શામેલ છે.
- આ ભારત સરકારની આરોગ્ય અને તબીબી નીતિના અમલીકરણ માટે છે અને અપેક્ષા છે કે ICU (સઘન સંભાળ એકમો), ચેપ નિવારણ અને વ્યવસ્થાપન સુવિધાઓથી સજ્જ હોસ્પિટલોના વિકાસને પ્રોત્સાહન આપશે.
- ડિજિટલ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને દેશભરના ઘણા ગામોમાં ટેલિમેડિસિનના પ્રોત્સાહનની અપેક્ષા છે.

ભૂતપૂર્વ મદદ

- જાપાન દ્વારા અગાઉ COVID-19 કટોકટી સામે લડવા ભારત સરકારના પ્રયત્નોને ટેકો આપવા માટે 50 અબજ યેનની બજેટ મદદ અને 1 અબજ યેનની સહાય આપવામાં આવી હતી.
- જાપાન દ્વારા ભારતને હવે આપવામાં આવતી કુલ સહાય લગભગ 5,800 કરોડ રૂપિયા છે.

ભારત-જાપાન સંબંધો

- 1958 થી ભારત અને જાપાનનો દ્વિપક્ષીય સહકારનો લાંબો અને સકારાત્મક ઇતિહાસ છે.
- ભારત અને જાપાન વચ્ચે છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં આર્થિક સહયોગ મજબૂત બન્યો છે અને આ પ્રગતિ વ્યૂહાત્મક ભાગીદારીમાં ફેરવાઈ છે.
- નાણાકીય વર્ષ 2019માં જાપાન ભારત માટે ચોથો સૌથી મોટો રોકાણકાર દેશ હતો.
- પાછલા દાયકાઓમાં ભારત જાપાની ODA લોનનો સૌથી વધુ લાભ મેળવનાર / પ્રાપ્તકર્તા રહ્યો છે. દિલ્હી મેટ્રો એ ODAના ઉપયોગ દ્વારા જાપાની સહયોગનું એક સૌથી સફળ ઉદાહરણ છે.

- > આ ઉપરાંત જાપાન 'એક્ટ ઈસ્ટ પોલિસી' અને 'પાર્ટનરશીપ ફોર ક્વોલિટી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર' વચ્ચે સહમતી દ્વારા દક્ષિણ એશિયાને દક્ષિણ પૂર્વ એશિયા સાથે જોડતી વ્યૂહાત્મક જોડાણને સમર્થન આપશે.

વિશ્વ વેપાર સંગઠન ખાતે ભારતની સાતમી વેપાર નીતિ સમીક્ષા

- > વિશ્વ વેપાર સંગઠન(WTO) દ્વારા તાજેતરમાં જ ભારતની સાતમી વેપાર નીતિની સમીક્ષા કરવામાં આવી છે.
- > WTO નિયંત્રણ પ્રણાલી હેઠળ વેપાર નીતિની સમીક્ષા એ એક મહત્વપૂર્ણ પ્રક્રિયા છે. આ પ્રક્રિયા હેઠળ, WTO નીતિમાં સુધારાની જરૂરિયાત અને તેના નિયમોનું પાલન કરવામાં આવે છે કે કેમ તેની સમીક્ષા કરે છે.
- > અગાઉ ભારતની વેપાર નીતિની સમીક્ષા વર્ષ 2015 માં કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- વિશ્વ વેપાર સંગઠને નીચે આપેલા મુદ્દાઓ પર ભારતની પ્રશંસા કરી:
  - > વર્ષ 2016 માં ભારતે રજૂ કરેલા ગુડ્ઝ અને સર્વિસિસ ટેક્સના કિસ્સામાં.
  - > વિશ્વ વેપાર સંગઠનના વેપાર સુવિધા કરારના અમલીકરણ માટે ભારતે લીધેલા પગલાઓના કિસ્સામાં.
  - > વેપાર સગવડ કરાર (TFA) નો ઉદ્દેશ કસ્ટમ પ્રક્રિયાઓને ઝડપી બનાવવા અને વેપારને સરળ, ઝડપી અને સરળ બનાવવાનો છે.
  - > દેશમાં વેપાર સુવિધા તરફ પ્રયાસો કરવાના કિસ્સામાં.
  - > ઈઝ ઓફ ડુઈંગ બિઝનેસ રિપોર્ટ હેઠળ 'કોસ-બોર્ડર ટ્રેડ ઈન્ડિકેટર્સ' માં ભારતની શ્રેષ્ઠ રેન્કિંગની બાબતમાં.
  - > વિદેશી સીધું રીકણ(FDI) નીતિ અને રાષ્ટ્રીય બૌદ્ધિક સંપત્તિ અધિકાર નીતિ, 2016 ને ઉદારીકરણ માટે ભારતે લીધેલા પગલાઓના કિસ્સામાં.

ભારતની ચિંતા

- > છેલ્લી સમીક્ષા બાદથી ભારતની વેપાર નીતિ મોટા પ્રમાણમાં યથાવત છે.
- > WTO અનુસાર, વેપાર નીતિ સાધનો જેવા કે ટેરિફ, નિકાસ કર, લઘુત્તમ આયાત ભાવો, આયાત અને નિકાસ પ્રતિબંધો અને લાઈસન્સિંગ પર ભારતની નિર્ભરતા છે.
- > આ સાધનોનો ઉપયોગ ઘરેલું માંગ અને પુરવઠાની જરૂરિયાતોને સંચાલિત કરવા, સ્થાનિક ભાવમાં વ્યાપક વધઘટથી અર્થતંત્રને બચાવવા અને કુદરતી સંસાધનોના બચાવવા અને તેનો યોગ્ય ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરવા માટે થાય છે.
- > આના પરિણામે, ટેરિફ કર અને વેપાર નીતિના અન્ય માધ્યમોમાં વારંવાર ફેરફાર થાય છે, જેના કારણે વેપારીઓમાં અનિશ્ચિતતાની સ્થિતિ ઉભી થાય છે.

ખોરાક અને આજીવિકા સુરક્ષા

- > વર્તમાન રોગચાળોએ ફરી એકવાર લોકો માટે ખોરાક અને આજીવિકાની સુરક્ષાનું મહત્વ દર્શાવ્યું છે અને ખાદ્ય સુરક્ષાના

કાયમી સમાધાન માટે જાહેર સ્ટોક હોલ્ડિંગ (PSH) માંગે અપનાવવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો છે.

જાહેર સ્ટોક હોલ્ડિંગ (PSH)

- > તે એક નીતિ સાધન છે જેનો ઉપયોગ સરકાર દ્વારા જરૂરી હોય ત્યારે અનાજની ખરીદી, સંગ્રહ અને વિતરણ માટે કરવામાં આવે છે.
- > હાલમાં, વિકાસશીલ દેશોમાં જાહેર વિતરણ કાર્યક્રમોનો સમાવેશ વિશ્વ વેપાર સંગઠનના વ્યાપાર વિકૃત અંબર બોક્સ પગલાં હેઠળ કરવામાં આવે છે, જેમાં WTO કપાતની પ્રતિબદ્ધતાઓ લાગુ પડે છે.
- > અન્ય વિકાસશીલ દેશોની સાથે ભારત પણ માંગ કરી રહ્યું છે કે ખાદ્ય સુરક્ષાને લગતા કાર્યક્રમોને WTO સબસિડી ઘટાડાની પ્રતિબદ્ધતાઓમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવે.
- > ભારતે જાહેર સ્ટોક હોલ્ડિંગના પ્રશ્નોના કાયમી સમાધાનની હાકલ કરી છે.

વેપાર નીતિ સમીક્ષા તંત્ર

- > વ્યાપાર નીતિ સમીક્ષા તંત્ર (TPRM) એ ઉરુગ્વે રાઉન્ડનું પ્રારંભિક પરિણામ હતું.
- > તે સભ્ય દેશોની વેપાર નીતિઓ અને પ્રણાલીઓના સામૂહિક મૂલ્યાંકનની પ્રક્રિયા માટેની તક પૂરી પાડે છે.
- ઉદ્દેશ:
  - > સભ્ય દેશોની વેપાર નીતિમાં પારદર્શિતા વધારીને બહુપક્ષીય વેપાર પ્રણાલીના સુગમ કાર્યમાં સહાય કરવા.
  - > બહુપક્ષીય વેપાર પ્રણાલી પર સભ્ય દેશની વેપાર નીતિઓ અને પ્રણાલીઓના પ્રભાવની તપાસ કરવી.
- પ્રક્રિયા:
  - > આ સમીક્ષા વિશ્વ વેપાર સંગઠનની સામાન્ય પરિષદની પેટાકંપની સંસ્થા WTOની વ્યાપાર નીતિ સમીક્ષા બોડી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી છે.
- કાર્યવાહી:
  - > વેપાર નીતિ સમીક્ષા તમામ સભ્ય દેશોને તેમની એકંદર વેપાર અને આર્થિક નીતિઓના હકારાત્મક અને નકારાત્મક પાસાઓને જાણવાની તક આપે છે.
  - > વિકાસશીલ દેશોની વેપાર નીતિઓની દર ચાર વર્ષે સમીક્ષા કરવામાં આવે છે, જ્યારે વિકસિત દેશોની વેપાર નીતિઓની દર બે વર્ષે સમીક્ષા કરવામાં આવે છે.
  - > સેવાઓ વેપાર અને બૌદ્ધિક સંપત્તિને આવરી લેવા માટે TPRM છે.
  - > વિશ્વ વેપાર સંગઠનના બધા સભ્યો TPRM હેઠળ સમીક્ષાને પાત્ર છે.

વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સહકાર માટે

ભારત-UAE MOU

- > કેન્દ્રીય પ્રધાનમંડળે તાજેતરમાં વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સહકાર માટે ભારત-UAE મેમોરેન્ડમ ઓફ સમજૂતીને મંજૂરી આપી હતી.

Back to Basics : ભારત-UAE MOUની મુખ્ય લક્ષણિકતાઓ

- > MOU દેશો વચ્ચે જ્ઞાનની વહેંચણી પૂરી પાડે છે
- > તે ઉપગ્રહો, રડાર, હવામાન મથકોના ડેટાની માહિતી પણ શેર કરવાની મંજૂરી આપશે.
- > MOU દેશને સિસ્મોલોજિકલ અને દરિયાઈ સેવાઓ માટેના ઓપરેશનલ પ્રોડક્ટ્સનું જ્ઞાન વહેંચવાની પણ મંજૂરી આપે છે.
- > સંશોધન વિદ્વાનો, વૈજ્ઞાનિકો, નિષ્ણાતો, વગેરેની દ્રષ્ટિએ અનુભવોની આપલે કરવી.
- > તકનીકી અને વૈજ્ઞાનિક માહિતીની આપલે કરવી.
- > હવામાન શાસ્ત્રીય નિરીક્ષણ નેટવર્ક્સ જમાવવા
- > જ્ઞાનની આપલે દ્વારા ધૂળ અને રેતીના તોફાનોની પ્રારંભિક ચેતવણીમાં સહકાર
- > સિસ્મોલોજી ક્ષેત્રે સહયોગ. આમાં સિસ્મિક પ્રવૃત્તિઓનો અભ્યાસ શામેલ છે જેમાં ઓમાન સમુદ્ર અને અરબી સમુદ્રમાં સુનામી મોજા ઉત્પન્ન કરવાની સંભાવના છે.
- > રીઅલ ટાઈમ સિસ્મિક ડેટા શેર કરવા
- > સુનામી પ્રારંભિક ચેતવણી કેન્દ્રને સુનામીની આગાહી કામગીરીને ટેકો આપવા માટે રચાયેલ સહકાર.

MOUનું મહત્વ

- > હવામાન સેવાઓ અર્થતંત્રના હવામાન આધારિત ક્ષેત્રોની કાર્યક્ષમતામાં વધારો કરે છે. આમાં કૃષિ અને પરિવહન શામેલ છે. હવામાન અને આગાહી સેવાઓને આધુનિક બનાવવા માટે આ ક્ષેત્રમાં વૈશ્વિક સહયોગ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. આનાથી આબોહવા પરિવર્તન અને સંબંધિત આપત્તિઓ સામે લડવાની દેશોની સ્થિતિસ્થાપકતાને મજબૂત બનાવશે.
- > ઉપરાંત, UAE અને ભારત બંને વિશ્વ હવામાન સંગઠનના સમાન ક્ષેત્રમાં સ્થિત છે. WMO દેશોને છ પ્રદેશોમાં વહેંચે છે. WMO એક વિશિષ્ટ એજન્સી છે જે હવામાનશાસ્ત્ર, વિજ્ઞાન, હાઈડ્રોલોજી અને ભૂસ્તરશાસ્ત્રમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગને પ્રોત્સાહન આપે છે. તેથી, ભારતે તેના પ્રાદેશિક ભાગીદારોમાં સહકાર વધારવા માટે આવા MOU પર હસ્તાક્ષર કરવો મહત્વપૂર્ણ છે.

ભારત-UAE

- > ભારતની પશ્ચિમ એશિયા નીતિમાં UAEની મુખ્ય ભૂમિકા છે. ભારતની ઓઈલ આયાતમાં 8% UAEનો છે.

દક્ષિણ એશિયામાં ચીનનો વધતો પ્રભાવ

- > ચીને દક્ષિણ એશિયન દેશો સાથે આભાસી રીતે ત્રીજી બહુપક્ષીય વાતચીત કરી, જેનો ઉદ્દેશ્ય કોવિડ -19 સામે લડવું અને તેના આર્થિક કાર્યસૂચિમાં સંકલન કરવું અને આ ક્ષેત્રમાં બેઈજિંગના પહોંચમાં એક નવો અભિગમ પ્રતિબિંબિત કરવો.

Back to Basic : ભાગ લેનારા દેશો

- > આ બેઠકમાં ભારત, ભૂટાન અને માલદીવ સિવાય ક્ષેત્રના તમામ દેશોએ ભાગ લીધો હતો. આ બેઠકનો હેતુ 'રોગચાળા

વિરોધી સહકાર અને ગરીબી ઘટાડવા માટે સહકાર' હતો.

- > આ બેઠકમાં પાકિસ્તાન, નેપાળ, અફઘાનિસ્તાન, શ્રીલંકા અને બાંગ્લાદેશ – પાંચેય દેશોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમણે અગાઉના સંવાદોમાં પણ ભાગ લીધો હતો.
- > પાકિસ્તાન અને નેપાળે ત્રણેય સંવાદોમાં ભાગ લીધો હતો.

અન્ય પ્લેટફોર્મ દ્વારા જોડાણ

- > જુલાઈમાં અફઘાનિસ્તાન, નેપાળ અને પાકિસ્તાન સાથેની પ્રથમ ચતુર્થીય વાટાઘાટમાં, ચીને ચીન-પાકિસ્તાન આર્થિક કોરિડોર (CPEC) ને અફઘાનિસ્તાન સુધી વિસ્તૃત કરવાની દરખાસ્ત કરી હતી, સાથે સાથે નેપાળ સાથેનો આર્થિક કોરિડોર જેને ટ્રાન્સ-હિમાલય મલ્ટિ-ડાયમેન્શનલ કનેક્ટિવિટી નેટવર્ક કહેવાય છે તેણે આ યોજનાને આગળ વધારવાની પણ વાત કરી હતી.

દક્ષિણ એશિયામાં સહયોગ વધારવા માટે ચીન દ્વારા અન્ય પહેલ

- > અમેરિકન એન્ટરપ્રાઈઝ ઈન્સ્ટિટ્યૂટના ચાઈના ગ્લોબલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ ટ્રેકરના જણાવ્યા મુજબ, ચીને અફઘાનિસ્તાન, બાંગ્લાદેશ, માલદીવ, પાકિસ્તાન, નેપાળ અને શ્રીલંકાની અર્થવ્યવસ્થાઓ સાથે આશરે 100 અબજ ડોલરનો વેપાર કર્યો છે.
- > ચીન હવે માલદીવ, પાકિસ્તાન અને શ્રીલંકામાં સૌથી મોટું વિદેશી રોકાણકાર છે.

અફઘાનિસ્તાન

- > બેઈજિંગ ત્રિપક્ષીય ચીન-પાકિસ્તાન-અફઘાનિસ્તાન વિદેશ પ્રધાનોના સંવાદનો એક ભાગ હતો જે અફઘાનિસ્તાનના સ્થાનિક રાજકીય જોડાણની સુવિધા, પ્રાદેશિક જોડાણ વધારવા અને પ્રાદેશિક વિકાસમાં સુધારો કરવા પર કેન્દ્રિત છે.
- > ત્રિપક્ષીય ચર્ચામાં 'બેલ્ટ એન્ડ રોડ ઈનિશિયેટિવ (BRE)' અને 'CPECને અફઘાનિસ્તાન લંબાવીને વધતી કનેક્ટિવિટી' પર પણ સંમત થયા હતા.

બાંગ્લાદેશ

- > ચીન અને બાંગ્લાદેશે ખાસ કરીને 'સંરક્ષણ ઉદ્યોગ અને વેપાર, તાલીમ, ઉપકરણો અને તકનીકી' ના ક્ષેત્રમાં સંરક્ષણ સહયોગને મજબૂત બનાવવા પર સંમત થયા હતા.
- > ચીન, જે બાંગ્લાદેશ આર્મીનો સૌથી મોટો હથિયાર સપ્લાયર પણ છે, વર્ષ 2008 થી 2018 સુધીમાં 71.8% શસ્ત્રો પૂરા પાડ્યા છે.

ભૂટાન

- > તેનો ચીન સાથે કોઈ રાજદ્વારી સંબંધ નથી.

માલદીવ

- > ચીનનું ધ્યાન BRE દ્વારા માલદિવ્સના વિકાસને લાભ આપવા પર છે, જેથી માલદીવના વિકાસની સાથોસાથ, અહીં ચીની પ્રભાવ વધારવા અને ભારત માટે પડકાર ઉભો થયો છે.

नेपाळ

- > चीनना राष्ट्रपतिअे वर्ष 2019 मां नेपाळनी मुलाकात लीधी હતી.
- > ચીનના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા 23 વર્ષમાં આ પહેલી મુલાકાત હતી.
- > નેપાળમાં ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બાંધકામોને ઝડપી બનાવવા અને તેમની વચ્ચે કનેક્ટિવિટી સુધારવા માટે બંને દેશોએ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યાં.
- > બંને દેશોએ ચીન-નેપાળ સરહદ પાર રેલ્વેની શક્યતાનો અભ્યાસ શરૂ કરવાની પણ જાહેરાત કરી છે.

શ્રીલંકા

- > શ્રીલંકાએ ચાઇનાનું દેવું ચૂકવવા 99 વર્ષના લીઝ પર હંબનટોટા બંદર ચીનને સોંપ્યું હતું.
- > હંબનટોટા ભૌગોલિક રૂપે હિંદ મહાસાગરના ક્ષેત્રમાં સ્થિત છે, જે બેઇજિંગના સ્ટ્રિંગ ઓફ પર્લ્સ સાથે સ્પર્ધા કરે છે.

ભારત માટે ચિંતા

- સુરક્ષા ચિંતાઓ:
  - > પાકિસ્તાન અને ચીન વચ્ચે સહયોગ વધ્યો.
  - > નેપાળ અને ચીન વચ્ચે વધતું જોડાણ.
  - > દક્ષિણ એશિયાના દેશો દ્વારા ચીન-પાકિસ્તાન આર્થિક કોરિડોરને મંજૂરી.
- દક્ષિણ એશિયામાં નેતૃત્વની ભૂમિકા:
  - > દક્ષિણ એશિયામાં ચીની હાજરી સતત વધી રહી છે અને તે ચીનને રાષ્ટ્રધ્વજ વાહક તરીકે સ્વીકારવાની પ્રતિબંધિત કરે છે તે દેશો દ્વારા ભારત પોતાને ઈચ્છે છે.
- આર્થિક ચિંતાઓ:
  - > છેલ્લાં દાયકામાં ચીને ભારતને ઘણા દક્ષિણ એશિયાના દેશોના મુખ્ય વેપારી ભાગીદાર તરીકે લીધું છે. ઉદાહરણ તરીકે, માલદીવ સાથે ભારતનો વેપાર 2008 માં ચીન કરતા 3.4 ગણો હતો. પરંતુ વર્ષ 2018 સુધીમાં માલદીવ સાથે ચીનનો કુલ વેપાર ભારત કરતા થોડો વધારે હતો.
  - > બાંગ્લાદેશ સાથે ચીનનો વેપાર ભારત કરતા લગભગ બમણો છે. ભારતના વેપારની તુલનામાં નેપાળ અને શ્રીલંકા સાથે ચીનનો વેપાર હજી ઓછો છે પરંતુ આ અંતર સતત ઘટી રહ્યો છે.

આગામી માર્ગ

- > ચીનમાં ભારતની આર્થિક ક્ષમતા નથી. તેથી ભારતે આ દેશોના વિકાસ માટે ચીનને સહકાર આપવો જોઈએ જેથી દક્ષિણ એશિયાનો વિકાસ થઈ શકે.
- > ચીન-પાકિસ્તાન આર્થિક કોરિડોરને વિસ્તૃત કરવાની યોજનાઓની પણ નિંદા કરવી જોઈએ.
- > ભારતે તે દક્ષિણ એશિયાના દેશોમાં રોકાણ કરવું જોઈએ જ્યાં ચીન નબળું છે અને આ દેશોમાં ભારતનો પ્રભાવ વધારવો જોઈએ.

UNSC માટે ભારત: ભૂતકાળનું યોગદાન અને વર્તમાન પડકારો

- > તાજેતરમાં જ ભારતે યુનાઈટેડ નેશન્સ સિક્યુરિટી કાઉન્સિલ (UNSC)માં આઠમી વખત અસ્થાયી સભ્ય તરીકે પ્રવેશ કર્યો છે. કાઉન્સિલમાં તેનું સભ્યપદ બે વર્ષ માટે એટલે કે 2021 અને 2022 સુધી રહેશે.

Back to Basic : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > UNSCમાં ભારતનું યોગદાન: ભારતે ભૂતકાળમાં સાત વખત કાઉન્સિલમાં સેવા આપી છે.
  - 1950-51:
    - > UNSCના પ્રમુખ તરીકે, કોરિયન યુદ્ધ દરમિયાન ભારતે સીઝફાયર અપનાવવા અને પ્રજાસત્તાક કોરિયાને સહાયતા માટેની દરખાસ્તોને આમંત્રણ આપવા ઓપરેશન કર્યું હતું.
  - 1967-68:
    - > સાયપ્રસમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મિશનના આદેશને વિસ્તૃત કરવા ભારતે સહ-પ્રાયોજિત પ્રસ્તાવ 238.
  - 1972-73:
    - > ભારત સંયુક્ત રાષ્ટ્રમાં બાંગ્લાદેશના પ્રવેશને ભારપૂર્વક સમર્થન આપે છે.
  - 1977-78:
    - > ભારતે UNSCમાં આફ્રિકાને ભારપૂર્વક ટેકો આપ્યો હતો અને ભારતે રંગભેદની વિરુદ્ધ અને 1978 માં નામિબીયાની સ્વતંત્રતા માટે પોતાનો અવાજ ઉઠાવ્યો હતો.
  - 1984-85:
    - > ભારતે UNSCમાં મધ્ય પૂર્વમાં, ખાસ કરીને પેલેસ્ટાઈન અને લેબેનોનના વિરોધોને ઉકેલવા માટે અવાજ ઉઠાવ્યો.
  - 1991-92:
    - > ભારતે પ્રથમ UNSC સમિટમાં ભાગ લીધો હતો અને શાંતિ અને સલામતી જાળવવામાં UNSCની ભૂમિકાના મહત્ત્વ પર ભાર મૂક્યો હતો.
  - 2011-2012:
    - > વર્ષ 2011-12ના કાર્યકાળ દરમિયાન ભારતે વિકાસશીલ દેશો સાથે જોડાયેલા મુદ્દાઓ તેમજ શાંતિ સંરક્ષણ, આતંકવાદ નિયંત્રણ અને આફ્રિકા વગેરે સંબંધિત મુદ્દાઓ પર અવાજ ઉઠાવ્યો હતો. સીરિયા અંગે પહેલું નિવેદન UNSC દ્વારા ભારતના અધ્યક્ષપદ દરમિયાન જારી કરાયું હતું.
    - > વર્ષ 2011-12માં તેમના કાર્યકાળ દરમિયાન, ભારતે યુએનએસસીની આતંકવાદ નિયંત્રણ પરની 1373 સમિતિ, આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓને લીધે આંતરરાષ્ટ્રીય શાંતિ અને સલામતી માટેના ખતરો અંગેના કાર્યકારી જૂથની અધ્યક્ષતા, સોમલિયા અને એરિટ્રીયા પરની સુરક્ષા પરિષદ 751/1907 સમિતિની અધ્યક્ષતા હતી.

- 1996 માં, ભારતે આતંકવાદ સામે લડવા માટે એક વ્યાપક કાનૂની માળખું પ્રદાન કરવાના ઉદ્દેશથી આંતરરાષ્ટ્રીય આતંકવાદ પર વ્યાપક સંમેલન(CCIT) તૈયાર કરવા પહેલ કરી હતી.
- અલ કાયદા, ISIS અને સંબંધિત વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓથી સંબંધિત યુએનએસસીની 1267 પ્રતિબંધ સમિતિ (મે 2019) હેઠળ પાકિસ્તાની આતંકવાદી મસૂદ અઝહરની નોંધણી માટે ભારતે યુએનએસસીમાં તેના ભાગીદારો સાથે મળીને કામ કર્યું હતું, નોંધ્યું હતું કે આ વર્ષનો કેસ હતો. 2009 થી બાકી હતી.

UNSCમાં ભારતના પડકારો

- યીનના પડકાર:
  - ભારત એવા સમયે UNSCમાં પ્રવેશ કરી રહ્યું છે જ્યારે યીન પહેલા કરતાં વધુ આક્રમક રીતે પોતાને રજૂ કરી રહ્યું છે. હાલમાં, યીન સંયુક્ત રાષ્ટ્રના ઓછામાં ઓછા છ સંગઠનોનું નેતૃત્વ કરે છે અને અનેક પ્રસંગોએ વૈશ્વિક નિયમોને પડકાર્યો છે.
  - વર્ષ 2020 માં ભારત-ચીન સરહદ પર ભારત-પ્રશાંત ક્ષેત્રમાં યીનનું આક્રમક વર્તન જોવા મળ્યું છે.
  - યીને કાશ્મીરનો મુદ્દો UNSCમાં ઉઠાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.
- COVID-19 પોસ્ટ ગ્લોબલ સિસ્ટમ:
  - હાલમાં જ્યારે વૈશ્વિક અર્થવ્યવસ્થા વિશાળ અસ્થિરતાની પરિસ્થિતિમાંથી પસાર થઈ રહી છે અને ઘણા દેશો આરોગ્ય કટોકટીનો સામનો કરી રહ્યા છે. આ બધી પરિસ્થિતિઓને સંભાળવા અને વિશ્વને આ પડકારમાંથી બહાર કાઢવા માટે ઈરાદાપૂર્વકની વ્યૂહરચનાની જરૂર છે.
- યુ.એસ., રશિયા અને અસ્થિર પશ્ચિમ એશિયા વચ્ચે સંતુલન:
  - અમેરિકા અને રશિયાના બગડતા સંબંધો અને અમેરિકા અને ઈરાન વચ્ચે વધી રહેલા તણાવ વચ્ચેની પરિસ્થિતિને સંભાળવી ભારત માટે મુશ્કેલ બનશે.
  - આવી સ્થિતિમાં, ભારતે માનવાધિકાર અને રાષ્ટ્રીય હિતોને સુનિશ્ચિત કરતી વખતે નિયમ આધારિત વૈશ્વિક પ્રણાલીને પ્રોત્સાહન આપવાની જરૂર છે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદ

- સંયુક્ત રાષ્ટ્રની સુરક્ષા પરિષદ સહિત સંયુક્ત રાષ્ટ્રના અન્ય છ મુખ્ય અંગોની સ્થાપના યુનાઈટેડ નેશન્સ ચાર્ટર દ્વારા કરવામાં આવી હતી. UNSCની રચના યુએન ચાર્ટરની કલમ 23 માં નિર્ધારિત છે.
- સુરક્ષા પરિષદ સંયુક્ત રાષ્ટ્રની સૌથી શક્તિશાળી સંસ્થા છે જેની પ્રાથમિક જવાબદારી આંતરરાષ્ટ્રીય શાંતિ અને સલામતી જાળવવાની છે.
- સંયુક્ત રાષ્ટ્રના અન્ય અંગો સદસ્ય દેશો માટે ભલામણો કરે છે, પરંતુ સુરક્ષા પરિષદ સભ્ય દેશો માટે નિર્ણયો લેવા અને બંધનકર્તા ઠરાવો રજૂ કરવાની શક્તિ ધરાવે છે.
- કાયમી અને અસ્થાયી સભ્યો:
  - UNSCની રચના 15 સભ્યો (5 કાયમી અને 10

(બિન-કાયમી) દ્વારા કરવામાં આવે છે.

- સુરક્ષા પરિષદના પાંચ કાયમી સભ્યો યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ, બ્રિટન, ફ્રાંસ, રશિયા અને ચીન છે. નોંધનીય છે કે આ કાયમી સભ્ય દેશો સિવાય, અન્ય 10 દેશોને સુરક્ષા પરિષદમાં બે વર્ષ માટે અસ્થાયી સભ્યો તરીકે શામેલ કરવામાં આવ્યા છે.
- દસ બિન કાયમી બેઠકોનું પ્રાદેશિક ધોરણે વિતરણ કરવામાં આવે છે:
  - પાંચ સભ્યો એશિયન અથવા આફ્રિકન દેશોમાંથી, બે દક્ષિણ અમેરિકાના દેશોમાંથી, એક પૂર્વી યુરોપમાંથી અને બે પશ્ચિમ યુરોપ અથવા અન્ય પ્રદેશોમાંથી ચૂંટાયેલા છે.
  - ભારત UNSCમાં કાયમી બેઠક માટે હિમાયત કરી રહ્યું છે.

ક્યુબા : આતંકવાદ પ્રાયોજક રાજ્ય તરીકે નિયુક્ત

- તાજેતરમાં, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાના સ્ટેટ વિભાગે ક્યુબાને આતંકવાદ પ્રાયોજક રાજ્ય તરીકે નિયુક્ત કર્યું છે, આંતરરાષ્ટ્રીય આતંકવાદના કૃત્યો માટે વારંવાર સહાય પૂરી પાડતા અને આતંકવાદીઓને સલામત આશ્રયસ્થાનો પૂરો પાડે છે.

Back to Basic : દેશો પર પ્રતિબંધો માટેની જોગવાઈઓ

- યુનાઈટેડ સ્ટેટ ઓફ સ્ટેટ ડિપાર્ટમેન્ટ દ્વારા કોઈપણ દેશ પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે નીચેની ચાર કેટેગરીઓ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે
  - યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ દ્વારા વિદેશી સહાય પર પ્રતિબંધો.
  - સંરક્ષણ નિકાસ અને વેચાણ પર પ્રતિબંધો.
  - ડ્યુઅલ-ઉપયોગ વસ્તુઓની નિકાસ પર કેટલાક નિયંત્રણ કરે છે.
  - આવા દેશો અને વ્યક્તિઓ કે જે નિયુક્ત દેશો સાથે વેપારમાં જોડાયેલા હોય તેમના પર પણ પ્રતિબંધો મૂકી શકાય છે.
  - આ સૂચિમાં હાલમાં ચાર દેશો શામેલ છે: સીરિયા, ઈરાન, ઉત્તર કોરિયા અને ક્યુબા.
  - ક્યુબાને વર્ષ 2015 માં આ સૂચિમાંથી દૂર કરવામાં આવી હતી પરંતુ ફરીથી આ સૂચિમાં શામેલ કરવામાં આવી છે.
  - ક્યુબા આતંકવાદ પ્રાયોજક રાજ્ય તરીકે નિયુક્ત:
    - યુએસએ ક્યુબા પર આક્ષેપ કર્યો જે નીચે મુજબ છે
    - વેનેઝુએલાના આંતરિક રાજકારણમાં દખલ.
    - ક્યુબાના લોકોનું દમન.
    - આંતરરાષ્ટ્રીય આતંકવાદને ટેકો આપે છે.
    - યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની ન્યાય પ્રણાલીમાં દખલ.

યુએસએ-ક્યુબા સંબંધો

- યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને ક્યુબા વચ્ચે 60 વર્ષથી વધુ સમયથી સંબંધો તણાયેલા છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સમર્થિત સરકારે 1959 માં ફિડેલ કાસ્ટ્રોની સરકારને વધારે તાકાત આપી.
- ભૂતપૂર્વ રાષ્ટ્રપતિઓ બરાક ઓબામા અને રાઉલ કાસ્ટ્રોએ દ્વિપક્ષીય સંબંધોને સામાન્ય બનાવવા માટે ઘણાં પગલાં લીધાં હતાં, જેમાં રાજદ્વારી સંબંધોની પુનઃસ્થાપના, રાજદ્વારી

મુલાકાત અને વેપાર વધારવાનો સમાવેશ થાય છે.

- ટ્રમ્પ વહીવટીતંત્રે પર્યટન અને અન્ય વ્યાપારી ક્ષેત્રો પર ફરીથી પ્રતિબંધ લાદીને પાછલા કરારોની શરતોને પલટવાર કરી દીધી છે.

અનાજની નિકાસ અને ભારત

- યુ.એસ. કૃષિ વિભાગે (USDA) પોતાના તાજેતરના અહેવાલમાં 'સીરીયલ્સ: વર્લ્ડ માર્કેટ્સ એન્ડ ટ્રેડ' માં કહ્યું છે કે આગામી સમયમાં ભારતમાંથી ઘઉં અને ચોખાની નિકાસમાં વધારો થવાની સંભાવના છે.

Back to Basics : નિષ્કર્ષ

- ઘઉંની નિકાસમાં વધારો:
  - તાજેતરમાં યુ.એસ. કૃષિ વિભાગ (USDA) એ 2020-21 વર્ષના ભારતીય ઘઉંની નિકાસની આગાહી 1 મિલિયન ટનથી વધારીને 1.8 મિલિયન ટન કરી હતી.
  - ચોખાની નિકાસમાં વધારો: USDAના અંદાજ મુજબ, વર્ષ 2020 માં ભારતની ચોખાની નિકાસ 14.4 મિલિયન ટન સુધી પહોંચવાની ધારણા છે.

ઘઉંની નિકાસમાં વધારો થવાનું કારણ

- ચીન દ્વારા સંગ્રહ: વૈશ્વિક ઘઉંના ભાવમાં ફેરફારમાં ચીન મુખ્ય પરિભળ છે. તેના વધારે સ્ટોરેજને કારણે તે વૈશ્વિક ભાવો પર નોંધપાત્ર અસર કરે છે. યુએસ કૃષિ વિભાગ (USDA) ના અનુસાર, ચીનના આ વલણને કારણે ભારતની નિકાસમાં વધારો નોંધાઈ રહ્યો છે.

- વૈશ્વિક ભાવોમાં વધારો:
  - વધતા વૈશ્વિક ભાવોને કારણે ભારતની નિકાસ પણ વધી રહી છે. ઉદાહરણ તરીકે, રશિયન સરકારે ઊંચા ઘરેલુ ભાવોને રોકવા માટે ઘઉં પર નિકાસ કર લાદ્યો. આમ, બાંગ્લાદેશ, જે રશિયા પાસેથી ઘઉંનો મોટો આયાત કરનાર છે, તેની ખરીદી માટે ભારત જેવા અન્ય વિકલ્પોની શોધખોળ કરી રહ્યો છે.
  - ખૂબ ઓછા વ્યાજ દરે મળતી રકમ કૃષિ પેદાશોના બજારોમાં વધુને વધુ રોકાણ કરવામાં આવી રહી છે, જે ઉત્પાદકતામાં પણ વધારો કરી રહી છે.
  - અમેરિકા, ભારત અને રશિયા જેવા દેશો કોરોના વાયરસ રોગચાળાને પગલે તેમના વ્યાજ દરમાં ઘટાડો કરી રહ્યા છે.

- ઉદાહરણ:
  - બેન્ક ઓફ ઈંગ્લેન્ડનો હાલનો બેંક દર 0.1 ટકા છે.
  - ભારતીય રિઝર્વ બેંકનો હાલનો રેપો રેટ 4 ટકા છે.

ચોખાની નિકાસમાં વધારો માટેનું કારણ

- દુષ્કાળ અસર:
  - ચોખાના નિકાસ ક્ષેત્રે ભારતના નજીકના હરીફ થાઈલેન્ડ અને વિયેતનામ ઘટતા ચોખાની ઉત્પાદકતાનો સામનો કરી રહ્યા છે.
  - બાંગ્લાદેશમાં માંગમાં વધારો.

નિકાસ વૃદ્ધિના સંબંધિત પડકારો

- સરકારના લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ (MSP) પ્રતિ ટન રૂ. 19,750 હોવાને કારણે ભારતીય ઘઉં હજી પણ સ્પર્ધાત્મક નથી. આ ઉપરાંત, બંદર સફાઈ, બેગિંગ, લોડિંગ અને પરિવહનના વધારાના ખર્ચ જેવા વિવિધ પરિબલો નિકાસને નિરાશ કરે છે.

- ઉકેલો:
  - ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર, ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્રમાં MSP કરતા ઓછા મૂલ્યના ઘઉંનો સંગ્રહ, જે સરકાર દ્વારા લેવામાં આવતો નથી.

મહત્વ

- આ નિકાસમાં વૃદ્ધિની આગાહી ફાયદાકારક રહેશે કારણ કે નાણાકીય વર્ષ 2019 - 20 માં ભારતના ચોખા અને ઘઉંનું ઘરેલું ઉત્પાદન અનુક્રમે 118.43 મિલિયન ટન અને 107.59 મિલિયન ટનની ટોચ પર પહોંચ્યું છે.
- નાણાકીય વર્ષ 2019 - 20 માં સરકારી એજન્સીઓ દ્વારા ઉચ્ચ સ્તરની ખરીદી પણ કરવામાં આવી હતી. આને કારણે સરકારી તિજોરી પરનો બોજો વધ્યો.

ભારતની અનાજની નિકાસ

- ભારત વિશ્વના સૌથી મોટા અનાજની નિકાસ કરનાર દેશ છે અને સાથે સાથે સૌથી વધુ ઉત્પાદક દેશ છે.
- અગત્યના અનાજમાં ઘઉં, ડાંગર, જુવાર, બાજરી, જવ અને મકાઈનો સમાવેશ થાય છે.
- આ અગાઉ વર્ષ 2008 માં ભારતે ઘરેલુ જરૂરિયાતને પહોંચી વળવા ચોખા અને ઘઉં વગેરેના નિકાસ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો.
- ભારતમાં સરખલસ ઉત્પાદન અને વૈશ્વિક બજારમાં ભારે માંગને ધ્યાનમાં રાખીને સરકારે ઘઉંની મર્યાદિત નિકાસ કરવાની મંજૂરી આપી હતી.
- ચોખા (બાસમતી અને બિન-બાસમતી સહિત) નો 2019-20 માં ભારતના કુલ અનાજની નિકાસમાં મોટો હિસ્સો (95.7%) નો સમાવેશ થાય છે, જ્યારે ઘઉં સહિતના ઘઉં અને અન્ય અનાજની રકમ 2019-20માં માત્ર 4.3% હતી.
- ભારતમાંથી ઘઉંની નિકાસ (2019-20) નેપાળ, બાંગ્લાદેશ, યુએઈ, સોમાલિયામાં હતી.
- ભારતમાંથી મોટાભાગની બાસમતી ચોખાની નિકાસ (2019-20) નેપાળ, બેનીન, સંયુક્ત આરબ અમીરાત, સોમાલિયામાં હતી.
- ભારતમાંથી બાસમતી ચોખાની નિકાસ (2019-20) ઈરાન, સાઉદી અરેબિયા, ઈરાક, સંયુક્ત આરબ અમીરાતની હતી.

સંરક્ષણ નિકાસમાં વધારો

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય પ્રધાનમંડળે 'મિત્ર દેશો' ને સપાટીથી વાયુ આકાશ મિસાઈલના નિકાસ માટે મંજૂરી આપી છે તથા નિકાસને ઝડપી બનાવવા સંરક્ષણ પ્રધાનની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિની રચના પણ કરવામાં આવી છે.
- આ સમિતિ બાદમાં સ્વદેશી પ્લેટફોર્મ દ્વારા વિવિધ દેશોને નિકાસ કરવાનો અધિકાર આપશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આકાશ મિસાઈલનું નિકાસ સંસ્કરણ હાલમાં ભારતીય સશસ્ત્ર દળોમાં સામેલ આકાશ મિસાઈલથી અલગ હશે.
- કેબિનેટ મંજૂરીથી ભારતીય ઉત્પાદકોને વિવિધ દેશો દ્વારા જારી કરાયેલ RFI / RFP માં ભાગ લેવાની સુવિધા મળશે.
- જ્યારે માલિક બહુવિધ ઠેકેદારોને સંભવિત ઉકેલો પ્રદાન કરવા માગે છે ત્યારે માહિતી માટેની વિનંતી (RFI) નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, જ્યારે કોઈ દરખાસ્ત માટે વિનંતી(RFP) નો ઉપયોગ પ્રોજેક્ટને મંજૂરી આપવા માટે બોલી આપવા માટે કરવામાં આવે છે.
- અત્યાર સુધી માત્ર ભારતના સંરક્ષણ માલનો અંશ અથવા ભાગની નિકાસ કરવામાં આવતી હતી. મોટા પાયે તેમની નિકાસ ખૂબ ઓછી હતી.
- કેબિનેટની આ પહેલથી દેશને તેના સંરક્ષણ ઉત્પાદનોમાં સુધારો કરવામાં અને તેમને વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધાત્મક બનાવવામાં મદદ મળશે.
- આત્મનિર્ભર ભારતનું લક્ષ્ય હાંસલ કરવા માટે આ એક મહત્વપૂર્ણ પગલું હશે.
- આકાશ સિવાય સરકાર અન્ય મુખ્ય સંરક્ષણ સામગ્રી જેમ કે દરિયાઈ સર્વેલન્સ પ્રણાલી, રડાર અને એર પ્લેટફોર્મના નિકાસમાં પણ રસ ધરાવે છે.

આકાશ મિસાઈલ

- આકાશ ભારતની પહેલી સ્વદેશીરૂપે બનેલી મધ્યમ-અંતરની સપાટીથી હવા મિસાઈલ છે જે બહુવિધ દિશાઓ, બહુવિધ લક્ષ્યોને લક્ષ્ય બનાવી શકે છે.
- તમામ પ્રકારના હવામાનમાં ઉપયોગમાં લેવાતી આ મિસાઈલ ધ્વનિની ગતિની 2.5 ગણી ઝડપે લક્ષ્યોને તોડી પાડી શકે છે અને નિમ્ન, મધ્યમ અને ઊંચાઈ પર લક્ષ્યો શોધી અને નાશ કરી શકે છે.
- આકાશ મિસાઈલ સિસ્ટમ ભારતના 30 વર્ષના ઈન્ટિગ્રેટેડ ગાઈડેડ મિસાઈલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ(IGMDP)ના ભાગ રૂપે ડિઝાઈન અને વિકસિત કરવામાં આવી છે, જેમાં નાગ, અગ્નિ, ત્રિશુલ અને પૃથ્વી જેવી અન્ય મિસાઈલો પણ શામેલ છે.
- રેંજ અને ક્ષમતા:
  - પરમાણુ ક્ષમતાવાળી આકાશ મિસાઈલ 18 કિ.મી.ની મહત્તમ ઊંચાઈએ 2.5MAC (આશરે 860 મીટર પ્રતિ સેકન્ડ)ની ગતિએ ઉડવામાં સક્ષમ છે.

- તે ફાઈટર જેટ, ડ્રોન, કુઝ, હવા-થી-સપાટી મિસાઈલો તેમજ 30 કિ.મી.ના અંતરેથી બેલિસ્ટિક મિસાઈલો જેવા દુશ્મનના હવાઈ મથકોને નિશાન બનાવી શકે છે.

■ આકાશ મિસાઈલની વિશેષતાઓ:

- આ મિસાઈલને મોબાઈલ પ્લેટફોર્મ દ્વારા યુદ્ધ ટેન્કો અથવા ટ્રકોથી લોન્ચ કરી શકાશે. તેમાં આશરે 90% દ્વારા લક્ષ્યમાં પ્રવેશ કરવાની ચોકસાઈની સંભાવના છે.
- આ મિસાઈલ સ્વદેશી વિકસિત રડાર 'રાજેન્દ્ર' દ્વારા ચલાવવામાં આવે છે આ રડાર સિસ્ટમ જૂથ અથવા સ્વાયત્ત સ્થિતિમાં અનેક દિશાઓમાંથી અનેક લક્ષ્યોને ભેદવામાં સક્ષમ છે.
- નક્કર બળતણ તકનીક અને હાઈટેક રડાર સિસ્ટમના કારણે યુએસ પેટ્રિઆટ મિસાઈલો કરતા આ મિસાઈલ સસ્તી અને વધુ સચોટ છે.

■ ઉત્પાદન:

- આ મિસાઈલ સિસ્ટમ ડિકેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગનાઈઝેશન (DRDO) દ્વારા ડિઝાઈન અને વિકસિત કરવામાં આવી છે.

ભારતીય સંરક્ષણ નિકાસ

- માર્ચ, 2020 માં સ્ટોકહોમ ઈન્ટરનેશનલ પીસ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ (SIPRI) દ્વારા પ્રકાશિત ડેટા અનુસાર, 2015-2019 સુધીમાં શસ્ત્ર નિકાસ કરનારા દેશોની યાદીમાં ભારત 19મા ક્રમે છે અને 2019 માં 23 મા ક્રમે છે.
- સંરક્ષણ મંત્રાલયના 2018-19ના વાર્ષિક અહેવાલમાં, સંરક્ષણ નિકાસ 10,745 કરોડ રૂપિયા રહી છે, જે વર્ષ 2017-18 (100682 કરોડ) ની સરખામણીમાં (100%) અને વર્ષ 2016-17 (રૂ. 1,521 કરોડ) ની સરખામણીમાં કરતા 700% વધારે છે.
- વૈશ્વિક હથિયારોની નિકાસમાં ભારતનો હિસ્સો માત્ર 0.17% છે.
- હાલની સરકાર ભારતમાં સંરક્ષણ ઉત્પાદન પર ભાર આપી રહી છે જેથી દેશનો મેન્યુફેક્ચરિંગ પાયો બનાવી શકાય અને દેશમાં જ યુવાનો માટે રોજગારની સુનિશ્ચિત થઈ શકે અને ભારતના શસ્ત્ર આયાત બિલને ઘટાડી શકાય.
- વર્ષ 2025 સુધીમાં 5 અબજ યુએસ ડોલરના સૈન્ય હાર્ડવેરની નિકાસ કરવાનું ભારતનું લક્ષ્ય છે.

આગળનો રસ્તો

- ખાનગી ઉદ્યોગની મોટી ભાગીદારીએ સ્થિર મેકો-આર્થિક અને રાજકીય વાતાવરણ તેમજ પારદર્શક વ્યવસાય વાતાવરણ બનાવવાની જરૂર છે જે વાજબી સ્પર્ધાને પ્રોત્સાહન આપે છે.

રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન તકનીક અને નવાચાર નીતિ-2020

- તાજેતરમાં, વિજ્ઞાન અને તકનીકી વિભાગે તેની વેબસાઇટ પર 5મી રાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન તકનીક અને નવાચાર નીતિનો મુસદ્દો બહાર પાડ્યો છે.
- આ નીતિ 2013ની વિજ્ઞાન તકનીકી અને નવાચાર નીતિને બદલશે.

Back to Basics : ઉદ્દેશ

- નવી નીતિમાં એવા વ્યક્તિઓ અને સંગઠનોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે જે સંશોધન અને નવીનતાના ક્ષેત્રથી સંબંધિત છે અને તે ઈકોસિસ્ટમને પ્રોત્સાહન આપવા સક્ષમ છે અને જેના દ્વારા ટૂંકા, મધ્યમ અને લાંબા ગાળાના મિશન મોડ પ્રોજેક્ટ્સ દ્વારા મહત્વપૂર્ણ ફેરફારો લાવી શકાય છે.
- દેશના સામાજિક-આર્થિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ભારતીય વિજ્ઞાન તકનીક અને નવાચાર ઈકોસિસ્ટમની શક્તિ અને નબળાઈઓને ઓળખવા અને તેનું નિરાકરણ કરવા, તેમજ ભારતીય STI ઈકોસિસ્ટમને વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધાત્મક બનાવવા માટે.

મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈઓ

- જાતીય સમાનતા:**
  - નીતિમાં તમામ નિર્ણય લેતી સંસ્થાઓમાં મહિલાઓના ઓછામાં ઓછા 30% પ્રતિનિધિત્વની ખાતરી કરવાની તેમજ લેસ્બિયન, ગે, બાયસેક્સ્યુઅલ, ટ્રાંસજેન્ડર, ક્યુઅર (LGBTQ+) સમુદાય સાથે સંકળાયેલા વૈજ્ઞાનિકોને 'સ્પાઉજલ બેનિફિટ્સ' લાભ પ્રદાન કરવામાં આવશે.
  - LGBTQ+ સમુદાયને જાતિ સમાનતા સાથે સંબંધિત બધી વાતચીતમાં શામેલ થવું જોઈએ અને તેમના હકોની સુરક્ષા માટે અને વિજ્ઞાન અને તકનીકીના ક્ષેત્રમાં તેમની રજૂઆત અને મંતવ્યોનો સમાવેશ કરવા જોગવાઈઓ થવી જોઈએ.
- બાળકો અને વૃદ્ધોની સંભાળ:**
  - નીતિમાં લિંગ ભેદભાવ વિના બાળ સંભાળ અને કામના કલાકોને રાહત આપવાનો પ્રસ્તાવ છે.
  - આ ઉપરાંત માતાપિતા માટે પ્રસૂતિ, બાળજન્મ અને બાળકની યોગ્ય સંભાળ રાખવા માટે પૂરતી રજા સૂચવવામાં આવી છે.
  - કર્મચારીઓના બાળકો અને વૃદ્ધોની સંભાળ માટે ડે-કેર સેન્ટર સ્થાપવાની તમામ જાહેર ભંડોળવાળી સંશોધન સંસ્થાઓ અને યુનિવર્સિટીઓને પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- વિકલાંગો માટે:**
  - આ નીતિ અપંગ લોકોની સહાય માટે તમામ ભંડોળવાળી જાહેર વૈજ્ઞાનિક સંસ્થાઓમાં તેમના સમાવેશ માટે 'માળખાકીય અને સાંસ્કૃતિક પરિવર્તન'ની તરફેણ કરે છે.
- અન્ય સંબંધિત જોગવાઈઓ:**
  - પસંદગી, બઠતી, એવોર્ડ અથવા અનુદાન સંબંધિત બાબતોમાં વય સંબંધિત છૂટછાટ માટે, 'શૈક્ષણિક સ્તરે વય'ને આધારે

- બનાવવી જોઈએ, લિંગ વય મર્યાદા નહીં.
- એક જ વિભાગ અથવા પ્રયોગશાળામાં કર્મચારીઓ તરીકે મળીને કામ કરતા પરિણીત યુગલોની મર્યાદાને દૂર કરવી.
- અત્યાર સુધી પરણિત યુગલો એક જ વિભાગમાં કામ કરી શકતા ન હતા જેના કારણે રોજગાર છોડવાના કેસો આવે છે અથવા જ્યારે કોઈ સાથીદાર લગ્ન કરવાનું નક્કી કરે છે, ત્યારે તેણીની સંમતિ વિના સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવે છે.
- સંશોધન અને શિક્ષણ:**
  - નીતિ નિર્માતાઓને સંશોધન ઇનપુટ પ્રદાન કરવા અને હિસ્સેદારોને સાથે લાવવા શિક્ષણ સંશોધન કેન્દ્ર અને સહયોગી સંશોધન કેન્દ્ર સ્થાપવાની દરખાસ્ત છે.
  - રિસર્ચ અને ઇનોવેશન એક્સેલન્સ ફેમવર્કની સુસંગતતા ધ્યેયધારકો સાથે જોડાણ વધારવા તેમજ સંશોધનની ગુણવત્તામાં વધારો કરવાનો છે.
  - એક સમર્પિત પોર્ટલ જાહેરમાં ભંડોળ પૂરું પાડતા સંશોધનનાં આઉટપુટની પહોંચ પ્રદાન કરશે જે ભારતીય વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી આર્કાઇવ્ઝ ઓફ રિસર્ચ દ્વારા બનાવવામાં આવશે.
  - સ્થાનિક R & D ક્ષમતાઓને વેગ આપવા માટે ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઊભું કરશે અને ઘરનાં ઉપકરણો, રેલ્વે, સ્વચ્છ ટેકનોલોજી, સંરક્ષણ વગેરે જેવા પસંદગીના ક્ષેત્રોમાં મોટા પાયે આયાત ઘટાડશે.
- ભારતની વ્યૂહાત્મક સ્થિતિને મજબૂત બનાવવા માટે:**
  - આ નીતિ ભારતને આગામી દાયકામાં ટોચના ત્રણ વૈજ્ઞાનિક મહાસત્તામાં તકનીકી રીતે આત્મનિર્ભર સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.
  - દર 5 વર્ષે ફુલ-ટાઈમ સમકક્ષ સંશોધનકારોની સંખ્યા બમણી કરવામાં, R & D પરનો કુલ ઘરેલુ ખર્ચ અને GERD પર ખાનગી ક્ષેત્રના ફાળો આપવામાં મદદ કરે છે.
  - એક વ્યૂહાત્મક ટેકનોલોજી બોર્ડની સ્થાપના કરાશે જે તમામ વ્યૂહાત્મક સરકારી વિભાગોને જોડશે અને ટેકનોલોજીઓને સ્વદેશી રીતે ખરીદવા અથવા બનાવવાની ભલામણ કરશે.

બર્ડ ફ્લૂનું જોખમ

- તાજેતરમાં જ રાજસ્થાન રાજ્યમાં બર્ડ ફ્લૂના કારણે સેંકડો કાગડાઓ મરી ગયા હતા, જેના કારણે રાજ્યના અધિકારીઓ દ્વારા હાઈએલર્ટ જાહેર કરાયું છે.

Back to Basics : બર્ડ ફ્લૂ વિશે

- બર્ડ ફ્લૂ, એવિયન ઇન્ફ્લ્યુએન્ઝા તરીકે પણ ઓળખાય છે, એ એક ખૂબ જ ચેપી વાયરસ / વાયરસથી જન્મેલા રોગ છે જેનો ઉપયોગ અનેક પ્રકારના પક્ષીઓની જાતિઓ (ચિકન, મરઘી, કવેઈલ, ગિની મરઘી) માટે ખોરાક તરીકે થાય છે. તેમજ પાળેલા અને જંગલી પક્ષીઓ.
- મનુષ્ય તેમજ પ્રાસંગિક સસ્તન પ્રાણીઓ પણ એવિયન ઇન્ફ્લ્યુએન્ઝાના સંપર્કમાં હોય છે.
- પ્રકાર:**
  - ઇન્ફ્લ્યુએન્ઝા વાયરસ ત્રણ પ્રકારોમાં વહેંચાયેલું છે; A, B અને C અને માત્ર A પ્રકારનો ઇન્ફ્લ્યુએન્ઝા વાયરસ પ્રાણીઓને ચેપ લગાડે છે જે ઝૂનોટિક વાયરસ છે એટલે કે તેમાં પ્રાણીઓ અને માણસો બંનેને ચેપ લગાડવાની ક્ષમતા

છે. પ્રકાર B અને C મોટે ભાગે મનુષ્યને સંક્રમિત કરે છે અને તે ફક્ત હળવા ચેપી રોગોનું કારણ છે.

- > એવિયન ઈન્ફ્લ્યુએન્સા વાયરસના પ્રકારોમાં A(H5N1), A(H7N9) અને A(H9N2) વાયરસ શામેલ છે.

ભારતની સ્થિતિ

- > વર્ષ 2019 માં ભારતને એવિયન ઈન્ફ્લ્યુએન્સા (H5N1) વાયરસ ચેપથી મુક્ત જાહેર કરાયું હતું, આ સંદર્ભે વર્લ્ડ ઓર્ગેનાઇઝેશન ફોર એનિમલ હેલ્થને પણ સૂચિત કરાયું હતું.
- > આ તબક્કો ત્યાં સુધી રહેશે જ્યાં સુધી અન્ય નવા ફાટી નીકળવાના અહેવાલ ન આવે.

વિશ્વ પશુ આરોગ્ય સંસ્થા

- > OIE એ આંતર સરકારી સંસ્થા છે જે વિશ્વમાં પ્રાણીઓના આરોગ્યની સ્થિતિ સુધારવા માટે જવાબદાર છે.
- > તેને વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઇઝેશન દ્વારા સંદર્ભ સંસ્થા તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે.
- > 2018 સુધીમાં, કુલ 182 સભ્ય દેશો આ સંસ્થામાં સામેલ થયા હતા. ભારત તેનો સભ્ય છે.
- > આ સંસ્થાનું મુખ્ય મથક પેરિસ (ફ્રાન્સ) માં સ્થિત છે.

સલ્ફર ડાયોક્સાઇડ ઉત્સર્જન ધોરણ

- > તાજેતરમાં, વીજ મંત્રાલયે કોલસાથી ચાલતા વીજ પ્લાન્ટો માટે નવા ઉત્સર્જન ધોરણો અપનાવવા માટેની અંતિમ મુદત લંબાવાની દરખાસ્ત કરી છે, એવી દલીલ કરે છે કે 'અવ્યવહાર્ય સમય અવધિ' ઊંચા વીજ વપરાશ અને વીજળીના દરની વૃદ્ધિ તરફ દોરી જશે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > ઝેરી સલ્ફર ડાયોક્સાઇડના ઉત્સર્જનને ઘટાડવા માટે ફ્લુ ગેસ ડિસલ્ફરાઇઝેશન(FED) એકમો સ્થાપવા માટે ઉત્સર્જન ધોરણોનું પાલન કરવા માટે ભારતે શરૂઆતમાં થર્મલ પાવર પ્લાન્ટ્સ માટે 2017 ની અંતિમ તારીખ નક્કી કરી હતી.
- > વર્ષ 2022 માં સમાપ્ત થતા જુદા જુદા પ્રદેશો માટે તેને પછીથી જુદી જુદી સમયરેખાઓમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવી.
- ફ્લુ ગેસ ડિસલ્ફરાઇઝેશન (FED):
- > ફ્લુ ગેસ ડિસલ્ફરાઇઝેશન એ સલ્ફર ડાયોક્સાઇડને દૂર કરવાની પ્રક્રિયા છે. સલ્ફર ડાયોક્સાઇડનું રાસાયણિક સૂત્ર SO₂ છે.
- > તેના દ્વારા વાયુયુક્ત પ્રદૂષકોને દૂર કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. જેમ કે, દહન ભટ્ટીઓ, બોઈલર અને અન્ય ઔદ્યોગિક પ્રક્રિયાઓમાં, કોલસાથી ચાલતા પાવર પ્લાન્ટમાં થી ઉત્પન્ન થયેલા SO₂ ગેસને દૂર કરવું.

વીજ મંત્રાલયની દરખાસ્ત

- > વીજ મંત્રાલયે એક 'ગ્રેડેડ એક્શન પ્લાન'નો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો, જેમાં પ્રદૂષિત વિસ્તારોને પ્લાન્ટની સ્થિતિ અનુસાર વર્ગીકૃત કરવામાં આવશે, જેમાં ક્ષેત્ર-1 સૌથી પ્રદૂષિત અને ક્ષેત્ર 5 સૌથી ઓછો પ્રદૂષિત વિસ્તાર દર્શાવે છે.

- > તેણે એક 'ગ્રેડેડ એક્શન પ્લાન' પ્રસ્તાવ મૂક્યો છે, જેમાં એવા વિસ્તારો કે જ્યાં પ્લાન્ટ સ્થિત છે તે પ્રદૂષણની ગંભીરતા અનુસાર વર્ગીકૃત કરવામાં આવશે.
- > ક્ષેત્ર-1 હેઠળ વર્ગીકૃત થર્મલ પાવર સ્ટેશનના ઉત્સર્જન પર કડક નિયંત્રણ રાખવાની જરૂર રહેશે.
- > ક્ષેત્ર-2 માં શામેલ પ્લાન્ટ એક વર્ષ પછી ક્ષેત્ર-1 માં ઉમેરી શકાય છે.
- > હાલમાં, ક્ષેત્ર 3, 4 અને 5 હેઠળ સ્થિત પાવર પ્લાન્ટ્સ માટે કોઈપણ પ્રકારના નિયમનની જરૂર નથી.
- > મંત્રાલયના જણાવ્યા મુજબ, આ લક્ષ્ય સમગ્ર દેશમાં સમાન વાતાવરણીય ગુણવત્તાની ગુણવત્તા જાળવવાનું હોવું જોઈએ, થર્મલ પાવર પ્લાન્ટ માટે ઉત્સર્જનના સમાન ધોરણો વિકસાવવાનું નહીં.
- > દેશના વિવિધ, પ્રમાણમાં શુભ્ર વિસ્તારોમાં વીજળીના ભાવમાં તાત્કાલિક વધારાને રોકવામાં આ મદદરૂપ થઈ શકે છે અને વીજ ગ્રાહકોનો બિનજરૂરી ભારણ ઘટાડી શકે છે.

સલ્ફર ડાયોક્સાઇડ પ્રદૂષણ

- > વાતાવરણમાં SO₂ નો સૌથી મોટો સ્ત્રોત એ પાવર પ્લાન્ટ્સ અને અન્ય ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓમાં અશ્મિભૂત ઈંધણનું દહન છે.
- > SO₂ ના ઉત્સર્જનના નાના સ્ત્રોતોમાં ઔદ્યોગિક પ્રક્રિયાઓનો સમાવેશ થાય છે જેમ કે અયસ્કોમાંથી ધાતુનું નિષ્કર્ષણ, જ્વાળામુખી ફાટી નીકળવું જેવા કુદરતી સ્ત્રોત, એન્જિન, જહાજો અને અન્ય વાહનો અને ભારે ઉપકરણોમાં સલ્ફર બળતણ સામગ્રીનો ઉપયોગ.
- અસર:
- > SO₂ આરોગ્ય અને પર્યાવરણ બંનેને અસર કરી શકે છે.
- > SO₂ નું ઉત્સર્જન હવામાં SO₂ ની ઊંચી સાંદ્રતાને કારણે છે, સામાન્ય રીતે તે સલ્ફરના અન્ય ઓક્સાઇડ (SOX) બનાવે છે. SOX નાના કણો રચવા માટે વાતાવરણમાંના અન્ય સંયોજનો સાથે પ્રતિક્રિયા આપી શકે છે. આ પાર્ટિક્યુલેટ મેટર(PM) પ્રદૂષણ વધારવામાં મદદરૂપ છે.
- > SO₂ સાથે ટૂંકા ગાળાના સંપર્કમાં માનવ શ્વસનતંત્રને નુકસાન પહોંચાડે છે અને શ્વાસ લેવામાં તકલીફ થાય છે. ખાસ કરીને બાળકો SO₂ ની આ અસરો પ્રત્યે સંવેદનશીલ હોય છે.
- > નાના દૂષિત કણો ફેફસાંમાં પ્રવેશી શકે છે અને આરોગ્ય પર ગંભીર અસર કરે છે.

સ્પેક્ટ્રમ હરાજ

- > કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળની મંજૂરી પછી, દેશમાં 3.92 લાખ કરોડની કિંમતના રેડિયો તરંગોના સ્પેક્ટ્રમની હરાજના છઠ્ઠા રાઉન્ડ માટેની બોલી પ્રક્રિયા 1 માર્ચ, 2020 થી દેશમાં શરૂ થશે.
- > ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (TRAI) દ્વારા રેડિયો તરંગો માટે આધાર / અનામત ભાવની ગણતરી કરવામાં અને ભલામણ કર્યા પછી, આ લાંબા સમયથી રાહ જોવાતી સ્પેક્ટ્રમની હરાજ ચાર વર્ષ અને બે વર્ષથી વધુ સમય પછી થઈ રહી છે.

Back to Basics : સ્પેક્ટ્રમ હરાજી વિશે

- > સેલ ફોન અને વાયરલાઈન જેવા ઉપકરણોને એકબીજા સાથે કનેક્ટ કરવા માટે સિગ્નલ આવશ્યક છે. આ સંકેતો હવા તરંગો અથવા એરવેવ્સ (રેડિયો તરંગોનું માધ્યમ) દ્વારા પ્રસારિત થાય છે, જે કોઈ પણ દખલ અટકાવવા માટે ચોક્કસ આવર્તન પર મોકલવા આવશ્યક છે.
- > કોઈ પણ દખલ સિગ્નલની પ્રાપ્તિ અથવા રિસેપ્શનને બરાબર અટકાવી શકે છે, અથવા તેને હંગામી નુકસાન પહોંચાડે છે અથવા તે એક જ ઉપકરણ દ્વારા ઉત્પાદિત ધ્વનિ અથવા ચિત્રની ગુણવત્તાને અસર કરી શકે છે.
- > દેશની ભૌગોલિક સીમાઓ હેઠળની તમામ જાહેરમાં ઉપલબ્ધ સંપત્તિઓ હવા તરંગો સહિત કેન્દ્ર સરકારની માલિકીના છે.
- > દેશમાં સેલફોન, વાયરલાઈન ટેલિફોન અને ઈન્ટરનેટ સબસ્ક્રાઈબર્સની સંખ્યામાં વધારો થવાના કારણે, સમય-સમય પર સંકેતો માટે વધુ જગ્યા આપવાની જરૂર છે.
- > ઉપરાંત, આ તરંગોને એક છેડેથી બીજા છેડા સુધી પહોંચાડવા માટે જરૂરી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર તૈયાર કરવું પડશે.
- > આ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઉભું કરવાની ઈચ્છા ધરાવતા કંપનીઓને આ સંપત્તિ વેચવા માટે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સમય સમય પર આ હવા તરંગોની હરાજી કરવામાં આવે છે.
- > આ હવા તરંગોને સ્પેક્ટ્રમ કહેવામાં આવે છે, જેને વિવિધ આવર્તનના બેન્ડમાં વહેંચવામાં આવે છે.
- > આ તમામ હવા તરંગો ચોક્કસ સમયગાળા માટે વેચાય છે, ત્યારબાદ તે માન્ય થવાનું બંધ કરે છે, આ સમયગાળો સામાન્ય રીતે 20 વર્ષ માટે નિશ્ચિત હોય છે.

નવીનતમ હરાજી વિશે

- > અગાઉ છેલ્લી સ્પેક્ટ્રમ હરાજી વર્ષ 2016 માં કરવામાં આવી હતી. નવી સ્પેક્ટ્રમ હરાજીની જરૂરિયાત ઊભી થઈ કારણ કે કંપનીઓ દ્વારા ખરીદેલા હવા તરંગોની માન્યતા વર્ષ 2021 માં સમાપ્ત થવાની છે.
- > ડિસેમ્બર 2020 માં, કેન્દ્રીય કેબિનેટે સાત આવૃત્તિ બેન્ડમાં રૂ 3.92 લાખ કરોડના અનામત ભાવે 2251.25 મેગાહર્ટઝ સ્પેક્ટ્રમ (4G માટે) વેચવાની મંજૂરી આપી છે.
- > આ હરાજી દ્વારા એવા સમયે સરકારના મહેસૂલ સંગ્રહમાં વધારો થવાની ધારણા છે જ્યારે કોવીડ-19 ના પ્રસારને રોકવા માટે લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધોને કારણે અન્ય સ્ત્રોતો જેવા કે ડાયરેક્ટ ટેક્સ, ગુડ્સ અને સર્વિસિસ ટેક્સ (GST) વગેરે પરોક્ષ કરમાં તીવ્ર વધારામા ઘટાડો થયો છે.
- > જો કે સરકારે આ તબક્કે બહુ-અપેક્ષિત 5G હવા તરંગોના વેચાણને અટકાવ્યું છે, જેની હરાજી ટૂંક સમયમાં જાહેર થઈ શકે છે.
- > 3500 મેગાહર્ટઝ બેન્ડમાં હવા તરંગો પ્રથમ તબક્કા 5G માટે આદર્શ માનવામાં આવે છે.
- > જુદી જુદી કંપનીઓની માંગના આધારે હવા તરંગોની કિંમત વધુ હોઈ શકે છે, પરંતુ તે અનામત ભાવથી નીચે જઈ શકે નહીં.
- > અનામત કિંમત એ ન્યૂનતમ ભાવ છે જે વેચનાર ખરીદદારો પાસેથી સ્વીકારવા તૈયાર હોય છે. જો વેચનારને અનામત કિંમત અથવા તેનાથી વધુ પ્રાપ્ત ન થાય, તો પછી તેને વેચવા માટે મુકાયેલી માલ / સેવા સૌથી વધુ બોલીદાતા ખરીદનારને

વેચવાની ફરજ પાડવામાં આવશે નહીં.

- > ભારતીય ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી દ્વારા અનામત કિંમતની ભલામણ કરવામાં આવે છે.
- > સફળ બોલી કરનારને સ્પેક્ટ્રમ વપરાશ ચાર્જ તરીકે સમાયોજિત કુલ આવકના 3% ચૂકવવા પડશે.
- > AGRને સ્પેક્ટ્રમ વપરાશ ચાર્જમાં અને લાઈસન્સ ફી અનુક્રમે 3-5% થી 8%માં વહેંચવામાં આવે છે.
- > આ વપરાશ અને લાઈસન્સ ફી છે જે ટેલિકોમ્યુનિકેશન્સ વિભાગ દ્વારા ટેલિકોમ ઓપરેટરો પર લેવામાં આવે છે.

સંબંધિત ખરીદદારો

- > હાલની ટેલિકોમ કંપનીઓ ઉપરાંત નવી કંપનીઓ સહિત વિદેશી કંપનીઓ પણ સ્પેક્ટ્રમ માટે બોલી લગાવવા પાત્ર છે.
- > સ્પેક્ટ્રમની હરાજી બાદ વિદેશી કંપનીઓએ તેની નોંધણી માટે ભારતમાં એક શાખા સ્થાપિત કરવાની રહેશે અને ભારતીય કંપની તરીકે નોંધણી કરવી પડશે અથવા ભારતીય કંપની સાથે ભાગીદાર થવું પડશે.

LYNX U2 GFCS

- > સંરક્ષણ મંત્રાલયે તાજેતરમાં દસ LYNX U2 GFCS સપ્લાય કરવા ભારત ઈલેક્ટ્રોનિક્સ લિમિટેડ સાથે કરાર કર્યો હતો.

Back to Basics : LYNX U2 GFCS

- > તે નેવલ ગન ફાયર નિયંત્રણ પ્રણાલી છે. તે દરિયાઈ અસ્તવ્યસ્થ સ્થિતિ વચ્ચે લક્ષ્યોને શોધવામાં અને લક્ષ્યની બાંહેધરી માટે બનાવવામાં આવી છે. તે હવા અને સપાટી લક્ષ્યોને સચોટ રીતે ટ્રેક કરી શકે છે. ઉપરાંત, તે શસ્ત્ર લક્ષ્ય પોઈન્ટની આગાહી કરવા માટે જરૂરી લક્ષ્ય ડેટા પેદા કરી શકે છે. લક્ષ્ય બાંહેધરી રશિયન A190, AK176 અને AK630 નો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવે છે.
- > ગન ફાયર નિયંત્રણ પ્રણાલી ખુલ્લા અને માપી શકાય તેવા સક્ષમ સ્થાપત્યથી બનાવવામાં આવી છે જે વિવિધ રૂપરેખાકનોમાં સરળ અને લવચીક અમલીકરણની મંજૂરી આપે છે.
- > તે હવે બે દાયકાથી વધુ સમયથી ભારતીય નૌકાદળમાં સેવા આપી રહી છે. તે ભારતીય નૌકાદળમાં વ્યૂહાત્મક જરૂરીયાતોને પૂર્ણ કરી રહ્યાં છે, જેમાં ફિગેટ્સ, ડિસ્ટ્રોર, મિસાઈલ બોટ, કોર્વેટ્સ જેવા વિવિધ વર્ગોના ભારતીય નેવલ જહાજોની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવામાં આવે છે.
- > BEL પાસેથી હસ્તગત કરવામાં આવતા દસ LYNX U2 GFCS નેવલ ઓફ્શોર પેટ્રોલિંગ વેસેલ તલવાર અને વહાણોના ટેગ વર્ગ પર સ્થાપિત કરવાના છે.
- > પ્રણાલીમાં સર્વો અને હથિયાર નિયંત્રણ મોડ્યુલો, ટ્રેકિંગ રડાર છે. તે મહત્તમ અપ-ટાઈમ સુનિશ્ચિત કરે છે. કરારમાં સૂચિત વર્તમાન LYNX U2 GFCS ચોથી પેઢીનું છે અને તે સંપૂર્ણ સ્વદેશી છે.
- > LYNX U2 GFCS BEL પાસેથી મેળવવાની છે. આત્મનિર્ભર ભારતની સાચી ભાવનાથી આ વિકસિત છે. ભારત તાજેતરમાં તેના સ્થાનિક સંરક્ષણ ઉત્પાદનમાં વધારો

કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યો છે. આ કારણથી ભારતને તેના સ્થાનિક ઉત્પાદનમાં વધારો કરવામાં મદદ મળશે.

- ભારત ઈલેક્ટ્રોનિક્સ લિમિટેડ પાસેથી રૂ. 1,355 કરોડના ખર્ચે તમામ દસ LYNX U2 GFCS ગન ફાયર કંટ્રોલ સિસ્ટમ ખરીદવાની છે. તે ખરીદો(ભારતીય) કેટેગરી હેઠળ ખરીદવાની છે.

અવકાશી ભંગાર માટે જાપાન સોલ્યુશન

- અવકાશી ભંગારની સમસ્યાનું સમાધાન લાવવા માટે, જાપાની સંશોધનકારો 2023 સુધીમાં લાકડાના ઉપગ્રહો લોન્ચ કરવાના છે.

Back to Basics : લાકડાના ઉપગ્રહો

- આ ઉપગ્રહો લાકડાનો બનેલા છે. જ્યારે તેઓ પૃથ્વી પર ઘસારો કરશે ત્યારે વાતાવરણમાં હાનિકારક પદાર્થો છોડ્યા વિના તેઓ બળી જશે. આ સાથે ઉપગ્રહ તેની સેવા પૂર્ણ કર્યા પછી અથવા જ્યારે તે કાર્યાત્મક બને છે ત્યારે અવકાશમાં કોઈ કચરો છોડશે નહીં.
- સુમિટોમો ફોરેસ્ટ્રી અને ક્યોટો યુનિવર્સિટી દ્વારા લાકડાના ઉપગ્રહોની રચના કરવામાં આવી છે. સુમિટોમો ફોરેસ્ટ્રી જાપાનની 400 વર્ષ જૂની લાકડાનું કામ કરતી કંપની છે. બંને એકમો ઝાડની વૃદ્ધિ અને અવકાશમાં લાકડાની સામગ્રીના ઉપયોગ પર સંશોધન કરશે. તેઓ પૃથ્વી પરના આત્યંતિક વાતાવરણમાં વિવિધ પ્રકારનાં લાકડાંનો પ્રયોગ કરશે.

અવકાશી ભંગારનો મુદ્દો

- પૃથ્વીના વાતાવરણમાં ફરી પ્રવેશવા બદલ ઉપગ્રહો બળીને નાના એલ્યુમિના કણો બનાવે છે. આ કણો ઘણા વર્ષોથી ઉપરના વાતાવરણમાં તરતા રહે છે. નાસાના જણાવ્યા અનુસાર, ભ્રમણકક્ષામાં માનવસર્જિત 95% પદાર્થો અવકાશીય કચરો હતા. આ પદાર્થો જીવંત ઉપગ્રહના કાર્ય માટે જોખમી છે.
- યુરોપિયન અવકાશ એજન્સી અનુસાર, ભ્રમણકક્ષામાં ભંગારના 128 મિલિયન ટુકડાઓ છે. આમાંથી ફક્ત 34000 ઓબ્જેક્ટ્સ 10 કરતા વધારે છે. જો કે, જ્યારે આ મોટા ઓબ્જેક્ટ્સ ટકરાઈ જાય છે, ત્યારે તે નાની વસ્તુઓ બનાવે છે. નાના કણો કલાકમાં 20000 માઈલથી વધુની મુસાફરી કરી શકે છે જે વધુ નાના કણો બનાવવા માટે અન્ય કણો સાથે ટકરાતા હોય છે.

લાકડાના ઉપગ્રહોની જરૂરિયાત

- વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમ મુજબ પૃથ્વી પર ફરતા 6000 થી વધુ ઉપગ્રહ છે. આમાંથી 60% બિન-કાર્યરત છે. એક અંદાજ મુજબ આ દાયકામાં દર વર્ષે હજાર ઉપગ્રહો લોન્ચ કરવામાં આવશે. આ સાથે 2028 સુધીમાં 15000 ઉપગ્રહ થશે. તેથી, જીવંત ઉપગ્રહોને સંભવિત નુકસાનને વધારવામાં આવશે.
- 2006 માં અંતરિક્ષના ભંગારનો એક ખૂબ જ નાનો ભાગ આંતરરાષ્ટ્રીય અવકાશ મથક સાથે ટકરાયો અને ભારે પ્રબલિત વિંડોની ચિપ કાઢી તેમાં ભારે નુકસાન પહોંચાડ્યું. તેથી, અવકાશના ભંગારને સંપૂર્ણપણે દૂર કરવા

માટે લાકડાના ઉપગ્રહો જેવા ઉકેલો વિકસાવવી જરૂરી છે.

ઇસરોની ચાલુ દાયકાની યોજનાઓ

- ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠને તાજેતરમાં જ દાયકાની યોજના જાહેર કરી હતી. યોજનામાં ફરીથી વાપરી શકાય તેવું સેટેલાઈટ લોન્ચ વાહન, હેવી લિફ્ટ રોકેટ અને સેમી-કાયોજેનિક એન્જિન શામેલ છે.

Back to Basics : ઇસરોની ચાલુ દાયકાની યોજનાની મુખ્ય વિશેષતાઓ

- ઈસરો પોતાનું ચંદ્ર મિશન ચંદ્રયાન-3, સોલર મિશન આદિત્ય-L1 અને 2021-230 ના દાયકામાં પ્રથમ ભારતીય ડેટા રિલે સેટેલાઈટ પૂર્ણ કરવાનું છે. ઉપરાંત, અવકાશ એજન્સી નાના સેટેલાઈટ લોન્ચ વાહનની પ્રથમ વિકાસલક્ષી ફલાઈટ પૂર્ણ કરશે.
- લિક્વિડ પ્રોપલ્શન સિસ્ટમ્સ સેન્ટર સેમી-કાયોજેનિક પ્રોપલ્શન ક્ષમતાને વધારવામાં મદદ કરશે. આ સાથે ભારતીય રોકેટ 5.5 ટન ભૂસ્થિર ટ્રાન્સફર કક્ષામાં લઈ જવામાં સમર્થ હશે.

આદિત્ય મિશન

- આદિત્ય-L1 મિશન એ સૂર્યનું પ્રથમ ભારતીય વૈજ્ઞાનિક અભિયાન છે. આદિત્ય અવકાશના એક બિંદુ પર મૂકવામાં આવશે, જેને L1 લાંગ્રાજ પોઈન્ટ કહેવામાં આવે છે અને તેથી તેનું નામ આદિત્ય-L1 મિશન છે. આ મિશન ફોટોસ્ફિયર, ક્રોમોસ્ફિયર, સૂર્યના કોરોનાનો અભ્યાસ કરશે. તે સૌર પવન, સૌર ઉત્સર્જન અને સૌર જવાળાઓ અને કોરોનલ માસ ઈજેક્શનનો પણ અભ્યાસ કરશે.

ચંદ્રયાન -3

- તે ઈસરોનું આયોજિત ત્રીજું ચંદ્ર મિશન છે. તે ચંદ્રયાન -2 જેવું જ છે. ચંદ્રયાન -2 મિશન હેઠળ, ચંદ્રયાન -2 ચંદ્રની સપાટી પર ઉતરણમાં નિષ્ફળ ગયું હતું કારણ કે તે જમીન તરફ જતા તૂટી ગયું હતું. ચંદ્રયાન -3 માં ફક્ત રોવર અને લેન્ડરનો સમાવેશ કરવાનો છે. તેમાં ઓર્બિટર નહીં હોય.

ભારતીય ડેટા રિલે ઉપગ્રહ

- સ્પેસ સંપત્તિને શોધવા અને અવકાશ-થી-અવકાશ સંપત્તિ વચ્ચે વાતચીત સક્ષમ કરવા માટે ભારત ઈન્ડિયા ડેટા રિલે ઉપગ્રહ પ્રણાલી શ્રેણી શરૂ કરશે. ભારતીય ઉપગ્રહોને ટ્રેક કરવા અને તે સમયે સંપર્કમાં રહેવા માટે IDRS મહત્ત્વપૂર્ણ છે. ઈસરોએ શ્રેણીમાં ત્રણ ઉપગ્રહો લોન્ચ કરવાની યોજના બનાવી છે. દરેક ઉપગ્રહ પૃથ્વીના ત્રીજા ભાગને આવરી લેશે.

મેટ્રો રેલમાં DRDO બાયોડાયજેસ્ટર MK-II તકનીક

- સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠને તાજેતરમાં મહા મેટ્રો સાથેના સમજૂતી પત્ર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. મહા મેટ્રો

મહારાષ્ટ્ર મેટ્રો રેલ કોર્પોરેશન છે. તે ભારત સરકાર અને મહારાષ્ટ્ર સરકારની સંયુક્ત સાહસ કંપની છે.

Back to Basics : કરારની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > આ કરાર મેટ્રો રેલ નેટવર્કમાં માનવ કચરાના ઉપચાર માટે અદ્યતન બાયોડાયજેસ્ટર MK-II તકનીકના અમલીકરણ માટે તકનીકી સહાય કરશે.

ભારતીય રેલ્વેમાં બાયોડાયજેસ્ટની વર્તમાન સ્થિતિ

- > ભારતીય રેલ્વે તેના પેસેન્જર કોચમાં પહેલાથી જ 2.4 લાખથી વધુ બાયોડાયજેસ્ટર સ્થાપિત કરી ચુકી છે.

ડાલ સરોવરના પ્રદૂષણને નિયંત્રિત કરવામાં

બાયોડાયજેસ્ટરની ભૂમિકા

- > DRDOએ તાજેતરમાં ડાલ સરોવરના નૌકાઘરમાંથી ઉત્પન્ન થતાં માનવ કચરાના ઉપચાર માટે બાયોડાયજેસ્ટરનું વૈવિધ્યપૂર્ણ સંસ્કરણ દર્શાવ્યું હતું. જળ પ્રદૂષણ ઘટાડવા માટે સરોવરની આજુબાજુ નાગરિક આવાસ માટે બાયોડાયજેસ્ટરના 100 જેટલા એકમોની ખરીદી કરવામાં આવનાર છે. જમ્મુ-કાશ્મીરની હાઈકોર્ટ દ્વારા રચિત નિષ્ણાતોની સમિતિ દ્વારા આ પ્રોજેક્ટ પર નજર રાખવામાં આવી રહી છે.

બાયોડાયજેસ્ટર તકનીક

- > બાયોડાયજેસ્ટર ટેકનોલોજી મૂળભૂત રીતે DRDO દ્વારા હિમાલયના ઉચ્ચ પ્રદેશોમાં ભારતીય સશસ્ત્ર દળો માટે વિકસાવવામાં આવી હતી.
- > બાયોડાયજેસ્ટર તકનીક માનવીય કચરાને બદલીને ઉપયોગી પાણી અને વાયુઓમાં ફેરવે છે. ઉત્પન્ન થયેલ ગેસનો ઉપયોગ રસોઈ અને પાણી સિંચાઈના હેતુ માટે કરવામાં આવે છે. આ પર્યાવરણમિત્ર રીતે કરવામાં આવે છે.
- > બાયોડાયજેસ્ટર તકનીકમાં જીવાણુઓ શામેલ છે જે શારીરિક કચરા પદાર્થ પર ખોરાક લે છે. શારીરિક કચરાને બાયો ડાયજેસ્ટ બેક્ટેરિયાની સાથે ટાંકીમાં ફેંકી દેવામાં આવે છે. એનારોબિક પ્રક્રિયા દ્વારા બેક્ટેરિયા શારીરિક કચરાને ડિગ્રેડ કરશે. પ્રક્રિયા દરમિયાન પાણી અને મિથેન ગેસ છોડવામાં આવે છે.
- > એનારોબિક પ્રક્રિયા એ છે જે મુક્ત અથવા સંયુક્ત ઓક્સિજનની ગેરહાજરીમાં થાય છે.

'ASMI' મશીન પિસ્તોલ

- > સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) અને ભારતીય સેનાએ સંયુક્તપણે ભારતની પ્રથમ સ્વદેશી મશીન પિસ્તોલ – 'ASMI' વિકસાવી છે.
- > સ્વદેશી ઉત્પાદિત આ પિસ્તોલ હાલમાં 9 મીમી પિસ્તોલની જગ્યાએ સંરક્ષણ દળો દ્વારા ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે.
- > DRDO દ્વારા વિકસિત આ મશીન પિસ્તોલની ફાયરિંગ રેન્જ આશરે 100 મીટરની છે અને આ પિસ્તોલના પ્રોટોટાઈપથી છેલ્લા ચાર મહિનામાં કુલ 300 રાઉન્ડ ફાયરિંગ કરવામાં આવ્યાં છે.

- > સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન દ્વારા વિકસિત આ મશીન પિસ્તોલ ઈઝરાઈલની ઉઝી શ્રેણીની બંદૂક શ્રેણી હેઠળ આવે છે.
- > આ પ્રકારના વ્યક્તિગત સંરક્ષણ હથિયારો ઘણીવાર વિશ્વભરના સશસ્ત્ર દળો અને પોલીસ કર્મચારીઓમાં ખૂબ જ લોકપ્રિય હોય છે, કારણ કે તે ખૂબ ઓછા વજનવાળા, સસ્તા અને અસરકારક હોય છે અને સરળતાથી ચલાવી શકાય છે.
- > DRDOની સ્થાપના 1958 માં માત્ર 10 પ્રયોગશાળાઓ સાથે સંરક્ષણ ક્ષેત્રે સંશોધનને પ્રોત્સાહન આપવાના ઉદ્દેશથી કરવામાં આવી હતી અને ભારતીય સશસ્ત્ર દળો માટે અત્યાધુનિક સંરક્ષણ તકનીકોની રચના અને વિકાસની જવાબદારી સોંપવામાં આવી હતી. તે સંરક્ષણ મંત્રાલયના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળ કાર્ય કરે છે.

collabCAD સોફ્ટવેર

- > નેશનલ ઈન્ફોર્મેટિક્સ સેન્ટર (NIC), સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એજ્યુકેશન (CBSE) અને શિક્ષણ મંત્રાલય દ્વારા સંયુક્તપણે ટૂંક સમયમાં જ collabCAD સોફ્ટવેર લોન્ચ કરશે.

Back to Basics : collabCAD સોફ્ટવેર વિશે

- > કમ્પ્યુટર-સક્ષમ સોફ્ટવેર પ્રણાલી-collabCAD એ એક સહયોગી નેટવર્ક છે જે 2D ડ્રાફ્ટિંગથી માંડીને 3D પ્રોડક્ટ ડિઝાઈન માટે વિગતવાર, એનજિનિયરિંગ ગ્રાફિક્સ અભ્યાસક્રમોના વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોને સમર્થન આપશે.
- > આ પહેલનો હેતુ દેશભરના વિદ્યાર્થીઓને સર્જનાત્મકતા અને કલ્પનાશીલતાના મુક્ત પ્રવાહ સાથે 3D ડિજિટલ ડિઝાઈન બનાવવા અને નવીનતા કરવા માટે એક પ્લેટફોર્મ પ્રદાન કરવાનો છે.
- > આ સોફ્ટવેર વિદ્યાર્થીઓને તેમની ડિઝાઈન બનાવવામાં, તેમજ તે ડિઝાઈનમાંથી ડેટા પહોંચ કરવા માટે નેટવર્કમાં અન્ય વિદ્યાર્થીઓ સાથે સહયોગ કરવા સક્ષમ બનાવશે.
- > collabCAD સોફ્ટવેરનો ઉપયોગ વિવિધ 3D ડિઝાઈન અને 2D ચિત્ર બનાવવા માટેના અભ્યાસક્રમના ભાગ રૂપે કરવામાં આવશે.
- > દેશભરની 140થી વધુ શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓને આ સોફ્ટવેરની પહોંચ હશે, જેનો ઉપયોગ એનજિનિયરિંગ ગ્રાફિક્સમાં પ્રાયોગિક પ્રોજેક્ટ્સ અને ખ્યાલોને સમજવા માટે થઈ શકે છે.

ક્વોન્ટમ ટેકનોલોજી

- > તાજેતરમાં ક્વોન્ટમ ટેકનોલોજી અને એપ્લીકેશન (NMQTA) નેશનલ મિશન માટે તૈયાર કરેલા વિગતવાર પ્રોજેક્ટ અહેવાલને આખરી ઓપ આપવામાં આવ્યો છે.
- > કેન્દ્રીય બજેટ 2020-21માં નવા શરૂ થયેલા NMQTA પર 8,000 કરોડ રૂપિયા ખર્ચ કરવાનો પ્રસ્તાવ છે.
- > વર્ષ 2018 માં, 'ક્વોન્ટમ-સક્ષમ સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજી' (QuEST) નામના એક કાર્યક્રમનું વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી વિભાગ દ્વારા અનાવરણ કરવામાં આવ્યું હતું અને સંબંધિત

સંશોધનને વેગ આપવા માટે આગામી ત્રણ વર્ષમાં 80 કરોડ રૂપિયાના રોકાણ માટે પ્રતિબદ્ધ છે.

- આ મિશનનો ઉદ્દેશ બીજી ક્વોન્ટમ ક્રાંતિની વચ્ચે ક્વોન્ટમ કમ્પ્યુટિંગ સાથે જોડાયેલી તકનીકીઓનો વિકાસ કરવાનો છે અને યુએસ અને ચીન પછી ભારતને વિશ્વનો ત્રીજો સૌથી મોટો દેશ તરીકે સ્થાપિત કરવાનો છે.

Back to Basics : ક્વોન્ટમ ટેકનોલોજી / કમ્પ્યુટિંગ

- ક્વોન્ટમ ટેકનોલોજી ક્વોન્ટમ મિકેનિક્સના સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે જે 20 મી સદીની શરૂઆતમાં પરમાણુ અને પ્રારંભિક કણોના સ્કેલ પર પ્રકૃતિનું વર્ણન કરવા માટે વિકસાવવામાં આવી હતી.
- આ ક્રાંતિકારી તકનીકના પ્રથમ તબક્કામાં પ્રકાશ અને દ્રવ્યની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા સહિત ભૌતિક વિશ્વની આપણી સમજ વિકસાવવા અને લેસર અને સેમિકન્ડક્ટર ટ્રાંઝિસ્ટર જેવા સંશોધનને પ્રોત્સાહન આપવાનો આધાર પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે.
- ક્વોન્ટમ ટેકનોલોજીની બીજી ક્રાંતિ હાલમાં જોવામાં આવી રહી છે જેનો હેતુ કોમ્પ્યુટિંગ ક્ષેત્રે ક્વોન્ટમ મિકેનિક્સની ગુણધર્મોનો ઉપયોગ કરવાનો છે.

પરંપરાગત અને ક્વોન્ટમ કમ્પ્યુટિંગ વચ્ચેનો તફાવત

- પરંપરાગત કમ્પ્યુટિંગ માહિતીને 'બિટ્સ' અથવા '1' અને '0' માં પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે, આ સિસ્ટમ પરંપરાગત ભૌતિકશાસ્ત્રને અનુસરે છે, જેના દ્વારા આપણા કમ્પ્યુટર એક સમયે '1' અથવા '0' પ્રક્રિયા કરી શકે છે.
- ક્વોન્ટમ કમ્પ્યુટિંગની ગણતરી 'ક્યુબિટ્સ' (અથવા ક્વોન્ટમ બિટ્સ) માં થાય છે. તેઓ ક્વોન્ટમ મિકેનિક્સની મિલકતોનું શોષણ કરે છે.
- આ હેઠળ પ્રોસેસરમાં 1 અને 0 બંને સ્થિતિ એક સાથે હોઈ શકે છે, જેને ક્વોન્ટમ સુપરપોઝિશન રાજ્ય કહેવામાં આવે છે.
- ક્વોન્ટમ સુપરપોઝિશનમાં, જો ક્વોન્ટમ કમ્પ્યુટર યોજના મુજબ કાર્ય કરે છે, તો તે એક સાથે સમાંતર કામ કરતા ઘણા પરંપરાગત કમ્પ્યુટર્સની નકલ કરી શકે છે.
- ક્વોન્ટમ કમ્પ્યુટિંગના મૂળભૂત ગુણધર્મો સુપરપોઝિશન, મૂંઝવણ અને હસ્તક્ષેપ છે.

UAV માટે DRDO લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમ

- DRDO હેઠળ કાર્યરત કોમ્બેટ વ્હીકલ્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટે તાજેતરમાં માનવરહિત હવાઈ વાહન, TAPAS માટે રીટ્રેક્ટેબલ લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમ વિકસાવી છે. આ લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમનો ઉપયોગ ભારતીય નૌકાદળ દ્વારા કરવામાં આવનાર છે.

Back to Basics : રીટ્રેક્ટેબલ લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમ

- રીટ્રેક્ટેબલ લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમમાં વ્હીલ અને બ્રેક સિસ્ટમ સાથે સંકળાયેલ હાઈડ્રોગ્રાસ શોક સ્ટ્રૂટનો સમાવેશ થાય છે. તે વિમાનને સુરક્ષિત રાખવા માટે ઉતરણ અસરના ભારને શોષી લે છે અને વિખેરી નાખે છે. તેમાં અસરના ભારને શોષી લેવા અને વિખેરવા માટે તેમાં હાઈડ્રોલિક પ્રવાહી સાથે નાઈટ્રોજન સંયુક્ત છે.

રીટ્રેક્ટેબલ લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમમાં નવું

- તે વિમાનને સુરક્ષિત રાખવા માટે ઉતરણ અસરના ભારને શોષી લે છે અને વિખેરી નાખે છે. ઉપરાંત, તે ગ્રાઉન્ડ મનોઈવિંગ્સ દરમિયાન વિમાનને સપોર્ટ કરે છે. ઉપરાંત, ડિઝાઇનમાં હાઈડ્રો-ગેસ સ્ટ્રૂટ નવી છે.
- ડ્રોન્સમાં લેન્ડિંગ ગિયર સિસ્ટમનો મુખ્ય હેતુ માનવરહિત હવાઈ વાહનની સલામત ઉપડ અને ઉતરણની સુવિધા છે.

TAPAS UAV

- ક્ષિતિજથી આગળ એરિયલ સર્વેલન્સ માટે TAPAS એ ટેક્ટિકલ એરબોર્ન પ્લેટફોર્મ છે. તે રુસ્તમ -2 તરીકે પણ ઓળખાય છે. તે અમેરિકન પ્રિડેટર ડ્રોન્સની તર્જ પર ભારતે વિકસિત કર્યું હતું. TAPAS ની પહેલી ફ્લાઈટ 2016 માં થઈ હતી.
- તેઓ શોધ અને હડતાલ મિશન માટે મહત્વપૂર્ણ છે. એવી અપેક્ષા છે કે 2050 સુધીમાં ઓછામાં ઓછા 50% લડાઈ મિશન UAVઓને નિયુક્ત કરવામાં આવશે.

UAV તકનીકમાં ભારત

- UAVમાં ભારત તેની શરૂઆતના તબક્કે છે. ઈઝરાઈલ અને U.S. UAV ટેકનોલોજીના નેતાઓ છે. ભારતે તેની UAV તકનીક વિકસાવવા માટે આ દેશો સાથે અનેક કરાર કર્યા છે. ભારતે ઈઝરાઈલ અને USAથી UAV પણ ખરીદ્યા છે. ભારતનો હેરોન UAV કાફલો ઈઝરાઈલથી ખરીદવામાં આવ્યો હતો.
- ભારતીય કોમ્બેટ મિશન સક્ષમ UAVનું નિર્માણ ઓછામાં ઓછું થોડાક દાયકાઓ દૂર છે.

અત્યાર સુધીમાં બનાવેલા સૌથી શક્તિશાળી રોકેટનું પરીક્ષણ

- નાસાએ 17 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ વિશ્વમાં મોટું શક્તિશાળી રોકેટ લોન્ચ કરવાનું છે. નાસાએ તેનું નામ “સ્પેસ લોન્ચ સિસ્ટમ” રાખ્યું છે.

Back to Basics : સ્પેસ લોન્ચ સિસ્ટમની મુખ્ય વિશેષતાઓ

- સ્પેસ લોન્ચ સિસ્ટમ પ્રથમ મહિલા અને બીજા પુરુષને ચંદ્ર પર લઈ જવાની છે.
- તેની 98 મીટર ઊંચાઈ છે. બીજી તરફ, 1960 ના દાયકામાં ચંદ્ર પર અવકાશયાત્રીઓને લઈ જતા શનિ વી, 110 મીટર ઊંચા હતા.
- તેમાં સત્તરથી વધુ ટન વહન કરવાની ક્ષમતા છે.
- સ્પેસ લોન્ચ સિસ્ટમ લોઅર અર્થ ઓર્બિટમાં રહેવાની છે.
- તેમાં ચાર RS -25 એન્જિન છે.

નાસાના વિશાળ રોકેટનું કાર્ય

- સ્પેસ લોન્ચ સિસ્ટમ એક વિશાળ કોર ધરાવે છે. તેમાં બે સોલિડ રોકેટ બૂસ્ટર છે. આ સિવાય, કોર પાસે બે મોટી સ્ટોરેજ ટાંકી છે. એક ટાંકી પ્રવાહી હાઈડ્રોજન અને બીજી પ્રવાહી ઓક્સિજનનો સંગ્રહ કરે છે. જ્યારે એન્જિન

ચેમ્બરમાં પ્રવાહી ઓક્સિજન અને હાઈડ્રોજન ખવડાવવામાં આવે છે, ત્યારે રાસાયણિક પ્રતિક્રિયા વિશાળ માત્રામાં ઊર્જા અને વરાળ પેદા કરે છે. આ વરાળ બળ પેદા કરવા માટે 16,000 કિમી / કલાકની ઝડપે એન્જિન નજલ્સને બહાર કાઢે છે જે હવામાં રોકેટને આગળ ધપાવે છે.

SLS માં સોલિડ રોકેટ બૂસ્ટરનો ઉપયોગ

- સોલિડ રોકેટ બૂસ્ટર્સ ગુરુત્વાકર્ષણની પકડમાંથી બચવા માટે વધારાની શક્તિ પ્રદાન કરે છે. આ નક્કર બૂસ્ટર્સ કુલ થ્રસ્ટના 75% પૂરા પાડે છે. તેઓ દર સેકન્ડમાં છ ટન સોલિડ રોકેટ બૂસ્ટરને બાળી નાખશે.
- SLS લોચ સમયે 39.1 મેગા ન્યુટન્સ થ્રસ્ટ જનરેટ કરશે. આ શનિ વી કરતાં 15% વધારે છે. આ અત્યાર સુધીનું ઉચ્ચતમ થ્રસ્ટ સ્તર છે.
- 1960 માં, સોવિયત સંઘે N 1 બનાવ્યું. N 1 ચંદ્ર સુધી પહોંચવા માટે બનાવવામાં આવ્યું હતું. તે 45.4 મેગા ન્યુટન્સના થ્રસ્ટનું ઉત્પાદન કરી શકશે.

એરફોર્સ માટે તેજસનું અધિગ્રહણ

- તાજેતરમાં, સલામતીની કેબીનેટ સમિતિ (CCS) એ ભારતીય વાયુસેના માટે 48,000 કરોડના ખર્ચે 83 તેજસ 'લાઈટ કોમ્બેટ એરક્રાફ્ટ(LCA)' સંપાદનને મંજૂરી આપી છે.
- આ 83 તેજસ વિમાનમાંથી 73માં LCA તેજસ MK-1 એ ફાઈટર એરક્રાફ્ટ અને 10 LCA તેજસ MK-1 તાલીમ વિમાન શામેલ છે. તેજસનું MK-A સંસ્કરણ એ તેના MK-1 સંસ્કરણનું અદ્યતન સંસ્કરણ છે, જેમાં ઇલેક્ટ્રોનિક લડાઈ સિસ્ટમ, 'એડવાન્સ્ડ ઇલેક્ટ્રોનિકલી સ્કેનડ એરે(AESA)' રડાર, વિઝ્યુઅલ ક્ષમતા શામેલ છે. મિસાઈલો અને 'સોફ્ટવેર ડેફિનેટેડ રેડિયો' (SDR) નો સમાવેશ કરતી નેટવર્ક વોરફેર સિસ્ટમ્સ શામેલ છે.

Back to Basic : સુરક્ષા બાબતો અંગેની કેબિનેટ સમિતિ (CCS)

- CCSનું નેતૃત્વ ભારતના વડા પ્રધાન કરે છે.
- મહત્વપૂર્ણ નિમણૂકો, રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા મુદ્દાઓ, ભારતના સંરક્ષણ ખર્ચ અંગેના મુખ્ય નિર્ણયો સુરક્ષા બાબતોની કેબિનેટ સમિતિ (CCS) દ્વારા લેવામાં આવે છે.

તેજસ

- લાઈટ કોમ્બેટ એરક્રાફ્ટ (LCA) કાર્યક્રમની શરૂઆત ભારત સરકાર દ્વારા વર્ષ 1984 માં કરવામાં આવી હતી, ત્યારબાદ LCA કાર્યક્રમનું સંચાલન કરવા સરકાર દ્વારા એરોનોટીકલ ડેવલપમેન્ટ એજન્સી(ADA)ની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- તે જૂના મિગ-21 ફાઈટર જેટને બદલશે.
- ડિઝાઇન:
  - 'સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ વિભાગ' હેઠળ સંચાલિત 'એરોનોટીકલ ડેવલપમેન્ટ એજન્સી' દ્વારા LCAની ડિઝાઇન તૈયાર કરવામાં આવી છે.
- ઉત્પાદન:
  - જાહેર ક્ષેત્રની કંપની હિન્દુસ્તાન એરોનોટિક્સ લિમિટેડ (HAL) દ્વારા.
- વિશેષતા:
  - તે તેના વર્ગનો સૌથી હળવો, સૌથી નાનો અને પૂંછડી વિનાનો મલ્ટિ-રોલ સુપરસોનિક ફાઈટર એરક્રાફ્ટ છે.
  - તે હવાથી હવા, હવાથી સપાટી, ચોકસાઈ-માર્ગદર્શિતથી વિવિધ શસ્ત્રો વહન કરવા માટે રચાયેલ છે.
  - તે મુસાફરી દરમિયાન આકાશને બળતણ કરવામાં સક્ષમ છે.
  - તેની મહત્તમ પેલોડ ક્ષમતા 4000 કિલો છે
  - તે મહત્તમ 1.8 MACની ગતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.
  - આ વિમાનની રેન્જ 3,000 કિ.મી. છે.

GPSC 1/2, STI, PI, Dy.SO, Dy.MAMLATDAR, RFO, A.O., GMDC Asst., G.E.S., લેકચરર, ઓફિસ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ, બિનસચિવાલય, તલાટી, PSI, ASI, CONSTABLE તથા વર્ગ - 3 સહિતની તમામ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી

Available at **amazon**

20% OFF
COMBO OFFER

ભારતની સાંસ્કૃતિક વારસો

GPSC

GPSCની એકસાથે પેટન સમજવાની સંક્રમણ માસ્ટર ટી

GPSC CLASS 1/2, STI, PI, Dy. SO, Dy. MAMLATDAR, A.O., CUO ENG. ENGINEERING SERVICE, તથા કેમ્પર અને અલિસ્ટર પ્રોફેસરના પેપરોનો અધ્યયન

અગત્યની પરીક્ષાઓના પ્રશ્નોનો સંગ્રહ

TOTAL QUESTIONS **7700+**

2017 થી હાલ 2020 સુધીના પેપરોનો સંગ્રહ

ICE
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

ICE
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

કોચિ-મંગલુરુ કુદરતી ગેસ પાઇપલાઇન પરિયોજના

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ વિડીયો કોન્ફરન્સ દ્વારા દેશને કોચિ-મંગલુરુ કુદરતી ગેસ પાઇપલાઇન સમર્પિત કરી હતી.
- કોચિ-મંગલુરુ કુદરતી ગેસ પાઇપલાઇન એ 'વન નેશનલ-વન ગેસ ગ્રીડ' સ્થાપવાની દિશામાં એક મહત્વપૂર્ણ પગલું છે.
- ગેસ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (GAIL) દ્વારા 450 કિમી લાંબી ગેસ પાઇપલાઇન બનાવવામાં આવી છે.
- દરરોજ આશરે 12 મિલિયન મેટ્રિક સ્ટાન્ડર્ડ ક્યુબિક મીટરની પરિવહન ક્ષમતાવાળી કુદરતી ગેસ પાઇપલાઇન, કોચિથી મંગલુરુમાં લિક્વિફાઇડ નેચરલ ગેસ (LNG) પુનઃગેસિફિકેશન ટર્મિનલ પર કુદરતી ગેસ લઈ જશે.
- આ પ્રોજેક્ટની કુલ કિંમત આશરે 3000 કરોડ રૂપિયા જેટલી હતી અને તેના નિર્માણ દરમિયાન લગભગ 1.2 મિલિયન લોકોને રોજગારી મળી હતી.
- આ કુદરતી ગેસ પાઇપલાઇન દ્વારા પર્યાવરણને અનુકૂળ અને પરવડે તેવા બળતણને પરિવહન ક્ષેત્ર માટે સંકુચિત નેચરલ ગેસ (CNG) અને ઘરો માટે પાઇપ નેચરલ ગેસ (PNG)ના રૂપમાં પૂરા પાડવામાં આવશે.
- તે વાણિજ્યિક અને ઔદ્યોગિક એકમોને કુદરતી ગેસનો પુરવઠો પણ આપશે. આ રીતે, સ્વચ્છ બળતણનો ઉપયોગ હવાના પ્રદૂષણને ઘટાડીને હવાની ગુણવત્તામાં સુધારવામાં મદદ કરશે.

રેલ્વે માલભાડા(Freight) વ્યવસાય વિકાસ પોર્ટલ

- રેલ્વે મંત્રાલયે રેલવે માલભાડા(Freight) વ્યવસાયને પ્રોત્સાહન આપવા અને વિકસાવવા માટે રેલ્વે માલભાડા(Freight) વ્યવસાય વિકાસ પોર્ટલ નામનું એક વિશેષ પોર્ટલ શરૂ કર્યું છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- કોરોનોવાયરસ સંકટના કારણે પેસેન્જર રેલ્વે સેવાઓ સ્થગિત થવાને કારણે, રેલ્વે મોટે ભાગે ભાડાથી થતી આવક પર નિર્ભર છે.
- ડેડિકેટેડ ફ્રિટ કોરિડોર કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (DFCCIL) માલ ગાડીઓના વિશિષ્ટ અવરજવર માટે 3342 કિ.મી. પૂર્વીય અને વેસ્ટર્ન ફ્રિટ કોરિડોર બનાવી રહ્યું છે.
- DFCCIL રેલવે મંત્રાલયના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળનું એક સરકારી સાહસ છે.

પોર્ટલ વિશે

- તેનું પ્રથમ પ્રકારનું ડેડિકેટેડ ફ્રિટ પોર્ટલ ખાતરી કરશે કે તમામ કામગીરી ગ્રાહકકેન્દ્રિત છે, લોજિસ્ટિક્સ પ્રદાતાના ખર્ચમાં

ઘટાડો કરશે, સપ્લાયર્સ માટે ઓનલાઇન ટ્રેકિંગની ખાતરી કરશે અને ફ્રિટ પરિવહનની પ્રક્રિયાને સરળ બનાવશે.

- માનવ ભાગીદારીની જરૂરિયાત ઘટાડવા માટે માનવ પ્રક્રિયાઓની જગ્યાએ ઓનલાઇન પ્રક્રિયાઓ રજૂ કરવાનું લક્ષ્ય છે.
- આ પોર્ટલ વ્યવસાયમાં સરળતા, પારદર્શિતા અને વ્યાવસાયિક સપોર્ટ પૂરા પાડવામાં કેન્દ્રિત છે.
- રેલ્વેએ 4000 થી વધુ ફ્રિટ ટર્મિનલ્સ પર 9,000 થી વધુ ગ્રાહકોને ફ્રિટ સેવા આપવા માટે સંગ્રહકારો, ટ્રક માલિકો, વેરહાઉસ માલિકો અને મજૂર પ્રદાતાઓને આમંત્રણ આપ્યું છે.

મધ્યપ્રદેશમાં ફ્લોટિંગ સોલર પાવર પરિયોજના

- મધ્યપ્રદેશના ખંડવા જિલ્લામાં નર્મદા નદી પર ઓમકારેશ્વર ડેમ પર નિર્માણ પામનાર વિશ્વનો સૌથી મોટો ફ્લોટિંગ સોલર પાવર પ્રોજેક્ટ, વર્ષ 2022-23 સુધીમાં સૌર ઊર્જા ઉત્પન્ન કરવાનું કામ શરૂ કરશે.
- આ પ્રોજેક્ટ માટે અંદાજે 3,000 કરોડ રૂપિયાનું રોકાણ છે.
- નોંધનીય છે કે ઇન્ટરનેશનલ ફાઇનાન્સ કોર્પોરેશન, વર્લ્ડ બેંક અને પાવર ગ્રીડ કોર્પોરેશન દ્વારા ઉપરોક્ત પ્રોજેક્ટના વિકાસ માટે સહાય આપવા સૈદ્ધાંતિક સંમતિ આપી છે.
- આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત ડેમમાં સોલાર પેનલ્સ લગાવીને આશરે 2000 હેક્ટર જળ વિસ્તારમાં વીજળી ઉત્પન્ન કરવામાં આવશે.
- આ સંદર્ભમાં જારી કરાયેલા પ્રકાશન મુજબ, આ પ્રોજેક્ટની વિશેષતા એ છે કે તેમાં જળાશયોમાં પાણીની સપાટી પર ફ્લોટિંગ સોલર પેનલ્સ હશે. ઉપરાંત, જ્યારે ડેમનું પાણીનું સ્તર નીચું આવે છે, ત્યારે તે આપમેળે ઉપર અને નીચે સમાયોજિત થઈ જશે.
- તેની ડિઝાઇન એવી રીતે બનાવવામાં આવી છે કે પાણીના તરંગો અને પૂરની તેની પર કોઈ અસર ના પડે.

નવી ઔદ્યોગિક માળખાગત પરિયોજનાઓ

- તાજેતરમાં કેબિનેટ કમિટી ઓન ઇકોનોમિક અફેર્સ (CCEA) એ 7725 કરોડના ત્રણ પાયાની માળખાકીય દરખાસ્તોને મંજૂરી આપી છે જેમાં મોટા પરિવહન કોરિડોર દ્વારા જોડાયેલા ગ્રીનફિલ્ડ ઔદ્યોગિક શહેરો સ્થાપવાની દરખાસ્ત છે.
- કેબિનેટે ઇથેનોલના ઉત્પાદન માટેની વ્યાજ આર્થિક સહાયની સુધારેલી યોજનાને પણ મંજૂરી આપી છે, જેમાં માત્ર ગોળ આધારિત નહીં, અનાજ આધારિત ભટ્ટીઓનો સમાવેશ કરવાની યોજનાને વિસ્તૃત કરી છે.
- આ યોજના જવ, મકાઈ અને ચોખા જેવા અનાજમાંથી ઇથેનોલના ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન આપશે, તેમજ ઉત્પાદન અને નિસ્સંદન ક્ષમતાને વધારીને 1000 કરોડ લિટર કરવામાં મદદ કરશે.

- > 2030 સુધીમાં પેટ્રોલથી 20% ઇથેનોલ મિશ્રિત કરવાના લક્ષ્યાંકને પહોંચી વળવા પણ તે મદદ કરશે.
- > આ પ્રોજેક્ટ્સ ઇસ્ટર્ન અને વેસ્ટર્ન ડેડિકેટેડ ફ્રિટ કોરિડોર, એક્સપ્રેસ વે અને નેશનલ હાઇવે, બંદરો, એરપોર્ટ્સ જેવા મોટા પરિવહન કોરિડોરની નજીકની સુનિશ્ચિતતા પર આધારિત છે.
- > આ ભારતને વૈશ્વિક ઉત્પાદન સાંકળમાં મેન્યુફેક્ચરીંગમાં મજબૂત સ્થાન આપવા માટે રોકાણ આકર્ષિત કરશે.
- > આ પ્રોજેક્ટ્સ ઔદ્યોગિક કોરિડોરના વિકાસ દ્વારા રોજગારની પૂરતી તકો બનાવવામાં મદદ કરશે.

Back to Basics : ઔદ્યોગિક કોરિડોર

- > અર્થવ્યવસ્થાના વિવિધ ક્ષેત્ર પરસ્પર નિર્ભર છે અને ઔદ્યોગિક કોરિડોર આ આંતરવલંબન માટે ઉદ્યોગ અને માળખાગત સુવિધા વચ્ચે અસરકારક એકીકરણની ખાતરી કરે છે, જેથી એકંદરે આર્થિક અને સામાજિક વિકાસ થાય છે.

આર્થિક લાભ

- **નિકાસમાં વધારો:**
  - > ઔદ્યોગિક કોરિડોર ઓછા લોજિસ્ટિક્સ ખર્ચમાં પરિણમે છે જે ઔદ્યોગિક ઉત્પાદન માળખાની કાર્યક્ષમતામાં વધારો કરશે. આનાથી ઓછા ઉત્પાદન ખર્ચ સાથે આંતરરાષ્ટ્રીય બજારોમાં ભારતીય ઉત્પાદનો વધુ સ્પર્ધાત્મક બનશે.
- **રોજગારની તકો:**
  - > ઔદ્યોગિક કોરિડોરના નિર્માણથી ઉદ્યોગોના વિકાસ માટે રોકાણ આકર્ષિત થશે, જે બજારમાં રોજગારની વધુ તકો ઉત્પન્ન કરે તેવી સંભાવના છે.
- **લોજિસ્ટિક્સ:**
  - > આ કોરિડોર ઇકોનોમીઝ ઓફ સ્કેલ માટે જરૂરી લોજિસ્ટિક્સ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રદાન કરશે, આમ વ્યવસાયોને તેમની મૂળ યોગ્યતાના ક્ષેત્રો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા માટે સક્ષમ બનાવશે.
- **રોકાણની તકો:**
  - > ઔદ્યોગિક કોરિડોર ખાનગી ક્ષેત્ર માટે ઔદ્યોગિક તકોના દોહન સંબંધિત વિવિધ પાયાના માળખાગત પ્રોજેક્ટ્સની જોગવાઈમાં રોકાણની તકો પૂરી પાડે છે.
- **અમલીકરણ સુધારણા:**
  - > ઔદ્યોગિક કોરિડોરના લાંબા ગાળાના ફાયદાઓમાં મૂળભૂત માળખાગત વિકાસ ઉપરાંત વેપાર અને ઉદ્યોગ માટે ઔદ્યોગિક ઉત્પાદન એકમોની સરળ પહોંચ, પરિવહન અને સંદેશવ્યવહારના ખર્ચમાં ઘટાડો, ડિલિવરીના સમયમાં સુધારો અને ઇન્વેન્ટરી ખર્ચમાં ઘટાડો સામેલ છે.

પર્યાવરણીય મહત્વ

- > ઔદ્યોગિક કોરિડોરની આસપાસ ઔદ્યોગિક એકમો સ્થાપિત કરવાથી ચોક્કસ સ્થળે ઉદ્યોગોની સાંદ્રતા અટકાવવામાં આવશે.
- > અહીં વિશેષ સ્થાન તે સ્થાનનો સંદર્ભ આપે છે જ્યાં પર્યાવરણનું જરૂરિયાત કરતાં વધારે શોષણ થાય છે અથવા તે પર્યાવરણીય અધોગતિ માટે જવાબદાર છે.

સામાજિક-આર્થિક મહત્વ

- > સામાજિક-આર્થિક દૃષ્ટિકોણથી, ઔદ્યોગિક કોરિડોરમાં વિવિધ વ્યાપક અસરો હોય છે જેમ કે ઔદ્યોગિક ટાઉનશિપ્સની સ્થાપના, શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ, હોસ્પિટલો વગેરે. આ માનવ વિકાસના ધોરણોને વધુ વધારવામાં મદદરૂપ થશે.
- > આ ઉપરાંત, લોકોને તેમના ઘરો નજીક રોજગારની તકો મળશે અને દૂરસ્થ સ્થળોએ જવું પડશે નહીં (સ્થળાંતર અટકાવવામાં આવશે).

રાષ્ટ્રીય ઔદ્યોગિક કોરિડોર વિકાસ કાર્યક્રમ

- **દ્યોય:**
  - > ભારત સરકાર રાષ્ટ્રીય ઔદ્યોગિક કોરિડોર પ્રોગ્રામના ભાગ રૂપે વિવિધ ઔદ્યોગિક કોરિડોર પ્રોજેક્ટ્સનો વિકાસ કરી રહી છે, જેનો ઉદ્દેશ ભારતમાં ઔદ્યોગિક શહેરોનો વિકાસ કરવાનો છે જે વિશ્વના સર્વશ્રેષ્ઠ ઉત્પાદન અને રોકાણોની સાઈટ્સ સાથે સ્પર્ધા કરી શકે.
- **વ્યવસ્થાપન:**
  - > વિકાસ અને અમલીકરણના વિવિધ તબક્કે હાજર તમામ ઔદ્યોગિક કોરિડોરના સમન્વિત અને એકીકૃત વિકાસ માટે રાષ્ટ્રીય ઔદ્યોગિક કોરિડોર વિકાસ અને અમલીકરણ ટ્રસ્ટ (NICDIT) એ ઉદ્યોગ વિભાગ અને આંતરિક વેપાર પ્રમોશન (DPIIT) ના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળ છે.
  - > તે ભારતનો સૌથી મહત્વાકાંક્ષી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોગ્રામ છે, જેનો ઉદ્દેશ નવા ઔદ્યોગિક શહેરોને 'સ્માર્ટ સિટીઝ'માં વિકસાવવા અને આગામી પેઢી માટે તકનીકીઓના ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સેક્ટરમાં રૂપાંતરિત કરવાનો છે.
  - > આ પ્રોગ્રામ માટેની કુલ મંજૂરી રકમ આશરે 20,084 કરોડ રૂપિયા છે. કાર્યક્રમ અંતર્ગત, 11 ઔદ્યોગિક કોરિડોર પ્રોજેક્ટ્સ શરૂ કરવામાં આવ્યા છે અને કાર્યક્રમ અંતર્ગત વર્ષ 2024-25 સુધીમાં ચાર તબક્કામાં કુલ 30 પ્રોજેક્ટ્સનો વિકાસ કરવામાં આવશે.

આગળનો માર્ગ

- > કોરિડોર ઇન્સ્ટોલેશનના ઉદ્દેશ્યને સફળ બનાવવા માટે ભારતે ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ 4.0. નો ભાગ બનવાની જરૂર પડશે, સ્માર્ટ રોબોટિક્સ, હળવા અને હાર્ડ મટિરિયલ્સ, 3D પ્રિન્ટિંગ અને એનાલિટિક્સ મેન્યુફેક્ચરીંગ પ્રોસેસ જેવા ક્ષેત્રોમાં નવીનતાની નવી રીતોનો ભાગ બનવાની જરૂર છે.
- > ઔદ્યોગિક કોરિડોર ઔદ્યોગિક ક્રાંતિના ચોથા ચરણમાં વિશ્વને દોરવા માટેના પ્રયત્નોમાં ભારતને મદદ કરશે. આ યોજનાના અસરકારક અમલીકરણ સાથે ભારત વિકાસની રેસમાં મોટી છલાંગ લગાવી શકે છે.

સત્યમેવ જયતે: ડિજિટલ મીડિયા સાક્ષરતા

- > તાજેતરમાં જ બનાવટી સમાચારોના ભયને પહોંચી વળવા કેરળ સરકારે 'સત્યમેવ જયતે' નામનો ડિજિટલ મીડિયા સાક્ષરતા કાર્યક્રમ જાહેર કર્યો છે.
- > આ પ્રોગ્રામને શાળાઓ અને કોલેજોમાં ડિજિટલ મીડિયા સાક્ષરતા પર અભ્યાસક્રમ વિકસાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવા જાગૃત કરવામાં આવશે.

- પ્રોગ્રામમાં પાંચ મુદ્દાઓ શામેલ હશે:
- > ખોટી માહિતી શું છે?
- > શા માટે તે ઝડપથી ફેલાઈ રહી છે?
- > સોશિયલ મીડિયા સામગ્રીનો ઉપયોગ કરતી વખતે શું સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે?
- > નકલી સમાચાર ફેલાવનારાઓ કેવી રીતે ફાયદો કરે છે?
- > નાગરિકો શું પગલાં લઈ શકે છે?

Back to Basics : સત્યમેવ જયતે

- > સત્યમેવ જયતે (સત્યનો હંમેશાં વિજય થાય છે) હિન્દુ ધર્મગ્રંથ મુંડકોપનિષદના મંત્રનો એક ભાગ છે.
- > આઝાદી પછી 26 જાન્યુઆરી 1950 ના રોજ તેને ભારતના રાષ્ટ્રીય સૂત્ર તરીકે અપનાવવામાં આવ્યું.
- > તે દેવનાગરીમાં ભારત દેશના ઉત્તર પ્રદેશમાં વારાણસી નજીક સરનાથ ખાતે મૌર્ય સમ્રાટ અશોક દ્વારા બનાવવામાં આવેલા સિંહ સ્તંભ પર લખાયેલ છે અને તે ભારતીય રાષ્ટ્રીય પ્રતીકનો એક અભિન્ન ભાગ છે.
- > પ્રતીક અને શબ્દ 'સત્યમેવ જયતે' એ તમામ ભારતીય ચલણ અને રાષ્ટ્રીય દસ્તાવેજોની એક બાજુ લખાયેલ છે.

બનાવટી સમાચારના જોખમો

- > નકલી સમાચાર એ એક પ્રકારની ખોટી માહિતી છે જે સમાચાર તરીકે રજૂ થાય છે. ઘણીવાર તે કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાની પ્રતિષ્ઠાને નુકસાન પહોંચાડવા અથવા જાહેરાતની આવક દ્વારા પૈસા કમાવવાનો હેતુ છે.
- > સોશિયલ મીડિયા અને બીજા માધ્યમોને કારણે બનાવટી સમાચારોનો ફેલાવો વધ્યો છે.
- > રાજકીય ધ્રુવીકરણ, સત્ય પછીનું રાજકારણ, પુષ્ટિ પક્ષપાત અને સોશિયલ મીડિયા બનાવટી સમાચારોના ફેલાવા માટે ફસાવવામાં આવેલ છે.

સંબંધિત જોખમો

- > નકલી સમાચાર, વાસ્તવિક સમાચારની અસર ઘટાડી શકે છે અને તેનું સ્થાન મેળવી શકે છે.
- > ભારતમાં નકલી સમાચારોનો ફેલાવો મોટાભાગે રાજકીય અને ધાર્મિક મામલામાં થાય છે.
- > જો કે કોવીડ-19 રોગચાળાને લગતી ખોટી માહિતી પણ વ્યાપકપણે ફેલાવવામાં આવી હતી.
- > સોશિયલ મીડિયા દ્વારા ફેલાતા નકલી સમાચારો દેશમાં એક ગંભીર સમસ્યા બની છે, જેના કારણે ટોળાની હિંસાની ઘટનાઓ પણ જોવા મળી છે.

નિયંત્રિત કરવાનાં પગલાં

- > મોટે ભાગે, સોશિયલ મીડિયા પર ફેલાતી અફવાઓ અટકાવવા માટે સરકાર 'ઈન્ટરનેટ શટડાઉન' નો ઉપયોગ કરે છે.

- > 'ફેક ન્યૂઝ'ની સમસ્યાને પહોંચી વળવા, ઘણા નિષ્ણાતોએ સોશિયલ મીડિયા એકાઉન્ટ્સ સાથે આધારને લિંક કરવા જેવા આઈડિયા પણ સૂચવ્યા છે.
- > કેરળના કન્નુર જેવા ભારતના કેટલાક ભાગોમાં સરકાર સરકારી શાળાઓમાં 'ફેક ન્યૂઝ'ની જાગૃતિ માટે વર્ગો ચલાવી રહી છે.
- > સરકાર દ્વારા સામાન્ય લોકોને ખોટા સમાચારોથી વધુ જાગૃત કરવા માટે અનેક અન્ય જાહેર-શિક્ષણ પહેલનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.
- > ભારતમાં 'ફેક ન્યૂઝ'ની સત્યતાને તપાસવા માટે ઘણી ફેક્ટ-ચેકિંગ વેબસાઈટ્સ આવી છે, જેના દ્વારા કોઈપણ સમાચારોનું સત્ય સરળતાથી જાણી શકાય છે.
- > તાજેતરમાં, એક કેસની સુનાવણી કરતી વખતે સુપ્રીમ કોર્ટે કેન્દ્ર સરકાર પાસે ટેલિવિઝન ન્યૂઝ ચેનલો પર બતાવવામાં આવતી સામગ્રી અને નકલી સમાચારોની ગંભીર સમસ્યા અને આ સૂચના અંગેની ફરિયાદ અંગે કાર્યવાહી કરવા માટે વર્તમાન કાનૂની પ્રણાલી વિશે માહિતી માંગી હતી. એવું પણ આપવામાં આવ્યું હતું કે જો આવી કોઈ પ્રણાલી ન હોય તો જલદીથી તેનો વિકાસ થવો જોઈએ.

આગળનો માર્ગ

- > સરકારે 'બનાવટી સમાચારો' સામે ચાલી રહેલી લડતની વાસ્તવિકતાથી સમાજના તમામ વર્ગને જાગૃત કરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. 'બનાવટી સમાચાર' ફેલાવનારાઓ સામે કડક કાર્યવાહી થવી જોઈએ.
- > સોશિયલ મીડિયા અને અન્ય પ્લેટફોર્મ પર ફેલાયેલા ડેટાની ચકાસણી માટે સરકારે એક સ્વતંત્ર એજન્સીની રચના કરવી જોઈએ. આ એજન્સીનું પ્રાથમિક કાર્ય તથ્યો અને આંકડા સામાન્ય લોકો સમક્ષ રજૂ કરવું જોઈએ.
- > સોશિયલ મીડિયા વેબસાઈટ્સને કોઈપણ પ્રકારના 'ફેક ન્યૂઝ' માટે જવાબદાર બનાવવી જોઈએ, જેથી તેઓ 'બનાવટી સમાચાર' ના નિયંત્રણને તેમની જવાબદારી તરીકે સ્વીકારી શકે.
- > કૃત્રિમ ગુપ્તચર તકનીકો, ખાસ કરીને 'મશીન લર્નિંગ' અને 'નેચરલ લેંગ્વેજ પ્રોસેસિંગ' નો ઉપયોગ 'ફેક ન્યૂઝ' ની સમસ્યાનો સામનો કરવા માટે કરી શકાય છે.
- > કેરળ સરકારના 'સત્યમેવ જયતે' જેવા અન્ય કાર્યક્રમો દેશના અન્ય રાજ્યોમાં લાગુ કરવા જોઈએ, જેથી દેશભરના વિદ્યાર્થીઓને 'બનાવટી સમાચાર' ની સમસ્યાથી વાકેફ કરી શકાય, અને તેઓ આ સમસ્યાને પોતાને પણ નિવારી શકે. તેણે તેના પરિવારને પણ આ વિશે જાગૃત કરવું જોઈએ.

સ્કૂલ બેગ નીતિ 2020

- > ડિરેક્ટોરેટ ઓફ એજ્યુકેશન દ્વારા તમામ શાળાઓને રાષ્ટ્રીય શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ (NCERT) દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી નવી 'સ્કૂલ બેગ નીતિ 2020' ને અનુસરવા માટે એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યો છે.

Back to Basics : પરિપત્ર

- > પરિપત્ર મુજબ, શિક્ષકોએ વિદ્યાર્થીઓને ચોક્કસ દિવસે શાળામાં કયા પુસ્તકો અને નોટબુક લાવવાની છે તે અગાઉથી જાણ કરવી ફરજિયાત છે, સાથે સાથે શિક્ષકો સમયાંતરે તપાસ કરશે કે વિદ્યાર્થીઓ બિનજરૂરી પુસ્તકો કે નોટબુક લાવે છે કે નહિ.
- > તમામ વિદ્યાર્થીઓને ગુણવત્તાયુક્ત પીવાના પાણીનો પૂરતો જથ્થો પૂરો પાડવો તે શાળા સંચાલનની ફરજ અને જવાબદારી છે, જેથી વિદ્યાર્થીઓને તેમના ઘરમાંથી પાણીની બોટલ લાવવાની જરૂર ન પડે.

સ્કૂલ બેગ પોલિસી, 2020

- > નીતિમાં વર્ગ-1 થી 12 સુધીના વિદ્યાર્થીઓનું હોમવર્ક અને તેમની બેગના વજન સંબંધિત માર્ગદર્શિકાને આવરી લેવામાં આવી છે.
- > નીતિ મુજબ, વર્ગ 1 થી 10 ના વિદ્યાર્થીઓની સ્કૂલ બેગ તેમના શરીરના વજનના 10 ટકાથી વધુ ન હોવી જોઈએ, તેમજ પૂર્વ-પ્રાથમિક વર્ગોમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ માટે સ્કૂલ બેગ હોવું જ ન જોઈએ.
- > વર્ગ-II સુધીના વિદ્યાર્થીઓને કોઈ ગૃહકાર્ય આપવું જોઈએ નહીં, જ્યારે ત્રીજા ધોરણથી પાંચમા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓને દર અઠવાડિયે વધુમાં વધુ બે કલાક, છઠ્ઠા ધોરણથી આઠમાં વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને દિવસ દીઠ એક કલાકનું મહત્તમ અને નવમાં અને તેથી વધુ વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને દિવસ દીઠ મહત્તમ બે કલાકનું હોમવર્ક આપવું જોઈએ.
- > આ નીતિ શાળાઓ માટેના માળખાકીય ફેરફારોની જરૂરિયાત પર પણ ભાર મૂકે છે, કારણ કે વિદ્યાર્થીઓ દરરોજ ઘણા પુસ્તકો લઈ જઈ શકતા નથી.
- > શાળાઓએ પૂર્વ-શાળાથી ઉચ્ચ માધ્યમિક સુધીના વિદ્યાર્થીઓને લોકર આપવું જોઈએ, જેથી તેઓ શાળામાં કેટલાક પુસ્તકો છોડી શકે અને જરૂરીયાત મુજબ ઘરે લઈ જાય.
- > તેમાં જણાવાયું છે કે શિક્ષકોએ વિદ્યાર્થીઓના સ્કૂલ બેગનું વજન દર ત્રણ મહિને તપાસવાની જવાબદારી લેવી જોઈએ અને માતા-પિતાને ભારે બેગ વિશે જાણ કરવી જોઈએ.
- > આ મુજબ, ભારે પુસ્તકો કરતા ઓછા અને ઓછા વજનવાળા પુસ્તકોને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ.
- ભારે સ્કૂલ બેગની સમસ્યા:
  - > ભારે સ્કૂલ બેગ બાળકો પર ગંભીર પ્રતિકૂળ અસરો પેદા કરે છે, જે તેમના કરોડરજજીના સ્તંભ અને ઘૂંટણને નુકસાન પહોંચાડે છે.
  - > ભારે સ્કૂલ બેગને કારણે ગળાના સ્નાયુઓને નુકસાન થઈ શકે છે જે માથાનો દુખાવો, ખભામાં દુખાવો, પીઠનો દુઃખાવો અને ગળા અને હાથમાં દુખાવો લાવી શકે છે.
  - > શારીરિક મુદ્રામાં પણ મોટા પ્રમાણમાં અસર થઈ શકે છે અને આ સ્થિતિને લીધે શારીરિક અસંતુલનની સ્થિતિ ઊભી થઈ શકે છે અને આ સ્થિતિને કારણે ચેતાપ્રણાલી પણ પ્રભાવિત થઈ શકે છે.

રાષ્ટ્રીય શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ (NCERT)

- તે શિક્ષણ મંત્રાલય હેઠળની એક સ્વાયત સંસ્થા છે જે નીચેની કામગીરીને સુનિશ્ચિત કરવા માટે સમર્પિત એક સંસ્થા છે:
  - > શાળા શિક્ષણ સંબંધિત ક્ષેત્રોમાં સંશોધનને પ્રોત્સાહન આપવાની દિશામાં કામ કરવું અને શાળાના શિક્ષણમાં ગુણાત્મક સુધારણાની ખાતરી કરવી.
  - > મોડેલ પાઠ્યપુસ્તકો, પૂરક સામગ્રી તૈયાર કરવી અને પ્રકાશિત કરવી.
  - > નવી શૈક્ષણિક તકનીકોનો વિકાસ અને પ્રસાર.
  - > સાર્વત્રિક શિક્ષણના લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા માટે નોડલ એજન્સી તરીકે કાર્ય કરવું.

હવાનું પ્રદૂષણ અને ગર્ભાવસ્થાને નુકસાન: લેન્સેટ રિપોર્ટ

- > તાજેતરના એક અભ્યાસ મુજબ, નબળી હવાની ગુણવત્તાનો સીધો સંબંધ ભારત, પાકિસ્તાન અને બાંગ્લાદેશમાં ગર્ભાવસ્થાના નુકસાનના કેસો સાથે છે.
- > આ સમગ્ર ક્ષેત્રમાં સગર્ભાવસ્થાના નુકસાન પર હવાના પ્રદૂષણની અસરનો અંદાજ લગાવવાનો આ પ્રકારનો પહેલો અભ્યાસ છે.

Back to Basics : અભ્યાસ

- > PM 2.5 નું જોખમ કેવી રીતે ગર્ભાવસ્થાના નુકસાનનું જોખમ વધારે છે તે તપાસવા માટે અભ્યાસના અધ્યયન દ્વારા એક મોડેલ બનાવવામાં આવ્યું હતું. આ મોડેલ હેઠળ, માતૃત્વ, તાપમાન અને ભેજ, મોસમી વિવિધતા અને ગર્ભાવસ્થાની ખોટમાં લાંબા ગાળાના વલણોને સમાયોજિત કર્યા પછી, ઘન મીટર દીઠ PM 2.5 દ્વારા 10 માઈક્રોગ્રામ વધારો કરીને ગર્ભાવસ્થાના જોખમની ગણતરી કરવામાં આવી હતી.
- > અભ્યાસ મુજબ, PM 2.5 દર ઘનમીટર દીઠ દર 10 માઈક્રોગ્રામ ગર્ભાવસ્થાના નુકસાનની સંભાવનામાં 3 ટકાનો વધારો કરે છે.
- > ગ્રામીણ વિસ્તારોની માતા અથવા જેઓની ગર્ભાવસ્થા દરમિયાન ઉંમર વધુ હોય તેને શહેરી વિસ્તારોની માતાઓ કરતા જોખમ વધારે રહેલું છે.
- > ગર્ભાવસ્થાના નુકસાનના કુલ કેસોમાં, ભારતમાં 77 ટકા, પાકિસ્તાનમાં 12 ટકા અને બાંગ્લાદેશમાં 11 ટકા નોંધાયા છે.
- > આ અભ્યાસ કુદરતી સગર્ભાવસ્થાના નુકસાન અને કસુવાવડ વચ્ચેનો તફાવત પારખવામાં અસમર્થ હતો, જેના કારણે શક્ય છે કે કુદરતી ગર્ભાવસ્થાના નુકસાન પર હવાના પ્રદૂષણના પ્રભાવોને ઓછો આંકવામાં આવ્યો હતો.
- > ઘણી વખત, ગર્ભાવસ્થાથી સંબંધિત ગેરસમજો અને ડરને લીધે, તેના કિસ્સા નોંધવામાં આવતાં નથી, જેના કારણે ડેટાની ગુણવત્તા પર સવાલ ઉભા થઈ શકે છે.

હવા પ્રદૂષણ

- > હવાનું પ્રદૂષણ એ હવામાં થતા ભૌતિક, રાસાયણિક અથવા જૈવિક ફેરફારોનો સંઘર્ભ આપે છે. તે હાનિકારક વાયુઓ, ધૂળ

અને ધૂમ્રપાન વગેરેને લીધે હવાના દૂષણને સંદર્ભિત કરે છે, જે છોડ, પ્રાણીઓ અને માણસોને અસર કરે છે.

■ વાયુ પ્રદૂષકો:

➤ પ્રદૂષકો તે પદાર્થો છે જે પ્રદૂષણનું કારણ બને છે.

■ પ્રાથમિક:

➤ પ્રદૂષકો કે જે સીધા હવાના પ્રદૂષણનું કારણ બને છે અથવા કોઈ વિશિષ્ટ સ્ત્રોતમાંથી સીધા જ ઉત્સર્જિત થાય છે તે પ્રાથમિક પ્રદૂષક કહેવાય છે. ઉદાહરણ— પાર્ટિક્યુલેટ મેટર, કાર્બન મોનોક્સાઈડ, નાઈટ્રોજન ઓક્સાઈડ અને સલ્ફર ઓક્સાઈડ વગેરે.

■ ગૌણ:

➤ પ્રાથમિક પ્રદૂષકોની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા અને પ્રતિક્રિયા દ્વારા ઉત્પન્ન થતાં પ્રદૂષકોને ગૌણ પ્રદૂષક તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ઉદાહરણો — ઓઝોન અને ગૌણ કાર્બનિક એરોસોલ્સ વગેરે.

હવાના પ્રદૂષણનું કારણ

- ઘરોમાં રસોઈ, ઊર્જા અને લાઈટિંગના હેતુ માટે અશ્મિભૂત ઈંધણ અને લાકડા વગેરેને બાળી નાખવું.
- કોલસા આધારિત વીજળી ઉત્પન્ન કરનારા પ્લાન્ટ અને ડીઝલ જનરેટર પ્લાન્ટ સહિતના ઉદ્યોગોમાંથી ધુમાડો.
- પરિવહન ક્ષેત્ર, ખાસ કરીને ડીઝલ એન્જિન વાહનો.
- પશુધન, જેમાં મિથેન અને એમોનિયા ઉત્પન્ન થાય છે, ડાંગર, જે મિથેન ઉત્પન્ન કરે છે, અને કૃષિ કચરો સળગાવવો વગેરે સહિતની ખેતી.
- ખુલ્લામાં કચરો બાળી નાખવું.

વાયુ પ્રદૂષણને નિયંત્રણમાં રાખવા માટે ભારતીય પહેલ

- રાષ્ટ્રીય રાજધાની ક્ષેત્ર (NCR) અને આજુબાજુના વિસ્તારોમાં હવાનું ગુણવત્તા વ્યવસ્થાપન આયોગ: તે હવા પ્રદૂષણને રોકવા માટે રાજ્ય સરકારોના પ્રયત્નોને સંકલન કરે છે અને આ ક્ષેત્ર માટે હવાની ગુણવત્તાના પરિમાણો નક્કી કરશે.
- ભારત સ્ટેજ (BS) છઠ્ઠા ધોરણો:
  - આ હવાના પ્રદૂષણ પર નજર રાખવા માટે સરકારે નક્કી કરેલા ઉત્સર્જન નિયંત્રણ ધોરણો છે.
- હવા ગુણવત્તાની દેખરેખ માટેનું ડેશબોર્ડ:
  - આ એક રાષ્ટ્રીય હવા ગુણવત્તા મોનિટરિંગ પ્રોગ્રામ (NAMP) આધારિત ડેશબોર્ડ છે, જે કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડના નેશનલ એમ્બિએન્ટ એર ક્વોલિટી મોનિટરિંગ (NAAQM) નેટવર્કના ડેટા પર આધારિત છે અને તેમાં 344 શહેરો / નગરો, 29 રાજ્યો, 6 કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો શામેલ છે.
- રાષ્ટ્રીય સ્વચ્છ હવા કાર્યક્રમ:
  - તે વર્ષ 2019 માં શરૂ કરાયેલા 102 શહેરો માટે એક અખિલ ભારતીય વાયુ પ્રદૂષણ નિવારણ યોજના છે.

આગળનો રસ્તો

- હવા પ્રદૂષણ માટે તાત્કાલિક સમાધાન શોધવાની અને આરોગ્ય સિસ્ટમોને વહેલી તકે મજબૂત બનાવવાની જરૂર છે. નોંધનીય છે કે કોરોના વાયરસને કારણે વિશ્વભરમાં લોકડાઉનથી હવાના પ્રદૂષણથી ટૂંકા ગાળાની રાહત જોવા મળી હતી, જોકે આ

સમસ્યાનું કાયમી નિરાકરણ હજી બાકી છે.

- વાયુ પ્રદૂષણ અંગે પણ લોકોમાં જાગૃતિ લાવવાની જરૂર છે. સામાન્ય લોકોને વાયુ પ્રદૂષણ ઘટાડવા માટે શિક્ષિત અને માહિતગાર કરી શકાય છે. જાહેર વર્તન બદલવામાં મદદ માટે મેટ્રો, બસો, હોર્ડિંગ્સ અને રેડિયો દ્વારા જાહેર આરોગ્ય સંદેશાઓ પ્રસારિત કરી શકાય છે.

ભારતનો રેખાંશ વૃદ્ધ અભ્યાસ અહેવાલ

- તાજેતરમાં, કેન્દ્રીય આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલયે આભાસી પ્લેટફોર્મ પરથી ભારતનો રેખાંશ વૃદ્ધ અભ્યાસ(LASI) વેવ -1 નો અહેવાલ બહાર પાડ્યો હતો.

Back to Basics : LASI વિશે

- તે આરોગ્ય, આર્થિક અને સામાજિક નિર્ધારકો અને ભારતમાં વૃદ્ધ વસ્તીના પરિણામોની વૈજ્ઞાનિક તપાસનો એક વ્યાપક રાષ્ટ્રીય સર્વે છે. તેને વર્ષ 2016 માં માન્યતા મળી હતી.
- તે ભારતનો પ્રથમ અને વિશ્વનો સૌથી મોટો સર્વે છે જે સામાજિક, આરોગ્ય અને આર્થિક સુખાકારી પર વૃદ્ધ વસ્તી માટે નીતિઓ અને કાર્યક્રમો ઘડવાના ઉદ્દેશ સાથે એક રેખાંશિક ડેટાબેસ પ્રદાન કરે છે.

સર્વે એજન્સીઓ

- હાર્વર્ડ સ્કૂલ ઓફ પબ્લિક હેલ્થ, યુનિવર્સિટી ઓફ સધર્ન કેલિફોર્નિયા, યુનાઈટેડ નેશન્સ પોપ્યુલેશન ફંડ (UNFPA) અને નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ એજિંગ, આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયના વૃદ્ધોના સ્વાસ્થ્ય સંભાળ માટેના રાષ્ટ્રીય પ્રોગ્રામમાં આ સર્વે મુંબઈ સ્થિત ઇન્ટરનેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ફોર પોપ્યુલેશન સાયન્સિસ (IIPS) દ્વારા હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.

■ સર્વેની અવધિ:

- LASI, વેવ -1 માં 72250 વ્યક્તિઓનાં 45 વર્ષ અને તેથી વધુનાં અને તેમના જીવનસાથીનાં બેઝલાઈન નમૂનાનો સમાવેશ થાય છે. આમાં 60 વર્ષ અને તેથી વધુ ઉંમરના 31,464 વ્યક્તિઓ અને 75 વર્ષ કે તેથી વધુ ઉંમરના 6,749 વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે. આ નમૂનાઓ સિક્કિમ સિવાય તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાંથી લેવામાં આવ્યા હતા.

■ પ્રક્રિયા:

- આ સર્વેમાં કુટુંબ અને સામાજિક નેટવર્ક, આવક, સંપત્તિ અને ઉપયોગ અંગેની માહિતી સાથે આરોગ્ય અને જૈવસુચક વિશેની વિગતવાર માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી છે.
- જૈવસુચક એ તબીબી ક્ષેત્રની એક મોટી આણ્વીક અથવા સેલ્યુલર ઘટના છે જે આરોગ્યના લક્ષણો સાથે ચોક્કસ પર્યાવરણીય આવરણને સાંકળે છે. જૈવસુચક પર્યાવરણીય રસાયણોના સંપર્કમાં, કોનિક માનવ રોગોના વિકાસ અને રોગના જોખમમાં વધારો વચ્ચેના ઉપગણોને ઓળખવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે.

■ નિષ્કર્ષ:

- > 2011 ની વસ્તી ગણતરીમાં, 60+ વસ્તી ભારતની 8.6 ટકા વસ્તી એટલે કે 103 મિલિયન વૃદ્ધ લોકોની હતી.
- > 3% ના વાર્ષિક વિકાસ દર સાથે, 2050 માં, લોકોની વસ્તી વધીને 319 મિલિયન થઈ જશે.
- > 75 ટકા વૃદ્ધો કોઈક ગંભીર બીમારીથી પીડાય છે. 40 ટકા વૃદ્ધો અમુક અપંગતાથી પીડાય છે અને 20 ટકા લોકો માનસિક બિમારીઓથી પીડિત છે.
- > સ્વ-અહેવાલના આધારે 45 વર્ષથી વધુ વયના લોકોમાં હૃદયના રોગોનો વ્યાપ 28% છે.

■ સર્વેક્ષણનું મહત્વ

- > વૃદ્ધ લોકો માટે રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય સંભાળના કાર્યક્રમને મજબૂત અને વિસ્તૃત કરવા માટે LASI ના પુરાવાઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે, અને વૃદ્ધ લોકો માટે આરોગ્ય કાર્યક્રમો પ્રતિરોધક બનાવવામાં મદદ કરશે.
- > આ અભ્યાસ કોવિડ-19 રોગચાળાના પ્રકાશમાં વધુ મહત્વપૂર્ણ બને છે કારણ કે વૃદ્ધો અને બહુવિધ રોગોવાળા લોકોને આ રોગનું સૌથી વધુ જોખમ હોય છે.

■ વૃદ્ધોની આરોગ્ય સંભાળ માટેનો રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ(NPHCE)

- કાર્યક્રમ વિશે:
  - > આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલયે નિવૃત્તિ પછી આવક ઘટાડા જેવા વૃદ્ધોના પ્રતિબંધિત ખર્ચ અને આશ્રિત વૃદ્ધ મહિલાઓ માટે આ કાર્યક્રમ રજૂ કર્યો છે.
  - > વૃદ્ધો માટે સુલભ, સસ્તું અને ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળી લાંબા ગાળાની, વ્યાપક અને સમર્પિત સંભાળ સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટે.
  - > વૃદ્ધો માટે એક નવું 'સ્થાપત્ય' બનાવવું.
  - > 'વૃદ્ધ લોકોના સમાજ' માટે સક્ષમ વાતાવરણ બનાવવા માટે એક માળખું બનાવવું.
  - > સક્રિય અને સ્વસ્થ વૃદ્ધાવસ્થાની કલ્પનાને પ્રોત્સાહન આપવું.
- ધિરાણ:
  - > કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જિલ્લા કક્ષા સુધીની પ્રવૃત્તિઓ માટે કુલ બજેટના 75% અને રાજ્ય સરકારના બજેટના 25% ફાળો છે.
- પાત્ર લાભાર્થીઓ:
  - > દેશમાં 60 વર્ષથી ઉપરના બધા.
- લાભોનો પ્રકાર:
  - > રાજ્ય આરોગ્ય વિતરણ પ્રણાલી દ્વારા વૃદ્ધો માટે વિશેષ નિ:શુલ્ક, વિશેષ આરોગ્યસંભાળ સુવિધાઓ.

જમ્મુ અને કાશ્મીરના ઔદ્યોગિક વિકાસ માટેની યોજના

- > આર્થિક બાબતો અંગેની મંત્રીમંડળ સમિતિએ જમ્મુ-કાશ્મીરના ઔદ્યોગિક વિકાસ માટે ઉદ્યોગ અને આંતરિક વેપાર પ્રમોશન (DPIIT) ની સેન્ટ્રલ સેક્ટર યોજનાના પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપી દીધી છે.

- > DPIIT એ વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય હેઠળ કાર્યરત એક વિભાગ છે.

■ Back to Basics : કેન્દ્રીય ક્ષેત્રની યોજના

- > આ યોજનાઓને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા 100 ટકા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવે છે.
- > આનો અમલ કેન્દ્ર સરકાર કરે છે.
- > આ યોજનાઓ મુખ્યત્વે સંઘ સૂચિના વિષય પર બનાવવામાં આવે છે.

■ ધ્યેય

- > આ યોજનાનો ઉદ્દેશ જમ્મુ-કાશ્મીર શાસિત ક્ષેત્રમાં બ્લોક સ્તર સુધીના ઔદ્યોગિક વિકાસને સુનિશ્ચિત કરવાનો છે. તે ભારત સરકારની પ્રથમ ઔદ્યોગિક પ્રોત્સાહન યોજના છે અને તે સમગ્ર કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં ટકાઉ અને સંતુલિત ઔદ્યોગિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપશે.

■ લાભકર્તા

- > નાના અને મોટા બંને એકમો માટે આ યોજના આકર્ષક બનાવવામાં આવી છે.
- > વર્ષ 2020-21થી 2036-37 (કુલ 17 વર્ષ) માટે સૂચિત યોજનાનો કુલ ખર્ચ રૂ. 28,400 કરોડ છે. અત્યાર સુધી વિવિધ વિશેષ પેકેજ યોજનાઓ હેઠળ રૂ. 1,123.84 કરોડ આપવામાં આવ્યા છે.

■ યોજનાના અમલીકરણમાં જમ્મુ કાશ્મીરની ભૂમિકા

- > આ યોજનાના નોંધણી અને અમલીકરણ માટે કેન્દ્રશાસિત રાજ્ય જમ્મુ-કાશ્મીરની એક વ્યાપક ભૂમિકા સૂચવવામાં આવી છે. આ અંતર્ગત દાવા સ્વીકારતા પહેલા સ્વતંત્ર ઓડિટ એજન્સી દ્વારા યોગ્ય નિયંત્રણ અને સંતુલનની વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે.

■ મૂડી રોકાણ માટે પ્રોત્સાહન

- > તે પ્લાન્ટ અને મશીનરી (ઉત્પાદન) અથવા મકાન બાંધકામ અથવા અન્ય તમામ કાયમી ભૌતિક સંપત્તિ (સેવા ક્ષેત્ર) ના કિસ્સામાં રોકાણ પર ઝોન-Aમાં 30 ટકા અને ઝોન-Bમાં 50 ટકાના દરે મૂડી રોકાણ પ્રોત્સાહનો પ્રદાન કરે છે.
- ઝોન-B:
  - > તેમાં દૂરના વિસ્તારોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે અને તેમને વધુ પ્રોત્સાહન મળશે જેથી દૂરના વિસ્તારો અને મોટા શહેરોમાં વિકાસની સમાન તકો સુનિશ્ચિત થઈ શકે.
- ઝોન-A:
  - > આમાં એવા ક્ષેત્રો શામેલ છે કે જે ઝોન-Bમાં શામેલ નથી.
  - > મૂડી રોકાણ એ ધંધો આગળ વધારવા માટે અથવા ધંધા માટે લાંબા ગાળાની સંપત્તિ ખરીદવા માટે વપરાયેલ રકમ છે.

■ મૂડી વ્યાજની છૂટ

- > તે પ્લાન્ટ, મશીનરી, ઈમારતો અને અન્ય તમામ ટકાઉ ભૌતિક સંપત્તિના નિર્માણ માટે 10 વર્ષ માટે 500 કરોડ રૂપિયા સુધીની લોન પર મહત્તમ સાત વર્ષ માટે 6% ના મૂડી વ્યાજની છૂટ પ્રદાન કરે છે.

- > મૂડી વ્યાજ એ લાંબા ગાળાની સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવા અથવા નિર્માણ માટે લેવામાં આવતી લોનની કિંમત છે.

GST પ્રોત્સાહન

- > તે ગુડ્સ અને સર્વિસ ટેક્સ પર આધારિત છે.
- > આ વાસ્તવિક રોકાણ 300 ટકા સુધી ભૌતિક સંપત્તિ (પ્લાન્ટ, મશીનરી, ઇમારતો વગેરે) બનાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરશે.

કાર્યકારી મૂડી વ્યાજ પ્રોત્સાહન

- > તે હાલના એકમોને વાર્ષિક 5% ના દરે મહત્તમ 5 વર્ષ માટે પ્રોત્સાહનો પ્રદાન કરશે. મહત્તમ પ્રોત્સાહક મર્યાદા 1 કરોડ રૂપિયા છે.
- > કાર્યકારી મૂડી, જેને નેટ વર્કિંગ કેપિટલ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તે કંપનીની વર્તમાન સંપત્તિ (રોકડ, પ્રાપ્ત થાય તેવા - ગ્રાહકોના અવેતન બીલ, કાચા અને તૈયાર માલ વગેરે) અને તેની વર્તમાન જવાબદારીઓ વચ્ચેનો તફાવત છે.

મહત્વ

- > આ યોજના રાજ્યમાં નવા રોકાણોને પ્રોત્સાહિત કરશે અને તેમનું નોંધપાત્ર વિસ્તરણ કરશે અને કેન્દ્રશાસિત ક્ષેત્રમાં હાલના ઉદ્યોગોનું પોષણ પણ કરશે.
- > આ ઉપરાંત રાજ્યના સમાન, સંતુલિત અને ટકાઉ સામાજિક-આર્થિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા ઉપરાંત આ યોજનામાં 4.5 લાખ લોકોને રોજગાર પણ મળશે.

પ્રધાનમંત્રી ઉજ્જવલા યોજના

- > પેટ્રોલિયમ અને કુદરતી ગેસ મંત્રાલયે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે કોવિડ-19 કટોકટી દરમિયાન યોજનાના લાભાર્થીઓને પ્રધાનમંત્રી ઉજ્જવલા યોજના અંતર્ગત 14 કરોડથી વધુ વિના મૂલ્યે સિલિન્ડરો પ્રદાન કરવામાં આવ્યા છે.
- > 14.2 કિલોના સબસિડી વિનાના લિક્વિફાઇડ પેટ્રોલિયમ ગેસ સિલિન્ડરોની કિંમત પ્રતિ સિલિન્ડર 694 રૂપિયા રહેવાની છે. વાણિજ્યિક ગ્રાહકોએ પ્રતિ સિલિન્ડર વધારાના 17 રૂપિયા ચૂકવવા પડશે. વળી, દિલ્હીમાં 19 કિલોગ્રામ LPG સિલિન્ડરનો નવો દર 1332 રૂપિયાના અગાઉના ભાવની તુલનામાં વધીને 1349 રૂપિયા થયો છે. કોલકાતામાં ભાવમાં 23 રૂપિયા અને ચેન્નાઈમાં કિંમતોમાં 17 રૂપિયાનો વધારો થયો છે.

Back to Basics : તાજેતરના LPGના ભાવ વધારા

પાછળનું કારણ

- > ઓઈલ માર્કેટિંગ કંપનીઓ દર મહિનાના પ્રથમ દિવસે ગેસ સિલિન્ડરના ભાવમાં સુધારો કરે છે. ભાવ સુધારણા આંતરરાષ્ટ્રીય બજાર દરો પર આધારિત છે. આંતરરાષ્ટ્રીય ભાવ ફેરફારોમાં થયેલા ફેરફારને કારણે તાજેતરમાં ભાવ વધારો થયો છે.
- > ભારતમાં LPG ભાવો આયાત સમાનતા કિંમતના આધારે કરવામાં આવે છે. આયાત સમાનતા કિંમત આંતરરાષ્ટ્રીય

બજારમાં LPGના ભાવના આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે. તે સાઉદી અરેબિયાના અરામકોના LPG ભાવો પર આધારિત છે. તેમાં નિશુલ્ક ઓન-બોર્ડ કિંમતો, કસ્ટમ ડ્યુટી, મહાસાગરના ફ્રિટ ચાર્જ, વીમા, બંદરના લેણાં વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. બિન-સબસિડીવાળા LPG સિલિન્ડરના છૂટક વેચાણના ભાવમાં આંતરિક નિયમો, GST, બોટલિંગ ચાર્જ, માર્કેટિંગ ખર્ચ અને માર્જિનનો સમાવેશ થાય છે. ઓઈલ કંપનીઓ, ડીલર કમિશન દ્વારા ચાર્જ લેવામાં આવે છે.

- > તેથી, નબળો દેખાવ કરતો રૂપિયો પણ ભારતમાં LPGના ઊંચા ભાવ તરફ દોરી જશે. છેલ્લા કેટલાક મહિનામાં વર્તમાન ભાવમાં વધારો આ કારણોસર છે.

આયાત સમાનતા કિંમત

- > યુનાઈટેડ નેશન્સના વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ મુજબ, આયાત કરવામાં આવતી ચીજવસ્તુઓની સરહદ પરની આયાત સમાનતા કિંમત છે. તેમાં આંતરરાષ્ટ્રીય પરિવહન ખર્ચ અને ટેરિફ શામેલ છે.

RoDTEP યોજના

- > ભારત સરકારે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે RoDTEP (Remission of Duties and Taxes on Exported Products) યોજનાના ફાયદા તમામ માલ સુધી પહોંચાડવાના છે.

Back to Basics : RoDTEP યોજના

- > આંતરરાષ્ટ્રીય બજારોમાં ભારતની નિકાસને વેગ આપવા માટે RoDTEP યોજના 2020 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. યોજના અંતર્ગત કેન્દ્ર, રાજ્ય અને સ્થાનિક સ્તરે વસૂલવામાં આવતા વેરા, કર અથવા ફરજોની ભરપાઈ માટે એક પદ્ધતિ બનાવવામાં આવશે. યોજના પૂર્વે, વળતર કોઈપણ મિકેનિઝમ હેઠળ કરવામાં આવતું ન હતું.
- > ભારતમાંથી વેપારીમાલ નિકાસ યોજના (MEIS)માં ઉત્પન્ન થતી માલની નિકાસમાં સામેલ માળખાકીય અપૂર્ણતા અને તેનાથી સંકળાયેલા ખર્ચને સરભર કરવા આ યોજના રજૂ કરવામાં આવી છે.
- > MEIS યોજના WTOને સુસંગત ન હતી.

RoDTEP યોજનાની WTO સુસંગતતા

- > RoDTEP યોજના નિકાસકારો માટેના ઉત્પાદન પછીના વ્યવહારોના ખર્ચને ઘટાડવા માટે વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન સાથે સંકલન કરશે. આ હાંસલ કરવા માટે, RoDTEP યોજના અમલીકરણનાં પગલાંએ ઉત્પાદનલક્ષી પ્રક્રિયાઓ પ્રદાન કરવી આવશ્યક છે. આ WTOના નિયમો અનુસાર છે. આ MSMEના ઉત્પાદનમાં વધારો કરવામાં મદદ કરશે.
- > ઉપરાંત, યોજના હેઠળ પરોક્ષ કરનો ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં વપરાશ કરવામાં આવે છે. આ WTO સાથે પણ સુસંગત છે. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો WTOના સિદ્ધાંતો અનુસાર નિકાસને વેગ આપવા નિકાસ પરના પરોક્ષ કરની ભરપાઈ કરવામાં આવશે.

RoDTEP યોજનાના ફાયદા

- RoDTEP યોજના હેઠળ, ભારતના નિકાસકારો નિકાસ માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણોને પૂર્ણ કરશે. આનાથી આંતરરાષ્ટ્રીય બજારમાં ભારતીય ઉત્પાદનોના મૂલ્યમાં વધારો થશે. તે પ્રમાણપત્ર અને સસ્તું પરીક્ષણ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવી રહ્યાં છે જે આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનો પર આધાર રાખવાને બદલે યોજના હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવશે.
- MEIS ને બદલીને, RoDTEP યોજનાએ ઈનપુટ ટેક્સ ક્રેડિટ માટે સ્વચાલિત માર્ગ બનાવ્યો છે. ઈનપુટ ટેક્સ ક્રેડિટ ઉપભોક્તા વસ્તુઓ, કાચા માલ કે જે ઉત્પાદન માલ અને સેવાઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેની ખરીદી પર ચૂકવેલા કરને ચૂકવવા માટે આપવામાં આવે છે. તેથી, તે ડબલ ટેક્સ ભરવાનું ટાળવામાં મદદ કરે છે.

યોજનાઓ દ્વારા પ્રાપ્ત એવોર્ડ

- SLNPમાં ITના નવીન ઉપયોગ માટે SAPIA, 2017 (દક્ષિણ એશિયા પ્રાપ્ત ઈનોવેશન એવોર્ડ)
- 2019 માં CIO 100
- LED ક્ષેત્રમાં પરિવર્તનશીલ યોગદાનમાં શ્રેષ્ઠતા માટે ગ્લોબલ સોલિડ સ્ટેટ લાઈટિંગ એવોર્ડ
- CII નેશનલ એવોર્ડ ફોર એક્સેલન્સ ઈન એનર્જી મેનેજમેન્ટ, 2020

આગળ રસ્તો

- SLNP દ્વારા સમગ્ર ગ્રામીણ ભારતને આવરી લેવા 2024 સુધીમાં 8,000 કરોડનું રોકાણ લાવવાની યોજના છે. EESL દ્વારા આવતા વર્ષોમાં 30 મિલિયનથી વધુ LED સ્ટ્રીટ લાઈટ્સ ઈન્સ્ટોલ કરવાની છે.

ઉજાલા અને SLNP યોજનાના છ વર્ષ પૂર્ણ

- ઉજાલા (Unnat Jyoti by Affordable LEDs for All) અને SLNP (Street Lighting National Programme) એ સફળ અમલીકરણના છ વર્ષ પૂર્ણ કર્યાં છે. બંને કાર્યક્રમોએ દેશભરમાં ઘરેલું અને જાહેર લાઈટિંગ પ્રણાલીનું નવીકરણ કર્યું છે.
- આ યોજનાઓએ સ્થાનિક LED બજારોના વિકાસમાં મદદ કરી છે.
- તેઓએ સરેરાશ ઘરગથ્થુ વીજબીલ 15% ઘટાડવામાં મદદ કરી છે.
- આ યોજનાઓથી પરિવારોને તેમના મકાનોમાં વધુ સારી લાઈટ પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ મળી છે અને ત્યાં તેમના જીવનની ગુણવત્તામાં સુધારો થયો છે.

Back to Basics : છ વર્ષમાં ઉજાલાની ઉપલબ્ધિઓ

- UJALA હેઠળ, EESL એ 6.69 કરોડ LEDs બલ્બનું વિતરણ કર્યું છે. તેણે 1.14 કરોડથી વધુ LEDs સ્ટ્રીટ લાઈટ લગાવી છે. આનાથી દર વર્ષે 55.33 અબજ-કિલોવોટ કલાકની ઊર્જા બચાવવામાં મદદ મળી છે.
- આ યોજના દ્વારા ગ્રીનહાઉસ ગેસના ઉત્સર્જનમાં દર વર્ષે 38.59 મિલિયન ટન કાર્બન ડાયોક્સાઈડનો ઘટાડો કરવામાં મદદ મળી છે.
- આ યોજનામાં 72 લાખ LEDs ટ્યુબ લાઈટ અને 23 લાખ ઊર્જા કાર્યક્ષમ પંખાને પોસાય તેવા ભાવે વિતરણ કરવામાં આવ્યા છે.

છ વર્ષમાં SLNPની ઉપલબ્ધિઓ

- EESL એ SLNP હેઠળ 1.1 કરોડથી વધુ LEDs સ્ટ્રીટ લાઈટ લગાવી છે. આનાથી દર વર્ષે 7.67 અબજ-કિલોવોટ કલાકની ઊર્જા બચાવવામાં મદદ મળી છે.
- આ યોજનાથી ગ્રીનહાઉસ ગેસના ઉત્સર્જનને દર વર્ષે 5.29 મિલિયન ટન કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ઘટાડવામાં મદદ મળી છે.
- યોજનાની મદદથી પાલિકાઓ તેમના વીજળીના બિલમાં રૂપિયા 5,210 કરોડ બચાવવા સક્ષમ બની છે.

જમ્મુ અને કાશ્મીરના ઔદ્યોગિક વિકાસ માટેની કેન્દ્ર સરકારની યોજના

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની અધ્યક્ષતામાં તાજેતરમાં આર્થિક બાબતોની કેબિનેટ સમિતિએ જમ્મુ-કાશ્મીરના ઔદ્યોગિક વિકાસને વેગ આપવા મહત્વાકાંક્ષી યોજનાને મંજૂરી આપી હતી. જમ્મુ-કાશ્મીર યોજનાના ઔદ્યોગિક વિકાસ માટે ભારત સરકારે 28,400 કરોડ રૂપિયા ફાળવ્યા છે. આ ભંડોળનો ઉપયોગ 2037 સુધી પ્રદેશના ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રના વિકાસ માટે થવાનો છે.

Back to Basics : મુખ્ય વિશેષતાઓ

- આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એવી રોજગારી પેદા કરવાનો છે કે જે આર્થિક વિકાસ તરફ દોરી જશે અને ઉદ્યોગ અને સેવાના કેન્દ્ર પછીના વિકાસને વેગ મળશે. આ બદલામાં નવા રોકાણને આકર્ષિત કરશે.
- આ યોજના મહત્વાકાંક્ષી છે કારણ કે તે મોટા અને નાના બંને ઔદ્યોગિક એકમોને આકર્ષે છે.
- આ યોજનાથી મોટા રોકાણો આકર્ષવા અને આ ક્ષેત્રમાં પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ 4.5 લાખ રોજગાર પૂરા પાડવાની અપેક્ષા છે.
- કલમ-370 નાબૂદ થયા બાદ જમ્મુ-કાશ્મીર ક્ષેત્રમાં ઔદ્યોગિક નીતિના ભાગ રૂપે કેન્દ્ર સરકારે અત્યાર સુધીમાં કુલ 1123 કરોડ રૂપિયાના રોકાણ કર્યાં છે.

યોજના દ્વારા આપવામાં આવતા પ્રોત્સાહનો

- આ યોજના ઝોનમાં 30% પર મૂડી રોકાણ પ્રોત્સાહન આપશે.
- તે ઝોન-Bમાં 50% ના રોકાણ માટે પ્રોત્સાહન આપશે. આમાં મેન્યુફેક્ચરિંગ અને કન્સ્ટ્રક્શન ક્ષેત્રમાં રોકાણ શામેલ છે.
- ઝોન-Aમાં પ્રોત્સાહનની મહત્તમ મર્યાદા અનુક્રમે 5 કરોડ અને ઝોન-Bમાં 7.5 કરોડ રૂપિયા છે.
- આ યોજના 500 કરોડ રૂપિયા સુધીની લોનની રકમ પર 7 વર્ષ માટે 6 PCના વાર્ષિક દરે વ્યાજ સબવેશન આપશે.
- GST સાથે જોડાયેલ પ્રોત્સાહન વાસ્તવિક રોકાણના પાત્ર મૂલ્યના ત્રણસો ટકા હશે.

- > પૂરી પાડવામાં આવતી પ્રોત્સાહનની રકમ પ્રોત્સાહકની કુલ પાત્ર રકમના દસમા ભાગથી વધુ ન હોવી જોઈએ.

‘આપણા બંધારણને જાણીએ’ અભિયાન

- > કેન્દ્ર સરકાર ટૂંક સમયમાં દેશભરની શાળાઓ, કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓમાં ‘આપણા બંધારણને જાણીએ’ નામનું અભિયાન યોજશે.
- > આ અભિયાનનો ઉદ્દેશ દેશના યુવાનોને બંધારણના વિવિધ પાસાઓથી વાકેફ કરવાનો છે.
- > આ અંગેની જાહેરાત કરતા લોકસભા અધ્યક્ષે કહ્યું કે, ‘જોકે ભારતના મોટાભાગના લોકો બંધારણમાં સમાવિષ્ટ અધિકારોથી વાકેફ છે, પરંતુ તેઓને તેમની ફરજોની જાણકારી નથી. આ અભિયાન અંતર્ગત લોકોને તેમની ફરજો વિશે પણ જાગૃત કરવામાં આવશે, જે દેશના બંધારણને વધુ મજબૂત બનાવશે.’

પ્રાકૃતિક મૂડી ખાતું અને ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓની મૂલ્યાંકન પરિયોજના

- > પ્રાકૃતિક મૂડી ખાતું અને ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓની મૂલ્યાંકન ઈન્ડિયા ફોરમ-2021નું આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય દ્વારા આયોજન કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- > MoSPI પ્રાકૃતિક મૂડી ખાતું અને ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓના મૂલ્યાંકન પરિયોજના હેઠળ અનેક પહેલ કરી છે, જેનો હેતુ ભારતમાં ઇકોસિસ્ટમ એકાઉન્ટિંગના સિદ્ધાંત અને પ્રથાને આગળ વધારવાનો છે.

Back to Basics : પ્રોજેક્ટ વિશે

- > યુરોપિયન યુનિયન દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડતું NCAVES પ્રોજેક્ટ યુનાઈટેડ નેશન્સ આંકડા ડિવિઝન, યુનાઈટેડ નેશન્સ એન્વાયરમેન્ટ પ્રોગ્રામ અને બાયોલોજિકલ ડાયવર્સિટી કન્વેશનના સચિવાલય દ્વારા સંયુક્ત રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યું હતું.
- > આ પ્રોજેક્ટમાં ભાગ લેનારા પાંચ દેશો (બ્રાઝિલ, ચીન, દક્ષિણ આફ્રિકા અને મેક્સિકો) માં ભારતનો સમાવેશ છે.
- > ભારતમાં NCAVES પ્રોજેક્ટ પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન મંત્રાલય અને રાષ્ટ્રીય દૂરસ્થ સંવેદન કેન્દ્રના સહયોગથી આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય દ્વારા લાગુ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

પ્રાકૃતિક મૂડી ખાતું

- > પ્રાકૃતિક મૂડી ખાતું એ એક શબ્દ છે જે કુદરતી મૂડીના સ્ટોક અને પ્રવાહને માપવા અને જાણ કરવાની પદ્ધતિસરની રીત પ્રદાન કરે છે.
- > પ્રાકૃતિક મૂડી નવીનીકરણીય અને બિન-નવીનીકરણીય સંસાધનોના સ્ટોકનો સંદર્ભ આપે છે જે લોકોની આજીવિકા માટે ખૂબ ઉપયોગી છે.
- > NCA હેઠળ, વ્યક્તિગત પર્યાવરણીય સંપત્તિ અથવા સંસાધનો, જળ, ખનિજ, ઊર્જા, લાકડું, માછલી, વગેરે જેવા

જીવવિજ્ઞાન અને બાયોટિક, તેમજ ઇકોસિસ્ટમ અસ્કયામતો, જેવવિવિધતા અને ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓ, બંનેનો હિસાબ ભૌતિક અને નાણાકીય રીતે જવાબદાર છે.

- > જેમ દેશના રાષ્ટ્રીય હિસાબોનું સંકલન સિસ્ટમ ઓફ નેશનલ એકાઉન્ટ્સ (SNA) દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવે છે, તેવી જ રીતે પ્રાકૃતિક હિસાબી હિસાબી માટે પર્યાવરણીય-આર્થિક હિસાબની પદ્ધતિ અપનાવવામાં આવે છે.
- > પર્યાવરણ આર્થિક ખાતું પ્રણાલી પર્યાવરણ અને અર્થતંત્ર વચ્ચેની કડી માપવા માટે એક માળખું પ્રદાન કરે છે.
- > SEEA-સેન્ટ્રલ ફેમવર્કને યુનાઈટેડ નેશન્સ આંકડાકીય કમિશન દ્વારા ફેબ્રુઆરી, 2012 માં આંતરરાષ્ટ્રીય આંકડાકીય ધોરણ તરીકે અપનાવવામાં આવ્યું હતું.
- > આ ખાતું પ્રણાલી પર્યાવરણ અને અર્થતંત્ર વચ્ચેના સંબંધને સીધી રીતે ખુલ્લી પાડે છે, જે કુલ ઘરેલું ઉત્પાદન જેવા આર્થિક પ્રવૃત્તિના પરંપરાગત પગલાં દ્વારા પ્રગટ થતી નથી.

ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓ

- > ઇકોસિસ્ટમનો એક ભાગ હોવાને કારણે માણસોને જેવ અને અજેવ ઘટકોના ઘણા ફાયદા મળે છે. આ લાભો સામૂહિક રીતે ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓ તરીકે ઓળખાય છે.
- > ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓ ચાર પ્રકારોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે.
  - પ્રદાન કરેલી સેવાઓ:
    - > આમાં ઇકોસિસ્ટમમાંથી કાચા માલ અથવા ઊર્જા જેવા સંસાધનો શામેલ છે, જેમ કે ખોરાક, પાણી, દવાઓ, વગેરે.
  - નિયમનકારી સેવાઓ:
    - > આમાં એવી સેવાઓ શામેલ છે જે ઇકોલોજિકલ સંતુલનને નિયંત્રિત કરે છે જેમ કે જંગલો, જે હવાની ગુણવત્તાને શુદ્ધ અને નિયમન કરે છે, જમીનના ધોવાણને અટકાવે છે, ગ્રીનહાઉસ વાયુઓને નિયંત્રણ કરે છે વગેરે.
  - સહાયક સેવાઓ:
    - > તેઓ વિવિધ જીવો માટે નિવાસસ્થાન પ્રદાન કરે છે અને જેવવિવિધતા, પોષણ ચક્ર અને અન્ય સેવાઓ જાળવે છે.
  - સાંસ્કૃતિક સેવાઓ:
    - > આમાં મનોરંજન, સુંદરતા, સાંસ્કૃતિક અને આપ્રયાત્મિક સેવાઓ વગેરે શામેલ છે. મોટાભાગનાં કુદરતી તત્વો જેવા કે લેન્ડસ્કેપ, પર્વતો, ગુફાઓ વગેરેનો ઉપયોગ સાંસ્કૃતિક અને કલાત્મક હેતુઓ માટે થાય છે.

લાભ

- > આ પ્રોજેક્ટમાં ભાગ લેવાથી આંકડા અને કાર્યક્રમના અમલીકરણ મંત્રાલયને UN-SEEA ફેમવર્ક અનુસાર પર્યાવરણીય ખાતાઓનું સંકલન કરવામાં મદદ મળી છે અને વર્ષ 2018 થી વાર્ષિક ધોરણે તેના પ્રકાશન ‘એનવીસ્ટેટ્સ ઈન્ડિયા’ માં પર્યાવરણીય ખાતાઓને મુક્ત કરવામાં મદદ મળશે.
- > આમાંથી ઘણા ખાતાઓ સામાજિક અને આર્થિક લાક્ષણિકતાઓ સાથે ગાઢ સંબંધ ધરાવે છે, જે તેમને આ નીતિનું એક ઉપયોગી સાધન બનાવે છે.

- > NCAVES પ્રોજેક્ટ હેઠળની બીજી સિધ્ધિ એ ભારત-ઈવીએલ ટૂલનો વિકાસ છે, જે દેશભરના લગભગ 80 જેટલા અભ્યાસના આધારે દેશના વિવિધ રાજ્યોમાં બહુવિધ ઈકોસિસ્ટમ સેવાઓનું મૂલ્ય દર્શાવવા માટેનું એક સાધન છે.
- > ઈકોસિસ્ટમ ખાતું ઈકોસિસ્ટમ્સની હદે, પસંદ કરેલા સૂચકાંકોના આધારે તેમની સ્થિતિ અને ઈકોસિસ્ટમ સેવાઓનો પ્રવાહ વિશેની માહિતી પ્રદાન કરે છે.

રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને વન્યપ્રાણી અભયારણ્યોનો મેનેજમેન્ટ રિપોર્ટ

- > કેન્દ્રીય પર્યાવરણ પ્રધાન શ્રી પ્રકાશ જાવડેકરે તાજેતરમાં જ 146 રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો અને વન્યપ્રાણી અભયારણ્યોનો મેનેજમેન્ટ અસરકારકતા મૂલ્યાંકન અહેવાલ બહાર પાડ્યો છે. રિપોર્ટ દેશમાં પ્રથમ પ્રકારનો છે

Back to Basics : રિપોર્ટના મુખ્ય તારણો

- > દેશમાં રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો અને વન્ય જીવન અભયારણ્યોના સમૃદ્ધ વિકાસ માટે મુખ્ય કારણોમાં આશરે 60% ચિત્તાની વસ્તી, એશિયાઈ સિંહોના 70% અને વૈશ્વિક વાઘની 70% વસ્તી છે.
- > ભારતના ટોચના પાંચ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો અને વન્યપ્રાણી અભયારણ્યો પશ્ચિમ બંગાળના જલદપારા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન, રાયગંજ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય, તીર્થન વન્યજીવન અભયારણ્ય, હિમાચલ પ્રદેશનું સેંજ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય અને મહાન હિમાલય રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન છે.
- > ઉત્તર પ્રદેશના ટર્ટલ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય, ઉત્તરપ્રદેશના જય પ્રકાશ નારાયણ પક્ષી અભયારણ્ય સૌથી નીચેના સ્થાને છે. રાજસ્થાન, હરિયાણા અને આસામમાં અન્ય ત્રણ તળિયાવાળા સૌથી વધુ વન્યપ્રાણી અભયારણ્યો આવેલા છે.
- > દેશમાં 903 સુરક્ષિત ક્ષેત્ર છે. આ વિસ્તારો કુલ ભૌગોલિક ક્ષેત્રના પાંચ ટકા ભાગને આવરે છે.

વાઈલ્ડ લાઇફ અભયારણ્ય સૌથી વધુ

- > ઉત્તરીય ક્ષેત્રમાં, ગ્રેટ હિમાલય અને તીર્થન વન્યપ્રાણી અભયારણ્યમાં સૌથી વધુ સ્કોર છે. દક્ષિણના ક્ષેત્રમાં, સોમેશ્વરા વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય અને ગલ્ફ આફ મન્નાર દરિયાઈ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનમાં સૌથી વધુ સ્કોર છે. પૂર્વીય ક્ષેત્રમાં, જલદાપારા વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય અને રાયગંજ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય ખૂબ પ્રદર્શન કરનાર હતા. પશ્ચિમના ક્ષેત્રમાં, કુનો-પાલપુર વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય અને પચમહિરી વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય સૌથી વધુ રજૂઆત કરનાર હતા. ઉત્તર-પૂર્વ ક્ષેત્રમાં, ખાંગર્યડઝાંગા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને મેઘાલયના નોંગખિલલેમ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય સૌથી વધુ રજૂઆત કરનારા હતા.

મંત્રી દ્વારા કરવામાં આવેલી અન્ય ઘોષણાઓ

- > મંત્રીએ એવી જાહેરાત પણ કરી કે 2021 થી દેશમાં દસ શ્રેષ્ઠ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો, ટોચના પાંચ પ્રાણી સંગ્રહાલય, ટોચના પાંચ દરિયાકાંઠા અને દરિયાઈ ઉદ્યાનોને ક્રમ અપાશે.

- > રિપોર્ટની આકારણી પ્રક્રિયા આંતરરાષ્ટ્રીય યુનિયન ફોર કન્ઝર્વેશન આફ નેચર (IUCN) અને સંરક્ષિત ક્ષેત્રો પરના વર્લ્ડ કમિશન (WCPA)માંથી અપનાવવામાં આવી હતી.
- > રિપોર્ટ મેનેજમેન્ટ ઈફેક્ટિવિટી ઈવેલ્યુએશન ફેમવર્કના છ તત્વો હેઠળ વિકસિત ત્રીસ હેડલાઈન સૂચકાંકોના આધારે બનાવવામાં આવ્યો હતો.

પ્રધાનમંત્રી કૌશલ કૌશલ વિકાસ યોજના 3.0

- > 15 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ, ભારત સરકાર પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ યોજનાના ત્રીજા તબક્કાની શરૂઆત કરવાની છે. ત્રીજો તબક્કો કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યમ મંત્રાલય દ્વારા અમલમાં મૂકવાનો છે.

Back to Basics : પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ યોજના 3.0ની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ યોજનાના ત્રીજા તબક્કા હેઠળ 729 પ્રધાનમંત્રી કૌશલ કેન્દ્રની સ્થાપના કરવામાં આવનાર છે અને 200 થી વધુ ITI સ્કીલ ઈન્ડિયા મિશન અંતર્ગત શરૂ કરવામાં આવનાર છે. આ કુશળ વ્યાવસાયિકોનું એક મજબૂત પૂલ બનાવશે.
- > વડાપ્રધાન કૌશલ વિકાસ યોજના 950 કરોડ રૂપિયાના રોકાણ સાથે એક વર્ષના ગાળામાં 1 લાખથી વધુ ઉમેદવારોને તાલીમ આપવાની છે.

પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ યોજના તબક્કો 2

- > પ્રધાનમંત્રી વિકાસ વિકાસ યોજનાનો તબક્કો 2 ની શરૂઆત 2015 માં કરવામાં આવી હતી. તેમાં નીચેના પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરાયું છે
- ટૂંકા ગાળાની તાલીમ:
- > પ્રધાનમંત્રી વિકાસ વિકાસ તાલીમ કેન્દ્રો, જે ઉમેદવારો શાળા કે કોલેજના ડ્રોપઆઉટ અથવા બેરોજગાર હતા તેમને ટૂંકા ગાળાની તાલીમ આપવામાં આવી હતી. રાષ્ટ્રીય કુશળતા લાયકાત ફેમવર્ક અનુસાર તાલીમ આપવામાં આવી હતી. અભ્યાસક્રમ મુખ્યત્વે ઉદ્યમવૃત્તિ, નરમ કુશળતા, ડિજિટલ સાક્ષરતા પર કેન્દ્રિત છે.
- પહેલાના અધ્યયનની માન્યતા:
- > તે દેશના અનિયંત્રિત કર્મચારીઓની કુશળતાને રાષ્ટ્રીય કુશળતા લાયકાતના માળખામાં ગોઠવવા પર કેન્દ્રિત હતી.
- વિશેષ પ્રોજેક્ટ્સ:
- > તબક્કાના વિશેષ પ્રોજેક્ટ્સમાં તે પ્રોજેક્ટનો સમાવેશ થાય છે જેને પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ યોજના હેઠળ ટૂંકા ગાળાના તાલીમની શરતો અને શરતોમાંથી અમુક વિચલનની જરૂર પડી શકે છે.

પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ યોજના તબક્કો 1

- > પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ વિકાસ યોજના નેશનલ સ્કિલ ડેવલપમેન્ટ મિશન તરીકે 2010 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. તેમાં નીચેની ત્રણ સંસ્થાઓનો સમાવેશ છે.
- > કુશળતા વિકાસ પર પ્રધાનમંત્રી રાષ્ટ્રીય પરિષદ
- > રાષ્ટ્રીય કૌશલ વિકાસ નિગમ

- > રાષ્ટ્રીય કૌશલ વિકાસ સમન્વયન બોર્ડ
- > તબક્કાનું મુખ્ય ધ્યાન વર્ગ 10 અને વર્ગ 12 ના છોડવાના પ્રશિક્ષણ આપવાનું હતું.
- > કૌશલ વિકાસ પરની રાષ્ટ્રીય નીતિએ 2022 સુધીમાં 50 કરોડ લોકોને કૌશલ આપવાનું લક્ષ્ય રાખ્યું હતું.
- > પ્રધાનમંત્રી કૌશલ વિકાસ યોજના કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યમ મંત્રાલય હેઠળ કાર્યરત રાષ્ટ્રીય કૌશલ વિકાસ નિગમ અમલમાં મૂકે છે.

કોલસો ક્ષેત્ર માટે સિંગલ વિન્ડો કિલયરન્સ પોર્ટલ

- > તાજેતરમાં, કેન્દ્ર સરકારે કોલસા ક્ષેત્ર માટે એક નવું ઓનલાઇન સિંગલ વિન્ડો કિલયરન્સ પોર્ટલ જાહેર કર્યું છે.
- > 2025 સુધીમાં ભારતને 5 ટ્રિલિયન ડોલરની અર્થવ્યવસ્થા બનાવવામાં કોલસા ક્ષેત્રનો સૌથી મોટો ફાળો હોઈ શકે છે.
- > નોંધનીય છે કે ભારત પાસે વિશ્વનો ચોથો સૌથી મોટો કોલસા અનામતનો જથ્થો છે, છતાં તે કોલસાની આયાત કરે છે.

Back to Basic : લક્ષ્ય

- > તેનું લક્ષ્ય ઘણા અધિકારીઓ પાસે જવાને બદલે પોર્ટલ દ્વારા પર્યાવરણ અને વન મંજૂરીની પ્રક્રિયા સરળ અને ઝડપી બનાવવાનું છે.
- > દેશમાં કોલસાની ખાણ શરૂ કરતા પહેલા હાલમાં લગભગ 19 મોટી મંજૂરીઓ જરૂરી છે.

મહત્વ

- > આ પોર્ટલ દ્વારા કોલસાની ખાણોના ઝડપી સંચાલન માટે બોલી લગાવનારને સુવિધા મળશે.
- > તે ન્યૂનતમ સરકાર અને મહત્તમ શાસનની ભાવનાથી પ્રેરિત છે.
- > આનાથી દેશના કોલસા ક્ષેત્રે વ્યવસાય કરવાનું સરળ બનશે.
- > આ વધુ રોકાણ લાવવામાં અને રોજગાર પેદા કરવામાં મદદ કરશે.

ભાવિ યોજના

- > પરિવેશ પોર્ટલ વન અને પર્યાવરણીય મંજૂરી માટે આ એક વિન્ડો કિલયરન્સ સિસ્ટમમાં મર્જ કરવામાં આવશે, જે હરાજી કરેલા કોલસા બ્લોકના સંચાલનમાં મદદ કરશે તેવી અપેક્ષા છે.
- > પર્યાવરણ એ વેબ આધારિત એપ્લિકેશન છે, જે સબમિટ કરેલી દરખાસ્તોની મંજૂરી માટે કેન્દ્ર, રાજ્ય અને જિલ્લા કક્ષાના અધિકારીઓ દ્વારા વિવિધ પ્રકારની મંજૂરીઓ

(પર્યાવરણ, વન, વન્યપ્રાણી અને કોસ્ટલ રેગ્યુલેશન ઝોન) ને સુનિશ્ચિત કરવા માટે વિકસાવવામાં આવી છે.

કોલસા ક્ષેત્રમાં તાજેતરની પહેલ

- > આત્મનિર્ભર ભારત અભિયાનના ભાગ રૂપે ખાનગી ક્ષેત્ર માટે 50 બ્લોકની દરખાસ્ત સાથે કોલસાના વ્યવસાયિક ખાણકામ માટેની પરવાનગી.
- > કોલસા ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ માપદંડ ઉદારીકરણ કરવામાં આવશે તે જ રીતે જેમ કે વીજ પ્લાન્ટો માટે 'ધોવાઈ' કોલસાના ઉપયોગ અંગેની નિયમનકારી આવશ્યકતાઓ નાબૂદ કરવામાં આવી હતી.
- > નિયત ખર્ચની જગ્યાએ મહેસૂલ વહેંચણી પ્રણાલીના આધારે ખાનગી કંપનીઓને કોલસા બ્લોકસની ફાળવણી.
- > કોલસો ગેસિફિકેશન / લિક્વિફિકેશનને મહેસૂલ શેરમાં ઘટાડા દ્વારા પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવશે.
- > ભારતની કોલસાની ખાણોમાંથી કોલબેડ મિથેન-CBM કાઢવાના હકની હરાજી.
- > કેન્દ્રીય કોલસા મંત્રાલયે દેશમાં કોલસાની ગુણવત્તા પર નજર રાખવા માટે એપ્રિલ 2018 માં 'અનલોકિંગ ટ્રાન્સપરન્સી બાય થર્ડ પાર્ટી એસેસમેન્ટ ઓફ માઈન કોલ(UTTM)' એપ્લિકેશન શરૂ કરી હતી.
- > ઉત્તમ એટલે માઈનિંગમાંથી મેળવેલા કોલસાના ત્રીજા પક્ષના મૂલ્યાંકન દ્વારા પારદર્શિતાની ખાતરી કરવી.
- > 'શક્તિ' (ભારતમાં પારદર્શી રીતે કોલસો કાઢવા અને ફાળવવા માટેની યોજના) ની યોજના વર્ષ 2017 માં કેન્દ્રીય કોલસા મંત્રાલયે શરૂ કરી હતી, જેનો ઉદ્દેશ વીજ ક્ષેત્ર માટે પારદર્શક રીતે ભાવિ કોલસા જોડાણોની ફાળવણી સુનિશ્ચિત કરવાનો છે.

પ્રધાનમંત્રી પાક વીમા યોજનાના પાંચ વર્ષ

- > તાજેતરમાં, ભારત સરકારની મુખ્ય પાક વીમા યોજના—'વડા પ્રધાન પાક વીમા યોજના' (PMFBY) એ તેના પાંચ વર્ષ પૂર્ણ કર્યા છે.
- > 'વડા પ્રધાન ફાસલ બિમા યોજના' (PMFBY) ની શરૂઆત 13 જાન્યુઆરી, 2016 ના રોજ કરવામાં આવી હતી.
- > દેશમાં ન્યૂનતમ અને સમાન વીમા હપ્તા પરના વ્યાપક જોખમ નિવારણ માટે આ યોજના શરૂ કરવામાં આવી હતી.

Back to Basic : પ્રધાનમંત્રી પાક વીમા યોજના (PMFBY)

- > આ યોજના પાક નિષ્ફળતા (બગાડ) ની સ્થિતિમાં ખેડૂતોને એક વ્યાપક વીમા કવર પ્રદાન કરે છે, જેનાથી ખેડૂતોની આવક સ્થિર કરવામાં મદદ મળે છે.

- > અવકાશ—તે બધા ખાદ્ય અને તેલીબિયાં પાક અને વાર્ષિક વ્યાવસાયિક / બાગાયતી પાક, જેના માટે ભૂતકાળમાં ઉપજનાં આંકડા ઉપલબ્ધ છે.
- > વીમા હપ્તા— આ યોજના અંતર્ગત ખેડૂતો દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલ નિશ્ચિત વીમા હપ્તા / પ્રીમિયમ બધા ખરીફ પાક માટે 2% અને બધા રવી પાક માટે 1.5% છે. વાર્ષિક વાણિજ્યિક અને બાગાયતી પાકના કિસ્સામાં, વીમા હપ્તા 5% છે.
- > ખેડૂતોની જવાબદારી બાકી પછી વીમા હપ્તાની કિંમત રાજ્યો અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સબસિડી તરીકે સમાનરૂપે વહેંચવામાં આવે છે.
- > જો કે, વીમા હપ્તા સબસિડીનો 90% કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આ યોજના હેઠળ ઉત્તર પૂર્વ ભારતના રાજ્યોમાં આપવામાં આવે છે.
- > સૂચિત પાક માટે પાક લોન / કિસાન ક્રેડિટ કાર્ડ (KCC) ના ખાતામાં લોન લેતા ખેડૂતો માટે યોજના અનિવાર્ય બનાવવામાં આવી છે, જ્યારે અન્ય ખેડૂતો સ્વેચ્છાએ આ યોજનામાં જોડાઈ શકે છે.

પ્રધાનમંત્રી પાક વીમા યોજના 2.0

- > યોજનાના વધુ કાર્યક્ષમ અને અસરકારક અમલની ખાતરી કરવા માટે, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા વર્ષ 2020 ની ખરીફ સીઝનમાં PMFBYમાં જરૂરી સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા.
- > આ સંશોધિત PMFBYને ઘણીવાર PMFBY2.0 કહેવામાં આવે છે, તેની કેટલીક સુવિધાઓ નીચે મુજબ છે:
- > સંપૂર્ણ સ્વેચ્છિક— આ હેઠળ, વર્ષ 2020 ના ખરીફ પાકમાંથી તમામ ખેડૂતો માટે નોંધણી 100% સ્વેચ્છિક છે.
- > મર્યાદિત કેન્દ્રીય સબસિડી— કેન્દ્રીય કેબિનેટે આ યોજના હેઠળ બિન-સિંચાઈવાળા વિસ્તારો / પાક માટે વીમા હપ્તા દરો પર કેન્દ્ર સરકારના શેરને 30% અને સિંચાઈવાળા વિસ્તારો / પાક માટે 25% સુધી મર્યાદિત કરવાનો નિર્ણય લીધો છે.
- > રાજ્યો માટે વધુ સ્વાયત્ત— કેન્દ્ર સરકારે PMFBYને લાગુ કરવા રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશને વ્યાપક છૂટ આપી છે અને તેમાં કોઈપણ વધારાના જોખમ કવર / સુવિધાઓ પસંદ કરવાનો વિકલ્પ પણ છે.
- > ICE પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાણ:
  - હવે આ યોજના અંતર્ગત વીમા કંપનીઓ દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલા કુલ પ્રીમિયમના 0.5%, માહિતી, શિક્ષણ અને સંદેશાવ્યવહાર (આઈ.ઈ.સી.) ની પ્રવૃત્તિઓ પર ખર્ચ કરવો પડશે.

પાક વીમા એપ્લિકેશન

- > ખેડૂતોને સરળ નોંધણી સુવિધા પૂરી પાડે છે.
- > કોઈ પણ ઘટના બનવાના 72 કલાકની અંદર પાકના નુકસાન અંગેની સરળ રિપોર્ટિંગની સુવિધા.
- > નવીનતમ તકનીકી સાધનો— સેટેલાઈટ ઇમ્બી, રીમોટ-સેન્સિંગ તકનીક, ડ્રોન, કૃત્રિમ બુદ્ધિ અને મશીન લર્નિંગનો ઉપયોગ પાકના નુકસાનના આકારણી માટે થાય છે.
- > PMFBY પોર્ટલ— જમીનના રેકોર્ડના એકીકરણ માટે PMFBY પોર્ટલ શરૂ કરવામાં આવ્યો છે.

યોજનાની કામગીરી

- > આ યોજના દર વર્ષે સરેરાશ 5.5 કરોડ અરજીઓ મેળવે છે.
- > આધાર સીડિંગ (ઈન્ટરનેટ બેંકિંગ પોર્ટલ દ્વારા આધારને જોડવું) એ ખેડૂતના ખાતામાં સીધા દાવાની પતાવટ ઝડપી બનાવવામાં મદદ કરી છે.
- > આ યોજના હેઠળ મધ્ય સીઝનમાં પાકને થતા નુકસાન પર વીમા લાભ (આશરે 30 કરોડ રૂપિયા) નું નોંધપાત્ર ઉદાહરણ છે, વર્ષ 2019-20માં રવિ પાક દરમિયાન રાજસ્થાનમાં ખડમાકડીના હુમલોનો મામલો.

આગળનો માર્ગ

- > તર્કસંગત મુક્તિ અને સેવા વિતરણ— રાજ્ય સરકારો દ્વારા આધારભૂત જોડાણ સાથે જાહેર કરાયેલ દેવા માફી યોજનાઓના મહત્તમ કવરેજ માટે વડા પ્રધાન બિમા યોજનાને તર્કસંગત બનાવવી જોઈએ.
- > સમયસર વળતર— કેટલાક રાજ્યોએ મોડા વળતરની જાણ કરી છે, તેથી સમયસર ચુકવણી જરૂરી છે.
- > સમાન યોજનાઓને તર્કસંગત બનાવવું— રાજ્ય પાક વીમા યોજનાઓ અને પુનઃ રોકાણ હવામાન આધારિત પાક વીમા યોજના જેવી યોજનાઓ સાથે PMFBY સુવ્યવસ્થિત થવું જોઈએ, જેથી વધુ જોખમી વિસ્તારોને પણ આ યોજના હેઠળ શામેલ કરી શકાય.
- > યોગ્ય અમલીકરણ—PMFBYના સફળ અમલીકરણ એ ભારતના કૃષિ સુધારણા તરફ આવશ્યક માપદંડ છે જેથી સંકટ સમયે ખેડૂતોને આત્મનિર્ભર બનાવવામાં આવે અને આત્મનિર્ભર ખેડૂત નિર્માણના લક્ષ્યને સમર્થન મળે.

ઉમરેડ પૌની કરહંડલા વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય

- તાજેતરમાં મહારાષ્ટ્રના નાગપુર, ઉમરેડ પૌની કરહંડલા વન્યપ્રાણી અભયારણ્યમાં એક વાઘણ અને તેના બે બચ્ચા મૃત હાલતમાં મળી આવ્યા હતા.

Back to Basics : અભયારણ્ય વિશે

- ઉમરેડ પૌની કરહંડલા વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય વેનગંગા નદી (ગોદાવરીની એક સહાયક નદી) ના કાંઠે જંગલ દ્વારા તાડોબા અંધારી ટાઈગર રિઝર્વ સાથે જોડાયેલ છે.
- અભયારણ્યમાં વાઘ, ગૌર, જંગલી કૂતરા, ઉડતી ખિસકોલી, પેંગોલિન અને હની બેઝર જેવા દુર્લભ પ્રાણીઓ છે.

મહારાષ્ટ્રમાં અન્ય સુરક્ષિત સ્થળો

- તાડોબા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- ગુગામલ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- પેંચ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- નવેગાંવ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- સંજય ગાંધી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- મેલઘાટ ટાઈગર રિઝર્વ
- સહ્યાદ્રી ટાઈગર રિઝર્વ
- બોર ટાઈગર રિઝર્વ

વર્ષ 2020 માં ભારતની આબોહવા

- વર્ષ 2020 માં ભારતની આબોહવાની સ્થિતિના સંદર્ભમાં ભારત હવામાન વિભાગ દ્વારા જારી કરાયેલા એક નિવેદનમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે વર્ષ 2020 એ વર્ષ 1901 માં આબોહવાત્મક રેકોર્ડ રાખવાની શરૂઆતથી આઠમું ગરમ વર્ષ હતું.

Back to Basics : 2020 વર્ષ આઠમું સૌથી ગરમ વર્ષ

- સરેરાશ તાપમાન:
  - વર્ષ દરમિયાન દેશમાં વાર્ષિક સરેરાશ તાપમાન સામાન્ય કરતા 0.29 ડિગ્રી સેલ્સિયસ હતું (1981 થી 2010 દરમિયાન સરેરાશ 21 વર્ષ).
  - જો કે, આ વર્ષમાં 2016 ની તુલનામાં ઓછું ગરમ હતું. નોંધનીય છે કે વર્ષ 2016 માં સરેરાશ વાર્ષિક તાપમાન સામાન્ય કરતા 0.71 ડિગ્રી સેલ્સિયસ હતું અને તે 1901 પછીથી દેશમાં સૌથી ગરમ વર્ષ રહ્યું છે.

- તાપમાનમાં આવા વલણો લા-નીનોની ઠંડક અસર હોવા છતાં નોંધાયા છે. લા-નીનો એ વૈશ્વિક હવામાન પદ્ધતિ છે જે વર્ષ 2020 માં પ્રચલિત હતી અને તે શિયાળા દરમિયાન સામાન્ય તાપમાનના નોંધપાત્ર ઘટાડો સાથે પણ સંકળાયેલી છે.
- લા-નીનો સામાન્ય રીતે વૈશ્વિક તાપમાન ઘટાડે છે, પરંતુ ગ્લોબલ વોર્મિંગ હવે તેને સંતુલિત કરે છે. પરિણામે, લા-નીનોથી પ્રભાવિત વર્ષ હવે ભૂતકાળના અલ-નીનો પ્રભાવિત વર્ષો કરતા વધુ ગરમ છે.
- અલ નીનો અને લા નીના એ અલ નિનો-દક્ષિણ દોલન (ENSO) ચક્રની આત્યંતિક અસરો છે.
- ENSO એ દરિયા સપાટીના તાપમાન અને વિષુવવૃત્તીય પ્રશાંત મહાસાગર ઉપરના વાતાવરણીય દબાણને કારણે સામયિક વધઘટ છે. હવામાન અને આબોહવાની રીત પર તેની વ્યાપક અસર જોઈ શકાય છે. જેમ કે- ભારે વરસાદ, પૂર અને દુષ્કાળની સ્થિતિ વગેરે.
- જ્યારે અલ-નીનોને કારણે વૈશ્વિક તાપમાનમાં વધારો થાય છે, ત્યારે લા-નીનાની અસર વિરુદ્ધ છે.

વૈશ્વિક સરેરાશ તાપમાન સાથે સરખામણી

- ભારતના સરેરાશ તાપમાનમાં આશરે 0.3 ° સે વધારો, વૈશ્વિક તાપમાનમાં સરેરાશ વધારો (1.2 ° સે) કરતા ઓછો હતો.
- નોંધનીય છે કે, વિશ્વ હવામાન સંસ્થા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી વૈશ્વિક હવામાન પરિસ્થિતિ મુજબ જાન્યુઆરીથી ઓક્ટોબર દરમિયાન સરેરાશ તાપમાનમાં 1.2 ડિગ્રી સેલ્સિયસનો વધારો નોંધવામાં આવ્યો હતો.
- ભારતમાં અત્યાર સુધીનું સૌથી ગરમ વર્ષ:
  - ભારતમાં નોંધાયેલા સૌથી ગરમ આઠ વર્ષ આ હતા:
  - વર્ષ 2016 (+ 0.71 ° સે) > 2009 (+0.55 ° સે) > 2017 (+0.541 ° સે) > 2010 (+0.539 ° સે) > 2015 (+0.42 ° સે) > 2018 (+0.41 ° સે) > 2019 (+0.36 ° સે) > 2020 (+0.29 ° સે).
  - છેલ્લાં દાયકા (વર્ષ 2011 થી 2020) એ અત્યાર સુધીનો સૌથી ગરમ દાયકા તરીકે રેકોર્ડ કરવામાં આવ્યો છે.

એશિયન જળપક્ષી ગણના-2020

- તાજેતરમાં આંધ્રપ્રદેશમાં બોમ્બે નેચરલ હિસ્ટ્રી સોસાયટી-BNHSના નિષ્ણાતો હેઠળ બે દિવસીય એશિયન જળપક્ષી ગણના-2020 હાથ ધરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > દર વર્ષે જાન્યુઆરીમાં, એશિયા અને ઓસ્ટ્રેલિયાથી હજારો સ્વયંસેવકો તેમના દેશના ભીના ક્ષેત્રમાં મુસાફરી કરે છે અને આ સમય દરમિયાન તેઓ જળપક્ષીની ગણતરી કરે છે. આ સિટીઝન સાયન્સ પ્રોગ્રામને એશિયન જળપક્ષી ગણના (AWC) કહેવામાં આવે છે.
- > AWC એ ગ્લોબલ જળપક્ષી મોનિટરિંગ પ્રોગ્રામ અને વેટલેન્ડ્સ ઈન્ટરનેશનલ દ્વારા સંકલન કરાયેલ આંતરરાષ્ટ્રીય જળપક્ષી ગણનાનો એક આવશ્યક ભાગ છે.
- > IWC143 દેશોમાં સંચાલિત છે, તે વેટલેન્ડ્સ સાઈટ્સ પર જળપક્ષીની સંખ્યા વિશેની માહિતી એકત્રિત કરવા સાથે સંબંધિત છે.
- > વેટલેન્ડ્સ ઈન્ટરનેશનલ એ વેટલેન્ડ્સના સંરક્ષણ અને પુનઃસંગ્રહને સમર્પિત બિન-નફાકારક સંસ્થા છે.
- > તેનું ઓપરેશન આફ્રિકા, યુરોપ, પશ્ચિમ એશિયા, નિયોટ્રોપિક્સ અને કેરેબિયનમાં આંતરરાષ્ટ્રીય જળપક્ષી ગણનાના અન્ય પ્રાદેશિક કાર્યક્રમોની સમાંતર છે.
- > એશિયન જળપક્ષી ગણનાની વસ્તી ગણતરી ભારતીય ઉપખંડમાં 1987 માં રજૂ કરવામાં આવી હતી અને અફઘાનિસ્તાનથી જાપાન, દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયા અને ઓસ્ટ્રેલિયામાં ઝડપથી વિસ્તર્યું છે.
- > જળપક્ષી ગણનાની વસ્તી ગણતરીમાં પૂર્વી એશિયન-ઓસ્ટ્રેલિયન ફ્લાય વે અને મધ્ય એશિયન ફ્લાય વેનો મોટો હિસ્સો શામેલ છે.
- > પૂર્વ એશિયા-ઓસ્ટ્રેલિયા ફ્લાય વે આર્કટિક રશિયા અને ઉત્તર અમેરિકાથી ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યુઝિલેન્ડની દક્ષિણ સરહદ સુધી વિસ્તરે છે. તે પૂર્વ એશિયા અને દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયાના વિશાળ ક્ષેત્રને આવરી લે છે જેમાં પૂર્વ ભારત અને આંદામાન અને નિકોબાર ટાપુઓ શામેલ છે.

લાભ

- > ગણતરીમાં માત્ર પક્ષીઓની વાસ્તવિક સંખ્યા જ નહીં, પરંતુ વેટલેન્ડ્સનું વાસ્તવિક સ્થાન પણ છુપાયેલું છે, એટલે કે જળપક્ષીની ઊંચી સંખ્યા સૂચવે છે કે પૂરતી માત્રામાં ખોરાક, બાકીના પક્ષીઓ, ભીના ક્ષેત્રમાં છૂટાછવાયા અને ફોરેજિંગ વિસ્તારોમાં અસ્તિત્વમાં છે.
- > એકત્રિત કરવામાં આવેલી માહિતી રાષ્ટ્રીય સ્તરે સંરક્ષિત વિસ્તારો, રામસાર સાઈટ્સ, પૂર્વ એશિયન - ઓસ્ટ્રેલિયન ફ્લાયવે નેટવર્ક સાઈટ્સ, મહત્વપૂર્ણ પક્ષી અને જૈવવિવિધતા ક્ષેત્રો જેવા આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે મહત્વપૂર્ણ સાઈટ્સના નિર્ધારણ અને સંચાલનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે મદદરૂપ છે.

ભારતમાં એશિયન જળપક્ષી ગણના

- > બોમ્બે નેચરલ હિસ્ટ્રી સોસાયટી અને વેટલેન્ડ્સ ઈન્ટરનેશનલ દ્વારા સંયુક્ત રીતે ભારતમાં AWC હાથ ધરવામાં આવ્યું છે.
- > BNHS એ એક અખિલ ભારતીય વન્યપ્રાણી સંશોધન સંસ્થા છે, જે વર્ષ 1883 થી પ્રકૃતિ સંરક્ષણને પ્રોત્સાહન આપી રહી છે.
- > ભારતમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે મહત્વપૂર્ણ AWC સાઈટ્સ અને વેટલેન્ડ્સ IBAની સંદર્ભ સૂચિ તૈયાર કરવામાં આવી છે.
- > ભારતમાં કુલ 42 રામસાર સાઈટ્સ છે, જેમાંથી લદાખ આ ક્ષેત્રમાં નવીનતમ છે.

નાઇલ નદી પર વિવાદ

- > તાજેતરમાં ઈથોપિયા, સુદાન અને ઈજિપ્તના હોર્ન ઓફ આફ્રિકામાં ગ્રાન્ડ રેનેસા ડેમ જળવિદ્યુત પ્રોજેક્ટ અંગેના લાંબા સમયથી ચાલતા જટિલ વિવાદના સમાધાન માટે વાટાઘાટો શરૂ કરવા સંમત થયા છે.
- > હોર્ન ઓફ આફ્રિકા એ આફ્રિકન ભૂમિનું પૂર્વીય વિસ્તરણ છે અને તેમાં જીબુતી, એરિટ્રિયા, ઈથોપિયા અને સોમાલિયાના દેશોનો સમાવેશ થાય છે, જેની સંસ્કૃતિઓ તેમના લાંબા ઇતિહાસ સાથે જોડાયેલી છે.
- > ઈથિયોપિયા દ્વારા નાઇલ નદી પર 'ગ્રાન્ડ રેનેસા ડેમ' બનાવવામાં આવી રહ્યો છે.
- > આફ્રિકાની સૌથી લાંબી નદી, નાઇલ, એક દાયકા બાદ લાંબા જટિલ વિવાદના કેન્દ્રમાં છે, જેમાં નદીના પાણી પર આધારિત ઘણા દેશોનો સમાવેશ થાય છે.

Back to Basics : ગ્રાન્ડ રેનેસા ડેમ

- > આ વિવાદનું મુખ્ય કારણ ઈથોપિયા દ્વારા 145-મીટર લાંબા (475-ફુટ લાંબા) જળવિદ્યુત પ્રોજેક્ટનું બાંધકામ છે.
- > ડેમને કારણે ઈથિયોપિયા નાઇલના પાણીને નિયંત્રિત કરી શકે છે. આ ઈજિપ્ત માટે ચિંતાનો વિષય છે કારણ કે ઈજિપ્ત નાઇલ નદીના નીચેના વિસ્તારમાં સ્થિત છે.
- > બ્લુ નાઇલ એ નાઇલ નદીની એક સહાયક નદી છે અને તેમાં બે તૃતીયાંશ પાણીનો જથ્થો અને મોટાભાગનો કાંપ વહન કરવામાં આવે છે.
- > આ વિવાદમાં મોખરે ઈથોપિયા, ઈજિપ્ત અને સુદાન છે.

ઇથોપિયા માટે ડેમનું મહત્વ

- > ઈથોપિયા માને છે કે ડેમ નિર્માણથી લગભગ 6,000 મેગાવોટ વીજળી ઉત્પન્ન થશે. ઈથોપિયાની 65% વસ્તી હાલમાં વીજળીની અછતનો સામનો કરી રહી છે.
- > ડેમના નિર્માણથી દેશના ઉત્પાદન ઉદ્યોગને મદદ મળશે અને

પડોશી દેશોને વીજળીનો પુરવઠો થતાં આવકમાં વધારો થવાની સંભાવના છે.

- > કેન્યા, સુદાન, એરિટ્રિયા અને દક્ષિણ સુદાન જેવા પડોશી દેશો પણ વીજળીની તંગીથી પ્રભાવિત છે અને જો ઇથોપિયાએ તેમને વીજળી વેચવાનું નક્કી કર્યું, તો તેઓને પણ જળવિદ્યુત પ્રોજેક્ટથી ફાયદો થઈ શકે છે.

ઇજિપ્તની ચિંતા

- > આ ઇજિપ્ત માટે ચિંતાનો વિષય છે કારણ કે ઇજિપ્ત નાઇલ નદીના નીચેના વિસ્તારમાં સ્થિત છે. ઇજિપ્તનું માનવું છે કે નદી પર ઇથોપિયાના નિયંત્રણથી તેની સરહદોની અંદરના પાણીના સ્તરમાં ઘટાડો થઈ શકે છે.
- > ઇજિપ્ત પીવાના પાણી અને સિંચાઈ માટે પૂરતા પ્રમાણમાં 97% જેટલા પાણી માટે નાઇલ પર આધાર રાખે છે.
- > આ ડેમ ઇજિપ્તના સામાન્ય નાગરિકોની ખોરાક અને પાણીની સલામતી અને આજીવિકાને જોખમમાં મુકી શકે છે.

સુદાનનો પક્ષ

- > સુદાનને પણ ચિંતા છે કે જો ઇથોપિયા નદીને નિયંત્રિત કરશે તો સુદાનના જળસ્તરને અસર કરશે.
- > ડેમ દ્વારા ઉત્પન્ન થતી વીજળીથી સુદાનને ફાયદો થવાની સંભાવના છે.
- > નદીનો નિયમિત પ્રવાહ સુદાનને ઓગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બરમાં આવેલા પૂરથી બચાવશે. આમ તેણે ડેમના સંયુક્ત સંચાલનની દરખાસ્ત કરી છે.

વર્તમાન પરિસ્થિતિ

- > દક્ષિણ આફ્રિકા અને અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય નિરીક્ષકોની હાજરીમાં ઇથોપિયા, સુદાન અને ઇજિપ્ત વચ્ચેની વાટાઘાટોનો છેલ્લો રાઉન્ડ યોજાયો હતો.
- > અગાઉની વાટાઘાટો છતાં વિવાદનો મુદ્દો બદલાયો નથી.

નાઇલ નદી

- > નાઇલ નદી આફ્રિકામાં સ્થિત છે. તે વિષુવવૃત્તની દક્ષિણમાં બરુન્ડીથી ઉભવે છે અને ઉત્તર-પૂર્વ આફ્રિકાથી ભૂમધ્ય સમુદ્રમાં જાય છે.
- સ્ત્રોત:
  - > નાઇલની બે મોટી ઉપનદીઓ છે – બ્હાઇટ નાઇલ અને બ્લુ નાઇલ. બ્હાઇટ નાઇલ મધ્ય આફ્રિકાના 'ગ્રેટ આફ્રિકન સરોવર' ક્ષેત્રમાંથી ઉદભવે છે, જ્યારે બ્લુ નાઇલ ઇથોપિયાના 'તાના સરોવર' માંથી ઉદભવે છે.
  - > નાઇલ નદીને વિશ્વની સૌથી લાંબી નદીઓમાંની એક માનવામાં આવે છે.

- > નાઇલ નદીની લંબાઈ આશરે 6,695 કિલોમીટર (4,160 માઇલ) છે.
- > નાઇલ બેસિન તદ્દન વિશાળ છે અને તેમાં તાંઝાનિયા, બરુન્ડી, રવાંડા, કોંગો અને કેન્યા જેવા દેશોનો સમાવેશ થાય છે.

આગળનો રસ્તો

- > વિવાદને શાંતિપૂર્ણ રીતે ઉકેલવા માટે પાડોશી દેશો અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓની ભૂમિકા અને મધ્યસ્થી ખૂબ મહત્વની છે.
- > જો તમામ પક્ષો વાટાઘાટો દ્વારા વિવાદને શાંતિપૂર્ણ રીતે હલ કરવામાં અસમર્થ હોય, તો છેવટે વિવાદને સમાપ્ત કરવા માટે વળતર પ્રણાલી અપનાવવામાં આવી શકે છે, જેમાં તમામ દેશોએ એક બીજાના નુકસાનની ભરપાઈ કરવી આવશ્યક છે.
- > તેથી, વિવાદ સાથે સંકળાયેલા તમામ દેશોએ આ મુદ્દાને શાંતિપૂર્ણ રીતે હલ કરવાની જરૂર છે, જેથી તમામ દેશો ડેમનો શક્ય તેટલો લાભ લઈ શકે અને આ ક્ષેત્રમાં શાંતિ અને સલામતી ફરીથી સ્થાપિત થઈ શકે.

પોન્ગ ડેમ અભયારણ્યમાં પક્ષીઓનાં મોત

- > હિમાચલ પ્રદેશના પોન્ગ ડેમ અભયારણ્યમાં રહસ્યમય સંજોગોમાં 1700 થી વધુ સ્થળાંતર કરનારા પક્ષીઓનાં મોત થયાં છે.

Back to Basics : મોતનું કારણ

- > વૈજ્ઞાનિકોનું માનવું છે કે પક્ષીઓ વાયરલ અથવા બેક્ટેરિયલ ચેપથી મૃત્યુ પામ્યા છે. ઉપરાંત, તેઓ માને છે કે પક્ષીઓ મોટી સંખ્યામાં મરી રહ્યા હોવાથી તે ફલૂ હોઈ શકે છે.
- > વન અધિકારીઓએ વિવિધ સ્થળોએથી વધુ 15 નમૂનાઓ એકત્રિત કર્યા છે. આ નમૂનાઓ ઉત્તર પ્રદેશ બરેલીની ભારતીય પશુચિકિત્સા સંશોધન સંસ્થાને મોકલવામાં આવ્યા છે, ભોપાલમાં ઉચ્ચ સુરક્ષા પશુ રોગ પ્રયોગશાળા આવેલી છે અને જલંધરમાં ઉત્તરીય પ્રાદેશિક રોગ નિદાન પ્રયોગશાળામાં મોતના કારણો નક્કી કરવા માટે મોકલવામાં આવ્યા છે.
- > પોન્ગ ડેમ અભયારણ્યમાં લગભગ 95% પક્ષીઓ મૃત મળી આવ્યા હતા, જેમાં બાર હેડેડ હંસ હતા જે સાઈબિરીયા અને મંગોલિયાથી સ્થળાંતર કરે છે.

પોન્ગ ડેમ અભયારણ્ય વિશે

- > દર વર્ષે શિયાળા દરમિયાન લગભગ 1.15 થી 1.2 લાખ પક્ષીઓ પોન્ગ ડેમ અભયારણ્યમાં સ્થળાંતર કરે છે. તેઓ અભયારણ્યમાં ચાર મહિના સુધી માળો કરે છે.

- > પોન્ગ ડેમને બિયાસ ડેમ પણ કહેવામાં આવે છે. તે હિમાચલ પ્રદેશમાં બિયાસ નદીની આજુબાજુ બનાવવામાં આવેલ એક કૃત્રિમ બંધ ડેમ છે. ડેમ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા જળાશયને મહારાણા પ્રતાપ સાગર કહેવામાં આવે છે અને તે એક પ્રખ્યાત પક્ષી અભયારણ્ય છે. આ ડેમનું નિર્માણ જળ વિદ્યુત ઉત્પાદન અને સિંચાઈ માટે કરાયું હતું.
- > મહારાણા પ્રતાપ સાગર શિવાલિક પહાડીના આદ્રભૂમિ વિસ્તારમાં સ્થિત છે.
- > મહારાણા પ્રતાપ સાગર જળાશય એ રામસર સંમેલનની આંતરરાષ્ટ્રીય આદ્રભૂમિ સ્થળમાંથી એક છે.

ભારતમાં વન્ય જીવનના અન્ય તાજેતરનાં મૃત્યુ

- > તાજેતરમાં મધ્ય પ્રદેશમાં લગભગ 50 કાગડામાં બર્ડ ફ્લૂનો વાયરસ મળ્યો હતો. તેઓને H5N8 વાયરસનો ચેપ લાગ્યો હતો.
- > તેમજ રાજસ્થાનના કાગડાઓમાં બર્ડ ફ્લૂનો વાયરસ પણ મળી આવ્યો હતો. કોટામાં 47 જેટલા કાગડાઓ, બરાનમાં 72 અને હવે સુધી ઝાલાવાડમાં 100 મરી ગયા છે.

સુલતાનપુર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન

- > દિલ્હીમાં બર્ડ ફ્લૂના કેસોની પુષ્ટિ થયા બાદ વન વિભાગે હરિયાણાના ગુડગાંવ જિલ્લામાં આવેલા સુલતાનપુર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનમાં પણ તકેદારી શરૂ કરી દીધી છે.

Back to Basics : સુલતાનપુર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન વિશે

- **સ્થાન:**
  - > હરિયાણાના ગુડગાંવ જિલ્લામાં સ્થિત આ ઉદ્યાન દિલ્હીથી 50 કિલોમીટર દૂર છે. અને ગુડગાંવથી 15 કિ.મી. દૂર છે.
- **ઉદ્યાન વિશે:**
  - > સુલતાનપુર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન સ્થળાંતર તેમજ સ્થાનિક પક્ષીઓનું ઘર છે જેના કારણે આ ઉદ્યાન ખાસ કરીને પક્ષીપ્રેમીઓમાં લોકપ્રિય છે.
  - > આ ઉદ્યાનમાં સ્થળાંતર કરનારા પક્ષીઓનું આગમન સપ્ટેમ્બર મહિનામાં શરૂ થાય છે અને માર્ચ-એપ્રિલ સુધી તેમનું નિવાસસ્થાન રહે છે.
  - > ઉનાળા અને ચોમાસાના સમયગાળા દરમિયાન સ્થાનિક પક્ષીઓની વિવિધ જાતો અહીં જોઈ શકાય છે.
  - > ઉદ્યાનની અંદર આવેલા સુલતાનપુર તળાવ (વિસ્તાર 1.21 ચોરસ કિ.મી.) ને પંજાબ વન્યપ્રાણી સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1959 ની કલમ 8 હેઠળ વર્ષ 1971 માં અભયારણ્યનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો હતો.

- > જુલાઈ, 1991 માં, તેને વન્યપ્રાણી (સંરક્ષણ) અધિનિયમ હેઠળ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો હતો.

ઉદ્યાનમાં જોવા મળતી મહત્વપૂર્ણ પ્રજાતિઓ

- **સસ્તન પ્રાણીઓ:**
  - > બ્લેકબક, નીલગાય, હોગ હરણ, સાંભર, ચિત્તા વગેરે.
- **પક્ષીઓ:**
  - > સાઈબેરીયન કેન, ગ્રેટર ફ્લેમિંગો, ડેમોઈસેલે કેન (સ્થાનિક ભાષામાં કુર્જી) વગેરે.
- **હરિયાણાના અન્ય રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો:**
  - > કાલેસર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન (યમુનાનગર જિલ્લામાં).

વેનેડિયમ

- > ભારતના ભૂસ્તરશાસ્ત્રીય સર્વેક્ષણમાં અરુણાચલ પ્રદેશના તમંગ અને ડેપો વિસ્તારોમાં વેનેડિયમની આશાસ્પદ સાંદ્રતા મળી છે.

Back to Basics : ભારતમાં વેનેડિયમના નવા સંશોધન

- > ભારતના ભૂસ્તરશાસ્ત્રીય સર્વે અનુસાર વેનેડિયમ ખનિજકરણ એ ભૌગોલિક રૂપે ચીનના 'સ્ટોન કોલસો' વેનેડિયમના થાપણો જેવું જ છે. GSIએ ડેપો વિસ્તારમાં છ કિલો મીટરથી વધુની લંબાઈ માટે આશરે સાત મીટર જાડા કાર્બોનાસિયસ ફાયલાઈટની શોધ કરી છે. 15.5 કિ.મી.ની લંબાઈ અને 7 મીટરની જાડાઈ માટે સુનાનસિરી જિલ્લામાં વેનેડિયમ પણ જોવા મળ્યું હતું.

વેનેડિયમ

- > વેનેડિયમ એ વેનાડિક્સ મેગનેટાઈટ અયર્સની પ્રક્રિયામાં થી મેળવવામાં આવેલું એક પેટા-ઉત્પાદન છે. તેના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં, વેનેડિયમ નરમ અને ગ્રે રંગનો છે.

ભારત પાસે કેટલું વેનેડિયમ

- > ઈન્ડિયન બ્યુરો ઓફ માઈન્સ અનુસાર, ભારતમાં વેનેડિયમનો કુલ અંદાજિત ભંડાર આશરે 24.63 મિલિયન ટન છે. આમાં થી, અંદાજિત વેનેડિયમ પેન્ટોક્સાઈડ 64,594 ટન છે.

ભારતનો વેનેડિયમ વપરાશ

- > ભારત વાર્ષિક 3,360 મેટ્રિક ટન વેનેડિયમનો વપરાશ કરે છે. આ વિશ્વના વપરાશમાં વેનેડિયમનો 4% છે. વૈશ્વિક સ્તરે, વાર્ષિક 84,000 ટન વેનેડિયમનો વપરાશ થાય છે.

ચીનમાં વેનેડિયમનું ઉત્પાદન અને વપરાશ

- > વિશ્વના વેનેડિયમ ઉત્પાદનમાં ચાઈના 44% વપરાશ કરે છે. અને ચીન વિશ્વના 57% વેનેડિયમ બનાવે છે.

વેનેડિયમની લાક્ષણિકતાઓ

- > વેનેડિયમ મિશ્ર ધાતુ આત્યંતિક વાતાવરણમાં ટકાઉ હોય છે. તેઓ કાટ પ્રતિરોધક છે. તેઓ સ્ટીલની તાણની તાકાતમાં સુધારો કરે છે અને ટનલ, ઈમારતો અને પુલ માટે વપરાયેલી સ્ટીલ બારને મજબૂત બનાવશે. તેમની અણુ સંખ્યા 23 છે.

વેનેડિયમના ઉપયોગો

- > વેડિયમ પેન્ટોક્સાઈડનો ઉપયોગ સલ્ફ્યુરિક એસિડના ઉત્પાદનમાં ઉત્પ્રેરક તરીકે થાય છે.
- > વિશ્વમાં ઉત્પાદિત 85% વેનેડિયમનો ઉપયોગ સ્ટીલ એડિટિવ તરીકે થાય છે. વેનેડિયમ સ્ટીલનો ઉપયોગ ગિયર્સ, સાયકલ ફ્રેમ્સ, એક્સેલ્સ અને અન્ય જટિલ ઘટકોમાં થાય છે.
- > વેનેડિયમ ડાયોક્સાઈડનો ઉપયોગ ગ્લાસ કોર્ટિંગ્સના ઉત્પાદનમાં થાય છે જે ઈન્ફ્રારેડ રેડિયેશનને અવરોધે છે.

વન પ્લેનેટ સમિત

- > વન પ્લેનેટ સમિત 11 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ યોજાઈ હતી. સમિતનો હેતુ પ્રકૃતિના સંરક્ષણને આગળ વધારવાનો છે.

Back to Basics : વન પ્લેનેટ સમિત

- > વન પ્લેનેટ સમિત એક આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રસંગ છે જેણે જીવસૃષ્ટિ પરિવર્તન પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું જેમાં ઈકોસિસ્ટમ્સને સુરક્ષિત રાખવા અને માનવ સ્વાસ્થ્ય સાથે જોડાણ કરવાના પ્રતિબદ્ધતાઓને એકત્રિત કરવામાં આવશે.

વન પ્લેનેટ સમિતનું લક્ષ્ય

- > વન પ્લેનેટ સમિતનો હેતુ વિશ્વવ્યાપી પર્યાવરણીય પરિવર્તનને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે. સમિત નવીનતા અને અર્થતંત્ર સાથે પર્યાવરણીય અને આબોહવા સંરક્ષણને માપશે.

■ વન પ્લેનેટ સમિત, 2021 ની થીમ

- > “ચાલો પ્રકૃતિ માટે સાથે મળીને કાર્ય કરીએ”
- > વન પ્લેનેટ સમિતનું આયોજન સંયુક્ત રાષ્ટ્ર, વિશ્વ બેંક અને ફાન્સ કરે છે

વન પ્લેનેટ સમિતનું મહત્વ

- > COVID-19 એ આપણા રોજિંદા જીવન અને અર્થવ્યવસ્થા માટે પ્રકૃતિના મહત્વની યાદ અપાવી છે. રોગચાળા દ્વારા સેટ કરેલા ઉલટુ વલણ ખૂબ પડકાર છે. વન પ્લેનેટ સમિત મૂલ્યની સાંકળો, વપરાશની ટેવ અને વ્યવસાયિક મોડેલોમાં પરિવર્તન લાવવામાં મદદ કરશે.
- > યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ જેવી વૈશ્વિક આર્થિક શક્તિઓ પેરિસ કરારમાંથી પાછી ખેંચી લેતી હોવાથી આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનો ઝડપથી કામ કરે તે મહત્વનું છે. વન પ્લેનેટ સમિત આ દિશામાં વિશ્વને મદદ કરશે.

- > ઐતિહાસિક પેરિસ કરારના બે વર્ષ બાદ પ્રથમ વન પ્લેનેટ સમિતનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ તેણે બાર આંતરરાષ્ટ્રીય કટિબદ્ધતાઓ સ્વીકારી. તેઓ નીચે મુજબ છે:
- > ટાપુના રાજ્યોમાં એક્સ્ટ્રીમ ઈવેન્ટ્સનો જવાબ
- > હવામાન પરિવર્તન સામે જમીન અને પાણીની રક્ષા કરવી
- > આબોહવા માટે કાર્ય કરવા સંશોધનકારો અને યુવાનોને એકત્રીત કરવું
- > ગ્રીન ફાઈનાન્સિંગ માટે સ્થાનિક સરકાર માટે જાહેર ખરીદી અને વપરાશ
- > શૂન્ય ઉત્સર્જન લક્ષ્યો
- > વિભાજિત અર્થતંત્ર તરફ ક્ષેત્રીય પાળી
- > શૂન્ય-પ્રદૂષણ પરિવહન
- > પેરિસ કરાર સાથે સુસંગત કાર્બન ભાવ તરફ કામ કરવું
- > વિકાસ બેંકોનું આંતરરાષ્ટ્રીય ગતિશીલતા
- > સાર્વભૌમ ભંડોળ દ્વારા પ્રતિબદ્ધતા
- > સંસ્થાકીય રોકાણકારો એકત્રિત કરવા

જુકુ ખીણ

- > નાગાલેન્ડ-મણિપુર સરહદ પર જુકુ ખીણની જંગલની આગને કાબૂમાં લેવામાં આવી છે.
- > 90 ચો.કિ.મી. ભૂતકાળમાં ફેલાયેલી આ લીલીછમ ખીણ (વર્ષ 2006, 2010, 2012 અને 2015 ના વર્ષોમાં) વન આગને પછાડી છે.

Back to Basic : જુકુ ખીણ

- સ્થાન:
  - > 'ફૂલોની ખીણ' તરીકે ઓળખાતી જુકુ ખીણ, નાગાલેન્ડ અને મણિપુરની સરહદ પર આવેલી છે.
- વિશેષતા:
  - > 2,438 મીટરની ઊંચાઈએ જાપકું પર્વતમાળાની પાછળ સ્થિત છે, તે એક પૂર્વ દિશામાં સૌથી વધુ લોકપ્રિય ટ્રેકિંગ સ્પોટ છે.
  - > જુકુ ખીણ અને જાપકું પર્વતમાળા પુલિબડ્ઝ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય (નાગાલેન્ડ) ની નજીક સ્થિત છે.
  - > આ જંગલોમાં કોઈ માનવ વસવાટો નથી, પરંતુ આ દુર્લભ અને 'સંવેદનશીલ' (IUCNની રેડ સૂચિ અનુસાર) બાયલિથ ટ્રાયોગોપન્સ (નાગાલેન્ડનું રાજ્ય પક્ષી), રફસ-નાકવાળા હોર્નબિલ અને ડાર્ક-રમ્પ સ્વીફ્ટ અને અન્ય ઘણા પક્ષીઓનું નિવાસસ્થાન છે આ સિવાય જંગલમાં લુપ્તપ્રાય વેસ્ટર્ન હાલોક ગિબન્સ પણ જોવા મળે છે.
  - > આ ખીણ વાંસ અને ઘાસની અન્ય જાતોથી ઢંકાયેલ છે. ફૂલની ઘણી સ્થાનિક જાતો ખીણમાં જોવા મળે છે, જેમાં જુકુ લીલી (લિલીમ ચિત્રાંગદા) શામેલ છે.
  - > આ ખીણ પર સ્થાનિક જાતિઓ અને મણિપુર / નાગાલેન્ડની રાજ્ય સરકારો વચ્ચે સંઘર્ષ છે.
  - > ત્યાં અંગામી જાતિના લોકો વસે છે.

ભીમા-કોરેગાંવ યુદ્ધની 203મી વર્ષગાંઠ

- 1 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ, 1818ના ભીમ-કોરેગાંવ યુદ્ધની 203 મી વર્ષગાંઠની ઉજવણી કરવામાં આવી હતી.
- મહારાષ્ટ્રના પુના જિલ્લાના પેરને ગામમાં ભીમ-કોરેગાંવ યુદ્ધના સૈનિકોની યાદમાં રણસ્તંભનું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે, જ્યાં દર વર્ષે 1 જાન્યુઆરીએ આ યુદ્ધની વર્ષગાંઠ ઉજવવામાં આવે છે.

Back to Basics : ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ

- 1 જાન્યુઆરી, 1818 ના રોજ પેશ્વા સૈનિકો અને અંગ્રેજો વચ્ચે ભીમા-કોરેગાંવમાં યુદ્ધ થયું હતું.
- આ યુદ્ધમાં, બ્રિટીશ સૈન્ય, જેમાં મુખ્યત્વે દલિત સૈનિકોનો સમાવેશ થતો હતો, તેઓ ઉચ્ચ જાતિના વર્ચસ્વ ધરાવતા પેશ્વા સૈન્ય સામે લડ્યા હતા.
- બ્રિટીશ આર્મીએ પેશ્વા આર્મીને હરાવી હતી.
- પેશ્વા બાજુરાવ દ્વિતીયે મહાર સમુદાયનું અપમાન કર્યું હતું અને તેમને તેમની સૈન્ય સેવામાંથી કાઢી મૂક્યાં હતા.
- આ કારણોસર, તેઓ પેશ્વાના સંખ્યાત્મક શક્તિશાળી સૈન્ય સામે બ્રિટિશરો સાથે જોડાયા હતા.
- મહાર એ એક જ્ઞાતિ-જૂથ, અથવા અનેક લુપ્ત જાતિઓનું જૂથ છે, જે મુખ્યત્વે મહારાષ્ટ્ર અને નજીકના વિસ્તારોમાં રહે છે.
- તેઓ મહારાષ્ટ્રની સત્તાવાર ભાષા મરાઠી બોલે છે.
- તેઓને સત્તાવાર રીતે અનુસૂચિત જાતિની શ્રેણીમાં મૂકવામાં આવ્યાં છે.
- પેશ્વા સૈન્યની હાર એ જાતિ આધારિત ભેદભાવ અને જુલમ સામેનો વિજય માનવામાં આવ્યો હતો.
- પેશ્વાના વર્ચસ્વને સમાપ્ત કરતાં તે ત્રીજું અંગ્લો-મરાઠા યુદ્ધ (1817-18)ની અંતિમ લડાઈમાંનું એક હતું.
- 1 જાન્યુઆરી, 1927 ના રોજ આ સ્થળે બાબાસાહેબ આંબેડકરના આગમનથી દલિત સમાજમાં આ યુદ્ધ લોકોની યાદમાં તાજું થઈ ગયું તથા આ રેલી સ્થળ ગૌરવનું પ્રતીક બની ગયું હતું.

સાવિત્રીબાઈ ફુલે

- 03 જાન્યુઆરી 2021 ના રોજ, પ્રખ્યાત સમાજસેવિકા અને મહિલા શિક્ષણના પ્રબળ સમર્થક સાવિત્રીબાઈ ફુલેને શ્રદ્ધાંજલિ આપવામાં આવી હતી.
- સાવિત્રીબાઈ ફુલેનો જન્મ 3 જાન્યુઆરી 1831 ના રોજ નાયગાંવ (સતારા જિલ્લો), મહારાષ્ટ્રમાં થયો હતો અને તે ભારતના પ્રારંભિક આધુનિક નારીવાદીઓમાંના એક માનવામાં આવે છે.

- સાવિત્રીબાઈ ફુલેની વર્ષ 2021માં 190મી જન્મજયંતિ છે અને આ દિવસ મહારાષ્ટ્રમાં 'બાલિકા દિવસ' તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.
- વર્ષ 1848માં, તેણે પુણેના ભીડેવાડા ખાતે દેશની છોકરીઓ માટેની પ્રથમ શાળા શરૂ કરી હતી. સ્ત્રી શિક્ષણ વિશે જાગૃતિ લાવવાના તેના પ્રયત્નોને કારણે પુરૂષ પ્રભુત્વ ધરાવતા સમાજમાં તેમનો બહિષ્કાર અને અપમાન થયું હતું.
- તેમણે 9 વર્ષની ઉંમરે સમાજસેવક અને સમાજ સુધારક, જ્યોતિરાવ ફુલે સાથે લગ્ન કર્યાં હતા, અને સ્ત્રી શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપવા માટે સાવિત્રીબાઈ ફુલેના સંઘર્ષમાં જ્યોતિરાવ ફુલેએ તેમને સંપૂર્ણ ટેકો આપ્યો હતો અને સાવિત્રીબાઈ તેમની જ સહાયથી વાંચવાનું અને લખવાનું શીખી શક્યાં હતા.
- તે સમયે છોકરીઓને ભણાવવું એ એક આમૂલ વિચાર માનવામાં આવતો હતો. જ્યારે તેણી શાળાએ જતા ત્યારે લોકોએ તેના પર ઘાણ અને પથ્થરો ફેંક્યા હતા પરંતુ તેમ છતાં તેણી તેના કર્તવ્ય માર્ગથી વિમુખ થયા ન હતા.
- તેઓ એક કવિયત્રી પણ હતા તેમને આધુનિક મરાઠી કવિતાના અગ્રદૂત પણ માનવામાં આવે છે.
- 10 માર્ચ, 1897 ના રોજ સાવિત્રીબાઈ ફુલેનું પ્લેગને કારણે મૃત્યુ થયું હતું.

યક્ષગાન

- તાજેતરમાં, સાધુ કોઠારી નામના યક્ષગણ કલાકારનું મંચ પર પ્રદર્શન કરતી વખતે અવસાન થયું.

Back to Basics : યક્ષગાન વિશે

- યક્ષગાન એ કર્ણાટકના દરિયાકાંઠાના વિસ્તારોમાં પ્રખ્યાત લોક નૃત્ય છે. કર્ણાટકમાં આ પરંપરા લગભગ 800 વર્ષ જૂની માનવામાં આવે છે.
- યક્ષગાનનો શાબ્દિક અર્થ છે યક્ષના ગીતો.
- તેની સંગીતની પોતાની એક અલગ શૈલી છે જે ભારતીય શાસ્ત્રીય સંગીત-કર્નાટિક સંગીત અને હિન્દુસ્તાની સંગીતથી અલગ છે.
- તેની વિષયવસ્તુ પૌરાણિક કથાઓ અને પુરાણો, ખાસ કરીને રામાયણ અને મહાભારત પર આધારિત છે.
- તે રજૂ કરતાં કલાકારો આભેહૂબ, રંગીન પોષાકો અને સમૃદ્ધ ડિઝાઇનવાળા વિશાળ તાજનો ઉપયોગ કરે છે.
- તે સંગીત, નૃત્ય, ભાષણ અને વેશભૂષાનું સમૃદ્ધ કલાત્મક મિશ્રણ છે, આ કળામાં સંગીત નાટક તેમ જ નૈતિક શિક્ષણ અને સમૂહ મનોરંજન જેવી સુવિધાઓને મહત્વ આપવામાં આવે છે.
- યક્ષગાનની ઘણી સમાંતર શૈલીઓ છે જે આંધ્રપ્રદેશ, કેરળ, તમિલનાડુ અને મહારાષ્ટ્રમાં કરવામાં આવે છે.

- > તેની કથાઓ સામાન્ય રીતે કન્નડમાં વર્ણવવામાં આવે છે. તેમજ મલયાલમ અને તુલુ (દક્ષિણ કર્ણાટકની બોલી) માં તેનું વર્ણન છે.
- > આ નૃત્ય દરમિયાન મદલા (ઢોલકનો એક પ્રકાર), ચાંદા, પુંગી (પાઈપ) અને હાર્મોનિયમ દ્વારા વિવિધ તાલ અને લય ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે.
- > તેનો સૌથી લોકપ્રિય પ્રસંગ મહાભારત (દ્રૌપદી સ્વયંવર, સુભદ્રા વિગ્રહ વગેરે) અને રામાયણ (રાજ્યાભિષેક, લવ-કુશ કાંડ) વગેરે છે.

તુલુ ભાષા

- > તુલુ એ દ્રવિડ ભાષા છે જે મુખ્યત્વે કર્ણાટકના બે કાંઠાના જિલ્લાઓ અને કેરળના કાસરાગોડ જિલ્લામાં રહેતા લોકો દ્વારા બોલાય છે.
- > કેરળનો કાસરાગોડ જિલ્લો 'સપ્ત ભાષા સંગમ ભૂમિ' તરીકે પણ ઓળખાય છે, આ સાત ભાષાઓમાંથી એક છે તુલુ.
- > તુલુ ભાષામાં પ્રાચીન શિલાલેખો ઈ.સ.14 થી 15 મી સદીના સમયગાળા સુધીના છે.

લોકનૃત્યો

- **નોટંકી(ઉત્તરપ્રદેશ):**
  - > તેની વિષયવસ્તુ સામાન્યરીતે પ્રેમ સંબંધવાળા ફારસી સાહિત્ય પર આધારિત હોય છે.
- **તમાશા(મહારાષ્ટ્ર):**
  - > તે ગોંધલ, જાગરણ અને કીર્તન જેવા લોક કલા સ્વરૂપોથી વિકસિત છે.
- **ભવાઈ(ગુજરાત):**
  - > આ અંતર્ગત કટાક્ષ સાથે સામાજિક અન્યાય રજૂ કરવામાં આવે છે.
- **જાત્રા(પશ્ચિમ બંગાળ / ઓડિશા અને પૂર્વ બિહાર):**
  - > ભક્તિ ચળવળના પરિણામે તેની શરૂઆત બંગાળમાં થઈ. શરૂઆતમાં ચૈતન્ય (ગૌડિયા વૈષ્ણવવાદના આધ્યાત્મિક સ્થાપક) પ્રભાવને કારણે તે કૃષ્ણ જાત્રા તરીકે જાણીતું હતું.
- **કુટિયાટ્ટમ(કેરળ):**
  - > તે સંસ્કૃત નાટ્ય પરંપરાના આધારે કેરળનું સૌથી જૂનું લોકનૃત્ય છે. 2001 માં યુનેસ્કો દ્વારા 'માનવતાના મૌખિક અને અમૂર્ત વારસોની શ્રેષ્ઠ કૃતિ' ની સૂચિમાં તેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જે લગભગ 2000 વર્ષ જૂની પરંપરા છે.
- **મુડિયેટ્ટુ(કેરળ):**
  - > તે કેરળનું પરંપરાગત ધાર્મિક લોકનૃત્ય છે. તેની થીમ કાલી દેવી અને રાક્ષસ દારિકા વચ્ચેના યુદ્ધ પર આધારિત છે. આ ધાર્મિક વિધિ ભાગવત અથવા ભદ્રકાળી સંપ્રદાયનો એક ભાગ છે.
- **ભાઓના(આસામ):**
  - > તે શ્રીમંત શંકરદેવ (એક આસામી સંત-વિદ્વાન) ની રચના પર આધારિત છે, આ નાટક બ્રજાવલીમાં લખ્યું છે (જે એક આસામી અને મૈથિલી ભાષાનું અનોખું મિશ્રણ છે) અને મુખ્યત્વે હિન્દુ દેવતા કૃષ્ણ પર કેન્દ્રિત છે.

- **માય અથવા માયા(મધ્યપ્રદેશ):**
  - > તે મધ્યપ્રદેશનું સંગીત નૃત્ય છે. તેમાં, પૌરાણિક કથાઓ, વીરતાવાળા ઐતિહાસિક પ્રસંગો અને પ્રેમાખ્યાનથી સંબંધિત વિષયવસ્તુ પર યોજવામાં આવે છે.
- **ભાંડ પાથેર(કાશ્મીર):**
  - > તે કાશ્મીરનું મુખ્ય લોકનૃત્ય છે જે ખેડૂત સમુદાય સાથે ઊંડાણપૂર્વક સંકળાયેલું છે.

બસવેશ્વરમાં 'અનુભવ મંડપ'

- > કર્ણાટકના મુખ્ય પ્રધાને બસવેશ્વરમાં 'નવા અનુભવ મંડપ'નો શિલાન્યાસ કર્યો છે, તે જાણીતું છે કે આ તે જગ્યા છે જ્યાં 12 મી સદીના કવિ-દાર્શનિક બસવેશ્વરે પોતાનો મોટાભાગનો જીવન-સમય પસાર કર્યો હતો.

Back to Basics : નવો અનુભવ મંડપ

- > તે 7.5 એકરના પ્લોટ પર બાંધવામાં આવેલ છ માળનું માળખું હશે, જે બસવેશ્વરના દર્શનના વિવિધ સિદ્ધાંતોનું પ્રતિનિધિત્વ કરશે.
- > તે 12 મી સદીમાં બસવેશ્વરમાં બસવેશ્વરે સ્થાપિત 'અનુભવ મંડપ' (ઘણીવાર વિશ્વની પ્રથમ સંસદ તરીકે ઓળખાય છે) પ્રદર્શિત કરશે. નોંધનીય છે કે બસવેશ્વરે સ્થાપિત 'અનુભવ મંડપ'માં વિવિધ તત્વજ્ઞાનીઓ અને સમાજ સુધારકો દ્વારા ચર્ચાઓ થઈ હતી.
- > કલ્યાણ ચાલુક્ય શૈલીમાં સ્થાપત્યની રચના કરવામાં આવશે.
- > કલ્યાણ ચાલુક્ય એ મધ્યયુગીન કાળના પ્રાચીન કર્ણાટકના ઇતિહાસનો એક અભિન્ન ભાગ છે. કલ્યાણ ચાલુક્ય શાસકોએ તેમના પુરોગામી જેવા મંદિરો બનાવ્યા અને નૃત્ય અને સંગીત કળાઓને સમર્થન આપ્યું હતું.
- > 770 સ્તંભો દ્વારા સમર્થિત આ ભવ્ય નિર્માણમાં 770 લોકોની બેઠક ક્ષમતાવાળું ઓડિટોરિયમ પણ હશે.
- > એવું માનવામાં આવે છે કે 12 મી સદીમાં 770 શરણો (બસવેશ્વરના અનુયાયીઓ) 'વચન' સુધારાવાદી ચળવળનું નેતૃત્વ કર્યું હતું.
- > તેની ટોચ પર એક વિશાળ શિવલિંગ સ્થાપિત થશે.
- > અત્યાધુનિક રોબોટિક પ્રણાલી, ઓપન એર થિયેટર, આધુનિક જળ સંરક્ષણ પ્રણાલી, લાઈબ્રેરી, સંશોધન કેન્દ્ર, પ્રાર્થના હોલ અને યોગ કેન્દ્રની પણ પરિકલ્પના કરવામાં આવી છે.

બસવેશ્વર

- > ગુરૂ બસવેશ્વર (1134-1168) એક ભારતીય દાર્શનિક, સમાજ સુધારક અને નેતા હતા જેમણે જાતિહીન સમાજ બનાવવાનો પ્રયાસ કર્યો અને જ્ઞાતિ અને ધાર્મિક ભેદભાવ સામે લડ્યાં હતા.
- > બાસવન્ના જયંતિ, સંત બાસવન્ના (ભગવાન બસવેશ્વર) ના જન્મના સ્મરણાર્થે ઉજવાતો વાર્ષિક પ્રસંગ છે.

- > ગુરુ બસવેશ્વરનો જન્મ ઈ.સ.1131માં બાગેવાડી (કર્ણાટકના અવિભાજિત બીજાપુર જિલ્લામાં) નામના સ્થળે થયો હતો.
- > ગુરુ બસવેશ્વરને લિંગાયત સંપ્રદાયના સ્થાપક પણ માનવામાં આવે છે.

દર્શન

- > ગુરુ બસવેશ્વરે રજૂ કરેલું દર્શન એ અરિવુ (સાયું જ્ઞાન), આચાર (યોગ્ય આચરણ) અને અનુભવ (દિવ્ય અનુભવ) ના સિદ્ધાંતો પર આધારિત હતું, જે 12મી સદીમાં સામાજિક, ધાર્મિક અને આર્થિક ક્રાંતિ લાવ્યા હતા.
- > વર્ષ 1154 માં તેઓ સંભવત કલ્યાણ (હાલમાં બાસાવકલ્યાણ) ગયા અને 12-13 વર્ષો સુધી તેમના લાંબા રોકાણ દરમિયાન, તેમણે ઘણા મહત્વપૂર્ણ કાર્યો કર્યા.
- > તેમના પ્રયત્નોને કારણે લિંગ, વંશ અથવા જાતિના આધારે ભેદભાવ વિના બધા માટે ધર્મના દરવાજા ખોલવામાં આવ્યા હતા.
- > તેમણે સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવા માટે એક સામાન્ય મંચ 'અનુભવ મંડપ' ની સ્થાપના કરી હતી.
- > આમ, તેને ભારતની પ્રથમ સંસદ માનવામાં આવે છે, જ્યાં 'શરણો' એક સાથે બેઠા હતા અને લોકશાહી માળખામાં સમાજવાદી સિદ્ધાંતોની ચર્ચા કરી હતી.

■ તેમણે અન્ય બે મહત્વપૂર્ણ સામાજિક-આર્થિક સિદ્ધાંતો આપ્યા:

- > કાયકા (ઈશ્વરીય કાર્ય):
- > આ સિદ્ધાંત મુજબ સમાજના દરેક વ્યક્તિએ પોતાની પસંદગીનું કામ સંપૂર્ણ ઈમાનદારીથી કરવું જોઈએ.
- > દસોહા (સમાન વિતરણ):
- > સમાન કામ માટે સમાન આવક હોવી જોઈએ.
- > કામદારો (કાયકાજીવી) સરળતાથી તેમની મહેનતથી મેળવેલા પૈસાથી કમાણી કરી શકે છે. તેઓએ ભવિષ્ય માટે સંપત્તિ અથવા સંપત્તિનું સંરક્ષણ ન કરવું જોઈએ, પરંતુ સમાજ અને ગરીબોના કલ્યાણ માટે વધારાના નાણાંનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

'વચન' સુધારણા આંદોલન

- > 12 મી સદીમાં, બસવેશ્વરના નેતૃત્વમાં 'વચન' (કવિતા) ચળવળનો મુખ્ય ઉદ્દેશ બધાનું કલ્યાણ હતો.
- > આ ચળવળએ તે સમયના પ્રવર્તમાન સામાજિક વાતાવરણમાં વર્ગ, જાતિ અને અમુક અંશે લિંગના મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લેવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો.

જગન્નાથ મંદિર

- > તાજેતરમાં શ્રી જગન્નાથ મંદિર પ્રશાસન (SJTA) એ જાહેરાત કરી છે કે 21 જાન્યુઆરીથી, ભક્તોએ પુરી મંદિરમાં પ્રવેશ માટે તેમના કોવિડ -19 નો નકારાત્મક અહેવાલ બતાવવાની જરૂર રહેશે નહીં.

Back to Basics : જગન્નાથ મંદિર વિશે

- > હાલમાં મંદિરમાં પ્રવેશતા ભક્તોએ કોવિડ -19 ના નકારાત્મક અહેવાલો બતાવવાના રહેશે.
- > રોગચાળાને પગલે આ મંદિર નવ મહિનાથી બંધ રહ્યા બાદ 3 જાન્યુઆરીથી મંદિર ફરીથી લોકો માટે ખોલવામાં આવ્યું છે.
- > માનવામાં આવે છે કે આ મંદિર 12 મી સદીમાં પૂર્વીય ગંગ વંશના રાજા અનંતવર્મન ચોડગંગ દેવ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યું હતું.
- > જગન્નાથ પુરી મંદિરને 'યમનિકા તીર્થ' પણ કહેવામાં આવે છે, જ્યાં હિન્દુ માન્યતાઓ અનુસાર, પુરીમાં ભગવાન જગન્નાથની હાજરીને કારણે મૃત્યુ દેવતા 'યમ' ની શક્તિ ખતમ થઈ ગઈ છે.
- > આ મંદિરને 'સફેદ પેગોડા' કહેવામાં આવતું હતું અને તે ચારધામ તીર્થસ્થાનો (બદ્રીનાથ, દ્વારકા, પુરી, રામેશ્વરમ) નો એક ભાગ છે.
- > અહીં મંદિરના ચાર મુખ્ય દરવાજા છે (પૂર્વમાં 'સિંધદ્વાર', દક્ષિણમાં 'અશ્વદ્વાર', પશ્ચિમમાં 'વ્યાધરા દ્વાર' અને ઉત્તરમાં 'હસ્તીદ્વાર'). દરેક દરવાજા કોતરવામાં આવ્યા છે.
- > પ્રવેશદ્વારની સામે અરુણા સ્તંભ અથવા સૂર્ય સ્તંભ છે, જે મૂળ કોણાર્કના સૂર્ય મંદિરમાં હતો.

માઘી મેળો

- > ઘણા દાયકાઓમાં પહેલીવાર એવી સ્થિતિ ઊભી થઈ છે કે ઐતિહાસિક માઘી મેળામાં રાજકીય સંમેલન નહીં થાય.
- > માઘી મેળો દર વર્ષે જાન્યુઆરી કે નાનકશાહી કેલેન્ડર મુજબ માઘ મહિનામાં પંજાબના મુતકસરમાં યોજવામાં આવે છે.
- > નાનકશાહી કેલેન્ડર, વિક્રમ કેલેન્ડરની જગ્યાએ અમલમાં મૂકવા અને ગુરુપાર્વ અને અન્ય તહેવારોની તારીખ જાણવા માટે શીખ વિદ્વાન પાલસિંહ પૂરેવાલ દ્વારા તૈયાર કરાયું હતું.

Back to Basics : માઘી વિશે

- > માઘી એ પ્રસંગ છે જ્યારે ગુરુ ગોવિંદસિંહજી માટે લડનારા ચાળીસ શીખ લોકોના બલિદાનને યાદ કરવામાં આવે છે.
- > માઘીની પૂર્વસંધ્યાએ લોહડી પર્વની ઉજવણી કરવામાં આવે છે, જે દરમિયાન હિંદુ ઘરોમાં આનંદસૂચક હોળી પ્રગટાવવામાં આવે છે અને પરિવારોમાં પુત્રના જન્મની શુભકામનાઓ માટે ઉપસ્થિતોને પ્રસાદ આપવામાં આવે છે.

મહત્વ

- > માઘીનો દિવસ ચાલી મુકેની શૌર્યપૂર્ણ લડાઈને માન આપવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે ઉજવવામાં આવે છે, તેણે ગુરુ ગોવિંદસિંહને મોગલ શાહી સૈન્ય દ્વારા કરવામાં આવેલા આક્રમણથી બચાવવા માટે પોતાના જીવનું બલિદાન આપ્યું હતું.

ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ

- > મુઘલ શાહી લશ્કર અને ચાલી મુકે વચ્ચે યુદ્ધ 29 ડિસેમ્બર 1705 ના રોજ ખિદરાને દિ ધાબ નજીક થયું હતું.

- > આ યુદ્ધમાં શહીદ થયેલા ચાળીસ સૈનિકો (ચાલી મુક્રે) ના મૃતદેહોનો બીજા દિવસે અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો, જે માઘ મહિનાનો પહેલો દિવસ હતો, તેથી આ તહેવારનું નામ માઘી છે.

ભારતમાં લણણી ઉત્સવ

- > ભારતમાં મકરસંક્રાંતિ, લોહડી, પોંગલ, ભોગી બિહુ, ઉત્તરાયણ અને પૌષ પર્વ વગેરે જેવા વિવિધ લણણી ઉત્સવ ઉજવવામાં આવે છે.

Back to Basics : મકરસંક્રાંતિ

- > મકરસંક્રાંતિ એ હિંદુ તહેવાર છે જે સૂર્યનો આભાર પ્રગટ કરવા માટે સમર્પિત છે. આ દિવસે લોકો પ્રકૃતિને તેના પુષ્કળ સંસાધનો અને પાકની સારી ઉપજ માટે આભાર માને છે. આ તહેવાર મકરરાશિમાં સૂર્યનો પ્રવેશ દર્શાવે છે.
- > આ દિવસ ઉનાળાની શરૂઆત અને સૂર્યનો ઉત્તરાયણ દર્શાવે છે. આ દિવસ હિન્દુઓ માટે છ મહિનાના શુભ સમયગાળાની શરૂઆતનો દિવસ છે.
- > 'ઉત્તરાયણ' ની સત્તાવાર ઉજવણીના ભાગ રૂપે 1989 થી ગુજરાત સરકાર દ્વારા આંતરરાષ્ટ્રીય પતંગ મહોત્સવનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- > આ દિવસ સાથે જોડાયેલા તહેવારો દેશના જુદા જુદા ભાગોમાં જુદા જુદા નામે ઓળખાય છે.

તહેવારો

- > ઉત્તરાયણ-ગુજરાત
- > પોંગલ-તામિલનાડુ
- > ભોગી બિહુ-આસામ
- > લોહડી-પંજાબ અને જમ્મુ કાશ્મીર
- > માઘી-હરિયાણા અને હિમાચલ પ્રદેશ
- > મકરસંક્રમણ-કર્ણાટક
- > સાયન કરાત-કાશ્મીર
- > ખીયડી પર્વ-ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર અને ઝારખંડ

લોહડી

- > લોહડી મુખ્યત્વે શીખ અને હિન્દુઓ દ્વારા ઉજવવામાં આવે છે.
- > દિવસ શિયાળાની રૂતુના અંતને ચિહ્નિત કરે છે અને પરંપરાગત રીતે ઉત્તરી ગોળાર્ધમાં સૂર્યનું સ્વાગત કરવા માટે ઉજવવામાં આવે છે.

- > તે મકરસંક્રાંતિની એક રાત પહેલા ઉજવવામાં આવે છે, આ પ્રસંગે પ્રસાદમ વિતરણ દરમિયાન અને પૂજા આનંદસૂચક હોળીની ફરતે ફેરવાય છે.

- > તેને ખેડુતો અને પાકનો ઉત્સવ કહેવામાં આવે છે, જેના દ્વારા ખેડુતો ભગવાનનો આભાર માને છે.

પોંગલ

- > પોંગલ શબ્દનો અર્થ છે 'ઓવરફ્લો' અથવા ઉકળતું.
- > થાઈ પોંગલ તરીકે પણ ઓળખાય છે, આ ચાર દિવસીય ઉત્સવ તામિલ કેલેન્ડર અનુસાર 'થાઈ' મહિનામાં ઉજવવામાં આવે છે, જ્યારે ડાંગર જેવા પાકની ખેતી કરવામાં આવે છે અને લોકો ભગવાન અને જમીનના દાન માટે આભારી છે.
- > આ તહેવાર દરમિયાન તમિલ લોકો ચોખાના લોટથી તેમના ઘરની સામે કોલમ નામની પરંપરાગત રંગોળી બનાવે છે.

બિહુ

- > આ તહેવાર આસામમાં પાકની લણણી સમયે ઉજવવામાં આવે છે. લોકો આસામી નવા વર્ષની શરૂઆત નિમિત્તે રોંગાલી / માઘ બિહુની ઉજવણી કરે છે.
- > એવું માનવામાં આવે છે કે બ્રહ્મપુત્રા ખીણના લોકોએ જમીન ખેડવાનું શરૂ કર્યું ત્યારે આ પર્વની શરૂઆત થઈ. એવું પણ માનવામાં આવે છે કે બિહુ તહેવાર બ્રહ્મપુત્રા નદી જેટલો જૂનો છે.

સબરીમાલામાં મકરવિલકકુ મહોત્સવ

- > તે સબરીમાલામાં ભગવાન અયપ્પાના પવિત્ર ઉપવનમાં ઉજવવામાં આવે છે.
- > તે વાર્ષિક તહેવાર છે અને સાત દિવસ માટે ઉજવવામાં આવે છે. તે મકરસંક્રાંતિના દિવસે શરૂ થાય છે (જ્યારે સૂર્ય ઉનાળાના અયનમાં પ્રવેશે છે).
- > મહોત્સવનું મુખ્ય આકર્ષણ મકર જ્યોતિની ઉપસ્થિતિ છે, જે એક આકાશી તારો છે અને તે મકરસંક્રાંતિના દિવસે કાંતામાલા પર્વતની ઉપર દેખાય છે.
- > જંગલના દેવતાઓ અને વન દેવીઓને પ્રસન્ન કરવા માટે ઉજવવામાં આવતા ઉત્સવ 'ગુરૂથી' નામની ધાર્મિક વિધિ સાથે મકરવિલકકુ સમાપ્ત થાય છે.

મેરાં ગાંવ, મેરાં ગૌરવ કાર્યક્રમ : ICAR

- તાજેતરમાં ભારતીય કૃષિ સંશોધન પરિષદ (ICAR) 'મેરાં ગાંવ મેરાં ગૌરવ'ની પહેલ હેઠળ ગોવાના કેટલાક ગામોમાં કચરો નિકાલ માટે ગ્રામ પંચાયતોના માર્ગદર્શન હેઠળ એક અભિયાન હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું.
- ICAR એ ભારત સરકારના કૃષિ સંશોધન અને શિક્ષણ વિભાગ(DARE), કૃષિ અને ખેડૂત કલ્યાણ મંત્રાલય હેઠળ ની એક સ્વાયત સંસ્થા છે.

Back to Basics : મેરાં ગાંવ મેરાં ગૌરવ કાર્યક્રમ

- આ યોજના વર્ષ 2015 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- આ યોજના અંતર્ગત વૈજ્ઞાનીકોએ તેમની અનુકૂળતા મુજબ ગામોની પસંદગી કરવા અને પસંદ કરેલા ગામો સાથે સંપર્ક રાખવા અને ખાનગી મુલાકાતો અથવા ટેલિફોન દ્વારા ખેડૂતોને તકનીકી અને કૃષિ સંબંધિત પાસાંઓની માહિતી પ્રદાન કરવાની કલ્પના કરવામાં આવી છે.
- વૈજ્ઞાનીકો કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્રો(KVK) અને કૃષિ તકનીકી મેનેજમેન્ટ એજન્સી (ATMA) ની સહાયથી કાર્ય કરી શકે છે.
- ઉદ્દેશ:**
- ખેડૂતો સાથે વૈજ્ઞાનીકોના સીધા ઈન્ટરફેસને પ્રોત્સાહન આપવા માટે 'લેબ ટુ લેન્ડ' પ્રક્રિયાને વેગ આપવાનું લક્ષ્ય છે.

કૃષિ ટેકનોલોજી મેનેજમેન્ટ એજન્સી (ATMA)

- તે જિલ્લાં કક્ષાએ તકનીકીના પ્રસાર માટે જવાબદાર એક રજિસ્ટર્ડ સંસ્થા છે. તે સંશોધન વિસ્તરણ અને માર્કેટિંગને એકીકૃત કરવા માટેનું કેન્દ્ર બિંદુ છે.
- તે વર્ષ 2005-06 દરમિયાન શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- ભંડોળની રીત:**
- કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા 90% યોગદાન અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા 10% યોગદાન.
- ઉદ્દેશ:**
- જાહેર / ખાનગી એક્સ્ટેન્શન સેવા પ્રદાતાઓ સાથે સંકળાયેલ મલ્ટિ-એજન્સી વિસ્તરણ વ્યૂહરચનાને પ્રોત્સાહિત કરવું.
- ક્લસ્ટર અભિગમ અપનાવવા અને કોમોડિટી હિત જૂથો તરીકે ઓળખાતા ખેડૂતોની જરૂરિયાતો અને આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ ખેડૂત ઉત્પાદક સંસ્થામાં તેમને એકીકૃત કરવા.
- આયોજન, નિષ્પાદન અને અમલીકરણમાં ખેડૂત કેન્દ્રિત કાર્યક્રમોના એકત્રીકરણની સુવિધા.
- મહિલાઓને કૃષિ જૂથોમાં સંગઠિત કરવું અને તેમને તાલીમ આપીને લિંગ સંબંધિત સમસ્યાઓનું નિરાકરણ કરવું
- લાભાર્થીઓ:**
- વ્યક્તિગત, સમુદાય, મહિલાઓ, ખેડૂત / ખેડૂત મહિલા જૂથ.

આભાસી એગ્રી ઇન્ડિયા હેકાથોન 2020

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય કૃષિ અને ખેડૂત કલ્યાણ પ્રધાન, ભારતીય કૃષિ સંશોધન સંસ્થા (IARI), પુસાના સહયોગથી કૃષિ, સહકાર અને ખેડૂત કલ્યાણ વિભાગ દ્વારા આયોજીત આભાસી એગ્રી-હેકાથોન 2020 નું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું.
- ભારતીય કૃષિ સંશોધન સંસ્થા (IARI) એ કૃષિ ક્ષેત્રે સંશોધન અને શિક્ષણ માટેની દેશની અગ્રણી રાષ્ટ્રીય સંસ્થા છે.

Back to Basics : એગ્રી-હેકાથોન 2020

- ઉદ્દેશ:**
- આ કાર્યક્રમ દ્વારા, કૃષિ ક્ષેત્રના પડકારોનો સામનો કરવા માટે નવીનતા લાવવા, ભારતના શ્રેષ્ઠ લોકો, સર્જનાત્મક સ્ટાર્ટ-અપ્સ અને સ્માર્ટ નવીનતાઓ સાથે ઉદ્યોગ અને સરકારના સૌથી મહત્વપૂર્ણ હિસ્સેદારોને સાથે લાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવશે. અને ફળદાયી ઉકેલોની શોધ કરશે.
- પ્રતિસ્પર્ધા:**
- જરૂરિયાત: હેકાથોન હેઠળ, કૃષિ મિકેનાઇઝેશન, ચોકસાઈ ફાર્મિંગ, સપ્લાય ચેઇન અને ફૂડ ટેકનોલોજી અને ગ્રીન એનર્જી વગેરે વિશેના નવા વિચારો સ્વીકારવામાં આવશે.
- ઇનામ: અંતિમ 24 વિજેતાઓને ઈક્યુબેશન સપોર્ટ, ટેક અને બિઝનેસ કન્સલ્ટિંગ અને અન્ય વિવિધ લાભો સાથે 1,00,000 રૂપિયાનું રોકડ ઈનામ આપવામાં આવશે.
- મહત્વ:**
- આ પ્રોગ્રામ કૃષિ ક્ષેત્રમાં નવી તકનીકી અને પરિણામે મૂલ્યવર્તનના દૃષ્ટિકોણથી ખૂબ મહત્વપૂર્ણ છે.
- આનાથી ખેડૂતોની આવક બમણી કરવાનું લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ મળશે, જે ભારતમાં વિકાસ અને નવીનતા માટેની નવી તકો ઊભી કરશે.

મોરિંગા પાવડર

- ભારતમાં મોરિંગા(ગરમાળો) ઉત્પાદનોના નિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા માટે 'કૃષિ અને પ્રસંસ્કરણ ખાદ્ય ઉત્પાદન નિકાસ વિકાસ પ્રાધિકરણ' (APEDA) દ્વારા ખાનગી સંસ્થાઓને મદદ કરવામાં આવી રહી છે.

Back to Basics : મોરિંગા પાવડર

- વૈશ્વિક સ્તરે, મોરિંગા પાંદડા પાવડર, તેલ અને ફૂડ ફોર્ટીફિકેશન અને પોષક પૂરક તરીકે ઉપયોગમાં માંગ જોવા મળી છે.
- મોરિંગાના પોષક, ઔષધીય ગુણધર્મોને લીધે, તે વૈશ્વિક ગ્રાહકો દ્વારા ખોરાકમાં ઉપયોગ માટે વ્યાપકપણે મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

■ મોરિંગા:

- વૈજ્ઞાનિક નામ : મોરિંગા ઓલિફેરા (Moringa Oleifera)
- તે ભારતીય ઉપમહાદ્વીપના મૂળમાં ઝડપથી વિકસતા અને દૃષ્ટાણ પ્રતિરોધક વૃક્ષ છે.
- તે સામાન્ય રીતે મોરિંગા, ડ્રમસ્ટિક વૃક્ષ, ગરમાળો વગેરે તરીકે ઓળખાય છે.
- તે મોરિંગા શીંગોના બીજ અને પાંદડા માટે મોટા પ્રમાણમાં ઉગાડવામાં આવે છે, તેનો ઉપયોગ વનસ્પતિ અને પરંપરાગત હર્બલ દવા તેમજ પાણી શુદ્ધિકરણ માટે થાય છે.
- તેમાં વિવિધ સ્વસ્થ સંયોજનો જેવા કે વિટામિન્સ, અન્ય મહત્વપૂર્ણ ઘટકો – આયર્ન, મેગ્નેશિયમ, વગેરે શામેલ છે, આ ઉપરાંત તેમાં ચરબીની માત્રા ઓછી છે અને કોલેસ્ટરોલ નથી.

કૃષિ અને પ્રસંસ્કરણ ખાદ્ય ઉત્પાદન વિકાસ વિકાસ

પ્રાધિકરણ (APEDA)

- APEDAની સ્થાપના ભારત સરકાર દ્વારા ડિસેમ્બર 1985 માં 'કૃષિ અને પ્રોસેસડ ફૂડ પ્રોડક્ટ્સ નિકાસ વિકાસ સત્તામંડળ અધિનિયમ, 1985' હેઠળ કરવામાં આવી હતી.
- તે કેન્દ્રીય વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય હેઠળ કાર્ય કરે છે.
- APEDANું મુખ્ય મથક નવી દિલ્હીમાં આવેલું છે.
- APEDANે ઘણા સુનિશ્ચિત ઉત્પાદનો જેવા કે ફળો, શાકભાજી અને તેના ઉત્પાદનો, માંસ અને માંસ ઉત્પાદનો વગેરેની ગુણવત્તામાં સુધારો, ધોરણો નિર્ધારિત કરવા અને નિકાસ પ્રોત્સાહનની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે.
- આ ઉપરાંત, APEDANે ચાઈનીઝ આયાત પર નજર રાખવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે.

રાજકોટમાં AIIMS

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ 31 ડિસેમ્બર 2020 ના રોજ ગુજરાત, રાજકોટમાં ઓલ ઈન્ડિયા ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ મેડિકલ સાયન્સિસ (AIIMS) નો શિલાન્યાસ કર્યો હતો.
- આ પ્રોજેક્ટ માટે રાજ્યમાં લગભગ 201 એકર જમીન ફાળવવામાં આવી છે.
- રાજકોટમાં એઈમ્સ આશરે 1,195 કરોડના ખર્ચે બનાવવામાં આવશે, અને 2022 ની મધ્યમાં પૂર્ણ થવાનો અંદાજ છે.
- 750 પથારીની અત્યાધુનિક હોસ્પિટલમાં 30 પથારીનો આયુષ બ્લોક પણ હશે. આ મેડિકલ કોલેજમાં 125 MBBS બેઠકો અને 60 નર્સિંગ બેઠકો પણ હશે.
- હાલમાં ભારતભરમાં કુલ 15 AIIMS હોસ્પિટલો છે.
- આ રીતે, રાજકોટ AIIMS તેના નિર્માણ પછી ભારતની 16 મી જાહેર તબીબી સંસ્થા હશે.
- વર્ષ 2025 સુધીમાં આઠ વધુ તબીબી સંસ્થાઓ શરૂ થવાની ધારણા છે, જેથી દેશ તબીબી માળખાગત અને ડોક્ટરોની અછતને પહોંચી વળશે.

DRDO સ્થાપના દિવસ

- 01 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) નો 63મો સ્થાપના દિવસ યોજાયો હતો.
- DRDOની સ્થાપના 1958 માં માત્ર 10 પ્રયોગશાળાઓ સાથે સંરક્ષણ ક્ષેત્રે સંશોધનને પ્રોત્સાહન આપવાના ઉદ્દેશ્યથી કરવામાં આવી હતી અને ભારતીય સશસ્ત્ર દળો માટે અત્યાધુનિક સંરક્ષણ તકનીકોની રચના અને વિકાસની જવાબદારી સોંપવામાં આવી હતી.
- હાલમાં DRDO એ 52 પ્રયોગશાળાઓનું જૂથ છે, જેમાં સંરક્ષણ તકનીકના વિવિધ ક્ષેત્રોને આવરી લેવામાં આવે છે જેમ કે એરોનોટિક્સ, શસ્ત્રો, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, લડાઈ વાહનો, એન્જિનિયરિંગ પ્રણાલી, મિસાઈલો, એડવાન્સ્ડ કમ્પ્યુટિંગ અને સિમ્યુલેશન, નેવલ પ્રણાલી, જીવ વિજ્ઞાન, તાલીમ, માહિતી પ્રણાલી અને કૃષિમાં કામ કરવું વગેરે.
- હાલમાં ડો.જી.સતિષ રેડ્ડી DRDOના અધ્યક્ષ છે.
- વર્ષ 2020 માં, DRDOએ ઘણી મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધિઓ હાંસલ કરી, જેમાં લાઈટ ફાઈટર એરક્રાફ્ટ 'તેજસ' ના નૌકા સંસ્કરણ INS વિક્રમાદિત્ય પર ઉતરણ, હાઈપરસોનિક ટેકનોલોજી ડેમોન્સ્ટ્રેટર વ્હીકલ (HSTDV), ક્વોન્ટમ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન (QKD), લેસર ગાઈડેડ એન્ટી-ટેન્ક ગાઈડેડ મિસાઈલ (ATGM), સુપરસાઈનિક મિસાઈલ આસિસ્ટેડ રીલીઝ ઓફ ટોર્પિડો (SMART), એન્ટી રેડિયેશન મિસાઈલ (NGARM), પિનાકા રોકેટ સિસ્ટમનું ઉન્નત સંસ્કરણ, ક્વિક રિએક્શન સર્કેસ-ટુ-એર મિસાઈલ સિસ્ટમ (QRSAM) અને મધ્યમ રેન્જ સરકેસ ટુ એર મિસાઈલ સિસ્ટમ (MRSAM) વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- દેશમાં કોરોના વાયરસ રોગચાળા સામે લડવા માટે આશરે 40 DRDO પ્રયોગશાળાઓએ 50 થી વધુ તકનીકો અને 100 થી વધુ ઉત્પાદનો વિકસિત કર્યા છે.

નેન્દ્રન કેળા

- તાજેતરમાં ઔદ્યોગિક અને વૈજ્ઞાનિક સંશોધન પરિષદ (CSIR)-રાષ્ટ્રીય આંતરશાખાકીય વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી સંસ્થા (NIIST)ના વૈજ્ઞાનિકો, એક નવું ઉત્પાદન દાણાદાર કેળા (banana granules) વિકસિત કર્યું છે.

Back to Basics : દાણાદાર કેળા વિશે

- કેળાના દાણા અને તેનાથી સંબંધિત ઉત્પાદનો પેટ સંબંધિત રોગોની સારવાર કરવામાં મદદરૂપ થઈ શકે છે અને તે સ્વસ્થ આહારના આદર્શ ઘટકો છે. આ ખ્યાલ કેળામાં પ્રતિરોધક સ્ટાર્ચની હાજરીનો ઉપયોગ કરવા રજૂ કરવામાં આવેલ છે.
- સ્ટાર્ચ એ સફેદ, દાણાદાર, કાર્બનિક રાસાયણિક છે જે તમામ પ્રકારના લીલા છોડ દ્વારા બનાવવામાં આવે છે. તે નરમ, સ્વાદહીન પાવડર છે જે ઠંડા પાણી, આલ્કોહોલ અથવા અન્ય દ્રાવકોમાં અદ્રાવ્ય છે.

- મનુષ્ય અને અન્ય પ્રાણીઓ દ્વારા છોડમાંથી લેવામાં આવેલ સ્ટાર્ચ તેના ઘટક શુક્રોઝ અણુઓમાં તૂટી જાય છે અને પછી પેશીઓને ઊર્જા પૂરી પાડે છે.

■ લાભ:

- કેળાના ઉત્પાદનોમાં વૈવિધ્યકરણ કરીને, ખેડૂતો તેમના પાક માટે સારા ભાવ મેળવી શકે છે.
- તે લોકોને સ્વસ્થ રાખવામાં અને તેમના કલ્યાણમાં મદદ કરશે.

નેન્દ્રન કેળા

- ચેંગાઝીકોડન નેન્દ્રન કેળા, ચેંગાઝીકોડે કેળા તરીકે પણ ઓળખાય છે, તે કેરળના ત્રિસુર જિલ્લામાં સૌથી વધુ લોકપ્રિય પરંપરાગત ફળ છે.
- નેન્દ્રન કેળાની આ વિવિધતા તેના અલગ સ્વાદ, ગુચ્છા જેવા આકાર અને રંગ માટે પ્રખ્યાત છે.
- આ પાકની ખેતી મુખ્યત્વે જૈવિક રીતે કરવામાં આવે છે અને પાકનો સમયગાળો 13-14 મહિનાનો હોય છે.
- કેરળમાં ઉગાડવામાં આવેલા ચેંગાઝીકોડ નેન્દ્રન કેળાને વર્ષ 2014 માં ભૌગોલિક સંકેત (GI) આપવામાં આવેલ છે.
- 'કૃષિ અને પ્રસંસ્કરણ ખાદ્ય ઉત્પાદનિકાસ વિકાસ પ્રાધિકરણ' (APEDA) અનુસાર, GI ટેગને આંતરરાષ્ટ્રીય બજારમાં ટ્રેડમાર્ક તરીકે જોવામાં આવે છે.
- GI ટેગ આવા કૃષિ, કુદરતી અથવા ઉત્પાદિત ઉત્પાદનોની ગુણવત્તા અને વિશિષ્ટતાની ખાતરી આપે છે, જે કોઈ વિશિષ્ટ ભૌગોલિક ક્ષેત્રમાં ઉદ્ભવે છે, અને જેના કારણે તેમાં અનન્ય લાક્ષણિકતાઓ અને ગુણધર્મો શામેલ છે.

રાષ્ટ્રીય માપન પ્રણાલી સંમેલન

- 04 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ વડા પ્રધાને રાષ્ટ્રીય માપન પ્રણાલી સંમેલનનું ઉદઘાટન કર્યું હતું.
- આ સિવાય વડા પ્રધાને 'રાષ્ટ્રીય એટોમિક ટાઈમસ્કેલ' અને 'ભારતીય નિર્દેશક દ્રવ્ય' રાષ્ટ્રને સમર્પિત કર્યા અને 'રાષ્ટ્રીય પર્યાવરણીય પ્રમાણભૂત પ્રયોગશાળા' નો શિલાન્યાસ પણ કર્યો હતો.
- 'રાષ્ટ્રીય એટોમિક ટાઈમસ્કેલ' ભારતીય માનક સમય (IST) ને 2.8 નેનો સેકન્ડની ચોકસાઈ સાથે પ્રદાન કરે છે.
- 'ભારતીય નિર્દેશક દ્રવ્ય' આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો અનુસાર ગુણવત્તાની ખાતરી કરવા માટે પ્રયોગશાળાઓમાં પરીક્ષણ અને માપનમાં સહયોગ આપી રહ્યું છે.
- આ ઉપરાંત, રાષ્ટ્રીય પર્યાવરણીય પ્રમાણભૂત પ્રયોગશાળા નજીકના વાતાવરણની હવા અને ઔદ્યોગિક ઉત્સર્જન નિરીક્ષણ સાધનોના પ્રમાણીકરણમાં આત્મનિર્ભરતા આપવામાં સહાય કરશે.
- વૈજ્ઞાનિક અને ઔદ્યોગિક સંશોધન પરિષદ—રાષ્ટ્રીય ભૌતિક પ્રયોગશાળા (CSIR-NPL) દ્વારા 'રાષ્ટ્રીય માપન પ્રણાલી સંમેલન-2020' યોજવામાં આવી રહ્યું છે, જે સ્થાપનાના 75 માં વર્ષમાં પ્રવેશ કરી રહી છે.
- સંમેલનની થીમ છે 'રાષ્ટ્રની સમાવિષ્ટ વૃદ્ધિ માટે મેટ્રોલોજી'. રાષ્ટ્રીય ભૌતિક પ્રયોગશાળા એ ભારતની મેટ્રોલોજી ઓફ

ઈન્સ્ટિટ્યૂટ અને ભૌતિકશાસ્ત્રના ક્ષેત્રમાં એક મુખ્ય સંશોધન પ્રયોગશાળા છે.

મન્નથુ પદ્મનાભન

- 2 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ વડાપ્રધાને સમાજ સુધારક અને ભારત કેસરી મન્નથુ પદ્મનાભના સમુદાય સેવા, સામાજિક ન્યાય અને સાંસ્કૃતિક ઉત્થાનમાં તેમના નોંધપાત્ર યોગદાનને યાદ કરીને શ્રદ્ધાંજલિ આપી હતી.
- મન્નથુ પદ્મનાભનનો જન્મ 02 જાન્યુઆરી, 1878 ના રોજ કેરળના પેરૂન્ના (કોટ્ટાયમ જિલ્લા) માં થયો હતો.
- જીવનભર તેમણે સામાજિક અન્યાય સામે અવાજ ઉઠાવ્યો અને સ્વતંત્રતા ચળવળમાં સક્રિયપણે ભાગ લીધો હતો.
- તેમણે નાયર સમુદાયને ઉત્થાન આપવા માટે 31 ઓક્ટોબર, 1914 ના રોજ નાયર સેવા સમાજ (NSS) ની સ્થાપના કરી હતી.
- વર્ષ 1924 માં, તેમણે પછાત સમુદાયોને પ્રખ્યાત વાયકોમ મહાદેવ મંદિરની બાજુના માર્ગોનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવા માટે, વાયકોમ સત્યાગ્રહમાં સક્રિયપણે ભાગ લીધો હતો.
- 1959 માં તેમને 'ભારત કેસરી' નો ખિતાબ આપવામાં આવ્યો હતો. વર્ષ 1966 માં તેમને પદ્મ ભૂષણ એવોર્ડથી પણ સન્માનિત કરવામાં આવ્યા હતા.
- 25 ફેબ્રુઆરી, 1970 ના રોજ તેમનું અવસાન થયું હતું.

ભારતીય પેંગોલિન

- તાજેતરમાં, ઓડિશા વન વિભાગે પેંગોલિનના શિકાર અને વેપારને રોકવા માટે સોશિયલ મીડિયા પ્લેટફોર્મ પર કડક દેખરેખ રાખવાની જરૂર પર ભાર મૂક્યો છે.

Back to Basics : પેંગોલિન

- પેંગોલિનની આઠ જાતોમાં, ભારતીય પેંગોલિન અને ચાઈનીઝ પેંગોલિન ભારતમાં જોવા મળે છે.
- ભારતીય પેંગોલિન એક વિશાળ કીડીખાઉ છે તથા તેની પીઠ પર અસમલંબક સંરચનાની પંક્તિઓ 11-13 હોય છે.
- ભારતીય પેંગોલિનની પૂંછડીના તળિયે એક ટર્મિનલ સ્કેલ છે જે ચાઈનીઝ પેંગોલિનમાં જોવા મળતું નથી.
- આહાર:
- કીટભક્ષી—પેંગોલિન્સ નિશાયર છે, અને તેમનો આહાર મુખ્યત્વે કીડી અને ઊંધાઈ છે, જેને તેઓ તેમની લાંબી જીભનો ઉપયોગ કરીને મેળવે છે.
- આવાસ:
- ભારતીય પેંગોલિન શુષ્ક પ્રદેશો, ઉચ્ચ હિમાલય અને ઉત્તરપૂર્વ સિવાયના બાકીના ભારતમાં વ્યાપકપણે જોવા મળે છે. આ પ્રજાતિ બાંગ્લાદેશ, પાકિસ્તાન, નેપાળ અને શ્રીલંકામાં પણ જોવા મળે છે.
- ચીની પેંગોલિન પૂર્વીય નેપાળ, ભૂટાન, ઉત્તર ભારત, પૂર્વોત્તર બાંગ્લાદેશ અને દક્ષિણ ચીનમાં હિમાલયની તળેટીના વિસ્તારમાં જોવા મળે છે.

- ભારતીય પેંગોલિનને ખતરો:
- > પૂર્વ અને દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયાઈ દેશોમાં, ખાસ કરીને ચીન અને વિયેતનામમાં તેના લુપ્ત થવાનાં મુખ્ય કારણોમાં તેના માંસનો વેપાર અને સ્થાનિક વપરાશ (જેમ કે પ્રોટીન સ્ત્રોત અને પરંપરાગત દવા) માટે શિકાર છે.
- > એવું માનવામાં આવે છે કે આ વિશ્વના સસ્તન પ્રાણીઓ છે જેનો મોટા પ્રમાણમાં ગેરકાયદેસર વ્યાપાર કરવામાં છે.
- સંરક્ષણ સ્થિતિ:
- > ભારતીય પેંગોલિન IUCN સ્થિતિ-રેડ યાદીમાં સંકટગ્રસ્તમાં મૂકાયેલ તરીકે સૂચિબદ્ધ છે, જ્યારે ચીની પેંગોલિનને ગંભીર સંકટગ્રસ્ત તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવેલ છે.
- > આ બંને પ્રજાતિઓ વન્યપ્રાણી (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1972 ના ભાગ-1 ના અનુસૂચિ-1 હેઠળ સૂચિબદ્ધ છે.
- > CITIESમાં પરિશિષ્ટ-1 અંતર્ગત આવે છે.

એન્ટાર્કટિકામાં ભારતનું 40મું વૈજ્ઞાનિક અભિયાન

- > ભારતે તાજેતરમાં એન્ટાર્કટિકામાં 40મું વૈજ્ઞાનિક અભિયાનનો પ્રારંભ કર્યો છે. આ સાથે, એન્ટાર્કટિકામાં ભારતના વૈજ્ઞાનિક અભિયાનના ચાર દાયકા પૂર્ણ થયા છે.
- > આ નવા અભિયાનમાં 43 સભ્યોની ટીમને ગોવા કિનારેથી રવાના કરવામાં આવી હતી. ચાર્ટર્ડ બરફ-વર્ગના જહાજ MV વાસિકી ગોલોવનિન પર સવાર કૂ 30 દિવસમાં એન્ટાર્કટિકા પહોંચશે. તેમાં 43 સભ્યોમાંથી 40 સભ્યોને ત્યાં છોડ્યા પછી, આ જહાજ એપ્રિલમાં ભારત પરત આવશે. વળી, આ જહાજ પહેલેથી જ ત્યાંની વૈજ્ઞાનિક ટીમને પણ પાછું લાવશે.
- > સમગ્ર ભારતીય એન્ટાર્કટિક કાર્યક્રમનું સંચાલન કરનારા રાષ્ટ્રીય ધ્રુવીય અને મરીન સંશોધન કેન્દ્ર (NCPOR) અનુસાર, આ અભિયાનમાં હવામાન પરિવર્તન, ભૂસ્તરશાસ્ત્ર, સમુદ્ર નિરીક્ષણ, વિદ્યુત અને ચુંબકીય પ્રવાહ માપન, પર્યાવરણીય નિરીક્ષણ, વગેરેથી સંબંધિત વૈજ્ઞાનિક પ્રોજેક્ટ્સ સહકાર સુધી મર્યાદિત છે
- > ઉપરાંત, તે ત્યાં હાજર વૈજ્ઞાનિકોને ખોરાક, બળતણ અને અન્ય આવશ્યક ચીજોની અવરજવર કરવામાં પણ મદદ કરશે.
- > ભારતીય એન્ટાર્કટિકા અભિયાનની શરૂઆત વર્ષ 1981 માં થઈ હતી જેમાં ડો.એસ.ઝેડ. કાસિમની આગેવાનીમાં 21 વૈજ્ઞાનિકો અને સહાયક સ્ટાફનું જૂથ શામેલ હતું.
- > હાલમાં, એન્ટાર્કટિકામાં ભારતના ત્રણ કાયમી સંશોધન બેસ છે - દક્ષિણ ગંગોત્રી, મૈત્રી અને ભારતી, જેમાંથી મૈત્રી અને ભારતી કાર્યરત છે.

તમિલ અકાદમી

- > તમિલ ભાષા અને સંસ્કૃતિને પ્રોત્સાહન આપવા માટે દિલ્હી સરકાર દ્વારા તમિળ અકાદમીની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

- > દિલ્હી સરકારે ભૂતપૂર્વ કાઉન્સેલર અને દિલ્હી તમિલ સંગમના સભ્ય એન. રાજાની તમિલ અકાદમીના ઉપાધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે.
- > અકાદમી તમિળ ભાષા અને સંસ્કૃતિમાં લોકોના કાર્યોને પ્રોત્સાહન અને સન્માન આપવા માટે વિવિધ એવોર્ડની શરૂઆત કરશે. ઉપરાંત, તમિળ ભાષા શીખવા માટે અકાદમી દ્વારા ભાષાનો કોર્સ શરૂ કરવામાં આવશે.
- > અકાદમી દ્વારા તમિળનાડુના સાંસ્કૃતિક ઉત્સવોનું પણ આયોજન કરવામાં આવશે.
- > દિલ્હી એક સાંસ્કૃતિક રીતે સમૃદ્ધ શહેર છે, જ્યાં દેશના તમામ ભાગોનાં લોકો રહે છે અને કામ કરે છે. દિલ્હીમાં પણ તામિલનાડુના લોકોની મોટી સંખ્યા છે અને આ અકાદમીનો ઉદ્દેશ્ય છે કે દિલ્હીના સામાન્ય લોકોને તામિલનાડુની કળા અને સંસ્કૃતિથી વાકેફ કરવા.

ટોચ હેકાથોન 2021

- > તાજેતરમાં જ સરકારે આભાસી ટોચ હેકાથોન 'ટોચકેથોન 2021' લોન્ચ કર્યું છે.

Back to Basics : પહેલ વિશે

- > આ પહેલ શિક્ષણ મંત્રાલય, મહિલા અને બાળ વિકાસ મંત્રાલય, કાપડ મંત્રાલય, વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય, સૂક્ષ્મ, નાના અને મધ્યમ ઉદ્યોગો મંત્રાલય, માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય અને ઓલ ઈન્ડિયા કાઉન્સિલ ફોર તકનીકી શિક્ષણ (AICTE) દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી હતી.

ઉદ્દેશ

- > તે ભારતીય મૂલ્ય પ્રણાલી પર આધારિત નવા રમકડાઓની વિભાવના વિકસિત કરવાનો છે જે બાળકોમાં સકારાત્મક વર્તન અને સારા મૂલ્યોને પ્રોત્સાહન આપશે.
- > આ ઉપરાંત તે ભારતને વૈશ્વિક રમકડાં વિનિર્માણ કેન્દ્ર (આત્મનિર્ભર અભિયાન) તરીકે પ્રોત્સાહન આપશે.

વિશેષતા

- > તે ભારતીય સંસ્કૃતિ અને ધર્મો, સ્થાનિક લોકસાહિત્ય અને નાયકો અને ભારતીય મૂલ્ય પ્રણાલી પર આધારિત છે.

- થીમ:
- > તેમાં ફિટનેસ, રમતગમત, પરંપરાગત ભારતીય રમકડાંના પ્રદર્શન સહિત નવ થીમ્સ શામેલ છે.

- ભાગીદારો:
- > તેમાં વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો, સ્ટાર્ટ-અપ્સ અને રમકડા નિષ્ણાત ભાગીદારો છે.

- એવોર્ડ્સ:
- > ભાગ લેનારાઓને 50 લાખ રૂપિયા સુધીનું ઈનામ આપી શકાય છે.

લાભ

- > એક ભારત, શ્રેષ્ઠ ભારતની ભાવનાને આગળ વધારવા માટે રમકડાં એક ઉત્તમ માધ્યમ હોઈ શકે છે.
- > ભારતની એકતા અને અખંડિતતાને મજબૂત બનાવવા માટે

રાજ્યો વચ્ચે સમજ અને સંબંધોને વધારવા માટે વર્ષ 2015 માં વડા પ્રધાન દ્વારા 'એક ભારત, શ્રેષ્ઠ ભારત'ની ઘોષણા કરવામાં આવી હતી.

- આ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ (NEP) 2020 મુજબ શૈક્ષણિક રમકડાંના ઉપયોગને પ્રોત્સાહન આપવામાં મદદ કરશે.
- આ ઘરેલું રમકડા ઉદ્યોગ અને સ્થાનિક ઉત્પાદકો માટે પારિસ્થિતિકીતંત્ર બનાવશે, જે અપરિચિત સ્ત્રોતોનો ઉપયોગ કરશે અને તેમની સંભવિતતાઓનો ઉપયોગ કરશે.
- આ રમકડાની આયાત ઘટાડવામાં મદદ કરશે, જોકે ભારતમાં રમકડા બજારની કિંમત 1 અબજ ડોલર છે અને 80% રમકડા આયાત થાય છે.

ટ્રાઈફૂડ પાર્ક

- આદિવાસીઓ (વનવાસી અને કારીગરો) ની આજીવિકા સુધારવા અને આદિજાતિ સશક્તિકરણને પ્રોત્સાહન આપવા, TRIFED અને આદિજાતિ બાબતોના મંત્રાલય હેઠળ અખિલ ભારતીય વનવાસી કલ્યાણ આશ્રમ દ્વારા મધ્યપ્રદેશના 5 જિલ્લામાં ટ્રાઈફૂડ (આદિજાતિ ખાદ્ય) પાર્કની સ્થાપના માટે એક MOU પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.
- ટ્રાઈફૂડ પાર્ક એક પ્રકારનું ખાદ્ય પ્રસંસ્કરણ કેન્દ્ર છે, જેનો હેતુ નાના વન પેદાશોને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.
- કાચો માલ ટ્રાઈફૂડ પાર્કના સ્થાનિક વન સંપત્તિ કેન્દ્રો પાસેથી મેળવવામાં આવે છે અને ટ્રાઈબ્સ ઈન્ડિયા આઉટલેટ્સ દ્વારા દેશભરમાં વેચવા માટે પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે.
- ભારતીય આદિજાતિ સહકારી માર્કેટિંગ ડેવલપમેન્ટ એસોસિએશન (TRIFED) વર્ષ 1987 માં રચાયેલી તથા નવી દિલ્હીમાં મુખ્ય મથક છે, જે આદિજાતિ બાબતોના મંત્રાલયના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળ રાષ્ટ્રીય કક્ષાની સર્વોચ્ચ સંસ્થા છે. આ સંસ્થાનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ આદિવાસી લોકોનો સામાજિક અને આર્થિક વિકાસ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે.

રાષ્ટ્રીય કામઘેનુ આયોગ

- તાજેતરમાં, રાષ્ટ્રીય કામઘેનુ આયોગ (RKA) એ ગાયના મહત્વ અને તેના વિશે લોકોમાં 'રસ ઉત્પન્ન કરવા' ના ઉદ્દેશ્યથી 'કામઘેનુ ગાય-વિજ્ઞાન પ્રચાર પરીક્ષા' અને ગૌજાતીય પ્રજાતિઓ વિશે લોકોને "જાગૃત અને શિક્ષિત" કરવાની ઘોષણા કરી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- રાષ્ટ્રીય કામઘેનુ આયોગ એ ગૌ સંરક્ષણ માટે સ્થાપિત પશુપાલન અને ડેરી વિભાગ હેઠળની એક એજન્સી છે.
- ભારત સરકાર દ્વારા ઢોર અને તેમના પશુ વિકાસ કાર્યક્રમોના રક્ષણ, ઉછેર, સુરક્ષા અને વિકાસ માટે માર્ગદર્શિકા પ્રદાન કરવા માટે રાષ્ટ્રીય કામઘેનુ કમિશનની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
- દેશમાં 50 ઢોરની અને 17 ઉત્તમ ભેંસની જાતિ મળી આવે છે.
- નીતિઓ ઘડવા અને નાના અને સીમાંત ખેડુતો, મહિલાઓ અને યુવા ઉદ્યોગ સાહસિકોના જીવનનિર્વાહ પર ભાર મૂકે

છે તેવા પશુધન સંબંધિત યોજનાઓના અમલીકરણ માટે માર્ગદર્શિકા પ્રદાન કરવા માટે RKA એક ઉચ્ચ સશક્ત કાયમી સંસ્થા છે.

- તે રાષ્ટ્રીય ગોકુલ મિશનના અભિન્ન ભાગ તરીકે કાર્ય કરે છે.
- રાષ્ટ્રીય ગોકુલ મિશનની શરૂઆત ડિસેમ્બર 2014 માં સંવર્ધન ક્ષેત્રમાં વર્ગીકૃત ગૌજાતીય વસ્તીના આનુવંશિક અપગ્રેડેશન દ્વારા સ્વદેશી જાતિના વિકાસ અને સંરક્ષણ માટે રૂ. 2025 કરોડ સાથે કરવામાં આવી હતી.

વૈશ્વિક આવાસીય ટેકનોલોજી ચેલેન્જ

- તાજેતરમાં વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ વીડિયો કોન્ફરન્સિંગ દ્વારા દેશના છ રાજ્યોમાં 'વૈશ્વિક આવાસીય ટેકનોલોજી ચેલેન્જ-ઈન્ડિયા' (GHTC-ભારત) હેઠળ લાઈટ હાઉસ પરિયોજના (LHPs) નો શિલાન્યાસ કર્યો છે.
- વડાપ્રધાને 'અફોર્ડેબલ સસ્ટેઈનેબલ હાઉસિંગ એકિસલરેટર્સ-ઈન્ડિયા' (આશા-ભારત) હેઠળ વિજેતાઓની ઘોષણા કરી અને 'વડાપ્રધાન આવાસ યોજના-શહેરી' (PMAY-U) મિશનના અમલીકરણમાં શ્રેષ્ઠતા માટે વાર્ષિક એવોર્ડ્સ રજૂ કર્યા હતા.
- આ ઉપરાંત, તેમણે નવીન બાંધકામ તકનીકીઓ પર 'નવરીતિ' (નવી, પોષણક્ષમ, માન્ય, સંશોધન ઇનોવેશન ટેકનોલોજી ફોર ઈન્ડિયન હાઉસિંગ) નો સર્ટિફિકેટ કોર્સ બહાર પાડ્યો છે.

Back to Basics : વૈશ્વિક આવાસીય ટેકનોલોજી ચેલેન્જ-ઈન્ડિયા (GHTC-ભારત)

- 'વૈશ્વિક આવાસીય ટેકનોલોજી ચેલેન્જ-ઈન્ડિયા', હાઉસિંગ અને અર્બન અફેર્સ મંત્રાલયનો ઉદ્દેશ્ય, ભારતના આવાસ બાંધકામ ક્ષેત્ર માટે વિશ્વભરમાં ટકાઉ અને પર્યાવરણ-મૈત્રીપૂર્ણ તકનીકીઓને ઓળખવા અને મુખ્યધારામાં લાવવાનો છે.
- વડાપ્રધાને માર્ચ 2019 માં GHTC-ભારતનું ઉદ્દઘાટન કર્યું હતું અને વર્ષ 2019-20ને 'બાંધકામ તકનીક વર્ષ' તરીકે જાહેર કર્યું હતું.
- GHTC-ભારતના મુખ્યત્વે 3 ઘટકો છે:
  - વિશાળ પ્રદર્શનો અને પરિષદો:
  - જ્ઞાન અને વેપારની વહેંચણી માટે આવાસ બાંધકામથી સંબંધિત તમામ હોદ્દેદારોને એક મંચ આપવા માટે દ્વિવાર્ષિક ધોરણે વિશાળ પ્રદર્શનો અને પરિષદોનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
  - પ્રમાણિત અને નિદર્શનયોગ્ય તકનીકોની ઓળખ:
  - બીજો ઘટક લાઈટ હાઉસ પ્રોજેક્ટ્સના નિર્માણ માટે પ્રમાણિત અને નિદર્શન કરનારી તકનીકીઓને ઓળખવાનો છે. આ પ્રોજેક્ટ્સ પસંદ કરેલી તકનીકીઓના ગુણધર્મો દર્શાવે છે અને દેશમાં સંશોધન, પરીક્ષણ અને તકનીકી સ્થાનાંતરણ વગેરે માટે જીવંત પ્રયોગશાળાઓ તરીકે સેવા આપે છે.
  - LHP માટે ભંડોળ એ PMAY-U માર્ગદર્શિકા અનુસાર કરવામાં આવે છે.

- ભાવિ સંભવિત તકનીકીઓની ઓળખ:
- તેનો અંતિમ ઘટક 'અફોર્ડેબલ સસ્ટેઈનેબલ ડાઉસિંગ એક્સેલરેટર્સ-ભારત' (આશા-ભારત) હેઠળ ભવિષ્યની સંભવિત તકનીકીઓને ઓળખવાનું છે. આ અંતર્ગત, ભારતની સંભવિત ભાવિ તકનીકોને 'આશા-ભારત' કાર્યક્રમ દ્વારા સમર્થન અને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે.

છ રાજ્યોમાં લાઇટ હાઉસ પરિયોજના

- GHTC-ભારતના ભાગરૂપે ઈદોર (મધ્યપ્રદેશ), રાજકોટ (ગુજરાત), ચેન્નાઈ (તામિલનાડુ), રાંચી (ઝારખંડ), અગરતલા (ત્રિપુરા) અને લખનઉ (ઉત્તર પ્રદેશ) માં તમામ ભૌતિક અને સામાજિક સુવિધાઓવાળા 1000 મકાનો છે. છ લાઇટ હાઉસ પ્રોજેક્ટ્સ હાથ ધરવામાં આવ્યા છે.
- આ ઘરો GHTC-ભારત 2019 હેઠળ પસંદ કરેલી 54 તકનીકોમાંથી છ જુદી જુદી તકનીકોનો ઉપયોગ કરીને બનાવવામાં આવી રહ્યા છે.
- લાઇટ હાઉસ પ્રોજેક્ટ્સ (LHP) પરંપરાગત બાંધકામ તકનીકો કરતા વધુ ઝડપે રહેવા યોગ્ય ઘરો બનાવશે, જે વધુ આર્થિક, ટકાઉ અને ગુણવત્તાયુક્ત હશે.
- 'અફોર્ડેબલ સસ્ટેઈનેબલ ડાઉસિંગ એક્સેલરેટર્સ-ઈન્ડિયા' (આશા - ભારત)
- આશા-ભારતનો હેતુ ભારતની નવીનતાઓની જીવંતતા અને ગતિશીલતાને પ્રોત્સાહન આપીને આવાસ બાંધકામ ક્ષેત્રે સંશોધન અને વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે અને તેમને યોગ્ય પ્લેટફોર્મ પૂરું પાડવાનો છે.
- તે એક્સેલરેશન અને ઈન્ક્યુબેશન દ્વારા ભારતમાં વિકસિત સંભવિત ભાવિ તકનીકને સમર્થન આપે છે.

ગ્રામીણ શાળાઓ માટે સ્માર્ટ વર્ગો

- તાજેતરમાં રેલટેલે શિક્ષણ મંત્રાલયને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સંચાલિત કેન્દ્રિય શાળાઓને સ્માર્ટ વર્ગો સાથે જોડવાની યોજનાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો છે.

Back to Basics : દરખાસ્ત વિશે

- દરખાસ્ત દૂરસ્થ સરકારી શાળાઓમાં હાઈ સ્પીડ બ્રોડબેન્ડની પહોંચ, વીજળી અને શિક્ષણ પ્રદાન કરવા, એટલે કે ઈન્ટરનેટ ઓફ થિંગ્સ વાતાવરણથી સંબંધિત છે.
- આ યોજના સોલિડ ઓપ્ટિકલ ફાઇબર કેબલ નેટવર્કનો ઉપયોગ કરીને એન્ડ-ટૂ-એન્ડ ઈ-લર્નિંગ સોલ્યુશન પ્રસ્તુત કરે છે, જે ભારતીય રેલ્વેના ટેલિકોમ ઓપરેશન્સની કરોડરજજી છે.
- આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ઈ-લર્નિંગ દ્વારા શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં મહત્તમ લાભ મેળવવાનો છે, ખાસ કરીને એવા સમયે જ્યારે રોગચાળાએ શિક્ષકોને અને વિદ્યાર્થીઓને વર્ચ્યુઅલ પ્લેટફોર્મ અને IT-સક્ષમ ઈન્ટરેક્ટિવ ટૂલ્સનો ઉપયોગ શિક્ષણના કાર્ય અપનાવવાની પ્રેરણા આપી છે.
- કેબલ નેટવર્ક રેલ્વે ટ્રેક સાથે નાખવામાં આવ્યું છે અને જ્યાં સુધી તેની સુલભતાની વાત છે, ત્યાં સુધી તે ભારતની ગ્રામીણ શાળાઓમાં જ્યાં પણ વિશ્વસનીય ઈન્ટરનેટ સુવિધા ઉપલબ્ધ નથી, ત્યાં સહિતનું પરિવહન કરી શકાય છે.

- સેન્ટરના રાષ્ટ્રીય જ્ઞાન નેટવર્ક પ્રોગ્રામ અંતર્ગત રેલટેલે આ પ્રકારની કનેક્ટિવિટી 723 ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને આપી છે, જેમાં બ્રોડબેન્ડની ગતિ પ્રતિ સેકન્ડમાં 10 ગીગાબાઈટ્સ છે.
- કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા મુખ્યત્વે ગ્રામીણ ભારતમાં ગુણવત્તાવાળા વિદ્યાર્થીઓ માટે સંચાલિત શાળાઓમાં પ્રવેશ મેળવનારા લગભગ 3.5 લાખ વિદ્યાર્થીઓને અસર થશે.

રેલટેલ

- રેલટેલ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ એ 'મિનિ રત્ન (શ્રેણી-1)' PSU છે.
- તે ICT અથવા માહિતી અને સંદેશાવ્યવહાર પ્રદાતા છે અને દેશના સૌથી મોટા તટસ્થ ટેલિકમ્યુનિકેશન્સ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રદાતાઓમાંની એક છે. રેલટેલ પાસે ભારતભરમાં રેલ્વે ટ્રેક સાથેનું એક ઓપ્ટિક ફાઇબર નેટવર્ક છે.
- રેલટેલનું OFC (ઓપ્ટિકલ ફાઇબર કેબલ) નેટવર્ક ભારતના તમામ મહત્વપૂર્ણ શહેરો અને ગ્રામીણ વિસ્તારોને આવરી લે છે.
- મજબૂત રાષ્ટ્રવ્યાપી ઉપસ્થિતિ સાથે, રેલટેલ અત્યાધુનિક તકનીક લાવવા અને ભારતીય ટેલિકોમ માટે નવીન સેવાઓ પ્રદાન કરવા પ્રતિબદ્ધ છે.
- રેલ્વે ઓપરેશન અને વહીવટી નેટવર્ક પ્રણાલીને આધુનિકીકરણ ઉપરાંત દેશના તમામ ભાગોમાં રાષ્ટ્રવ્યાપી બ્રોડબેન્ડ ટેલિકમ્યુનિકેશન અને મલ્ટિમીડિયા નેટવર્ક પ્રદાન કરવામાં પણ રેલટેલ મોખરે છે.
- ઉત્તર ભારતના USOF (યુનિવર્સલ સર્વિસ ઓબ્લીગેશન ફંડ) દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવતા ભારત સરકારના વિવિધ મિશન-મોડ પ્રોજેક્ટ્સ જેવા કે નેશનલ નોલેજ નેટવર્ક, ભારત નેટ અને ઓપ્ટિકલ ફાઇબર આધારિત કનેક્ટિવિટી પ્રોજેક્ટના અમલીકરણ માટે તેની પસંદગી કરવામાં આવી છે.

ટ્રાન્સ ફેટી એસિડ્સ

- ફુડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ્સ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (FSSAI) એ ફુડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ્સ (વેચાણ પર નિષેધ અને પ્રતિબંધો) નિયમન, 2011 માં સુધારો કર્યો છે, તેલ અને ચરબીમાં ટ્રાન્સ ફેટી એસિડ્સ (TFA) ની હાલની માન્ય માત્રા વર્ષ 2021 માટે આ જથ્થો 5% વધારીને 3% અને 2022 સુધીમાં 2% કરવામાં આવ્યો છે.
- આ નિયમો વિવિધ ખોરાક ઉત્પાદનો, ઘટકો અને તેના સંયોજનોના વેચાણથી સંબંધિત નિષેધ અને પ્રતિબંધોથી સંબંધિત છે.
- સુધારેલા નિયમનમાં ખાદ્ય શુદ્ધ તેલ, વનસ્પતિ (આંશિક રીતે હાઈડ્રોજનયુક્ત તેલ), ચરબી (કૃત્રિમ માખણ), બેકરી ક્રિપ્સ (માખણ વગેરે),
- વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગનાઈઝેશન (WHO) ના અનુસાર, ઔદ્યોગિક ઉત્પાદિત ટ્રાન્સ ફેટી એસિડ્સના વપરાશથી દર વર્ષે વૈશ્વિક સ્તરે આશરે 5.4 લાખ લોકો મૃત્યુ પામે છે.
- આ FSSAI નિયમો રોગચાળાના સમયે આવ્યા છે જ્યારે બિન-ચેપી રોગો (NCD) નો ભાર વધ્યો છે.
- ટ્રાન્સ-ફેટનું સેવન કરવાથી હૃદય રોગોનું જોખમ વધે છે.

- > NCDના કારણે થતાં મોટાભાગના મોત હૃદયરોગને કારણે થાય છે.
- > 2011 ની શરૂઆતમાં, ભારતે પહેલી વખત એક નિયમન પસાર કર્યું હતું, જે અંતર્ગત તેલ અને ચરબીમાં TFA મર્યાદા 10% નક્કી કરવામાં આવી હતી. 2015 માં, આ મર્યાદા ઘટાડીને 5% કરી દેવામાં આવી હતી.

Back to Basics : વધારાની ચરબી

- > શુદ્ધ ઘી / માખણની ચરબી / ચરબી પેદા કરવા તેલ સાથે હાઈડ્રોજનની પ્રતિક્રિયા આપવામાં આવે ત્યારે કૃત્રિમ TFA ટ્રાંસ ફેટી એસિડ્સ અથવા ટ્રાંસ ચરબી એ ચરબીનો સૌથી હાનિકારક પ્રકાર છે, જે આહારના અન્ય ઘટકોને કરતાં માનવ શરીર પર વધુ પ્રતિકૂળ અસરો પેદા કરી શકે છે.
- > જોકે આ ચરબી મોટા પ્રમાણમાં કૃત્રિમ રીતે ઉત્પન્ન થાય છે, તે કુદરતી રીતે ખૂબ ઓછી માત્રામાં પણ મળી શકે છે. આમ, આપણા આહારમાં, તેઓ કૃત્રિમ TFA / અથવા કુદરતી TFA તરીકે હાજર હોઈ શકે છે.
- > આપણા આહારમાં કૃત્રિમ TFA ના મુખ્ય સ્ત્રોત આંશિક રીતે હાઈડ્રોજનયુક્ત વનસ્પતિ તેલ (PHVO) / વનસ્પતિ / ચરબી છે જ્યારે માંસ અને ડેરી ઉત્પાદનોમાં કુદરતી TFA (ખૂબ ઓછી માત્રામાં) જોવા મળે છે.

કોવિશિલ્ડ અને કોવેક્સિનના મર્યાદિત ઉપયોગની મંજૂરી

- > તાજેતરમાં, ડ્રગ કંટ્રોલર જનરલ ઓફ ઈન્ડિયા (DCGI) એ દેશમાં કોરોના વાયરસ સામેની રસીના મર્યાદિત ઉપયોગ માટે કોવિશિલ્ડ અને કોવેક્સિનને મંજૂરી આપી છે.
- > સેન્ટ્રલ ડ્રગ્સ સ્ટાન્ડર્ડ કંટ્રોલ ઓર્ગેનાઈઝેશન (CDSCO) સમક્ષ આપાતકાલીન ઉપયોગની મંજૂરી માટે કોવિશિલ્ડ, કોવેક્સિન અને BNT162b2 એ અરજી કરી હતી.

Back to Basics : રસી મંજૂરીનો અર્થ

- > કટોકટીમાં બંને રસીના મર્યાદિત ઉપયોગને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.
- > આનો અર્થ એ છે કે કંપનીઓએ ક્લિનિકલ ટ્રાયલ પૂર્ણ કર્યા પછી પણ રસીઓના ઉપયોગને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.
- > જો કે, મંજૂરી મેળવનારી કંપનીઓ, ટ્રાયલ દરમિયાન સલામતી, અસરકારકતા અને રોગપ્રતિકારક શક્તિ સંબંધિત ડેટા નિયમિત સબમિટ કરવો ફરજિયાત છે.
- > રસીની ઈમ્યુનોજેનિસિટી તેનો પ્રતિરક્ષા પ્રતિભાવ શરૂ કરવાની પ્રક્રિયાને સંદર્ભિત કરે છે.
- > રસીની અસરકારકતા એ કોરોના વાયરસના ચેપના કેસોને ઘટાડવાની ક્ષમતાને સંદર્ભિત કરે છે.

કટોકટી મંજૂરી માટે કારણ

- > રોગચાળાની વર્તમાન સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, સરકાર શક્ય તેટલી વહેલી તકે રસી વાપરવા માંગતી હતી જેથી ચેપના વધતા જતા કેસોને નિયંત્રિત કરી શકાય.
- > બીજી વધતી ચિંતા એ છે કે બ્રિટન જેવા દેશોમાં SARS-

CoV-2 વાયરસનું પરિવર્તન, જે હવે ભારત સહિત વિશ્વના અન્ય ભાગોમાં ફેલાય છે.

કોવિશિલ્ડ

- > આ નામ ઓક્સફોર્ડ-એસ્ટ્રાઝેનેકા દ્વારા વિકસિત કોરોના વાયરસ રસીને આપવામાં આવ્યું છે, જેને તકનીકી રીતે AZD1222 અથવા ChAdOx 1 nCoV-19 કહેવામાં આવે છે.
- વિકાસ:
  - > ઓક્સફોર્ડ યુનિવર્સિટી દ્વારા સ્વીડિશ-બ્રિટીશ ડ્રગ ઉત્પાદક એસ્ટ્રાઝેનેકાના સહયોગથી વિકસિત રસીનું તે સંસ્કરણ છે.
  - > સીરમ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈન્ડિયા એ ભારતમાં આ રસીનો ઉત્પાદક ભાગીદાર છે.
- કાર્યપ્રણાલી:
  - > તે સામાન્ય કોલ્ડ વાયરસ અથવા ચિમ્પાન્જીસમાં જોવા મળતા એડનોવાયરસના નબળા સંસ્કરણ પર આધારિત છે.
  - > આ વાયરલ વેક્ટરમાં વાયરસની બાહ્ય સપાટી પર હાજર SARS-CoV-2 સ્પાઈક પ્રોટીનની આનુવંશિક સામગ્રી છે, જે તેને માનવ કોષ સાથે જોડાવામાં મદદ કરે છે.
  - > શરીરની રોગપ્રતિકારક શક્તિ આ પ્રોટીનને ખતરો તરીકે ઓળખે છે અને તેની સામે એન્ટિબોડીઝ ઉત્પન્ન કરે છે.
- મહત્વ:
  - > ઓક્સફોર્ડ-એસ્ટ્રાઝેનેકાની કોવિશિલ્ડ રસી કોરોના વાયરસ સામે રોગપ્રતિકારક પ્રતિક્રિયા શરૂ કરવામાં સફળ રહી હતી અને ચેપ સામેની એક મહત્વપૂર્ણ રસી માનવામાં આવે છે.

કોવેક્સિન

- > તે ભારતમાં એકમાત્ર સ્વદેશી કોરોના રસી છે.
- વિકાસ:
  - > ભારત બાયોટેક કંપની દ્વારા 'ઈન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ મેડિકલ રિસર્ચ' (ICMR) અને 'નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ વાઈરોલોજી' (NIV) ના સહયોગથી આ રસી વિકસાવવામાં આવી છે.
- પદ્ધતિ:
  - > તે એક નિષ્ક્રિય રસી છે, જે રોગ પેદા કરતા જીવાણુ સૂક્ષ્મજીવોને નિષ્ક્રિય કરીને વિકસાવવામાં આવે છે.
  - > આ રસીના વિકાસ દરમિયાન, રોગકારક અથવા સૂક્ષ્મસજીવોની સ્વ-નકલ કરવાની ક્ષમતાને દૂર કરવામાં આવે છે, તેમ છતાં તે જીવંત રાખવામાં આવે છે, જેથી રોગપ્રતિકારક શક્તિ તેને ઓળખી શકે અને તેની સામે રોગપ્રતિકારક પ્રતિક્રિયા પેદા કરે.
  - > ન્યુક્લિયોકેપ્સિડ પ્રોટીન (વાયરસની આનુવંશિક સામગ્રી) સામે રોગપ્રતિકારક પ્રતિક્રિયાઓ વિકસાવવાનો હેતુ છે.
- મહત્વ:
  - > કોવેક્સિન, ભારત બાયોટેક દ્વારા વિકસિત, યુકેમાં પરિવર્તિત વાયરસ સહિતના ઘણા અન્ય નવા પ્રકારો સામે અસરકારક હોવાની સંભાવના છે, કારણ કે તેમાં સ્પાઈક પ્રોટીન સિવાય અન્ય જનીનોના ઈમ્યુનોજેન્સ છે.
  - > ઈમ્યુનોજેન એક ઉત્પ્રેરક છે જે પ્રવાહી રોગપ્રતિકારક શક્તિ અને સેલ-મધ્યસ્થી પ્રતિરક્ષા પ્રતિસાદ ઉત્પન્ન કરે છે.
  - > કોવેક્સિનની મંજૂરીથી સુનિશ્ચિત થાય છે કે ભારતમાં

વધારાની રસી સુરક્ષા છે, જે ખાસ કરીને રોગચાળાની સ્થિતિમાં સંભવિત ઉત્પરિવર્તી સ્ટ્રેન્સ સામે આપણું રક્ષણ કરશે.

રાષ્ટ્રીય મેટ્રોલોજી કોનકલેવ 2021

- > તાજેતરમાં વડા પ્રધાને વીડિયો કોન્ફરન્સ દ્વારા રાષ્ટ્રીય મેટ્રોલોજી કોનકલેવ 2021 નું ઉદ્ઘાટન કર્યું અને રાષ્ટ્રીય પર્યાવરણીય ધોરણો પ્રયોગશાળાનો શિલાન્યાસ પણ કર્યો.
- > પરિષદ વૈજ્ઞાનિક અને ઔદ્યોગિક સંશોધન-રાષ્ટ્રીય ભૌતિક પ્રયોગશાળા (CSIR-NPL), નવી દિલ્હી દ્વારા તેના સ્થાપનાના 75 માં વર્ષ નિમિત્તે યોજવામાં આવી હતી.
- > આ પ્રસંગે રાષ્ટ્રીય એટોમિક ટાઈમ સ્કેલ અને ભારતીય નિર્દેશક દ્રવ્ય પ્રણાલી રાષ્ટ્રને સમર્પિત કરવામાં આવી હતી.
- > આંતરરાષ્ટ્રીય બ્યુરો ઓફ વેઈટ એન્ડ મેઝર્સ (BIPM) દ્વારા મેટ્રોલોજીની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે - 'માપ વિજ્ઞાન, વિજ્ઞાન અને તકનીકીના કોઈપણ ક્ષેત્રમાં અનિશ્ચિતતાના કોઈપણ સ્તરે પ્રાયોગિક અને સૈદ્ધાંતિક નિર્ધારણને અપનાવે છે'.

Back to Basics : રાષ્ટ્રીય એટોમિક ટાઈમ સ્કેલ

- > રાષ્ટ્રીય એટોમિક ટાઈમ સ્કેલ ભારતીય ધોરણ 2.8 નેનો સેકન્ડની ચોકસાઈ સાથે પૂરો પાડે છે.
- > 82°30'E રેખાંશને ભારતના 'માનક સમયરેખા' તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યું છે, જે મુજબ ભારતીય માનક સમય નિર્ધારિત છે.
- > હવે ભારતીય માનક સમય 3 નેનો સેકન્ડથી પણ ઓછા સમયગાળાના ચોકસાઈવાળા સ્તર સાથે આંતરરાષ્ટ્રીય માનક સમય માટે સમર્પિત છે.
- > CSIR-NPL એ ભારતની રાષ્ટ્રીય માપન સંસ્થા છે અને ભારતીય માનક સમય (IST) ની સ્પષ્ટતા અને જાળવણી માટે (સંસદના અધિનિયમ દ્વારા) અધિકૃત છે.
- > ISTને CSIR-NPLમાં રાષ્ટ્રીય પ્રાથમિક સમય ધોરણ દ્વારા સ્પષ્ટતા કરવામાં આવે છે જેમાં અતિ સ્થિર એટોમિક ઘડિયાળના જૂથનો સમાવેશ થાય છે.
- > CSIR-NPL ડિજિટલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને સુરક્ષિત કરવા અને સાયબર ગુના ઘટાડવા માટે દેશના તમામ ઘડિયાળો IST સાથે સુમેળ કરવાના મિશન પર છે.
- > CSIR-NPL ભારતના રાષ્ટ્રીય સમયના માળખાને મજબૂત કરી રહ્યું છે, જે GDPના 10% કરતા વધુના આર્થિક સ્તરે અસર કરે તેવી સંભાવના છે.

લાભ

- > ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠન (ઈસરો) જેવી સંસ્થાઓ કે જેઓ અત્યાધુનિક તકનીક સાથે કામ કરી રહી છે, માટે આ મોટી મદદ થશે. બેન્કિંગ, રેલ્વે, સંરક્ષણ, આરોગ્ય, ટેલિકોમ, હવામાન આગાહી, આપત્તિ વ્યવસ્થાપન, ઉદ્યોગ અને અન્ય ઘણા ક્ષેત્રોને આ સિદ્ધિનો લાભ મળશે.
- > પર્યાવરણના ક્ષેત્રમાં ભારત ટોચની સ્થિતિ તરફ આગળ વધી રહ્યું છે, તેમ છતાં તે હવાની ગુણવત્તા અને ઉત્સર્જનને માપવા માટે જરૂરી તકનીકી અને ઉપકરણો માટે અન્ય દેશો

પર નિર્ભર છે.

- > આ સિદ્ધિ એ આ ક્ષેત્રમાં આત્મનિર્ભરતા અને પ્રદૂષણ નિયંત્રણ માટે વધુ અસરકારક અને સસ્તા ઉપકરણો બનાવવા માટે પણ પ્રોત્સાહિત કરશે.
- > વાયુની ગુણવત્તા અને ઉત્સર્જન તકનીકોથી સંબંધિત તકનીકીઓ માટે પણ વૈશ્વિક બજારમાં ભારતનો હિસ્સો વધશે.

સાગરમાલા સીપ્લેન સેવા

- > બંદરો, શિપિંગ અને જળમાર્ગ મંત્રાલય સંભવિત એરલાઈન ઓપરેટરો દ્વારા સાગરમાલા સીપ્લેન સર્વિસિસ શરૂ કરવાની યોજના બનાવી રહ્યું છે.
- > સી પ્લેન એક સ્થિર પાંખવાળા વિમાન છે જે પાણીમાં ઉતરવામાં સક્ષમ છે.
- > આ પ્રોજેક્ટ સંભવિત એરલાઈન્સ ઓપરેટરો દ્વારા વિશેષ હેતુ વાહન(SPV) ફેમવર્ક હેઠળ રોલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- > SPV એ એક કાનૂની હેતુ છે જે નિર્ધારિત હેતુ માટે ખાસ ગોઠવવામાં આવે છે.

Back to Basics : પ્રોજેક્ટ અમલીકરણ

- > આ પ્રોજેક્ટ સાગરમાલા ડેવલપમેન્ટ કંપની લિમિટેડ દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવશે, જે બંદરો, વહાણ અને જળમાર્ગ મંત્રાલયના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળ છે.
- > એરલાઈન ઓપરેટરોને SDCL સાથે SPV બનાવવા માટે આમંત્રિત કરવામાં આવશે.
- > આ રૂટ્સ સરકારની સબસિડીવાળી 'ઉડે દેશ કા આમ નાગરીક' યોજના હેઠળ ચલાવી શકાય છે.
- સ્થાન:
- > દરિયાઈ વિમાન કામગીરી માટે કેટલાક સ્થળોની કલ્પના કરવામાં આવી છે

ફાયદા અને મહત્વ

- > સી પ્લેન સેવા ગેમ-ચેન્જરની સાબિત કરશે જે દેશભરમાં ઝડપી અને આરામદાયક પરિવહનના પૂરક માધ્યમ પૂરા પાડે છે.
- > વિવિધ દૂરસ્થ ધાર્મિક / પર્યટન સ્થળોએ હવાઈ કનેક્ટિવિટી પ્રદાન કરવા ઉપરાંત, તે સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય રજા ઉત્પાદકો (ટ્રાવેલ એજન્સીઓ) માટે પર્યટનને પ્રોત્સાહન આપશે.
- > આ મુસાફરીનો સમય ઘટાડશે અને ટૂંકા અંતરની મુસાફરીને ખાસ કરીને ડુંગરાળ વિસ્તારો અથવા નદીઓ / તળાવોમાં પ્રોત્સાહન આપશે.
- > આ કામગીરીના સ્થળો પર માળખાગત સુવિધામાં વધારો કરશે.
- > આનાથી રોજગારની તકો મળશે.

પાછલા પ્રોજેક્ટ્સ

- > આવી નૌકાદળ સેવા ગુજરાતના નર્મદા જિલ્લાના કેવડિયા નજીક સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી અને અમદાવાદમાં સાબરમતી

રિવરફ્રન્ટની વચ્ચે પહેલેથી ચાલી રહી છે, જે ઓક્ટોબર 2020 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી.

સાગરમાલા પ્રોજેક્ટ

- > આધુનિકરણ, યાંત્રિકરણ અને કોમ્પ્યુટરાઈઝેશન દ્વારા 7,516 કિલોમીટર લાંબા દરિયાકિનારાની આસપાસ બંદરોની આજુબાજુ સીધા અને આડકતરી વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળ દ્વારા સાગરમાલા કાર્યક્રમને વર્ષ 2015 માં મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- > આ બંદર સંચાલિત વિકાસ માળખા હેઠળ, સરકાર તેના કાર્ગો ટ્રાફિકને ત્રણ ગણા કરવાની આશા રાખે છે.
- > તેમાં બંદર ટર્મિનલ્સ સાથે રેલ /સ્થળ માર્ગ જોડાણની સ્થાપના, બંદરોને છેલ્લી-માઈલ કનેક્ટિવિટી પ્રદાન કરવા, નવા વિસ્તારો સાથે કનેક્ટિવિટીનો વિકાસ, રેલવે, અંતરિયાળ જળમાર્ગો, દરિયાકાંઠા અને માર્ગ સેવાઓ સહિતના મલ્ટિ-મોડેલ કનેક્ટિવિટીમાં વધારો જેવા સમાવેશ થાય છે.

પંજાબ રાજ્ય ડેટા નીતિ

- > પંજાબના મંત્રીમંડળે તાજેતરમાં પંજાબ રાજ્ય ડેટા નીતિને મંજૂરી આપી છે. નીતિનો હેતુ પ્રગતિને ટ્રેક કરવાનો અને નાગરિકોને સેવાઓ સુધી પહોંચ પૂરી પાડવાનો છે. આ સાથે હવે વિસ્તૃત ડેટા નીતિ ઘડનારા ભારતનું પ્રથમ રાજ્ય પંજાબ બની ગયું છે.

Back to Basics : પંજાબ રાજ્ય ડેટા નીતિ

- > પંજાબ રાજ્ય ડેટા નીતિ સેવા વિતરણ અને નાગરિકની પહોંચને ઓપ્ટિમાઇઝ કરવા ડેટા અને તકનીકીનો લાભ લેશે. તે વપરાશકર્તા મૈત્રીપૂર્ણ અને સુરક્ષિત ઈ-ગવર્નન્સ પ્રણાલી દ્વારા નાગરિકોની ભાગીદારીમાં પણ વધારો કરશે.

પંજાબ રાજ્ય ડેટા પોલિસીની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > નીતિ પંજાબ રાજ્ય માટે એકીકૃત અને આંતર-કાર્યક્ષમતા ડેટા ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવશે.
- > તે રાજ્યના સરકારી સંગઠનો, વિભાગો અને સંસ્થાઓને જનરેટ કરેલા ડેટાની સંભવિત ઉપયોગિતા અને મહત્વને ઓળખશે.
- > આ નીતિ રાજ્યના નાગરિકોને અસરકારક, કાર્યક્ષમ, પારદર્શક અને સુલભ સર્વિસ ડિલિવરી માટે ડેટા એકત્રિત કરવા, સંચાલિત કરવા, પ્રક્રિયા કરવા અને તેનો ઉપયોગ કરવા માટેના તમામ વિભાગો માટે માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત તરીકે કાર્ય કરશે.
- > તે સરકારી ડેટાને સરળતાથી પહોંચ કરવા અને શેર કરવાની સુવિધા આપશે. આ ટકાઉ અને સર્વસામાન્ય શાસન અને અસરકારક આયોજનને ટેકો આપશે.
- > નીતિ ડેટા એકત્રિત કરવામાં પણ મદદ કરશે જે વિકાસલક્ષી કાર્યક્રમોના અમલ અને દેખરેખમાં મદદ કરશે, વૈજ્ઞાનિક સંશોધન અને આપત્તિઓનું સંચાલન અને નિવારણ કરશે.

કેબિનેટ દ્વારા અન્ય મંજૂરીઓ

- > પંજાબ કેબિનેટે નવા બ્લોક પટિયાલા (ગ્રામીણ) બનાવવા અને તેના હેઠળ આવતા ગામોમાં સર્વાંગી વિકાસની ખાતરી કરવા પણ મંજૂરી આપી છે. નવા બ્લોકમાં અનુક્રમે પટિયાલા અને નાભા બ્લોકની 26 અને 32 ગ્રામ પંચાયતોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.
- > પંજાબ સરકારના કર્મચારી (આચાર) નિયમો, 1966 ના સુધારાઓને પણ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. જાહેર સેવકો અને કાર્યકારી મહિલાઓ દ્વારા પ્રોફેસર બીટ જાતીય સતામણી દ્વારા પ્રામાણિકતા અને અખંડિતતાના ઉચ્ચ નૈતિક ધોરણો જાળવવા માટે નિયમોને રિમાન્ડ અપાયા હતા. આ કેન્દ્રીય જાહેર સેવાઓ (આચાર) નિયમો, 1964 અને ઓલ ઈન્ડિયા સર્વિસ (આચાર) નિયમોના અનુરૂપ કરવામાં આવ્યું છે.

રિલાયન્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝને દંડ

- > ભારતીય સિક્યોરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ (SEBI) એ તાજેતરમાં રિલાયન્સ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને તેના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર મુકેશ અંબાણીને દંડ ફટકાર્યો છે. SEBIએ અન્ય બે કંપનીઓને દંડ પણ ફટકાર્યો હતો. રિલાયન્સ પેટ્રોલિયમ લિમિટેડમાં હેરાફેરી કરનાર વેપાર કરવા બદલ દંડ લાદવામાં આવ્યો હતો.
- > SEBIએ રિલાયન્સ ઈન્ડિયા લિમિટેડ પર 25 કરોડ અને તેના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર મુકેશ અંબાણી પર 15 કરોડ રૂપિયા દંડ લાદ્યો છે. રિલાયન્સ ઉપરાંત મુંબઈ સ્પેશિયલ ઈકોનોમિક ઝોન (SEZ) અને નવી મુંબઈ SEZને અનુક્રમે રૂ. 10 કરોડ અને 20 કરોડનો દંડ ભરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

Back to Basics : SEBI દ્વારા રિલાયન્સ પર દંડ લાદવાનું

કારણ

- > રિલાયન્સ ઈન્ડિયા લિમિટેડ પર દંડ લાદવામાં આવ્યો હતો કારણ કે કંપનીએ કપટ અને અયોગ્ય વેપાર વ્યવહારના પ્રોલિબિશન (PFUTP) નું ઉલ્લંઘન કર્યું છે.
- > 2017 માં, SEBIએ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે રિલાયન્સ 12 અન્ય અસૂચિબદ્ધ વ્યાપારિક ગૃહો સાથે મળીને રિલાયન્સ પેટ્રોલિયમ લિમિટેડના શેરમાં ગેરકાયદેસર વ્યવહાર કરે છે. તેઓએ પહેલા 2007 માં રિલાયન્સ પેટ્રોલિયમ લિમિટેડના શેર ખરીદ્યા હતા. ત્યારબાદ તેઓએ ટૂંકા દરજ્જા લીધા હતા, એટલે કે RPLના શેરના ભાવો ઘટશે.
- > બાદમાં RILએ RPLમાં તેનો હિસ્સો 4.1% વેચ્યો હતો. આનાથી શેરના ભાવ નીચે આવી ગયા. આખરે RIL પોતાનો ઠાવ જીત્યો અને મોટો નફો કર્યો હતો.

ચાલાકી વેપારપ્રવૃત્તિ

- > RPLના કિસ્સામાં RILની ક્રિયાઓને ચાલાકી વેપારપ્રવૃત્તિ કહેવામાં આવે છે. તે બજારમાં શેરને કૃત્રિમ રીતે ફુગાવાનો સંદર્ભ આપે છે. તે વ્યક્તિગત લાભ માટે બજારના વર્તનને પ્રભાવિત કરવાના સંદર્ભમાં પણ છે.

વિશ્વ બ્રેઇલ દિવસ

- > દર વર્ષે, સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અને અન્ય ઘણા આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનો દ્વારા 4 જાન્યુઆરીએ વિશ્વ બ્રેઇલ દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે. આંધળા લોકો માટેના માનવ અધિકારની અનુભૂતિમાં સંદેશાવ્યવહારના સાધન તરીકે બ્રેઇલના મહત્વની જાગૃતિ લાવવા માટે આ દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.
- > તે 4 જાન્યુઆરીના રોજ ઉજવવામાં આવે છે કારણ કે આ દિવસ આ લેખન પ્રણાલીના નિર્માતા લુઇસ બ્રેઇલનો જન્મદિવસ છે. તેનો જન્મ ફ્રાન્સમાં 1809 માં થયો હતો.
- > પ્રથમ વિશ્વ બ્રેઇલ દિવસ વર્ષ 2019માં ઉજવવામાં આવ્યો હતો.

Back to Basics : બ્રેઇલ

- > છ બિંદુઓનો ઉપયોગ કરીને બ્રેઇલ મૂળાક્ષરો અને આંકડાકીય પ્રતીકોનું પ્રતિનિધિત્વ છે. બિંદુઓ અક્ષરો અને સંખ્યાઓ અને ગણિતિક, સંગીતવાદ્યો અને વૈજ્ઞાનિક પ્રતીકોને પણ રજૂ કરે છે.

ભારતમાં બ્રેઇલલિપિ

- > 1951 માં ભારતે વિવિધ ભાષાઓ માટે સમાન બ્રેઇલ કોડ અપનાવ્યાં હતા. ભારતે દહેરાદૂનમાં સેન્ટ્રલ બ્રેઇલ પ્લાન્ટ તરીકે ઓળખાતો પહેલો બ્રેઇલ પ્લાન્ટ સ્થાપ્યો હતો. 1954 માં, સેન્ટ્રલ બ્રેઇલ પ્રેસની સ્થાપના બ્રેઇલ ઉપકરણોના નિર્માણ માટે કરવામાં આવી હતી. પ્રેસ સરળ ઉપકરણોનું ઉત્પાદન કરે છે જેમ કે બ્રેઇલ સ્લેટ, સ્ટાઇલસ અને અંકગણિત બ્રેઇલ સ્લેટ.

વિકલાંગોને ટેકો આપવા ભારત સરકાર દ્વારા પગલા

- > ભારત સરકારે વિકલાંગોનો કાયદો, 1995 કાયદો ઘડ્યો. આ અધિનિયમ અંધ સાથે 'લો વિઝન' નામની વિશેષ કેટેગરી પૂરી પાડે છે. ઉપરાંત, આ અધિનિયમ, વિકલાંગ વ્યક્તિઓના હક પર સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંમેલનની શરતોને પૂર્ણ કરે છે.
- > અપંગ લોકો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રના અનેક ઠરાવો ભારતે સ્વીકાર્યા છે. આમાં 1981 માં અપંગ વ્યક્તિઓના આંતરરાષ્ટ્રીય વર્ષનું અવલોકન, અપંગો માટે UN દશકનું પાલન 1983-92 શામેલ છે. ESCAP દ્વારા જાહેર કરાયેલ વિકલાંગો માટે ભારતે એશિયા-પેસિફિક દાયકાનું પણ અવલોકન કર્યું છે. ESCAP એશિયા અને પ્રશાંત માટે આર્થિક અને સામાજિક આયોગ છે. તે એક પ્રાદેશિક થિંક-ટેન્ક છે જે આ ક્ષેત્રમાં સામાજિક, આર્થિક અને પર્યાવરણીય ગતિશીલતા પર વિશ્લેષણાત્મક અભિપ્રાયો પ્રદાન કરે છે.

મલાલા યુસુફઝાઈ સ્કોલરશીપ અધિનિયમ

- > યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ એ તાજેતરમાં પાકિસ્તાની મહિલાઓ માટે મલાલા યુસુફઝાઈ અધિનિયમ પસાર કર્યો છે.

Back to Basics : મલાલા યુસુફઝાઈ સ્કોલરશીપ અધિનિયમની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > આ અધિનિયમ હેઠળ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ એજન્સી ફોર ઈન્ટરનેશનલ ડેવલપમેન્ટ (USAID) ને 2020 થી 2022 ની વચ્ચે પાકિસ્તાની મહિલાઓને ઓછામાં ઓછી 50% શિષ્યવૃત્તિ આપવાની આવશ્યકતા છે.
- > USAIDએ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં પાકિસ્તાની ખાનગી ક્ષેત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલા રોકાણોનો લાભ મેળવવો જરૂરી છે. પાકિસ્તાનમાં શિક્ષણના કાર્યક્રમોમાં વધારો અને વિસ્તરણ માટે આ કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- > આ કાયદા દ્વારા USAID માટે યુ.એસ. કોગ્રેસને કાર્યક્રમ અંતર્ગત પૂરી પાડવામાં આવતી શિષ્યવૃત્તિની સંખ્યા વિશે ટૂંકમાં જણાવવું ફરજિયાત બનાવે છે. આમાં પ્રાપ્તિકર્તાઓની ટકાવારી શામેલ છે જેમને કાર્યક્રમની આવશ્યકતાઓને પણ પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળતા માટે અનૈચ્છિક રીતે પ્રોગ્રામની બહાર ધકેલી દેવામાં આવે છે.
- > USAID દ્વારા 2010 થી અત્યાર સુધીમાં પાકિસ્તાનની યુવતીઓને 6000 થી વધુ શિષ્યવૃત્તિ આપવામાં આવી છે. આ શિષ્યવૃત્તિ પાકિસ્તાની મહિલાઓને પાકિસ્તાનમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવવામાં મદદ કરે છે. મલાલા યુસુફઝાઈ સ્કોલરશીપ અધિનિયમનો હેતુ આ પ્રોગ્રામનો વિસ્તાર કરવાનો છે.
- > USAID યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની પરસ્પર નિર્ભર એજન્સી છે જે વિદેશી સહાયના સંચાલન માટે જવાબદાર છે. તે 27 અબજ ડોલરના બજેટ સાથે વિશ્વની સૌથી મોટી સહાય એજન્સીઓ છે.

મલાલા યુસુફઝાઈ

- > મલાલા સ્ત્રી શિક્ષણ માટે એક પાકિસ્તાની કાર્યકર છે. તે સૌથી નાની ઉંમરની નોબેલ પુરસ્કાર વિજેતા પણ છે. તેમણે મહિલા શિક્ષણ માટે તાલિબાનો સામે લડ્યા હતા. તાલિબાનોએ છોકરીઓને શાળાઓમાં જવા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો.
- > ઓક્ટોબર 2012 ના રોજ, યુસુફઝાઈને તેના કાર્યના બદલામાં પાકિસ્તાની તાલિબાન ગનમેન દ્વારા ગોળી વાગી હતી. તેણીને માથામાં ગોળી વાગી હતી અને બેભાન થઈ ગઈ હતી. બાદમાં તેણીને યુનાઈટેડ કિંગડમની ક્વીન એલિઝાબેથ હોસ્પિટલમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી હતી.
- > 12 જુલાઈ, 2013 ના રોજ, મલાલાએ સંયુક્ત રાષ્ટ્રમાં શિક્ષણ માટે વિશ્વવ્યાપી પ્રવેશ મેળવવા માટે હાકલ કરી હતી. આ સંયોગ સાથે તેના 16મા જન્મદિવસ પર હતો. સંયુક્ત રાષ્ટ્રએ આ પ્રસંગને મલાલા દિવસ તરીકે ગણાવ્યો હતો.

ખેલો ઈન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ તરીકે આસામ રાઈફલ્સ પબ્લિક સ્કૂલ શરૂ થઈ

- > કેન્દ્રીય યુવા બાબતો અને રમત પ્રધાન શ્રી કિરણ રિજુજીએ તાજેતરમાં જ એક ખેલો ઈન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ તરીકે આસામ રાઈફલ્સ પબ્લિક સ્કૂલની શરૂઆત કરી હતી.
- > આસામ રાઈફલ્સ પબ્લિક સ્કૂલ શિલોન્ગમાં આવેલી છે.

Back to Basics : ખેલો ઇન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ

- > ખેલો ઇન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલનો મુખ્ય ઉદ્દેશ રમતો સાથે શિક્ષણને એકીકૃત કરવાનો છે.
- > ખેલો ઇન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓનો ખર્ચ ભારત સરકાર ઉઠાવશે. તેમાં શિક્ષણ, બોર્ડિંગ, રહેવા, સ્પર્ધાના સંપર્કનો ખર્ચ શામેલ છે.
- > ખેલો ઇન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ ઉત્તર પૂર્વીય પ્રદેશો, આંધ્રપ્રદેશ વિસ્તારો અને ગ્રામીણ વિસ્તારોની પ્રતિભાઓની ઓળખ અને ઉત્થાન કરવામાં મદદ કરશે.
- > આસામ રાઈફલ્સ પબ્લિક સ્કૂલ એ ઉત્તર પૂર્વમાં પ્રથમ ખેલ ઇન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ છે.
- > હાલમાં ભારતમાં નવ ખેલ ઇન્ડિયા સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ છે. આ પાંચમાંથી અર્ધસૈનિક દળ અને સંરક્ષણ દળ દ્વારા સંચાલિત છે.
- > આસામ રાઈફલ્સ પબ્લિક શાળામાં રમતગમત અને શિક્ષણવિદ્યોમાં સારો ટ્રેક રેકોર્ડ હતો, રમતગમતની સુવિધાઓ વિકસાવવા માટે પૂરતી જગ્યા, પૂરતું નિવાસ અને બોર્ડિંગ. વળી, ગૃહ મંત્રાલય અને યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલયની વચ્ચે આંતર-મંત્રાલયની ભાગીદારી હેઠળ ઓલિમ્પિક રમતો વિકસાવવા માટે તેનો સારો ઝુકાવ છે. આ કારણોસર, આસામ રાઈફલ્સને ભારતની ખેલો સ્પોર્ટ્સ સ્કૂલ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવેલ છે.

ખેલો ઇન્ડિયા

- > ખેલો ઇન્ડિયાની શરૂઆત 2018 માં કરવામાં આવી હતી. તેનો ઉદ્દેશ દેશમાં રમતગમતની સંસ્કૃતિમાં સુધારો કરવાનો છે. રાજીવ ગાંધી ખેલ અભિયાન, રાષ્ટ્રીય રમત પ્રતિભા શોધ સિસ્ટમ અને અર્બન સ્પોર્ટ્સ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર યોજનાને એકત્રીત કરીને ખેલો ઇન્ડિયાની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. પ્રોગ્રામ 'બધા માટે રમતો' અને 'શ્રેષ્ઠતા માટે રમતો' ને પ્રોત્સાહન આપે છે.

માનવ-વન્યજીવન સંઘર્ષ સંચાલન માટેની સલાહકાર

- > રાષ્ટ્રીય વન્યપ્રાણીય મંડળે તાજેતરમાં માનવ-વન્યજીવન સંઘર્ષ સંચાલન માટેની સલાહકારને મંજૂરી આપી છે.

Back to Basics : સલાહકાર વિશે

- > સલાહકાર ગ્રામ પંચાયતોને વન્યજીવ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1972 મુજબ સમસ્યારૂપ જંગલી પ્રાણીઓ સાથેના વ્યવહાર માટે સશક્ત બનાવે છે.
- > તે માનવ-વન્યપ્રાણી સંઘર્ષને કારણે પાકના નુકસાન સામે પ્રધાનમંત્રી ફસલ બિમા યોજના હેઠળ ફાળવેલ પાક વળતરનો ઉપયોગ કરવા પ્રોત્સાહિત કરે છે.
- > રાજ્ય અને સ્થાનિક સ્તરે આંતર વિભાગીય સમિતિઓએ પ્રારંભિક ચેતવણી પ્રણાલી અપનાવી અને વર્તુળ મુજબના નિયંત્રણ રૂમ સમર્પિત કરવા જોઈએ. તેઓએ ટોલ ફ્રી નંબરો ચલાવવા જોઈએ જે 24/7 ચલાવી શકાય છે.

કરાકલ

- > સલાહ આપવાની સાથે નેશનલ બોર્ડ ઓફ વન્યપ્રાણીય જીવનમાં કરાકલને પણ ગંભીર રીતે લુપ્ત થયેલ જાતિઓની સૂચિમાં સમાવવામાં આવેલ છે. કરાકલ એ એક મધ્યમ કદની જંગલી બિલાડી છે જે હાલમાં મળી આવે છે સંવેદનશીલ લુપ્તપ્રાય જાતિઓ માટેના કાર્યક્રમ અંતર્ગત જંગલી જીવન પ્રજાતિઓ છે.

ભયંકર રીતે લુપ્ત થતી જાતિઓ માટેનો પુનઃપ્રાપ્તિ પ્રોગ્રામ

- > તે કેન્દ્ર દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવેલી યોજનાના ત્રણ ઘટકોમાંથી એક છે, વન્યજીવન આવાસનો સંકલિત વિકાસ. આ પ્રોગ્રામ 2009 માં શરૂ થયો હતો.

વન્યપ્રાણી આવાસનો સંકલિત વિકાસ

- > તે અગિયારમી પંચવર્ષીય યોજના દરમિયાન શરૂ કરાઈ હતી. વન્યપ્રાણી આવાસનું એકીકૃત વિકાસ એ કેન્દ્રિય પ્રાયોજિત યોજના છે. પ્રોગ્રામના ત્રણ મુખ્ય ઘટકો નીચે મુજબ છે:

સંરક્ષિત ક્ષેત્રોને સ્પોર્ટ

- > જોખમી નાશપ્રાય પ્રજાતિઓને બચાવવા માટે પુનઃપ્રાપ્તિ કાર્યક્રમ
- > સંરક્ષિત વિસ્તારોની બહાર વન્યપ્રાણીસૃષ્ટિનું સંરક્ષણ

ભારતની પ્રથમ બે માળની લાંબા અંતરની કન્ટેનર ટ્રેન

- > વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ તાજેતરમાં હરિયાણાના ન્યૂ અટેલીથી રાજસ્થાનના નવા કિશનગંજ સુધીની પ્રથમ બે માળની લાંબા અંતરની કન્ટેનર ટ્રેનને રવાના કરી હતી.

Back to Basics : બે માળની લાંબા અંતરની કન્ટેનર**ટ્રેનની મુખ્ય વિશેષતાઓ**

- > આ ટ્રેનને પશ્ચિમી સમર્પિત ફિટ કોરિડોરના 360 કિલોમીટર લાંબા રેવારી-મદાર વિભાગમાં ચલાવવાની છે.
- > આ ટ્રેન 1.5 કિલોમીટર લાંબી છે.
- > તે ઇલેક્ટ્રિક કર્ષણ દ્વારા ખેંચવામાં આવે છે.
- > હાલમાં, ફિટ ટ્રેનો મહત્તમ 75 કિલોમીટર પ્રતિ કલાકની ઝડપે સંચાલિત થાય છે. ઝડપ 100 કિ.મી. / કલાક સુધી વધારવાની છે. ફિટ ટ્રેનની સરેરાશ ગતિ 26 કિમી / કલાકથી વધારીને 70 કિ.મી. / કલાક કરવાની છે.

મિશન શીઘરા

- > ભારતીય રેલ્વે ઉત્તર પ્રદેશમાં મિશન શીઘરાનું સંચાલન કરે છે. તેને ભારતીય રેલ્વેના લખનઉ ડિવિઝન દ્વારા શરૂ કરાયું હતું. મિશન અંતર્ગત, ટ્રેનોએ 100 કિ.મી. પ્રતિ કલાકની મહત્તમ અનુમતિશીલ ગતિ મેળવી છે.

સમર્પિત ફિટ કોરિડોર

- > સમર્પિત ફિટ કોરિડોર એ ઉચ્ચ ઝડપે ઉચ્ચ ક્ષમતાવાળા રેલ્વે કોરિડોર છે જે ફક્ત ફિટના પરિવહન માટે છે.

પશ્ચિમ સમર્પિત ફિટ કોરિડોર મુંબઈના જવાહરલાલ નહેરૂ બંદરથી ઉત્તરપ્રદેશના દાદરી સુધી છે. પૂર્વીય ફિટ કોરિડોર પશ્ચિમ બંગાળના ડાકુની અને પંજાબના લુધિયાણાને જોડે છે. દક્ષિણ-પશ્ચિમ સમર્પિત ફિટ કોરિડોર ચેન્નાઈ અને ગોવાને જોડે છે.

સમર્પિત નૂર કોરિડોરના ફાયદા

- તેઓ લોજિસ્ટિક્સ ખર્ચ ઘટાડે છે. તેઓ વધુ પર્યાવરણને અનુકૂળ છે. તેઓ માલની ઝડપી ગતિ કરવામાં મદદ કરે છે. તેઓ સ્થાવર મિલકતના ક્ષેત્ર માટેના ઉત્કર્ષમાં વધારો કરે છે.

રેવાડી-મદાર ફિટ કોરિડોર વિભાગ

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ તાજેતરમાં પશ્ચિમ સમર્પિત ફિટ કોરિડોરના રેવાડી-મદાર વિભાગને સમર્પિત કર્યો હતો. વડા પ્રધાને વિશ્વની પ્રથમ બે માળની 1.5 કિ.મી. લાંબી કન્ટેનર ટ્રેનને પણ રવાના કરી હતી.

Back to Basics : રેવાડી-મદાર વિભાગ વિશે

- તે હરિયાણા અને રાજસ્થાનમાં આવેલ છે. તે રાજસ્થાનમાં 227 કિ.મી.નું છે. તે સીકર, જયપુર, અજમેર, નાગૌર અને અલવાર જિલ્લાઓમાંથી પસાર થાય છે.

■ મહત્વ:

- હાલમાં, ફિટ ટ્રાફિકને મુસાફરોની ટ્રેનો કરતાં પ્રાધાન્યતા મળતી નથી. સમાપ્તિ પછી, ઓછામાં ઓછી 70% ફિટ ટ્રેનોને DFCCIL (Dedicated Freight Corridor Corporation of India) નેટવર્કમાં સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવશે. આ સમયસર કાર્ગોની હેરફેર કરવામાં મદદ કરશે.
- નવા ટ્રેક સાથે, ફિટ ટ્રેનો મહત્તમ 100 કિમી પ્રતિ કલાકની ઝડપે દોડશે. આ કારણ છે કે, ભારતીય રેલ્વે ફિટ ટ્રેનની મહત્તમ ગતિ 100 કિ.મી. / કલાક સુધી વધારવાની યોજના બનાવી રહી છે. આવી ગતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે લાઈન સુસંગત છે. આ માર્ગમાં માલગાડીની વજન વહન ક્ષમતામાં 14% વધારો કરવામાં આવ્યો છે.
- ફિલપકાર્ટ અને એમેઝોન જેવી ઇ-કોમર્સ કંપનીઓને રેવાડી-મદાર ફિટ કોરિડોર વિભાગ ખૂબ મદદ કરશે. ઇ-કોમર્સ ક્ષેત્ર ઉપરાંત ફિટ કોરિડોર ઓટોમોબાઈલ ક્ષેત્ર માટે પણ દરવાજા ખોલશે.
- રેવાડી-મદાર વિભાગ હાલના કાનપુર-દિલ્હી મુખ્ય લાઈન ટ્રાફિકનો ઉકેલ કરવામાં મદદ કરશે. કાનપુર-દિલ્હી લાઈન ભારતીય રેલ્વેની 150% લાઈન ક્ષમતાને સંભાળે છે. આ વિભાગમાં 50 થી વધુ પેસેન્જર ટ્રેનો અને 60 માલવાહકની ટ્રેનો છે. નવા રૂટ સાથે, વધુ પેસેન્જર ટ્રેનો અને માલગાડીઓ ટ્રેનમાં મૂકી શકાય છે.
- ઉત્તરીય પ્રદેશથી પૂર્વ અને ઉત્તર પૂર્વીય પ્રદેશોમાં અનાજ અને ખાતરોના પરિવહન માટે આ માર્ગ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. ઉપરાંત, ઉત્તરીય ક્ષેત્રને આ માર્ગ દ્વારા પૂર્વી ભાગોમાંથી કોલસો, શણ, લોહ-અયસ્ક, પેટ્રોલિયમ પેદાશો મળે છે.

ભારતીય ભાષાઓમાં નિ:શુલ્ક ડોમેન

- નેશનલ ઇન્ટરનેટ એક્સચેન્જ ઓફ ઇન્ડિયા (NIXI) એ જાહેરાત કરી છે કે તે IDN એટલે કે આંતરરાષ્ટ્રીય ડોમેન નામ વિકલ્પ દરેક (અરજદાર) કે જે IN ડોમેન સાથે નોંધણી કરે છે તેને 22 સપ્તાહ ભારતીય ભાષાઓમાં એક ભાષા નિ:શુલ્ક ઉપલબ્ધ કરાવશે.
- અરજદારને નિ:શુલ્ક ભાષામાં ઇ-મેઈલ પણ મળશે.
- આ પ્રસ્તાવ સ્થાનિક ભાષાની સામગ્રીના પ્રસારને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે.
- આ ઓફર નવા DOT IN (.in) વપરાશકર્તાઓ માટે માન્ય છે જેઓ 31 જાન્યુઆરી, 2021 સુધીમાં નોંધણી કરે છે.
- આ સુવિધા વર્તમાન વપરાશકર્તાઓ માટે પણ ઉપલબ્ધ છે જે જાન્યુઆરી 2021 માં તેમના ડોમેનનું નવીકરણ કરશે.
- નેશનલ ઇન્ટરનેટ એક્સચેન્જ ઓફ ઇન્ડિયા (NIXI) એ વર્ષ 2003 થી કાર્યરત એક નફાકારક સંસ્થા છે, જે ઇન્ટરનેટ એક્સચેન્જ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા ભારતના નાગરિકોમાં ઇન્ટરનેટ ટેકનોલોજી ફેલાવવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે.
- સંસ્થાના મુખ્ય કાર્યોમાં વિવિધ ISPમાં અને ઇન્ટરનેટ એક્સચેન્જ દ્વારા ISP અને CDN વચ્ચે ઇન્ટરનેટ ડેટાની આપ-લે, ભારત અને ઇન્ટરનેટ માટે IN ડોમેન અને ભારત ડોમેનની નોંધણી, વ્યવસ્થાપન, પ્રોટોકોલનું સંચાલન અને હેન્ડલિંગ (IPV4 / IPV6) વગેરે શામેલ છે.

ક્લેયર પોલોસક

- ભારત અને ઓસ્ટ્રેલિયા વચ્ચે ચાલી રહેલી ત્રીજી ટેસ્ટ મેચમાં ચોથી અમ્પાયર તરીકે જોડાયેલી ઓસ્ટ્રેલિયાની ક્લેયર પોલોસક પુરૂષ ટેસ્ટ મેચમાં ભાગ લેનાર પ્રથમ મહિલા બની છે.
- 32 વર્ષીય ક્લેયર પોલોસક અગાઉ 2019 માં વિન્ડકોકમાં નામિબીયા અને ઓમાન સામે રમાયેલી ICC ડિવિઝનમાં પુરૂષોની વનડે મેચમાં પ્રથમ મહિલા ઓન-ફીલ્ડ અમ્પાયર બનવાનું સન્માન મેળવ્યું હતું.
- ટેસ્ટ મેચને લગતા ICCના નિયમો અનુસાર, સ્થાનિક ક્રિકેટ બોર્ડ દ્વારા ICC અમ્પાયર્સની આંતરરાષ્ટ્રીય પેનલમાંથી એકને ચોથા અમ્પાયર તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે.
- ચોથા અમ્પાયરના કાર્યોમાં નવો દડો લાવવો, લાઈટ મીટરમાં બેટરીની તપાસ કરવી, બપોરના સમયે પિચનું નિરીક્ષણ કરવું એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કે કોઈ દખલ હોવાને કારણે રમત બંધ ન થાય. ઉપરાંત, 'ચોથો અમ્પાયર' જો જરૂરી હોય તો મેચનો ત્રીજો અમ્પાયર બદલી શકે છે.

વિશ્વ હિન્દી દિવસ

- વિશ્વ હિન્દી દિવસ દર વર્ષે 10 જાન્યુઆરીએ ઉજવવામાં આવે છે.
- આ દિવસનું આયોજન કરવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ વિશ્વમાં હિન્દીના પ્રોત્સાહન માટે યોગ્ય વાતાવરણ બનાવવાનો અને હિન્દીને

- આંતરરાષ્ટ્રીય ભાષા તરીકે સ્થાપિત કરવાનો છે.
- વિશ્વ હિન્દી દિવસ 10 જાન્યુઆરી 1975 ના રોજ નાગપુરમાં આયોજિત પ્રથમ વિશ્વ હિન્દી સંમેલનની વર્ષગાંઠ નિમિત્તે યોજવામાં આવે છે.
- આ સંમેલનનું ઉદ્ઘાટન તત્કાલીન વડા પ્રધાન ઈન્દિરા ગાંધીએ કર્યું હતું. વર્ષ 2006 માં પ્રથમ વખત વિશ્વ હિન્દી દિવસનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું, જેની શરૂઆત પૂર્વ વડા પ્રધાન ડો. મનમોહનસિંહે કરી હતી.
- ભારતમાં મોટો વર્ગ હિન્દીને તેમની માતૃભાષા માને છે. ભારત સિવાય પાકિસ્તાન, નેપાળ, બાંગ્લાદેશ, યુએસએ, યુકે, જર્મની, ન્યુઝીલેન્ડ, સંયુક્ત આરબ અમીરાત, યુગાન્ડા, ગુએના, સુરીનામ, ત્રિનીદાદ, મોરેશિયસ અને દક્ષિણ આફ્રિકા સહિતના અન્ય ઘણા દેશોમાં પણ હિન્દીભાષી લોકો જોવા મળે છે.
- નોંધનીય છે કે વિશ્વ હિન્દી દિવસ 10 જાન્યુઆરી એ અને 14 સપ્ટેમ્બરના રોજ રાષ્ટ્રીય હિન્દી દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.

ભારતનો પહેલો ફાયર પાર્ક

- તાજેતરમાં, ઓડિશાના મુખ્યમંત્રીએ રાજ્યમાં તેના પ્રથમ પ્રકારના 'ફાયર પાર્ક'નું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું, જેનો હેતુ ફાયર સુરક્ષા સંબંધિત પગલાઓ અંગે સામાન્ય લોકોમાં જાગૃતિ લાવવાનો છે.
- ભુવનેશ્વરમાં ઓડિશા ફાયર એન્ડ ડિઝાસ્ટર એકેડમી કેમ્પસમાં સ્થિત ફાયર પાર્ક દર શનિવારે બપોરે 3.30 થી સાંજના 5.30 દરમિયાન સામાન્ય લોકો માટે ખુલ્લો રહેશે.
- આ પ્રકારનો પ્રથમ 'ફાયર પાર્ક' સામાન્ય લોકો, ખાસ કરીને શાળા અને યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓમાં આગના સલામતીના મૂળભૂત પગલાં વિશે જાગૃતિ લાવવામાં મદદ કરશે.
- આ 'ફાયર પાર્ક' પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રાથમિક સારવાર, ફાયર સુરક્ષા સાધનોના ઉપયોગ અંગેનું નિદર્શન, બચાવ અને આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પર ડેમો અને આગ સંરક્ષણ સંબંધિત ફિલ્મોનું સ્ક્રીનિંગ કરવામાં આવશે.

ખાદી પ્રાકૃતિક પેઈન્ટ

- કેન્દ્રીય પ્રધાન નીતિન ગડકરીએ 12 જાન્યુઆરી 2021 ના રોજ ખાદી અને ગ્રામ ઉદ્યોગ કમિશન (KVIC) દ્વારા વિકસિત નવું પેઈન્ટ લોન્ચ કર્યું છે.
- ખાદી પ્રાકૃતિક પેઈન્ટ, જે પર્યાવરણને અનુકૂળ અને બિન-ઝેરી રંગથી બનાવવામાં આવે છે, તેમાં એન્ટી ફંગલ અને એન્ટી બેક્ટેરિયલ ગુણધર્મો છે. ગાયના છાણ પર આધારિત આ પેઈન્ટ અસરકારક અને ગંધહીન છે અને ભારતીય બ્યુરો (BIS) દ્વારા પ્રમાણિત પણ છે.
- ખાદી પ્રાકૃતિક પેઈન્ટ બે સ્વરૂપોમાં ઉપલબ્ધ છે – ડિસ્ટેમ્પર પેઈન્ટ અને પ્લાસ્ટિક ઈમલ્શન પેઈન્ટ.
- ખાદી અને ગ્રામ ઉદ્યોગ કમિશન (KVIC) નું આ પેઈન્ટ સીસુ, પારો, કોમિયમ, આર્સેનિક, કેડમિયમ વગેરે ભારે ધાતુઓથી મુક્ત છે.

- 'ખાદી પ્રાકૃતિક પેઈન્ટ' સ્થાનિક સ્તરે મેન્યુફેક્ચરિંગને પ્રોત્સાહન આપશે અને ટેકનોલોજી ટ્રાન્સફર દ્વારા સ્થાયી સ્થાનિક રોજગાર પેદા કરશે.
- અંદાજ મુજબ આ નવા પેઈન્ટ દ્વારા ખેડુતો / ગૌશાળાઓને દર વર્ષે પ્રાણી દીઠ આશરે રૂ .30,000 ની વધારાની આવક મળશે. આ ઉપરાંત ગોબરના ઉપયોગથી પર્યાવરણ પણ શુદ્ધ બનશે અને સાથે સાથે નાળા જમા થવાની સમસ્યા પણ ઓછી થશે.
- આ પેઈન્ટ કુમારપ્પા નેશનલ હેન્ડમેડ પેપર ઈન્સ્ટિટ્યૂટ, જે ખાદી અને ગ્રામ ઉદ્યોગ કમિશન (KVIC), જયપુરના એકમ, દ્વારા વિકસાવવામાં આવ્યું છે.

રાષ્ટ્રીય યુવા દિવસ

- દર વર્ષે સ્વામી વિવેકાનંદની જન્મજયંતિ (12 જાન્યુઆરી) ને રાષ્ટ્રીય યુવા દિવસ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.
- આ દિવસને વર્ષ 1984 માં રાષ્ટ્રીય યુવા દિવસ તરીકે નિયુક્ત કરાયો હતો.

Back to Basics : 24મો રાષ્ટ્રીય યુવા મહોત્સવ

- સ્વામી વિવેકાનંદની જન્મજયંતિ નિમિત્તે ઉજવાતો રાષ્ટ્રીય યુવા મહોત્સવ એ યુવાનોનું વાર્ષિક સંમેલન છે જેમાં સ્પર્ધાઓ સહિતની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- વર્ષ 2021માં આ ઉત્સવની થીમ છે 'યુવા-ઉત્સાહ નવા ભારતનો' (YUVAAH – Utsah Naye Bharat Ka).
- આ ઉત્સવ 12 થી 16 જાન્યુઆરી 2021 સુધી યોજાશે.
- ભારત સરકારના યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલયે કોઈ પણ એક રાજ્ય સરકારના સહયોગથી તેનું આયોજન કર્યું છે.
- રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ મહોત્સવ(NYPF)નું પણ 2019 થી રાષ્ટ્રીય યુવા મહોત્સવના ભાગ રૂપે આયોજન કરાય છે.

રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ મહોત્સવ

- ઉદ્દેશ:
  - 18-25 વર્ષની વય જૂથના યુવાનોના મંતવ્યો જાણીને, જેમને મત આપવાની મંજૂરી છે પરંતુ તેઓ ચૂંટણી લડી શકતા નથી.
  - યુવાઓને જાહેર પ્રશ્નોમાં વ્યસ્ત રહેવા, સામાન્ય માણસના દ્રષ્ટિકોણને સમજવા, તેમનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવા અને સ્પષ્ટ રીતે વ્યક્ત કરવા પ્રોત્સાહિત કરવું.
- આયોજક:
  - યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલયના નેતૃત્વ હેઠળ રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના (NSS) અને નહેરૂ યુવા કેન્દ્ર સંગઠન (NYKS).
  - 12 જાન્યુઆરીથી 27 જાન્યુઆરી, 2019 દરમિયાન પ્રથમ વખત રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ મહોત્સવનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું, "નવા ભારતનો અવાજ બનો અને ઉપાયો લાવો અને નીતિમાં ફાળો આપો" (Be the Voice of New India and Find solutions and Contribute to Policy) થીમ સાથે તે યોજવામાં આવ્યું હતું.

- રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ મહોત્સવનું આ બીજીવાર આયોજન છે.

સ્વામી વિવેકાનંદ

- સ્વામી વિવેકાનંદનો જન્મ 12 જાન્યુઆરી, 1863 ના રોજ થયો હતો અને તેમના બાળપણનું નામ નરેન્દ્રનાથ દત્ત હતું.
- તેમણે વિશ્વને વેદાંત અને યોગના ભારતીય દર્શન સાથે પરિચય આપ્યો હતો.
- તે 19મી સદીના આધ્યાત્મિક ગુરૂ અને ચિંતક રામકૃષ્ણ પરમહંસના શિષ્ય હતા.
- તેમણે તેમની માતૃભૂમિના ઉત્થાન માટે શિક્ષણ પર સૌથી વધુ ભાર મૂક્યો હતો. તેમણે ચરિત્ર નિર્માણ આધારિત શિક્ષણને પણ ટેકો આપ્યો હતો.
- 1897 માં, તેમણે રામકૃષ્ણ મિશનની સ્થાપના કરી હતી.
- રામકૃષ્ણ મિશન એક સંસ્થા છે જે મૂલ્ય આધારિત શિક્ષણ, સંસ્કૃતિ, આરોગ્ય, મહિલા સશક્તિકરણ, યુવા અને આદિજાતિ કલ્યાણ અને રાહત અને પુનર્વસન જેવા ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરે છે.
- 1902 માં તેમનું બેલુર મઠમાં અવસાન થયું. પશ્ચિમ બંગાળ માં સ્થિત બેલુર મઠ એ રામકૃષ્ણ મઠ અને રામકૃષ્ણ મિશનનું મુખ્ય મથક છે.

પૂર્વ સૈનિક દિવસ

- પૂર્વ સૈનિક દિવસ ભારતીય સશસ્ત્ર દળ દ્વારા દર વર્ષે 14 જાન્યુઆરીએ ભૂતપૂર્વ સૈનિકોના માનમાં ઉજવવામાં આવે છે.
- ભારતીય સશસ્ત્ર દળના પ્રથમ કમાન્ડર-ઇન-ચીફ ફીલ્ડ માર્શલ કે.એમ.કરિયપ્પા દ્વારા સૈન્યમાં અપાયેલા અજોડ યોગદાનને યાદ કરવા માટે ઉજવવામાં આવે છે.
- ફિલ્ડ માર્શલ કરિયપ્પા વર્ષ 1953માં આ દિવસે નિવૃત્ત થયા હતા.
- આ દિવસે દેશના વિવિધ પ્રદેશોમાં ભૂતપૂર્વ સૈનિકો માટે આપણા બહાદુર સૈન્ય નાયકો અને ભૂતપૂર્વ સૈનિકોની નિઃસ્વાર્થ સેવા અને રાષ્ટ્ર માટેના બલિદાન બદલ તેમનું સન્માન અને તેમના પરિવારો સાથે એકતા દર્શાવવા માટે પૂર્વ સૈનિક મિલનનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- કર્ણાટકમાં 1899માં જન્મેલા ફીલ્ડ માર્શલ કે.એમ. કરિયપ્પાને સ્વતંત્ર ભારતના પ્રથમ સૈન્ય પ્રમુખ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- બીજા વિશ્વ યુદ્ધ દરમિયાન જાપાન વિરુદ્ધ બર્મા (હાલના મ્યાનમાર) માં તેમની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા બદલ તેમને પ્રતિષ્ઠિત 'ઓર્ડર ઓફ બ્રિટીશ એમ્પાયર' (OBE) પણ એનાયત કરાયો હતો.
- 15 જાન્યુઆરી 1949 ના રોજ કે.એમ. કરિયપ્પાને ભારતીય સેનાના પહેલા કમાન્ડર-ઇન-ચીફ બનાવવામાં આવ્યા હતા. તેમને ભારતીય સૈન્યનું સર્વોચ્ચ સન્માન ફીલ્ડ માર્શલના ફાઇવ સ્ટાર રેન્કથી પણ નવાજવામાં આવ્યા હતા અને અત્યાર સુધીમાં ફક્ત બે જ વ્યક્તિને તે પ્રાપ્ત થયું છે, પ્રથમ ફિલ્ડ માર્શલ કે.એમ. કરિયપ્પા અને બીજું ફિલ્ડ માર્શલ માણેકશા.

લિથિયમનું ઘરેલું સંશોધન

- સંશોધન અને તપાસ માટે અણુ ખનિજ નિયામક—AMD દ્વારા તાજેતરના સર્વેક્ષણમાં કર્ણાટકના માંડ્યા જિલ્લામાં લિથિયમ સંસાધનોની હાજરી હોવાનું બહાર આવ્યું છે.
- AMD એટોમિક એનર્જી વિભાગનું સૌથી જૂનું એકમ છે.

Back to Basics : લિથિયમ વિશે

- તે એક રાસાયણિક તત્વ છે જેનું પ્રતીક (Li) છે.
- તે નરમ અને ચાંદી જેવી સફેદ ધાતુ છે.
- માનક પરિસ્થિતિઓ હેઠળ, તે હળવા ધાતુ અને હળવા નક્કર તત્વ છે.
- તે ખૂબ જ પ્રતિક્રિયાશીલ અને જવલનશીલ છે, તેથી તે ખનિજ તેલમાં સંગ્રહિત થવું જોઈએ.
- તે આલ્કલાઇન અને દુર્લભ ધાતુ છે.
- આલ્કલી ધાતુઓમાં લિથિયમ, સોડિયમ, પોટેશિયમ, રૂબીડિયમ, સીઝિયમ અને ફ્રાન્સ રાસાયણિક તત્વો શામેલ છે. હાઇડ્રોજન સાથે મળીને, તેઓ સમૂહ-1 ની રચના કરે છે, જે સામયિક કોષ્ટકના S-બ્લોકમાં સ્થિત છે.
- દુર્લભ ધાતુઓ— નિયોબિયમ (Nb), ટેન્ટાલમ (Ta), લિથિયમ (Li), બેરીલીયમ (Be), સિઝિયમ (Cs) વગેરે અને દુર્લભ પૃથ્વી તત્વોમાં સ્કેન્ડિયમ (Sc), ઈટ્રિયમ (Y) ઉપરાંત, લેટેનિયમ (La) થી લ્યુટિસીયમ (Lu) ના તત્વો શામેલ છે.
- આ ધાતુઓ વ્યૂહાત્મક મહત્વને કારણે ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, ટેલિકમ્યુનિકેશન્સ, માહિતી ટેકનોલોજી, અવકાશ, સંરક્ષણ જેવા પરમાણુ અને અન્ય ઉચ્ચ તકનીકી ઉદ્યોગોમાં વપરાય છે.

ઉપયોગ

- ઉપયોગી ધાતુ બનાવવા માટે લિથિયમ ધાતુનો ઉપયોગ થાય છે.
- ઉદાહરણ તરીકે— મોટર એન્જિનમાં સફેદ ધાતુના બેરિંગ્સ બનાવવા, મેગ્નેશિયમ સાથે એલ્યુમિનિયમ અને બગલની પ્લેટો સાથે વિમાન ભાગો બનાવવા.
- થર્મોન્યુક્લિયર પ્રતિક્રિયાઓમાં.
- ઇલેક્ટ્રોકેમિકલ કોષો બનાવવામાં.
- ઇલેક્ટ્રિક વાહનો, લેપટોપ વગેરેના ઉત્પાદનમાં લિથિયમ એ એક મહત્વપૂર્ણ ઘટક છે.

કર્ણાટકમાં લિથિયમ સંસાધનો

- સર્વેક્ષણમાં કર્ણાટકના માંડ્યા જિલ્લાના મલાંગલ્લા—અલ્લાપત્ના ક્ષેત્રના અગ્નિકૃત ખડકોમાં 1,600 ટન લિથિયમ સંસાધનોની હાજરી હોવાનું બહાર આવ્યું છે.
- ઘરેલું સંશોધનનાં ફાયદા:
- આયાત ખર્ચ ઘટાડો—લિથિયમ સંબંધિત તમામ જરૂરીયાતોને પહોંચી વળવા હાલમાં ભારત દ્વારા આયાત કરવામાં આવે છે. એક અંદાજ મુજબ, 2016-17થી 2019-20 દરમિયાન 165 મિલિયન લિથિયમ બેટરીની આયાત કરવામાં આવી હતી, જેમાં આયાત પર કુલ ખર્ચ 3.3 અબજ ડોલરથી વધુ છે.
- ચીન પર આધારીતતા—ચીન લિથિયમ—આયન ઊર્જા સંગ્રહ ઉત્પાદનોનો એક મોટો સ્ત્રોત છે જેમાંથી લિથિયમ આયાત

કરવામાં આવે છે. તેથી, ભારતમાં લિથિયમ અનામતની ઉપલબ્ધતા, ચીનથી આયાત લિથિયમ પરની અવલંબન ઘટાડશે.

ઘરેલું સંશોધન સંબંધિત મુદ્દાઓ

- > આ નવી શોધને 'અનુમાનિત' કેટેગરીમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે.
- > 'અનુમાનિત' કેટેગરીમાં એવા સંસાધનો શામેલ છે કે જેમની માત્રા અને ગ્રેડ અથવા ગુણવત્તા મર્યાદિત ભૂસ્તરશાસ્ત્રીય પુરાવા અને નમૂનાઓના આધારે અંદાજવામાં આવે છે.
- > ભારતમાં તાજેતરમાં મળી આવેલા લિથિયમ ભંડાર બોલિવિયા (21 મિલિયન ટન), આર્જન્ટિના (17 મિલિયન ટન), ઓસ્ટ્રેલિયા (6.3 મિલિયન ટન) અને ચીન (4.5 મિલિયન ટન) માં આવેલા લિથિયમ ભંડાર કરતા ઘણો ઓછો છે.
- > ઈલેક્ટ્રિક વાહન ઉદ્યોગ તેના વિકાસના નવા તબક્કામાં પ્રવેશવા જઈ રહ્યો છે ત્યારે ભારતે લિથિયમ મૂલ્યની સાંકળમાં પ્રવેશ કર્યો છે, તે સમયે બજારમાં પ્રવેશ કર્યો છે.
- > વર્ષ 2021 માં, લિ-આયન તકનીકમાં ઘણા સંભવિત સુધારાઓ સાથે બેટરી તકનીકમાં નોંધપાત્ર પરિવર્તનની અપેક્ષા છે.

અન્ય ભારતીય પહેલ

- > ભારતની એક સરકારી કંપની ખનીજ બિદેશ ઈન્ડિયા લિમિટેડ દ્વારા આર્જન્ટિનામાં સંયુક્ત રીતે અન્વેષણ કરવા માટે ભારતે એક આર્જન્ટિનાની કંપની સાથે કરાર કર્યો છે, જે વિશ્વનો ત્રીજો સૌથી મોટો ધાતુ ભંડાર ધરાવે છે.
- > ખનીજ બિદેશ ઈન્ડિયા લિમિટેડનું પ્રાથમિક કાર્ય વિદેશી વિશિષ્ટ ખનીજ સંપત્તિ જેમ કે લિથિયમ અને કોબાલ્ટ વગેરેનું અન્વેષણ કરવાનું છે.

ગૃહકાર્યનો પગાર

- > તાજેતરમાં, તમિલનાડુમાં એક રાજકીય પક્ષે તેમના ચૂંટણી પ્રચાર દરમિયાન ગૃહિણીઓને પગાર આપવાનું વચન આપ્યું હતું.
- > આંતરરાષ્ટ્રીય લેબર ઓર્ગેનાઈઝેશન (ILO)ના વર્ષ 2018 માં આવેલા એક અહેવાલ મુજબ, વૈશ્વિક સ્તરે, સ્ત્રીઓની કુલ વસ્તી પુરૂષોની તુલનામાં ત્રણ ગણી વધારે છે, જે કુલ કલાકોમાં 76.2%નો હિસ્સો બતાવે છે કે પગાર વિના કામ કર્યું હતું. એશિયા અને પેસિફિકમાં આ આંકડો 80% જેટલો છે.

Back to Basics : ગૃહકાર્ય માટે પગાર માંગવા માટેનું આંદોલન

- > 1972 માં, ઈટાલીમાં આંતરરાષ્ટ્રીય વેતન માટેની ગૃહકાર્ય અભિયાનની શરૂઆત નારીવાદી ચળવળ તરીકે કરવામાં આવી હતી, જેણે કુટુંબમાં જાતીય મજૂરની ભૂમિકા અને મૂડીવાદ હેઠળ અતિરિક્ત મૂલ્યના ઉત્પાદન સાથેના તેના સંબંધને પ્રકાશિત કરી હતી. પાછળથી, આ આંદોલન બ્રિટન અને અમેરિકામાં ફેલાયું હતું.

- > અન્ય માંગણીઓ સાથે, સામાજિક અને રાજકીય સમાનતા માટેના મહિલા અધિકારને પ્રોત્સાહન આપતા મહિલા સંગઠનોએ બાળ સંભાળ અને રોજિંદા ઘરકામના કામો સહિત ઘરેલું મહિલાઓના 'ખાનગી' ગૃહકાર્યનું રાજકીયકરણ કર્યું હતું.

ભારતીય દર્શ્ય

- > 2010માં, રાષ્ટ્રીય ગૃહિણીઓ એસોસિએશન દ્વારા માન્યતા મેળવવા માટે વ્યાપાર સંઘને એક આવેદનપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું, જેને ગૃહકાર્ય એ વેપાર કે ઉદ્યોગનો મુદ્દો કેટેગરીમાં શામેલ નથી એમ જણાવીને વ્યાપાર સંઘના નાયબ રજિસ્ટ્રાર દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.
- > વર્ષ 2012માં, તત્કાલીન મહિલા અને બાળ વિકાસ પ્રધાન દ્વારા એવી ઘોષણા કરવામાં આવી હતી કે સરકાર પત્નીઓને તેમના ઘરકામ માટે જરૂરી પગાર આપવાનું વિચારી રહી છે. તેનો ઉદ્દેશ મહિલાઓને આર્થિક સશક્તિકરણ અને સન્માન સાથે જીવવાની સહાય કરવાનો હતો.
- > આ પ્રસ્તાવ ક્યારેય સાકાર થયો નહીં અને વર્ષ 2014માં સરકારના પરિવર્તન સાથે, આ વિચાર પણ સમાપ્ત થયો.

અન્ય મુદ્દાઓ

- > ગૃહકાર્ય મહિલાઓને વર્ષમાં 24/7, 365 દિવસ કામ કરવાની માંગ કરે છે, તેમ છતાં, ભારતીય મહિલાઓનો મોટો હિસ્સો પુરૂષો સાથે સમાન અધિકાર ધરાવતા નથી.
- > મોટી સંખ્યામાં સ્ત્રીઓ ઘરેલું હિંસા અને કૂરતાને સહન કરે છે કારણ કે તે આર્થિક રીતે અન્ય પર આધાર રાખે છે, મુખ્યત્વે તેમના પતિ પર આધાર રાખે છે.
- > નેશનલ સેમ્પલ સર્વે ઓર્ગેનાઈઝેશન દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલા વર્ષ 2019 માટેના સમયનો ઉપયોગ ડેટા દર્શાવે છે કે પુરૂષો અને છ-વયથી ઓછી ઉંમરના બાળકો કુલ સંખ્યાના ચતુર્થાંશ મહિલાઓની સરખામણીમાં ચતુર્થાંશ સ્ત્રીઓ અવેતન ઘરગથ્થુ કામકાજમાં જોડાયેલ છે.
- > મહિલા દ્વારા દરરોજ કરવામાં આવતા પાંચ કલાક કામની તુલનામાં સરેરાશ ભારતીય પુરૂષ દરરોજ અવેતન ઘરના કામમાં 1.5 કલાક વિતાવે છે.

ગૃહિણીઓને પગાર આપવાની તરફેણમાં દલીલો

- > વધુ સચોટ રાષ્ટ્રીય આવક હિસાબ-મહિલા ગૃહસ્થ શ્રમનો સમાવેશ કુલ ઘરેલુ ઉત્પાદન(GDP) અથવા રોજગાર મેટ્રિક્સમાં નથી. તેનો સમાવેશ ન કરવાનો અર્થ અર્થતંત્રના GDPને ઓછો અંદાજ આપવાનો છે.
- > મહિલાઓને સ્વાયત્તા આપવી અને ઘરેલુ હિંસા અટકાવવી-મહિલાઓને પગારની ચુકવણી રાજ્ય દ્વારા તેમના પર નિર્ભર પુરૂષોની સ્વાયત્તા મળશે.
- > મોટાભાગની સ્ત્રીઓ અપમાનજનક અથવા અસહ્ય સંબંધોમાં રહે છે કારણ કે તેમની પાસે જીવનસાથી પર આર્થિક નિર્ભરતા સિવાય કોઈ વિકલ્પ નથી.
- > મહિલાઓની ભૂમિકાની વ્યાખ્યા-મૂળભૂત રીતે મહિલાઓના ગૃહકાર્ય માટે પગાર માટેની આ માંગ કોઈ ચોક્કસ વર્ગની કલ્પનાથી વિરોધાભાસી છે, જે મુજબ 'ગૃહકાર્ય' ફક્ત મહિલાઓની જવાબદારી છે. આમ આ માંગ મહિલાઓને

સોંપેલી તેમની સામાજિક ભૂમિકા સામે બળવાખોર પરિસ્થિતિ છે.

- > વસ્તીના મોટા ભાગનું કલ્યાણ— 2011ની વસ્તી ગણતરી મુજબ, ઘરેલું કામમાં વ્યસ્ત લોકોને બિન—કામદાર માનવામાં આવે છે, જ્યારે 159.9 મિલિયન મહિલાઓએ કહ્યું હતું કે 'ઘરેલું કામ' એ તેમનો મુખ્ય વ્યવસાય હતો.
- > સમાનતાના પ્રથમ પગલા તરીકે માન્યતા—ઘરેલું કાર્યની માન્યતા એ મહિલા સશક્તિકરણ માટેની એક મુખ્ય કેન્દ્રિય પ્રક્રિયા છે. તે પિતૃસત્તાક ભારતીય પરિવારોમાં મહિલાઓ માટે સમાનતાનો દાવો કરે છે જેની ઓળખ ફક્ત પુરૂષો દ્વારા કરવામાં આવેલા કામોને કારણે છે.
- > એકવાર માન્યતા પ્રાપ્ત થઈ ગયા પછી, મહિલાઓની આગેવાની હેઠળ અવેતન ઘરેલું મજૂર ક્ષેત્ર લગભગ સંપૂર્ણ રીતે મોટા શ્રમ ક્ષેત્રમાં ફેરવી શકે છે જ્યાં મહિલાઓ સમય અને શક્તિની દ્રષ્ટિએ થોડીક સમાનતાની માંગ કરી શકે છે.
- > જો કામ માટેની ચુકવણીની પ્રતિબદ્ધતાઓ નિમ્ન—સ્તરના ઘરેલું કામ અને ઘરેલું મજૂરી સાથે સંકળાયેલ હોય, તો ગરીબ મહિલાઓને 'સમયના અભાવ' થી પીડાય તેવી સંભાવના વધુ હોય છે, એટલે કે તેમની પાસે સમયનો અભાવ હશે.
- > સમયનો અભાવ એ મૂળભૂત રીતે મહિલાઓના માનવાધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે તે મહિલાઓના જૂથો અને નિર્માણની તેમની ક્ષમતામાં ઘટાડો કરે છે. અતિશય કામભારણ મહિલાઓના વધુ શિક્ષણ, રોજગારની તકો સુધીના પ્રવેશને પ્રતિકૂળ અસર કરે છે.

ગૃહિણીઓને પગાર આપવાના વિરોધમાં દલીલો

- > જવાબદારીમાં વધારો— પુરૂષો દ્વારા મહિલાઓને ઘરેલું કામ ચૂકવવાથી પુરૂષોમાં પુરૂષાર્થના અધિકારની અનુભૂતિમાં વધારો થઈ શકે છે. આ પુરૂષો પર મહિલાઓની જવાબદારીનો વધારાનો ભાર મૂકી શકે છે.
- > પુરૂષોની સ્થિતિને મજબૂત બનાવવું—ઘરેલું કાર્યો માટે પત્નીને ચુકવણી કરવી એ ભારતીય પિતૃસત્તાક કુટુંબની ઔપચારિકતાનો ભય બની શકે છે કારણ કે આ પરિવારોમાં પુરૂષો 'પ્રદાતા' તરીકે જોવામાં આવે છે.
- > મજૂરી અને ઉપયોગ—કાનૂની જોગવાઈઓ હોવા છતાં, મોટાભાગની સ્ત્રીઓને સમાનતાનો અધિકાર દૂરસ્થ છે.
- > સરકાર પર બોજો—મહિલાઓ દ્વારા કરવામાં આવતા ગૃહકાર્ય કોણ ચૂકવશે તે મુદ્દે હજી ચર્ચા ચાલી રહી છે, જો તે રાજ્ય દ્વારા કરવાનું હોય તો તે સરકાર પર વધારાના નાણાકીય ભારણ લાવશે.

આગળનો રસ્તો

- > આપણે જાગૃતિ ફેલાવવાની જરૂર છે, અમલીકરણ અને મહિલાઓ માટે અન્ય હાલની જોગવાઈઓનો ઉપયોગ કરવો જેમ કે પતિના ઘરે રહેવાનો અધિકાર, મહિલા સંપત્તિ અને મુસ્લિમ મહિલાઓને મુક્ત કરવાનો અધિકાર, હિંસા અને છૂટાછેડાના કેસમાં મફત કાનૂની સહાય અને જાળવણી વગેરે મજબૂત બનાવવાની જરૂર છે.
- > મહિલાઓને દૈનિક કાર્યમાં વધુ સહભાગી બનાવવા માટે, તેમને ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ, કાર્યની પહોંચ અને તકની સમાનતા, લિંગ સંવેદનશીલતા અને સત્તામણી મુક્ત

કાર્યસ્થળો, પરિવારોના વર્તન પરિવર્તન વગેરે દ્વારા પ્રોત્સાહન આપવું અને સહાય કરવી જોઈએ.

મુકુંદપુરા CM2

- > તાજેતરના અધ્યયનમાં મુકુંદપુરા CM2 નામના ઉલ્કાના ખનીજ વિશેષતાને પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે, જે વર્ષ 2017 માં જયપુરના મુકુંદપુરા ગામમાં પડી હતી.
- > ઉલ્કાઓ એ અવકાશ પદાર્થો જેવા કે ધૂમકેતુઓ, એસ્ટરોઈડ્સના કાટમાળનો નક્કર ભાગ છે, જે બાહ્ય અવકાશમાં ઉદભવે છે.

Back to Basics : મુકુંદપુરા CM2

- > મુકુંદપુરા CM2 નામની ઉલ્કાને કાર્બોનેસિયસ ચોન્ડ્રાઈટ(CC) તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી હતી. કાર્બોનેસિયસ ચોન્ડ્રાઈટની રચના પણ સૂર્ય જેવી જ છે.
- > ચોન્ડ્રાઈટ સિલિકેટ એ ખરતી ઉલ્કા છે અને મુકુંદપુરા ચોન્ડ્રાઈટ ભારતમાં પથરાઈ તેવી 5મી સૌથી મોટી કાર્બોનેસિયસ ઉલ્કા માનવામાં આવે છે.

ઉલ્કાના વર્ગીકરણ

- > ઉલ્કાને ત્રણ જૂથોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે: સ્ટોની (સિલિકા), આયર્ન (Fe-Ni મિશ્ર ધાતુ) અને સ્ટોની આયર્ન (મિશ્રિત સિલિકેટ આયર્ન મિશ્ર ધાતુ).
- > મુકુંદપુરા CM2 એ એક પ્રકારની પથ્થર ઉલ્કા છે, જેને સૌથી જૂની ઉલ્કા ગણવામાં આવે છે અને તે સૌરમંડળમાં રચાયેલી પ્રથમ નક્કર બોડીનો અવશેષ છે.

ઉલ્કાના ઘટકો

- > વિગતવાર સ્પેક્ટ્રોસ્કોપિક અધ્યયનો અનુસાર, ઉલ્કામાં મેગ્નેશિયમ અને આયર્ન બંનેની હાજરી સાથે (લગભગ 90%) ફાયટોસિલિકેટ ખનિજોની અતિશય માત્રા હોવાનું જણાયું છે.
- > ફોર્સ્ટરાઈટ અને Feo ઓલિવિન, કેલ્શિયમ એલ્યુમિનિયમ સમૃદ્ધ (CAI) ખનિજો.
- > કેટલાક મેગ્નેટાઈટ્સ, સલ્ફાઈડ્સ, એલ્યુમિનિયમ સંકુલ અને કેલસાઈટ્સ પણ મળી આવે છે.

ઉલ્કાના અભ્યાસનું મહત્વ

- > સૌરમંડળના ઇતિહાસને સમજવું.
- > હાલના સૂર્યમંડળમાં સૂર્ય અને ગ્રહોના ઉત્ક્રાંતિને સમજવું.
- > ઉલ્કાના પ્રભાવને સમજવું.
- > તેઓ ઘણીવાર અસ્થિર હોય છે અને અન્ય ખનિજોથી સમૃદ્ધ હોય છે અને ભવિષ્યના ગ્રહોની શોધખોળમાં મદદરૂપ થઈ શકે છે.

ઉલ્કા અને ઉલ્કાપિંડ વચ્ચેનો તફાવત

- > જ્યારે ઉલ્કાઓ પૃથ્વીના વાતાવરણમાં તીવ્ર ગતિમાં પ્રવેશ કરે છે (અથવા મંગળ જેવા કોઈ અન્ય ગ્રહ), ત્યારે તેને અગ્નિ ગોળા અથવા 'શૂટિંગ તારાઓ' ઉલ્કા કહેવામાં આવે છે.
- > ઉલ્કાઓનો બચેલો ભાગ કે જે વાતાવરણમાં બળી જતા બચી

જા્ય છે અને પૃથ્વી સુધી પહોંચે છે તેને ઉલ્કાપિંડ કહેવામાં આવે છે.

પ્રવાસી ભારતીય દિવસ

- ▶ ભારતના વિકાસમાં વિદેશી ભારતીયોના યોગદાનને ધ્યાનમાં રાખીને દર વર્ષે 9 જાન્યુઆરીએ 'પ્રવાસી ભારતીય દિવસ' નું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- ▶ આ પ્રસંગે વિવિધ દેશોના વિદેશ મંત્રાલય અને ભારતીય દૂતાવાસોમાં પ્રવાસી ભારતીય દિવસ (PBD) કોન્ફરન્સ, પ્રવાસી ભારતીય સન્માન એવોર્ડ અને 'ભારત જાણો' કિવઝ વગેરે જેવા વિવિધ કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- ▶ વર્ષ 1915 માં આ દિવસે ભારતના મહાન મુસાફર માનવામાં આવતા મહાત્મા ગાંધી દક્ષિણ આફ્રિકાથી ભારત પાછા ફર્યા હતા અને તેમણે ભારતની સ્વતંત્રતા લડતનું નેતૃત્વ કર્યું હતું અને ભારતીય લોકોનું જીવન કાયમ બદલ્યું હતું.
- ▶ પ્રવાસી ભારતીય દિવસ સંમેલન: તે દર બે વર્ષે યોજવામાં આવે છે.
- **PBD 2021:**
- ▶ આ વર્ષે નવી દિલ્હીમાં આભાસી માધ્યમ દ્વારા 16માં પ્રવાસી ભારતીય દિવસ સંમેલનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.
- ▶ વિષય— 'આત્મનિર્ભર ભારતનું યોગદાન'.
- **મુખ્ય અતિથિ:**
- ▶ સુરીનામાના રાષ્ટ્રપતિ ચંદ્રિકાપ્રસાદ સંતોષી.

મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ▶ મહત્વની વસ્તુઓ જેમ કે PPE કીટ, માસ્ક, વેન્ટિલેટર અથવા પરીક્ષણ કિટ્સ માટે અન્ય દેશો પર નિર્ભરતા હોવા છતાં, રોગચાળા દરમિયાન ભારતે આ ચીજોના ઉત્પાદનમાં માત્ર આત્મનિર્ભરતા જ મેળવી નથી, પરંતુ ભારતે પણ આ ચીજોની નિકાસ શરૂ કરી દીધી છે.
- ▶ ભારતના ડ્રગ કંટ્રોલર જનરલ (DCGI) એ દેશમાં કોરોના વાયરસ સામેના રસીના મર્યાદિત ઉપયોગ માટે ભારત બાયોટેક કંપની દ્વારા વિકસિત સ્વદેશી કોવિશિલ્ડ (કોવિશિલ્ડ) ને ઓક્સફોર્ડ-એસ્ટ્રાઝેનેકા અને કોવાક્સિન દ્વારા મંજૂરી આપી છે.

તકનીકીનો ઉપયોગ

- ▶ સરકાર સરકારી મશીનરીમાં હાજર ભ્રષ્ટાચારને દૂર કરવા માટે ટેકનોલોજીના ઉપયોગ પર ભાર મૂકે છે, જેનાથી 'ડાયરેક્ટ બેનિફિટ ટ્રાન્સફર' (DBT) જેવા પગલા લેવામાં આવે છે.
- ▶ આ ઉપરાંત ભારતનો અવકાશ કાર્યક્રમ અને ટેક સ્ટાર્ટ-અપ ઈકોસિસ્ટમ વૈશ્વિક ક્ષેત્રમાં અગ્રેસર છે.

તાજેતરની પહેલ

- ▶ કોરોના વાયરસ રોગચાળા દરમિયાન કુલ 45 મિલિયન વિદેશી ભારતીયોને 'વંદે ભારત મિશન' હેઠળ ભારત લાવવામાં આવ્યા છે.

- ▶ રોગચાળાને કારણે ભારતમાં પરત ફરતા નાગરિકોના કૌશલ્ય માનચિત્રણ મેળવવા માટે સરકારે એક નવી પહેલ સ્વદેશ (SWADES- Skilled Workers Arrival Database for Employment Support) શરૂ કરી છે.
- ▶ વિદેશ મંત્રાલયે વિશ્વભરમાં લગભગ 3.12 કરોડ ભારતીય મુસાફરો સાથે જોડાવા માટે 'ગ્લોબલ પ્રવાસી રિશ્તા' પોર્ટલ શરૂ કર્યું છે.

ભારતીય સ્વતંત્રતાની 75 મી વર્ષગાંઠ

- ▶ પ્રધાનમંત્રીએ આ કાર્યક્રમને સંબોધન કરતાં વિશ્વના વિવિધ દેશોમાં પ્રવાસી ભારતીયો અને ભારતીય મિશનને એક પોર્ટલ અથવા ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ બનાવવાની વિનંતી કરી હતી જ્યાં ભારતની સ્વતંત્રતા લડતમાં પ્રવાસી ભારતીયોના યોગદાનની નોંધણી કરી શકાય.

પ્રવાસી ભારતીય સન્માન એવોર્ડ

- ▶ બિન-નિવાસી ભારતીયો, ભારતીય મૂળના વ્યક્તિઓ અથવા આવી સંસ્થાઓ અથવા તેમના દ્વારા સ્થાપિત સંસ્થાઓ કે જેઓ વિદેશમાં ભારત અને સમુદાયના કાર્ય, સ્થાનિક ભારતીયની વધુ સારી સમજણ વિકસાવવામાં નોંધપાત્ર ફાળો આપી રહ્યા છે, તેમને બહુમાન આપવાનું સર્વોચ્ચ સન્માન છે. સમુદાયના કલ્યાણ, પરોપકારી અને સેવાભાવી કાર્ય વગેરેના કારણો અને ચિંતાઓને પૂર્ણ કરવામાં ફાળો આપ્યો છે.
- ▶ પ્રવાસી ભારતીય દિવસ સંમેલન દરમિયાન, ભારતના રાષ્ટ્રપતિની હાજરીમાં પસંદગીના ભારતીય મુસાફરોને પ્રવાસી ભારતીય સન્માન એવોર્ડથી સન્માનિત કરવામાં આવે છે.
- ▶ વર્ષ 2021ના વિજેતા— એવોર્ડ મેળવનારાઓમાં સુરીનામ રાષ્ટ્રપતિ ચંદ્રિકાપ્રસાદ સંતોષી, કુરાકાઓ વડા પ્રધાન યુજેન રઘુનાથ અને ન્યુઝીલેન્ડના પ્રધાન પ્રિયંકા રાધાકૃષ્ણાનનો સમાવેશ થાય છે.

'ભારતને જાણો'ની ત્રીજી આવૃત્તિ (2021)

- ▶ યુવાન ડાયસ્પોરા (વર્ષ 18-25) સાથેના સંબંધોને મજબૂત કરવા અને તેમના મૂળ દેશ (ભારત) વિશે વધુ શીખવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવા માટે, વર્ષ 2015-16માં શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- ▶ આ કિવઝની પ્રથમ આવૃત્તિ વર્ષ 2015-16માં અને બીજી આવૃત્તિ વર્ષ 2018-19માં યોજવામાં આવી હતી.
- ▶ કિવઝના પંદર વિજેતાઓની જાહેરાત પ્રવાસી ભારતીય સંમેલન (2021) દરમિયાન કરવામાં આવી હતી, જેમને શરતો સામાન્ય થયા પછી (કોવિડ -19 રોગચાળા પછી) ભારત આવવાનું આમંત્રણ આપવામાં આવશે.

રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ

- ▶ વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદને સંબોધન કરશે. રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદના ટોચના વિજેતાઓ 12 જાન્યુઆરીના રોજ વડા પ્રધાન સમક્ષ બોલશે.

Back to Basics : રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ વિશે

- ▶ "નવા ભારતનો અવાજ બનો અને ઉકેલો શોધો અને નીતિમાં

યોગદાન આપો' થીમ હેઠળ વર્ષ 2019 માં પહેલી રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ યોજાઈ હતી.

- રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદનું આયોજન 18 થી 25 વર્ષની વયના યુવાનોનો અવાજ સાંભળવા માટે કરવામાં આવ્યું છે.
- સ્વામી વિવેકાનંદની જન્મજયંતિ નિમિત્તે 12 જાન્યુઆરીના રોજ આયોજિત કરવામાં આવ્યું છે. વળી, ભારત સરકાર સ્વામી વિવેકાનંદની જન્મજયંતિ રાષ્ટ્રીય યુવા દિવસ તરીકે ઉજવે છે.
- રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ ત્રણ સ્તરે યોજાય છે. તેઓ જિલ્લા કક્ષાએ જિલ્લા યુવા સંસદ, રાજ્ય કક્ષાએ રાજ્ય યુવા સંસદ, રાષ્ટ્રીય સ્તરે રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ છે.

રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદનું મહત્વ

- રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદ દેશના યુવાનોને સામાન્ય લોકોની દ્રષ્ટિએ જાહેર પ્રશ્નોને જોડવા અને સમજવા પ્રોત્સાહિત કરશે અને અભિપ્રાય રચશે અને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં વ્યક્ત કરશે. તેમને આગળ વધારવા માટે નીતિ નિર્માતાઓ અને અમલકર્તાઓને ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે તેમના મજબૂત અવાજો કબજે કરવામાં આવશે અને દસ્તાવેજીકરણ કરવામાં આવશે.
- રાષ્ટ્રીય યુવા સંસદનું આયોજન યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલય હેઠળ કાર્યરત રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના.

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના (NSS)

- રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના (NSS) એ કેન્દ્ર સરકારની યોજના છે. તે વર્ગ 11 અને 12 ના વિદ્યાર્થીઓ, કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓમાં સ્નાતક અને અનુસ્નાતક વિદ્યાર્થીઓને વિવિધ સરકારી ચેતવણી સમુદાય સેવાઓમાં ભાગ લેવાની તક પૂરી પાડે છે.
- રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના વર્ષ 1969 શરૂ થઈ.

ભારતનો નકશો

- વિશ્વ આરોગ્ય સંગઠને તાજેતરમાં એક નકશો બહાર પાડ્યો છે. નકશાએ જમ્મુ-કાશ્મીર અને લદાખને બાકીના ભારતીય મુખ્ય ભૂમિથી અલગ રંગથી અલગ પાડ્યો છે.

Back to Basics : ભારતનો નવો WHO નકશો

- ભારતના નવા WHO નકશાએ ભારતના નવા બનાવેલા કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો, લદાખ અને જમ્મુ-કાશ્મીરને ભૂખરા રંગમાં ચિહ્નિત કર્યા છે. ઉપરાંત, તે વાદળી પટ્ટાઓ સાથે વિવાદિત અક્સાઈ ચિન ક્ષેત્રને ભૂખરા રંગમાં ચિહ્નિત કરે છે. વાદળી પટ્ટાઓ ચીનની જેમ સમાન છાંયામાં છે. નકશો ભારત નેવી વાદળી રંગમાં બતાવે છે.

નવા નકશા પર ભારતનું વલણ

- નવા નકશાથી ભારત ખુશ નથી. ભારતનું માનવું છે કે WHO ના નવા નકશામાં ચીનની મોટી ભૂમિકા છે. વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશન પર ચીનનો પ્રભાવ વધારે છે કારણ કે દેશ આ સંગઠનને વિશાળ ભંડોળ પૂરું પાડે છે.
- નકશામાં દર્શાવવામાં આવતા વિસંગતતાઓ અંગે ભારતે તાજેતરમાં નેપાળ અને પાકિસ્તાન સાથે વાતચીત કરી હતી.

ભારત-નેપાળ નકશા નો મુદ્દો

- મે 2020 માં, નેપાળે એક નવો રાજકીય નકશો બહાર પાડ્યો જેમાં કલાપાની, લિપુલેખ અને લિમ્પીયાધુરાના પ્રદેશોનો દાવો કરવામાં આવ્યો. ભારત અને ચીનને જોડતા મોટરેબલ લિન્ક રોડનું ઉદ્ઘાટન કર્યા પછી નેપાળે નકશો બહાર પાડ્યો. રસ્તો લીપુલેખ પાસથી પસાર થાય છે. આ પ્રદેશને નેપાળ દ્વારા તેના પોતાના ક્ષેત્ર તરીકે દાવો કરવામાં આવ્યો છે.

ભારત-પાકિસ્તાન નકશા નો મુદ્દો

- ઓગસ્ટ 2019 માં, પાકિસ્તાને એક નકશો બહાર પાડ્યો હતો જેમાં તેના ક્ષેત્રમાં જમ્મુ-કાશ્મીર અને લદાખના ભૌગોલિક વિસ્તારો દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. વળી, ગુજરાતનું જુનાગઢ તેના પોતાના ક્ષેત્ર તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. ભારત સરકારે જમ્મુ-કાશ્મીરનો વિશેષ દરજ્જો પાછો ફેરવ્યો તે પહેલા એક દિવસ પહેલા નકશો બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. વળી, જમ્મુ-કાશ્મીરના અનિનિન ટેરીટરીના ભાગ રૂપે પાકિસ્તાનના કબજા હેઠળના કાશ્મીરના ભારતને સમાવિષ્ટ કરવા માટેની આ એક પ્રતિરોધી કાર્યવાહી હતી.

હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિ

- સુપ્રીમ કોર્ટે તાજેતરમાં સેન્ટ્રલ વિસ્તા પ્રોજેક્ટને મંજૂરી આપી દીધી છે જેમાં રાષ્ટ્રપતિ ભવન અને ઈન્ડિયા ગેટ વચ્ચેના ત્રણ કિલોમીટરના વિસ્તારને આવરી લેવામાં આવે છે. જેને પગલે હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિએ નવી સંસદના નિર્માણને મંજૂરી આપી દીધી છે.

Back to Basics : હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિ

- હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિ હેરિટેજ બિલ્ડિંગ્સના રક્ષણ માટે દિલ્હી બિલ્ડિંગ, 1983 માં વિભાગ 23 ની જોગવાઈ હેઠળ શહેરી બાબતોના મંત્રાલયના અધિક સચિવની અધ્યક્ષતામાં બનાવવામાં આવી છે. આ કાયદાઓ દ્વારા ફક્ત દિલ્હી અને તેની આસપાસના મકાનો જ સંચાલિત થાય છે. રાજ્ય સ્તરે પણ આવી જ સંરક્ષણ સમિતિઓની રચના કરવામાં આવી છે. પરવાનગી આપતા પહેલા સ્થાનિક અધિકારીઓએ હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિની સલાહ લેવી જોઈએ. હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિ દ્વારા વિકાસ પ્રવૃત્તિઓ માટે હેરિટેજ ઈમારતોને વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે.

હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિ દ્વારા ગ્રેડ

- હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિ ત્રણ ગ્રેડ આપે છે. તેઓ નીચે મુજબ છે:
  - ગ્રેડ I:
  - ગ્રેડ I હેઠળની ઈમારતોમાં ઐતિહાસિક મહત્વની ઈમારત શામેલ છે. હેરિટેજ ઈમારતોના આંતરિક ભાગ અથવા બાહ્ય પર કોઈપણ હસ્તક્ષેપની મંજૂરી નથી સિવાય કે તે મકાનના જીવનને મજબૂત બનાવવાના હિતમાં જરૂરી હોય.
  - ગ્રેડ II:
  - આ ઈમારતોમાં પ્રાદેશિક અથવા સ્થાનિક મહત્વની પ્રક્રિયા આર્કિટેક્ચરલ મેરિટ અથવા ઐતિહાસિક મહત્વનો સમાવેશ

થાય છે. આ ઈમારતોમાં આંતરિક પરિવર્તનની મંજૂરી છે. ઉપરાંત, અનુકૂળનશીલ ફરીથી ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે.

■ ગ્રેડ-III:

- તેમાં ઈમારતોનો સમાવેશ છે જે સ્થાપત્ય અથવા સમાજશાસ્ત્રના રસને ઉત્તેજિત કરે છે. બંને આંતરિક ફેરફારો અને આ ઈમારતોના અનુકૂળનશીલ ફરીથી ઉપયોગની મંજૂરી છે.

હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિની અરજી

- હેરિટેજ સંરક્ષણ સમિતિના નિયમો, કલાકૃતિઓ, ઈમારતો, વિસ્તારો અને માળખાં જેવી હેરિટેજ સાઈટ્સ પર લાગુ પડે છે જે દિલ્હી, 2016 માટે યુનિફાઈડ બિલ્ડિંગ બાય કાયદામાં સૂચિબદ્ધ છે.

સૂચિત હેરિટેજ ઇમારતો

- સૂચિમાં 886 ઈમારતો સૂચિત છે. દિલ્હી ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટીની નેશનલ ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ કમિટી દ્વારા આ સૂચિ તૈયાર કરવામાં આવી છે.

સી વિજિલ 2021

- દરિયાઈ સંરક્ષણ ક્વાયત સી વિજિલ-21ની બીજી આવૃત્તિ 12 જાન્યુઆરીથી 13 જાન્યુઆરી, 2021 દરમિયાન હાથ ધરવામાં આવનાર છે.

Back to Basics : સી વિજિલ ક્વાયત

- સી વિજિલ ક્વાયત 7,516 કિલો મીટર દરિયાકિનારે હાથ ધરવામાં આવશે. તેમાં તમામ તેર દરિયાકાંઠાના રાજ્યો, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો અને વિશિષ્ટ આર્થિક ક્ષેત્રોનો સમાવેશ થાય છે. ઉપરાંત, ક્વાયતમાં માછીમારી અને દરિયાકાંઠાના સમુદાયો શામેલ છે. આ ક્વાયત ભારતીય નૌકાદળ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે.
- સી વિજિલ એ મુખ્ય સ્તરની ક્વાયત ટ્રોપેક્સ તરફનું નિર્માણ છે જે ભારતીય નેવી દર બે વર્ષે કરે છે. સી વિજિલ અને ટ્રોપેક્સ બંને મળીને દરિયાઈ સુરક્ષા પડકારોના સંપૂર્ણ સ્પેક્ટ્રમને આવરી લેશે. આમાં શાંતિથી સંઘર્ષમાં સંક્રમણ શામેલ છે.
- અનન્ય આર્થિક ઝોન એ દરિયામાં એક એવું ક્ષેત્ર છે જ્યાં સાર્વભૌમ રાજ્યને દરિયાઈ સંસાધનોના સંશોધન અને ઉપયોગને લગતા વિશેષ અધિકાર છે. સમુદ્રના કાયદા પર યુનાઈટેડ નેશન્સ કન્વેન્શન પ્રમાણે અનન્ય આર્થિક ઝોનનું નિર્દેશન કરવામાં આવ્યું છે.
- પ્રથમ સી વિજિલ ક્વાયત 2019માં યોજવામાં આવી હતી.
- બે વર્ષમાં એકવાર સી વિજિલ એ દ્વિવાર્ષિક ક્વાયત છે.

ટ્રોપેક્સ

- ટ્રોપેક્સ એ ઉષ્ણકટિબંધીય સ્તરની તત્પરતા અને ઓપરેશનલ ક્વાયત છે. આ એક આંતર-સરકારી સૈન્ય ક્વાયત છે જેમાં ભારતીય વાયુ સેના, ભારતીય સૈન્ય અને ભારતીય નૌકાદળ ની ભાગીદારી શામેલ છે. તે સામાન્ય રીતે વર્ષની શરૂઆતમાં

યોજવામાં આવે છે. ભારતીય નૌસેના, ભારતીય વાયુ સેના, ભારતીય સૈન્ય અને ભારતીય કોસ્ટગાર્ડની લડાઈ તત્પરતાને ચકાસવા માટે આ ક્વાયત હાથ ધરવામાં આવી છે. પ્રથમ ટ્રોપેક્સ 2005 માં યોજાયો હતો.

- ટ્રોપેક્સ સ્વતંત્ર વર્કઅપ તબક્કો, વ્યૂહાત્મક તબક્કો અને સંયુક્ત વર્કઅપ તબક્કાના ત્રણ તબક્કામાં હાથ ધરવામાં આવે છે.
- US પેન્ટાગોન અનુસાર, ચીની PLએ નેવી વિશ્વની સૌથી મોટી નૌકાદળ છે. તેથી, ભારત માટે હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં તેની સંભાવના મહત્તમ બનાવવી મહત્વપૂર્ણ છે.

હેનલી પાસપોર્ટ સૂચકાંક

- આંતરરાષ્ટ્રીય હવાઈ પરિવહન સંઘ દ્વારા હેનલી પાસપોર્ટ ઈન્ડેક્સ લૌન્ય કરાયો હતો.

Back to Basics : હેનલી પાસપોર્ટ સૂચકાંકના મુખ્ય તારણો

- નેપાળ 104 મા ક્રમાંક પર અને પાકિસ્તાન 107 પર છે, તે “સૌથી ખરાબ પાસપોર્ટ રાખવા માટે”ની કેટેગરીમાં છે. પાકિસ્તાન પાસે 32 દેશોનો વિજા મુક્ત સ્કોર હતો અને નેપાળનો સ્કોર 38નો હતો.
- અફઘાનિસ્તાન, ઈરાક અને સીરિયા જેવા દેશો 26, 28 અને 29 ના સ્કોર સાથે સૌથી ખરાબ પાસપોર્ટ ધરાવતા દેશો હતા.
- રિપોર્ટમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે જાપાની નાગરિકો 191 દેશોમાં પ્રવાસ કરી શકે છે અને જાપાન ટોચનો પ્રદર્શનકર્તા હતો.
- સિંગાપોર 190 ના સ્કોર સાથે બીજા સ્થાને હતો.
- દક્ષિણ કોરિયા અને જર્મની 189 ના સ્કોર સાથે ત્રીજા સ્થાને હતા.
- યુકે, યુએસએ, ન્યૂઝીલેન્ડ અને સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ જેવા દેશો સાતમા ક્રમે હતા. તેઓ વિશ્વના સૌથી શક્તિશાળી પાસપોર્ટ તરીકે માનવામાં આવે છે. તેમનો સ્કોર 185 હતો.
- ઓસ્ટ્રેલિયા 184 ના સ્કોર સાથે આઠમા સ્થાને હતું.
- હેનલી પાસપોર્ટ સૂચકાંકમાં ભારત 85 મા ક્રમે છે. હેનલી પાસપોર્ટ ઈન્ડેક્સમાં ભારતે 58નો સ્કોર બનાવ્યો હતો.

2021 માં હેનલી પાસપોર્ટ સૂચકાંક વિશે નવું

- છેલ્લા સોળ વર્ષોમાં, હેનલી પાસપોર્ટ સૂચકાંકની ટોચની સ્થિતિ યુરોપિયન યુનિયનના દેશો, USA અને UK દ્વારા લેવામાં આવી હતી. આ વર્ષે, એશિયા પેસિફિક દેશો ટોચના પ્રદર્શનકર્તા બન્યા છે.

પાસપોર્ટ સૂચકાંક

- પાસપોર્ટ સૂચકાંક એક આનલાઈન સાધન છે. તે વિજા મુક્ત મુસાફરીના વિકલ્પ વિશે આંતરદષ્ટિ આપે છે. પાસપોર્ટ સૂચકાંકમાં વર્લ્ડ ઓપનેસ સ્કોર, વિજા ફ્રી સ્કોર્સ અને ગ્લોબલ મોબિલીટી સ્કોર્સ શામેલ છે.

વિજા મુક્ત સ્થળો

- વિશ્વમાં 58 સ્થળો એવા છે કે જેને પૂર્વ વિજાની જરૂર હોતી નથી. આમાંથી વીસ આફ્રિકામાં છે અને અગિયાર એશિયામાં છે.

આરોગ્ય મંત્રાલય કાયકલ્પ એવોર્ડ

- આરોગ્ય અને કુટુંબિક કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા સ્વચ્છતા અને સ્વચ્છતાના ઉચ્ચતમ ધોરણોવાળી આરોગ્ય સુવિધાઓને વાર્ષિક ધોરણે કાયકલ્પ એવોર્ડ આપવામાં આવે છે. તાજેતરમાં, વર્ષ 2019-20 માટે કાયકલ્પ એવોર્ડ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- જવાહરલાલ નહેરૂ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ મેડિકલ એજ્યુકેશન એન્ડ રિસર્ચ (JIPMER) ને કાયકલ્પ એવોર્ડ્સ યોજના હેઠળ બીજું ઈનામ આપવામાં આવ્યું. JIPMER ને ગ્રુપ A કેન્દ્રિય સુવિધાઓ કેટેગરી હેઠળ, હજારથી વધુ પથારીવાળી હોસ્પિટલો હેઠળ ઈનામ મળ્યું છે. આ પહેલા તેને 2018-19માં બીજો અને 2017-18માં ત્રીજો ક્રમ મેળવ્યો હતો.
- AIIMS ભુવનેશ્વરને સતત ત્રીજી વખત સ્વચ્છતા માટે કાયકલ્પ એવોર્ડ્સની કેટેગરી B હેઠળ શ્રેષ્ઠ કેન્દ્ર સરકારની હોસ્પિટલનો એવોર્ડ મળ્યો છે. અગાઉ, તેને 2018 અને 2019 માં એવોર્ડ મળ્યો હતો, જે દેશની બીજી સ્વચ્છતાવાળી હોસ્પિટલ બની. વર્ગ Bમાં હજાર કરતાં ઓછી પથારીવાળી હોસ્પિટલો છે.
- મયુરભંજ જિલ્લાની રાયરંગપુર સબ ડિવિઝનલ હોસ્પિટલનો શ્રેષ્ઠ સબ-ડિવિઝનલ હોસ્પિટલ સમુદાય આરોગ્ય કેન્દ્ર કેટેગરી તરીકે સન્માન કરાયો હતો.
- રાણી દુર્ગાવતી હોસ્પિટલને સતત ચોથી વાર એવોર્ડ મળ્યો હતો.

કાયકલ્પ એવોર્ડ માટેના પરિબલો

- કચરો વ્યવસ્થાપન, હોસ્પિટલ ઉપચાર, સ્વચ્છતા, ચેપ નિયંત્રણ, સ્વચ્છતા પ્રોત્સાહન, સહાયક સેવાઓ અને હોસ્પિટલની સીમાથી આગળ.
- કાયકલ્પ એવોર્ડ યોજના 2015માં શરૂ કરવામાં આવી હતી.

કાયકલ્પ એવોર્ડ યોજનાના ઉદ્દેશો

- આ યોજનાનો હેતુ જાહેર આરોગ્ય સંભાળ સુવિધાઓને પ્રોત્સાહિત કરવાનો છે જે ચેપ નિયંત્રણ, સ્વચ્છતા અને સ્વચ્છતામાં ઉચ્ચ પ્રદર્શન દર્શાવે છે.
- તે સ્વચ્છતા, ચેપ નિયંત્રણથી સંબંધિત પ્રભાવની પીઅર સમીક્ષાની સંસ્કૃતિને ઉત્તેજિત કરે છે.
- તે જાહેર આરોગ્ય સુવિધાઓમાં સ્વચ્છતામાં સુધારો સંબંધિત સંબંધિત ટકાઉ વ્યવહાર વહેંચે છે અને બનાવે છે.
- સ્વચ્છ સ્વાસ્થ્ય સર્વત્ર યોજના 2016 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. સ્વચ્છ સ્વાસ્થ્ય સર્વત્રનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખુલ્લામાં શૌચક્રિયા બ્લોકસમાં સમુદાયના આરોગ્ય કેન્દ્રોને મજબૂત બનાવવાનો છે, ખાસ કરીને તે જાહેર આરોગ્ય કેન્દ્રો અથવા હોસ્પિટલો કે જેને કાયકલ્પ એવોર્ડ પ્રાપ્ત થયા છે તેના ક્ષેત્રમાં. સ્વચ્છ સ્વાસ્થ્ય સર્વત્રનાં ત્રણ મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે મુજબ છે:
- ગ્રામ પંચાયતોને સક્ષમ કરવા, જ્યાં કાયકલ્પ દ્વારા જાહેર આરોગ્ય કેન્દ્રો આપવામાં આવેલ, ઓપન શૌચક્રિયા મુક્ત બન્યા છે.

- રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય મિશન અંતર્ગત 10 લાખ રૂપિયાના ટેકા દ્વારા કાયકલ્પ ધોરણો સુધી પહોંચવા માટે જાહેર આરોગ્ય કેન્દ્રોને મજબૂત બનાવવું.
- સ્વચ્છતા, પાણી અને સ્વચ્છતાની તાલીમ દ્વારા ક્ષમતા વધારવી.

CAFE-2 નિયમન અને BS-VI તબક્કો (II) ના નિયમો

- તાજેતરમાં, ઓટો ઉદ્યોગ દ્વારા સરકારને વિનંતી કરવામાં આવી છે કે કોર્પોરેટ સરેરાશ ઈંધણ કાર્યક્ષમતા-2 નિયમનો અને BS-VI તબક્કો (II)ના અમલીકરણ પરના લોકડાઉન પર થતી અસરોને ધ્યાનમાં લઈને તેને એપ્રિલ 2024 સુધી લંબાવવામાં આવ્યું છે
- વર્ષ 2022 અને એપ્રિલ 2023 અનુક્રમે CAFE-2 અને BS-6ના તબક્કા (II) ના ધોરણોને લાગુ કરવા માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે.

Back to Basic : કોર્પોરેટ સરેરાશ ઈંધણ કાર્યક્ષમતા નિયમો

- ભારત સહિત ઘણા વિકસિત અને વિકાસશીલ દેશોમાં કોર્પોરેટ સરેરાશ ઈંધણ કાર્યક્ષમતાના નિયમો લાગુ કરવામાં આવ્યા છે.
- આ વાહનોની બળતણ વપરાશ અથવા બળતણ કાર્યક્ષમતામાં સુધારો કરે છે અને કાર્બન ડાયોક્સાઈડ (CO2) ઉત્સર્જન ઘટાડે છે. આ રીતે, બળતણ માટે તેલ પરની પરાધીનતા ઘટાડવા સાથે, તે પ્રદૂષણને નિયંત્રણમાં રાખવામાં પણ મદદ કરે છે.
- કોર્પોરેટ સરેરાશ ઈંધણ કાર્યક્ષમતા નિયમન, ઓટો ઉત્પાદકો માટેની વેચાણ-કદ વજનની સરેરાશનો સંદર્ભ આપે છે. CAFEનો વિચાર ઇલેક્ટ્રિક વાહનો સહિત વધુ બળતણ કાર્યક્ષમ મોડેલોનું ઉત્પાદન અને વેચાણ કરીને બળતણ કાર્યક્ષમતાના લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉત્પાદકોને ટેકો આપવાનો છે.

ભારતમાં લોન્ય

- ઊર્જા સંરક્ષણ અધિનિયમ 2001 હેઠળ કેન્દ્રીય વીજ મંત્રાલય દ્વારા CAFE ધોરણો સૌ પ્રથમ વર્ષ 2017 માં જાહેર કરાયા હતા.
- આ નિયમન વર્ષ 2015 ના બળતણ વપરાશના ધોરણો અનુસાર છે, જેનું લક્ષ્ય વર્ષ 2030 સુધીમાં વાહનોની બળતણ કાર્યક્ષમતામાં 35% નો વધારો કરવાનો છે.
- માર્ગ પરિવહન અને રાજમાર્ગ મંત્રાલય એ આર્થિક એજન્સી છે જે દરેક નાણાકીય વર્ષના અંતમાં વાહન ઉત્પાદકો દ્વારા વાર્ષિક બળતણ વપરાશની દેખરેખ રાખવા અને જાણ કરવા માટે જવાબદાર છે.
- આ નિયમન બે તબક્કામાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, જે હેઠળ કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ઉત્સર્જન વર્ષ 2022-23 સુધીમાં વધારીને 130 ગ્રામ / કિ.મી. અને વર્ષ 2022-23 સુધીમાં 113 ગ્રામ / કિ.મી. કરવું.
- આ ધોરણ પેટ્રોલ, ડીઝલ, લિક્વિફાઈડ પેટ્રોલિયમ ગેસ

(LPG) અને કોમ્પ્રેસ નેચરલ ગેસ (CNG) નો ઉપયોગ કરતા પેસેન્જર વાહનોને લાગુ પડે છે.

BS-VI તબક્કો (II) માપદંડ

- ▶ ભારત સ્ટેજ ઉત્સર્જન ધોરણો એજીન અને સ્પાર્ક ઇગ્નીશન એજીનનાં આંતરિક કમ્બશન અને ઉપકરણોમાંથી નીકળતા હવાના પ્રદૂષણને નિયંત્રિત કરવાનાં ધોરણો છે.
- ▶ આ ધોરણોનો હેતુ ત્રણ ક્ષેત્રો (ઉત્સર્જન નિયંત્રણ, બળતણ કાર્યક્ષમતા અને એન્જિન ડિઝાઇન) સુધારવા માટે છે.
- ▶ કેન્દ્ર સરકારે વાહન ઉત્પાદકોને 1 એપ્રિલ, 2020 થી અમલમાં મૂકીને ફક્ત BS-VI (BS6) વાહનોના ઉત્પાદન, વેચાણ અને નોંધણી માટે ફરજિયાત બનાવ્યું છે.
- ▶ BS-VI એ યુરો-VI ધોરણોને અનુરૂપ બનાવવા માટે રચાયેલ છે.
- ▶ BS-VI ઉત્સર્જનના ધારા મુજબ, નાઈટ્રોજન ઓક્સાઈડ (NOx) ના 25% ઉત્સર્જન પેટ્રોલ વાહનોને આપવામાં આવે છે, 43% ડીઝલ એન્જિન વાહનોને હાઈડ્રો કેડિસલબર્ન અને નાઈટ્રોજન ઓક્સાઈડ (HC અને NOx) ને 68% તેમના NOx સ્તર અને કણોના સ્તરોને 82% ઘટાડવો પડશે.
- ▶ બળતણમાં સલ્ફર સામગ્રીની હાજરી એ ચિંતાનું મોટું કારણ છે. BS-VI બળતણમાં સલ્ફરની માત્રા BS-IV બળતણ કરતા ઘણી ઓછી છે. તે BS-IV હેઠળ 50 મિલિગ્રામ / કિગ્રાની સૂચિત માત્રાથી ઘટાડીને BS-VI માં 10 મિલિગ્રામ / કિગ્રા કરવામાં આવે છે.
- ▶ 2023 પછી રજૂ કરવામાં આવેલા કેટલાક પગલાઓમાં નિયમનકારી અધિકારીઓ દ્વારા ઈન-સર્વિસ પાલન, માર્કેટ મોનિટરિંગ અને ઓટો વ્હીકલ પરીક્ષણ, ઉત્પાદકો દ્વારા વેબસાઈટ્સ પર ઉત્સર્જન ડેટા જાહેર કરવા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

સૈન્ય કર્મચારીઓ વચ્ચે તીવ્ર તણાવ

- ▶ યુનાઈટેડ સર્વિસ ઈન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ ઈન્ડિયા (USI) સર્વિસ થિંક ટેન્ક દ્વારા કરવામાં આવેલા તાજેતરના અધ્યયનમાં ભારતીય સેનાના અડધાથી વધુ જવાનો સખત તણાવમાં છે.

Back to Basic : તાણયુક્ત લશ્કરી કર્મચારી

- ▶ કોઈ પણ દુશ્મન કે આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ કરતાં આત્મહત્યા, ફેટાઈસાઈડ (જવાનો એકબીજા પર હુમલો કરે છે) અને અન્ય અનિચ્છનીય ઘટનાઓને લીધે સેના દર વર્ષે વધુ લશ્કરી જવાનો ગુમાવી રહી છે.
- ▶ કાઉન્ટર ઈન્સર્જન્સી અને કાઉન્ટર ટેરરિઝમ-CI / CT પ્રવૃત્તિઓમાં લાંબા સમયથી ભારતીય સેનાના જવાનોની સંડોવણી તાણના સ્તરમાં વધારો કરવા માટેનું એક મુખ્ય પરિબળ છે.
- ▶ આ નુકસાન સશસ્ત્ર દળો દ્વારા કરવામાં આવેલા કોઈપણ લશ્કરી કામગીરી / ઓપરેશન કરતા ઘણું વધારે છે. આ સિવાય ઘણા સૈનિકો અને અધિકારીઓ હાઈ બ્લડ પ્રેશર, હૃદયરોગ, મનોરોગ, ન્યુરોસિસ અને અન્ય સંબંધિત રોગોથી પ્રભાવિત છે.
- ▶ જુનિયર કમિશન્ડ અધિકારીઓ (JCO) અને અન્ય

રેન્ક(OR) કરતા ઉચ્ચ અધિકારીઓ દ્વારા પ્રમાણમાં ઊંચા તાણનો અનુભવ થાય છે.

તાણનું કારણ

- ▶ ઉચ્ચ સૈન્ય અધિકારીઓમાં:
- ▶ નેતૃત્વની ગુણવત્તાનો અભાવ, કાર્ય પ્રત્યે પ્રતિબદ્ધતાનો અભાવ, સંસાધનોનો અભાવ, ગડબડી, પોસ્ટ અને બઢતીમાં ન્યાયીપણા અને પારદર્શિતાનો અભાવ, યોગ્ય રહેવાની સુવિધાઓની અછત, નાગરિક અધિકારીઓનું ઉદાસીન વલણ વગેરે.
- ▶ નીચલા પદના અધિકારીઓમાં:
- ▶ અતિશય વ્યસ્તતા, ઘરેલું સમસ્યાઓ, ગૌરવનો અભાવ, મનોરંજનની સુવિધાઓનો અભાવ અને વરિષ્ઠ અધિકારીઓ તેમજ ગૌણ અધિકારીઓ સાથેના સંઘર્ષની પરિસ્થિતિઓ વગેરે.

કામ પર તાણની અસર

- ▶ તનાવ લશ્કરી એકમો અને સબયુનિટ્સમાં શિસ્તબદ્ધતાની શક્યતા, તાલીમ દરમિયાન અસંતોષકારક પરિસ્થિતિઓ, લશ્કરી સાધનોની અપૂરતી જાળવણી અને લશ્કરી મનોબળ માં ઘટાડો, લશ્કરી લડાઈ તત્પરતા અને ઓપરેશનલ કામગીરીને પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે. અસર કરી શકે છે.

સૂચન

- ▶ તાણના નિવારણ અને સંચાલન માટે એકમ અને રચનાઓના સ્તરે નેતૃત્વની સારવાર કરવી જોઈએ.

આર્મીનો પક્ષ

- ▶ સેનાએ આ અભ્યાસને નકારી કાઢ્યો હતો, અને ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે સર્વેક્ષણનો ડેટા 'દૂરસ્થ' નિષ્કર્ષ સુધી પહોંચવા માટે ખૂબ ઓછો છે.
- ▶ આ એક માણસનો અભ્યાસ છે, જેમાં લગભગ 400 સૈનિકોનો સમાવેશ થાય છે.

પગલાં

- ▶ કપડાં, ખોરાક, રહેવાની સગવડ, મુસાફરીની સુવિધાઓ, શાળા શિક્ષણ, મનોરંજન વગેરે સુવિધાઓની સારી ગુણવત્તાની જોગવાઈ અને પ્રાસંગિક લોકકલ્યાણ માટે બેઠક.
- ▶ તણાવ વ્યવસ્થાપન માટેનાં સાધન તરીકે યોગ અને ધ્યાન રાખવું.
- ▶ મનોવૈજ્ઞાનિક સલાહકારોની તાલીમ અને જમાવટ.
- ▶ ઉત્તરીય અને પૂર્વીય આદેશમાં સૈનિકો દ્વારા તનાવ ઘટાડવા માટે 'MILAP' અને 'SAYYOG' પ્રોજેક્ટ્સનું સંસ્થાકીયકરણ.
- ▶ આર્મી અને એરફોર્સ દ્વારા વ્યાવસાયિક પરામર્શ મેળવવા માટે 'માનસિક સહાય હેલ્પલાઈન'ની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.
- ▶ પૂર્વ આરોગ્ય પ્રશિક્ષણ દરમિયાન માનસિક આરોગ્ય જાગૃતિ આપવામાં આવે છે.

- > INHS અસ્વિની ખાતે લશ્કરી માનસ ચિકિત્સા સારવાર કેન્દ્રો ગોઠવવામાં આવ્યા છે અને મુંબઈ, વિશાખાપટ્ટનમ, કોચી, પોર્ટ બ્લેર, ગોવા અને કારવરમાં માનસિક આરોગ્ય કેન્દ્રો સ્થાપવામાં આવ્યા છે.
- > આ અગાઉ, ડિકેન્સ ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ સાયકોલોજિકલ રિસર્ચ યુદ્ધના મેદાનમાં અને ઠંડા વિસ્તારોમાં સૈનિકોમાં આત્મહત્યાના કારણો ઓળખવા પર કેન્દ્રિત સંશોધન પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ કરે છે. તેના અધ્યયનમાં જાણવા મળ્યું છે કે સમયસર સ્નાન આવે તે એક તણાવપૂર્ણ પરિબળ હતું જેણે આત્મહત્યાના વર્તનને પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું.

ભલામણો

- > આમાં સૈનિકોની રજાના બુદ્ધિગમ્યકરણ, રજા માટે કાઉન્સલિંગ, કામના ભારણમાં ઘટાડો, પોસ્ટિંગના કાર્યકાળ માં ઘટાડો, પગાર અને ભથ્થામાં વધારો, રહેવાની સ્થિતિમાં સુધારણા અને અધિકારીઓ સાથેના આંતરસંબંધીય સંબંધો, તાણ વ્યવસ્થાપન તાલીમ કાર્યક્રમો, મૂળભૂત અને મનોરંજક પ્રવૃત્તિઓમાં વધારો ફરિયાદોનું નિવારણ અને માનસિક પરામર્શ શામેલ છે.

ભારતમાં કૃષિ ક્ષેત્રને લગતા મુદ્દાઓ

- > દિલ્હીની સરહદો પર હજારો ખેડૂતો દ્વારા કરવામાં આવેલા વિરોધ પ્રદર્શનથી ફરી એકવાર ભારતના કૃષિ સંબંધિત મુદ્દાઓ ચર્ચાનું કેન્દ્ર બન્યા છે.
- > ખેડૂતો સરકારના ત્રણ કૃષિ કાયદાઓનો વિરોધ કરી રહ્યા છે.

Back to Basic : વિરોધ કરી રહેલા ખેડૂતોની મોટી

ચિંતાઓ

- > ખેડૂતોનું મંતવ્ય છે કે સરકારે લાવેલા આ કાયદાઓ ઘઉં અને ડાંગરની ખુલ્લી ખરીદીના આધારે દેશમાં ખરીદી સિસ્ટમનો અંત સૂચવે છે એટલે કે દેશમાં લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ (MSP) નો અંત.
- > આધુનિક રિટેલ અને ઈ-કોમર્સ ક્ષેત્રે રોકાયેલા કોર્પોરેટરો દ્વારા પાકનો સંગ્રહ કરવો એ પણ ખેડૂતો માટે એક ખાસ મુદ્દો છે.
- **કૃષિ જમીનનું કદ:**
- > ઘટતા ક્ષેત્ર-ડેટા મુજબ, ભારતમાં ખેતીલાયક જમીનનું કદ ઘટી રહ્યું છે, જ્યારે વર્ષ 2010-11માં તે 159.5 મિલિયન હેક્ટર હતું, જ્યારે વર્ષ 2015-16માં તે ઘટીને 157 મિલિયન હેક્ટરમાં આવી ગયું છે.
- > હોલિંગ યુનિટ્સની સંખ્યામાં વધારો-કૃષિ ઉત્પાદન માટે વપરાતા કુલ જમીન એકમોમાં વર્ષ 2010-11ની સરખામણીએ વર્ષ 2015-16માં 5 ટકાનો વધારો થયો છે. દેશમાં કૃષિ ઉત્પાદન માટે ઉપયોગમાં લેવાતા કુલ એકમોની સંખ્યા 2010-11ના 138 મિલિયનથી વધીને 2015-16માં 146 મિલિયન થઈ ગઈ છે.
- > આના પગલે ખેડૂતોના સરેરાશ હોલિંગ કદમાં ઘટાડો થયો છે, જે 1.2 હેક્ટરથી ઘટીને લગભગ 1.08 હેક્ટરમાં આવી ગયો છે.

- > દબાણપૂર્વકનું વેચાણ- તુલનાત્મક રીતે નાના હોલિંગને કારણે, યુનિટ દીઠ ઉત્પાદન પણ ખૂબ ઓછું છે, જેના કારણે નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને ઘણીવાર તેમની પેદાશો વેચવાની ફરજ પડે છે.

- > આ ખાસ કરીને તે રાજ્યોમાં જોવા મળે છે જ્યાં કૃષિ પેદાશ માર્કેટિંગ કમિટી (AMPC) કૃષિ બજારોનું નેટવર્ક એકદમ નબળું છે.

- > આધુનિક તકનીકીની પહોંચનો અભાવ-ભારતના કૃષિ ક્ષેત્ર માટે હાલમાં ભારતના વિશાળ ગ્રામીણ ક્ષેત્રમાં નવી તકનીકો અને પ્રણાલીઓને નાના ધારણા સુધી વિસ્તૃત કરવું અને આધુનિક ઈનપુટ અને આઉટપુટ બજારોમાં તેમને એકીકૃત કરવું એ એક મોટો પડકાર છે.

■ ખેડૂતો કરતા ખેતમજૂરોની સંખ્યા વધુ:

- > ખેડૂત સામાન્ય રીતે ખેતરનો માલિક હોય છે, જ્યારે ઘણાં કામદારો અને મજૂરો પણ ખેતરમાં કામ કરે છે.

- > કૃષિ ક્ષેત્રમાં રોજગાર- લેબર બ્યુરો દ્વારા તાજેતરના અંદાજ મુજબ, ભારતના 45 ટકા લોકો કૃષિ ક્ષેત્રમાં કાર્યરત છે.

- > કૃષિ ક્ષેત્રમાં કામદાર- વર્ષ 2011 ની વસ્તી ગણતરી મુજબ, કુલ કૃષિ કાર્યબળમાંથી આશરે 55 ટકા કૃષિ મજૂર છે.

- > કામદારોને સહાયતાનો અભાવ- ખેતી દ્વારા વિકાસને વેગ આપવા અથવા વિકાસની ગતિ જાળવવી પ્રમાણમાં મુશ્કેલ છે, કારણ કે ખેડૂત મજૂરોને ખેતીમાં રોકાણ કરવા માટે કોઈ નીતિગત ટેકો કે પ્રોત્સાહન મળતું નથી.

- > સીડ કીટ, ખાતરો, જંતુનાશકો, કૃષિ મશીનરી, સૂક્ષ્મ સિંચાઈ, જમીન વિકાસ સહાય, વગેરે જેવા બધા લાભો ફક્ત તે જ માટે ઉપલબ્ધ છે જેઓ ફાર્મ પર પોતાની માલિકી સાબિત કરી શકે છે.

■ ખેતીમાં રોકાણનો અભાવ:

- > અર્થતંત્રમાં કુલ મૂડી નિર્માણ (GCF) ની ટકાવારી તરીકે કૃષિ ક્ષેત્રમાં કુલ મૂડી નિર્માણ (GCF) નાણાકીય વર્ષ 2011-12માં 8.5 ટકાથી ઘટીને નાણાકીય વર્ષ 2018-19માં 6.5 ટકા થઈ ગઈ છે. આનું મુખ્ય કારણ કૃષિ ક્ષેત્રમાં ખાનગી રોકાણના શેરમાં સતત ઘટાડો છે.

- > તેમ છતાં, કૃષિ ક્ષેત્રમાં જાહેર રોકાણ વધી રહ્યું છે, આ વધારો આ ક્ષેત્રમાં વિકાસની ગતિ ટકાવી રાખવા માટે પૂરતો નથી.

સબસિડી અને સંબંધિત મુદ્દાઓ

- > કૃષિ ક્ષેત્ર માટે મંજૂર થયેલ મોટાભાગની સબસિડી ઉદ્યોગોને આપવામાં આવી રહી છે. ફૂડ પ્રોસેસિંગ યુનિટ્સ અને કોલ્ડ ચેઈન પ્રોજેક્ટ્સને આપવામાં આવતી સબસિડી તેનું મુખ્ય ઉદાહરણ છે.

- > ભારતીય આંતરરાષ્ટ્રીય આર્થિક સંબંધ સંશોધન પરિષદના આર્થિક સહકાર અને વિકાસ સંગઠન (ICRIER-OECD) ના અહેવાલ મુજબ માર્કેટિંગ (સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય બંને) સંબંધિત સંગ્રહકીય નીતિઓ અને સંગ્રહ, પરિવહન, વગેરે સંબંધિત માળખાગત અભાવને કારણે ખેડૂતોના સમર્થનમાં બધી યોજનાઓ હોવા છતાં અને તેમને સબસિડી આપવા છતાં, ભારતીય ખેડૂતોને ઘણી વાર નુકસાનનો સામનો કરવો પડે છે.

આગળનો રસ્તો

- જો ભારતે પ્રાપ્તિ આધારીત પ્રણાલીનો અંત લાવવાનો છે, તો કૃષિ ક્ષેત્રમાં માળખાગત સુવિધાઓમાં ખાનગી અને જાહેર રોકાણ વધારવા ઉપરાંત, વધુ આકર્ષક આવક સપોર્ટ યોજનાની જરૂર પડશે.
- રાષ્ટ્રીય કૃષિ વિકાસ યોજના હેઠળ રાજ્યોને આપવામાં આવતા પ્રોત્સાહનોને કારણે, ઘણા રાજ્યોમાં કૃષિ પરના ખર્ચમાં વધારો થયો છે. રાજ્યોએ આવી યોજનાઓ માટે આપવામાં આવતી સહાયમાં વધારો કરવો જોઈએ.
- ઓછા ઉત્પાદકતાવાળા વિસ્તારોમાં ઉગાડવામાં આવેલા પાક પર કેન્દ્રિત સંશોધન દ્વારા વધુ સારા બીજ વિકસિત કરી શકાય છે, જે હવામાન પલટાને કારણે ઊંચા તાપમાનના પડકારનો સામનો કરવા માટે પણ મહત્વપૂર્ણ રહેશે.
- કૃષિ ક્ષેત્રને લગતી સમસ્યાઓ અને પ્રશ્નોના નિવારણ માટે, લોકશાહી ધોરણો અને ચર્ચાઓ જેવી કે ચર્ચાઓ, હિસ્સેદારો સાથે વાટાઘાટો અને કૃષિ ક્ષેત્રને લગતી નીતિના તમામ પાસાઓની વિગતવાર સંસદીય તપાસનું પાલન કરવું જરૂરી છે.

રાષ્ટ્રીય ઊર્જા સંરક્ષણ એવોર્ડ

- તાજેતરમાં, ઊર્જા કાર્યક્ષમતા બ્યુરો (BEE) ના સહયોગથી ઊર્જા મંત્રાલય દ્વારા 30મો રાષ્ટ્રીય ઊર્જા સંરક્ષણ એવોર્ડ (NECA) સમારંભનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.
- સમારંભ દરમિયાન સ્વૈચ્છિક ધોરણો અને લેબલિંગ પ્રોગ્રામ અને એર કમ્પ્રેસર અને અલ્ટ્રા હાઈ ડેફિનેશન (UHD) ટીવી માટેના પાર્ટનર તથા SATHEE પોર્ટલ પણ લોન્ચ કરવામાં આવ્યા હતા.

Back to Basic : રાષ્ટ્રીય ઊર્જા સંરક્ષણ એવોર્ડ (NECA)

સમારોહ

- ઊર્જા મંત્રાલયે 1991 ની સાલમાં એક યોજના શરૂ કરી હતી, જેનો ઉદ્દેશ ઉદ્યોગો અને મથકોએ એવોર્ડ આપીને રાષ્ટ્રીય માન્યતા આપવાનો હતો કે જેણે તેમનું ઉત્પાદન જાળવી રાખતા ઊર્જા વપરાશ ઘટાડવા માટે વિશેષ પ્રયત્નો કર્યા છે.
- રાષ્ટ્રીય ઊર્જા સંરક્ષણ એવોર્ડ સૌ પ્રથમ 14 ડિસેમ્બર 1991 ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો, જેને 'રાષ્ટ્રીય ઊર્જા સંરક્ષણ દિવસ' તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો છે.
- આ એવોર્ડ ઉદ્યોગો, મથકો અને સંસ્થાઓમાં કુલ 56 પેટા ક્ષેત્રો હેઠળ ઊર્જા કાર્યક્ષમતાની ઉપલબ્ધિઓને માન્યતા આપે છે.
- એવોર્ડ સમારોહ દરમિયાન ખાસ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે PAT સાયકલ II ની અસરથી CO2 ના ઉત્સર્જનમાં 61 મિલિયન ટનનો ઘટાડો થયો છે.

પ્રદર્શનલ સિદ્ધિ અને વ્યવસાય (PAT) યોજના

- ઊર્જા-સઘન મોટા ઉદ્યોગોમાં ઊર્જા કાર્યક્ષમતાને વેગ આપવા અને પ્રોત્સાહન આપવા તે બજાર આધારિત પદ્ધતિ છે.
- તે ઊર્જા બચતના પ્રમાણપત્ર દ્વારા ઊર્જા કાર્યક્ષમતા સુધારણામાં ખર્ચની અસરકારકતામાં વધારો કરવાનો પ્રયાસ

કરે છે.

- આ યોજનાનો અમલ ઊર્જા કાર્યક્ષમતા બ્યુરો દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યો છે અને તેણે દેશમાં માત્ર પોતાના લક્ષ્યો હાંસલ કર્યા જ નથી પરંતુ અન્ય ઘણા દેશોએ પણ તેમાં રસ વ્યક્ત કર્યો છે.
- એર કમ્પ્રેસર અને અલ્ટ્રા હાઈ ડેફિનેશન (UHD) ટેલિવિઝન માટેના ધોરણો અને લેબલિંગ પ્રોગ્રામ્સ
- આ કાર્યક્રમનો અમલ સ્વૈચ્છિક ધોરણે કરવામાં આવશે.
- તેનો હેતુ ઊર્જા સંરક્ષણના સ્તરને વધારવાનો છે અને સંરક્ષિત ઊર્જાનો ઉપયોગ ઘરે અથવા કાર્યસ્થળ પર જુદા જુદા હેતુઓ માટે થઈ શકે છે.
- ઊર્જા બચાવવા ઉપરાંત, આ પ્રોગ્રામ ઊર્જા બિલ અથવા ખર્ચ ઘટાડવામાં પણ મદદ કરી શકે છે.

સાથી (SATHEE) પોર્ટલ

- ઊર્જા કાર્યક્ષમતા બ્યુરો દ્વારા એક મેનેજમેન્ટ ઇન્ફર્મેશન સિસ્ટમ્સ (MIS) પોર્ટલ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે જેનું પૂરું નામ State-Wise Actions on Annual Targets and Headways on Energy Efficiency (SAATHEE).
- SDAs માટે— રાજ્ય કક્ષાની પ્રવૃત્તિઓ માટે તે રાજ્ય નિયુક્ત એજન્સી (SDA)નું એક પોર્ટલ છે.
- રાજ્યોની ઊર્જા કાર્યક્ષમતાની સ્થિતિ પર નિયંત્રણ—દેશભરના રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત કેન્દ્રો દ્વારા અમલમાં મૂકાયેલી ઊર્જા કાર્યક્ષમતાની પ્રવૃત્તિઓની ભૌતિક અને નાણાકીય સ્થિતિ / પ્રગતિ પર નિયંત્રણ સ્થાપિત કરવામાં આ ઉપયોગી સાબિત થશે. તેથી, તે રીઅલ ટાઈમ મોનિટરિંગની સુવિધા આપશે.
- નિર્ણય લેવા અને પાલનને સુવ્યવસ્થિત કરવું— તે નિર્ણય લેવા, સંકલન, નિયંત્રણ, વિશ્લેષણ અને અમલીકરણ અને અખિલ ભારત સ્તરે પ્રક્રિયાઓના અમલીકરણમાં વિવિધ ઊર્જા ગ્રાહકોને સહાય કરશે.

ઊર્જા કાર્યક્ષમતા લક્ષ્યો

- ભારતમાં માથાદીઠ ઉત્સર્જન અને માથાદીઠ ઊર્જાનો વપરાશ સૌથી ઓછો છે. આ હોવા છતાં, દેશમાં હવામાન પરિવર્તન દ્વારા ઉભા કરવામાં આવતા વૈશ્વિક પડકારને પહોંચી વળવા મહત્વાકાંક્ષી પ્રતિબદ્ધતાઓનું પાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- ભારતે 2005 ના સ્તરની તુલનામાં 2030 સુધીમાં ઉત્સર્જનની તીવ્રતામાં 33-35 ટકાનો ઘટાડો કરવાનો લક્ષ્યાંક આપ્યો છે, જે COP21 પ્રતિબદ્ધતાઓનો એક ભાગ છે.
- ભારતીય વડા પ્રધાને વર્ષ 2030 સુધીમાં નવીનીકરણીય ઊર્જા ક્ષમતા 450GW સુધી વધારવાનો લક્ષ્યાંક આપ્યો છે.

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાની લેટેસ્ટ માહિતી અને ફ્રી મટીરિયલ્સ
તેમજ રેગ્યુલર કન્ટેન્ટ અફેર્સ મેળવવા માટે
નીચે આપેલા અમારા
Social Media Icon પર Click કરો.

JOIN OUR WHATSAPP GROUP
joinicerajkot.com

JOIN OUR TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

YouTube
ICE RAJKOT

Instagram
ICE RAJKOT

Facebook
like | comment | share
ICE RAJKOT

twitter
ICE RAJKOT